

Aalborg Universitet

Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning

Scherg, Rune Holst

Publication date:
2013

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Scherg, R. H. (2013). *Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning*. SBI forlag. SBI Bind 2013 Nr. 27

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

STATENS BYGGEFORSKNINGSINSTITUT
AALBORG UNIVERSITET KØBENHAVN

KRIMINALPRÆVENTIV OG UTRYGHEDSFØREBYGGENDE MILJØ- OG BYPLANLÆGNING

EN VIDENSOPSAMLING

SBI 2013:27

Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning

En vidensopsamling

Rune Holst Scherg

Titel	Kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning
Undertitel	En vidensopsamling
Serietitel	SBi 2013:27
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2013
Forfatter	Rune Holst Scherg
Fagfælle- bedømmelse	David Sorensen
Sprog	Dansk
Sidetal	119
Litteratur- henvisninger	Side 92-109
Emneord	Kriminalpræventiv, utryghed, byplanlægning, kriminalitet,
ISBN	978-87-563-1580-7
Omslag	Foto: Colourbox
Udgiver	Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet København A.C. Meyers Vænge 15, 2450 København SV E-post sbi@sbi.aau.dk www.sbi.dk

Der gøres opmærksom på, at denne publikation er omfattet af ophavsretsloven

Indhold

Forord	4
Indledning	5
Litteratur og udvælgelsesprincipper	5
Rapportens indhold og opbygning	6
Sammenfatning	8
1. Hvorfor kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning?	11
Forskydning af kriminalitet og spredning af nytte	13
2. Jacobs og Newman – kritikken af den modernistiske byplanlægning	16
3. Miljøforståelse og utryghedsfænomenet i et rumligt perspektiv	22
Rum, miljø og kriminalitet	22
Utryghed i et rumligt perspektiv	26
4. Hovedstrømninger i den kriminalpræventive miljøplanlægning	37
Social integration	38
Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)	44
Øjne på gaden	63
Tre strømninger: sammenfald og brydninger	71
5. Kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning: Hvad virker i praksis?	76
Secured By Design i Storbritannien – CPTED (UK)	76
Safe Housing Label i Holland (PKVW) – CPTED (NL)	77
De danske kriminalpræventive erfaringer med miljø- og byplanlægning – CPTED (DK)	78
Hvad ser ud til at virke utrygheds- og kriminalitetsforebyggende?	82
De danske kriminalpræventive retningslinjer	85
6. Konklusion	87
Diskussion og perspektiv	88
Videnopsamlingens rammer	90
Litteratur	92
Noter	110

Forord

Denne rapport er udarbejdet af Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet København for TrygFonden og Det Kriminalpræventive Råd (DKR). TrygFonden og Det Kriminalpræventive Råd skriver om deres samarbejde samt om baggrunden for herværende rapport:

TrygFonden og Det Kriminalpræventive Råd har indgået et ambitiøst samarbejde. Målet er at nedbringe kriminaliteten og øge trygheden i Danmark, bl.a. ved at engagere borgerne og ved at bruge ny viden om kriminalitet og forebyggelse som kan styrke de professionelle i deres arbejde. Samarbejdet består af ni projekter, herunder projektet "Tryghed og mindre kriminalitet via byplanlægning", som herværende rapport er en del af. Samlet set fokuserer de ni projekter på indbrud og hjemmeyerier, vold og hærværk i det offentlige rum samt seksuelle overgreb blandt unge.

Projektet, som denne rapport udspringer af – *Tryghed og mindre kriminalitet via byplanlægning* – har som formål at reducere kriminalitet og øge tryghed ved at kombinere viden om kriminalprævention og tryghedsfremme med god planlægningspraksis i kommunerne.ⁱ Som en del af projektet blev det vurderet, at der savnedes en systematisk oversigt over den tilgængelige viden om kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning – herunder hvilke indsatser, der ser ud til at virke.

Formålet med rapporten er derfor for det første at give et bedre vidensgrundlag for arbejdet i projektet *Tryghed og mindre kriminalitet via byplanlægning*, og for det andet at give et bredere publikum af interesserede i kriminalprævention, byplanlægning og områdebaserede indsatser et indblik i de grundlæggende positioner på området og den nyeste viden på feltet.

Rapporten er forfattet af Ph.d. stipendiat ved Statens Byggeforskningsinstitut (SBI), Aalborg Universitet København, cand.mag. Rune Holst Scherg. Seniorforsker på SBI Helle Nørgaard har medvirket ved den overordnede tilrettelæggelse af vidensafdækningen og har desuden bidraget med værdifulde forslag og ideer undervejs i arbejdet. Arkitekt Bo Grönlund skal have mange tak for sine perspektivrige input i slutfasen. Også tak til DKR's sekretariat især projektleder Karsten Nielsen for nyttige kommentarer undervejs i processen. David Sørensen, Ph.d., ekstern lektor på Sociologisk Institut, Københavns Universitet, har udført fagfællebedømmelse af rapporten.ⁱⁱ

Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet København
By, bolig og ejendom
Oktober 2013

Hans Thor Andersen
Forskningschef

Indledning

Utryghed og kriminalitetsproblematikker fylder meget i den offentlige debat. Kriminalitet er et samfundsmæssigt problem, og efterhånden er vi også begyndt at opfatte utryghed som et selvstændigt samfundsproblem.ⁱⁱⁱ

Siden vi begyndte at bygge mure om vores byer og sætte låse på vores døre, har vi haft en antagelse om, at planmæssige og situationelle indsatser har kriminalpræventiv nytte. Forebyggelse af kriminalitet og utryghed er et bredspektret arbejde, og den byplanmæssige indsats kan være en væsentlig del heraf. Selvom det byplanmæssige instinkt for kriminalpræventive indsatser således går historisk langt tilbage, er den teoretiske og analytiske interesse forholdsvis ny – måske ikke mere end 40-50 år.

Der er i dag en omfangsrig international forskning på det miljøkriminologiske og miljøkriminalpræventive felt, men denne viden har ikke altid lige nemt fundet vej ind i byplanlægningspraksissen i Danmark. Der synes derfor at være et behov for en samlet systematisk gennemgang af de centrale miljøkriminologiske teorier (teorier om steds og miljøers betydning for forekomsten af kriminalitet), den kriminalpræventive miljøplanlægning og dens dimensioner, og hvad der ser ud til at virke i forhold til at forebygge kriminalitet og utryghed i det byggede miljø.

Selvom både forskning og praksis efterhånden er blevet overbevist om nytten af kriminalpræventiv miljøplanlægning, så fremhæves det både her i Danmark og andre steder, at interessen i planlægningsprocessen for kriminalprævention burde være større (Cozens, 2008; Grönlund, 2008; Monchuk & Clancey, 2013). Omend denne vidensopsamling ikke i sig selv kan råde bod på dette, kan den afhjælpe den mangel, der hidtil har været på en dansksproget vidensopsamling på området. Et særskilt mål har desuden været at gøre den aktuelle viden om kriminalpræventiv og utryghedsforebyggende miljø- og byplanlægning tilgængelig for en bredere kreds af aktører i Danmark.

Denne rapport er således overordnet tænkt som en introduktion til en række kriminologiske teorier, der knytter sted og kriminalitet sammen (miljøkriminologien), og til en række mere viktimologiske teorier, der knytter sted og utryghed sammen. I rapporten gennemgås og diskuteres en række kriminalpræventive miljøplanlægningstilgange med særligt henblik på at få fremhævet de indsatser, der har dokumenterede effekter, og som er relevante i en dansk kontekst. De centrale spørgsmål, vidensopsamlingen vil søge at besvare, er: Hvorfor er der en koncentration af kriminalitet og utryghed på nogle steder og i nogle by- og boligområder? Hvilke er de centrale miljøplanmæssige tilgange til at forebygge kriminalitet og utryghed i by- og boligområder? Hvilke steds- og områdespecifikke miljøplanlægningsmæssige indsatser ser ud til at kunne forebygge kriminalitet og utryghed?

Litteratur og udvælgelsesprincipper

Den systematiske litteratursøgning, der ligger til grund for denne vidensopsamling, er blevet centreret om:

1. Litteratur eller undersøgelser som citeres ofte og meget i anden forskning (*times cited*).

2. Litteratur i tidsskifter/på forlag med en høj *impact factor* er foretrukket (*Impact factor* er et mål for det gennemsnitlige antal citationer, et tidsskrift har haft på dets senest udgivne artikler, og er derfor et mål for forskningsmæssig tyngde).
3. Ny forskning som ikke er at finde i de eksisterende litteraturoversigter.
4. Der er lagt vægt på at få inddraget mest muligt af den danske 'grå' forskning (dvs. rapporter og deslige, som ikke er publiceret i videnskabelige tidsskrifter eller forlag), da den er fraværende i internationale litteraturoversigter og -diskussioner.

Identificeringen af relevant forskning er sket via:

1. En systematisk litteratursøgning i en række internationale databaser (såsom Web of Science, SciVerse Scopus) og søgning på centrale begreber og kombinationer af nøglebegreber, såsom '*CPTED*', '*urban planning & crime*' og '*fear of crime*'.
2. Systematisk søgning i danske og nordiske tidsskrifter, *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* og *Byplan* gennem en 10-årig periode, samt ved søgning i NSFK database over skandinavisk kriminologisk forskning.
3. Kontakt til og diskussion med centrale danske aktører på feltet såsom, Thorkild Ærø (Statens Byggeforskningsinstitut), Bo Grönlund (Det Kongelige Danske Kunstakademis Arkitektskole), Merete Konnerup (TrygFonden) og Karsten Nielsen (Det Kriminalpræventive Råd).^{iv}

Den centrale forskning på feltet er overvejende angelsaksisk, men så vidt det har været muligt, er nøglebegreber søgt fordansket i rapporten. De originale engelske begreber står dog i parentes efter de danske, når de nævnes første gang, så læsere med kendskab til den engelsksprogede litteratur nemmere kan orientere sig i teksten. Nogle gange har det ikke meningsfuldt kunnet lade sig gøre at finde et passende dansk udtryk, hvorfor det engelske er bibeholdt.

Rapportens indhold og opbygning

Rapporten er opdelt i seks kapitler.

I det første kapitel diskuteres rationalet for at beskæftige sig med kriminalitet i et miljømæssigt perspektiv – herunder det faktum, at kriminalitet og utryghed er meget koncentreret i nogle byområder på nogle specifikke steder, og hvorledes denne koncentration af kriminalitet og utryghed kan have særdeles skadelige konsekvenser for de ramte by- og boligområder. Til sidst i dette indledende kapitel adresseres forskydningsdiskussion – dvs. antagelsen om, at kriminalitet forskydes som konsekvens af situationelle og områdespecifikke indsatser. Dette er en helt grundlæggende problemstilling, som derfor behandles indledningsvis.

Andet kapitel er en analyse og diskussion af afsættet for den moderne kriminalpræventive byplanlægning i form af Jane Jacobs og Oscar Newmans teorier.

I tredje kapitel diskuteres, hvorledes miljøet har og får betydning for forekomsten af kriminalitet og utryghed. Ligeledes er der her en særskilt introduktion til utryghedsfænomenet i et rumligt perspektiv.

Kapitel fire er rapportens fyldigste, og er bygget op omkring en diskussion af tre kriminalpræventive hovedstrømninger og de dertilhørende centrale miljø-kriminologiske teorier om kriminalitetens rumlige dimensioner, herunder danske og udenlandske erfaringer med sammenhænge og effekter i den kriminalpræventive miljøplanlægning. Afslutningsvis i kapitel fire holdes de tre kriminalpræventive hovedstrømninger op mod hinanden, så forskelle og ligheder imellem dem tydeligere kan identificeres, og eventuelle overlap og kombinationsmuligheder udforskes.

I femte kapitel diskuteres en række større miljøplanlægningsindsatser i Storbritannien, Holland og Danmark, og der samles op på, hvad der samlet vides om, hvad der virker i forhold til forebyggelse af kriminalitet og utryghed i det byggede miljø.

Sluttelig i rapporten er der et sjette konkluderende kapitel, hvor der samles op på vidensafdækningen og perspektiverne ridses op, og hvor rammerne for vidensopsamlingen tillige behandles.

Sammenfatning

Denne rapport er blevet til i et samarbejde mellem Statens Byggeforskningsinstitut, Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden. Rapporten er tænkt som en introduktion til en række kriminologiske og viktimologiske teorier, der knytter sted og kriminalitet/utryghed sammen, samt en diskussion af de centrale kriminalpræventive miljøplanlægningstilgange med særligt henblik på at få fremhævet de indsatser, der har dokumenterede effekter, og som er relevante i en dansk kontekst.

Der synes at være bred enighed om nytten af kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning, men der har længe været et behov for en dansksproget vidensopsamling på feltet. I denne rapport kortlægges og diskuteres den eksisterende viden om:

1. rationalet bag de område- og stedsspecifikke indsatser
2. hvilke rumlige forhold der påvirker kriminalitet og utryghed
3. hvilke kriminalpræventive og utryghedsreducerende strategier, der anvendes, og ser ud til at virke.

Kriminalitet og utryghed opfattes som vigtige problemer i det danske samfund, og forskningen peger på, at både kriminalitet og utryghed kan have endog meget negative konsekvenser for individer og lokalsamfund i form af bl.a. erosion af social kapital, fraflytning af beboere og næringsliv. Kriminalitet og utryghed er ikke tilfældigt spredt rundt i det danske samfund, men koncentreret i nogle særlige by- og boligområder, hvilket gør det oplagt at anvende område- og stedsspecifikke indsatser i det forebyggende arbejde.

En ofte rejst kritik af situationelle og stedsspecifikke indsatser er, at de bare forskyder kriminaliteten til et andet sted. Den forhåndenværende forskning viser dog, at der kun sker forskydning af kriminalitet ved et lille mindretal af situationelle indsatser – og når der sker forskydning, er det kun en lille del af kriminaliteten der forskydes. Det viser sig endvidere, at der lige så ofte sker en 'spredning af nytte', som betyder, at andre områder eller steder, udover der hvor indsatsen foregår, oplever et fald frem for en stigning i kriminaliteten. Antagelsen om, at forskydning almindeligvis er et problem ved situationelle indsatser, er der altså ikke belæg for i forskningen.

Den forskningsbaserede kriminalpræventive byplanlægning startede med Jane Jacobs (1961) og Oscar Newman (1972). De konstaterede begge en række problemer ved den moderne byplanlægning og opridsede en række mulige årsager og forklaringer på, hvorfor den medførte mere kriminalitet. Jacobs fokuserede på, hvorledes der var kommet færre 'øjne på gaden' i de nye og renoverede byområder, mens Newman fokuserede på, hvorledes mange mennesker havde mistet deres tilhørsforhold til deres bopælsområder og var blevet fremmede for hinanden. Både Newman og Jacobs argumenterede imod uklart definerede byrum, da de mente, at disse typer byrum nemt kunne komme til at karakteriseres af manglende social kontrol. Newman mente, at disse offentlige 'allemandsland' hurtigt ville blive ingenmandsland og fremhævede værdien af territorialitet, mens Jacobs fokuserede på værdien af mennesker i bybilledet.

Samlet set lagde Jacobs og Newman hermed nogle miljøplanlægningsspor, som på afgørende vis har struktureret den videre diskussion om, hvad der er

årsag til kriminalitet og utryghed i by- og boligområder, og hvilke angrebsvinkler der bør anlægge for effektivt at bekæmpe disse problemer.

Utryghed

Hvor det sjældent er problematisk at definere kriminalitet, er det sværere at få en klar afgrænsning af utryghedsfænomenet. Almindeligvis defineres utryghed som frygten for personligt at blive offer for kriminalitet. På basis af nyere forskning kan der argumenteres for, at utryghed bør ses som bestående af to forskellige typer: en utryghed som frygt, der er et resultat af konkrete oplevelser af fare, og en utryghed som ængstelse, der er en mere diffus underliggende følelse af uro og angst.

Traditionelt har det været den underliggende diffuse utryghed, man har fokuseret på, men en del nyere forskning på feltet er begyndt at se nærmere på utryghed som frygt – som nok også i byplanmæssigt perspektiv er den mest interessante.

Selvom der i nogle kredse er stor skepsis mht. om kriminalitet og utryghed hænger sammen, er forskningen mindre forbeholden. Således er der fx en hel del forskning, der på områdeniveau har fundet en meget god samvariation mellem kriminalitetsniveau og utryghedsniveau. Utryghedens årsager er dog komplekse – og i denne rapport er der kun blevet fokuseret på de årsager, som er mest relevante i et miljø- og byplanlægningsperspektiv.

Det viser sig, at utryghed især er at finde i områder og på steder, som fx er karakteriseret af manglende social kontrol og tegn på manglende social kontrol (såsom social og fysisk uorden). Desuden øger uhensigtsmæssig miljøindretning (såsom dårlige oversigtsforhold der mindsker oplevelsen af kontrol) også utrygheden.

Kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning

Overordnet kan der identificeres tre hovedstrømninger inden for den kriminalpræventive og utryghedsreducerende miljøplanlægning:

Social integration-tilgangen

Den historisk første hovedstrømning i den kriminalpræventive miljøplanlægning er de såkaldte lokalsamfundsrettede indsatser (*community crime prevention*), der sigter på at styrke på den ene side den sociale kontrol og naboskabet. Dette søges gjort via forskellige *empowerment*-strategier – indsatser, der sigter mod at opbygge netværk, styrke den sociale kapital og øge den kollektive handlekraft i områderne. På den anden side satses på at bekæmpe kriminogene strukturelle forhold, primært de dårlige socioøkonomiske forhold i områderne – især arbejdsløshed, men også den skæve etniske sammensætning og beboerustabilitet, enten via indsatser rettet mod beboerne, eller via indsatser rettet mod at styrke et positivt fra- og tilflytningsmønster. Denne strømning kan ses som både reflekterende en intuitiv *common sense*-forståelse af sammenhængen mellem social armod, ulighed og kriminalitet, men indsatserne er også udviklet under indflydelse af især Chicago-skolen med dens fokus på social desorganisation som kriminalitetens og utryghedens hovedårsag. Kriminalpræventiv områdeplanlægning, der tager afsæt heri, er lovende.

Crime prevention through environmental design (CPTED)

CPTED (udtales 'sep-ted') er den relativt mest veldefinerede tradition af de tre hovedstrømninger. CPTED er en paraply af indsatser på mikro- og områdeniveau, hvor der primært fokuseres på en række fysiske indsatser rettet mod at manipulere en række faktorer, der besværliggør eller gør det mere risikabelt for kriminelle at begå kriminalitet. Dette er en kriminalpræventiv til-

gang, som går tilbage til Oscar Newmans *defensible space*-principper, men som siden 1980'erne har fået udbygget sit teoretiske fundament og sine forebyggelsesteknikker via fremkomsten af bl.a. den situationelle kriminologi (*rational choice*-teorien, rutineaktivitetsteorien og *crime pattern*-teorien). CPTED-indsatser består således af bl.a. forskellige territorialitetsfremmende taktikker, såsom symbolske barriere og adgangsbegrænsningsteknikker, såsom fx *target hardening*. En stor del af de kriminalpræventive indsatser, der tager udspringer af CPTED, ser ud til at virke kriminalpræventivt og utryghedsreducerende.

Øjne på gaden – safety in numbers

Den tredje hovedstrømning er inspireret af Jane Jacobs bysociologiske filosofi og tager primært afsæt i hendes ide om, at det fortrinsvist er øjne på (og i) gaden, der forebygger kriminalitet og utryghed. Fokus er her på strategier, der fremmer en høj koncentration af mennesker på gaden ved hjælp af funktionsblanding, tilgængelighed og imødekomende rumligt design. De hyppige interagerende mennesker i byrummet skaber et socialt system eller et 'virtuelt fællesskab', hvorigennem en social orden vokser frem, der forebygger kriminalitet. Denne strømnings kriminologiske fundament er mindre solidt end de to andre strømninger, bl.a. fordi den i mindre grad udspringer af en kriminologisk interesse, men snarere en interesse i '*liveability*', hvor forebyggelse af utryghed undertiden spiller en større rolle end kriminalitetsforebyggelse. De senere år, bl.a. via den rum-syntaktiske forskning, er der kommet bedre empirisk evidens bag tilgangen. Den kriminalpræventive værdi af indsatser, der udspringer heraf, er dog stadig uklare.

Hvad virker?

En række evalueringer af CPTED-indsatser i regi af den britiske *Secured by Design* og den hollandske *Safe Housing Label* (PKVW) har vist, at disse indsatser så ud til at være effektive til at reducere kriminalitet og utryghed. De danske forsøg med at bygge ud fra de danske CPTED-retningslinjer, og erfaringer med *urban regeneration*-projekter, såsom kvarterløft eller områdefornyelse (som i højere grad har været baseret på social integration-tilgangen), synes gode, men man har i Danmark kun i mindre grad kunnet dokumentere den gavnlige kriminalpræventive og utryghedsreducerende effekt.

Samlet set tyder forskningen på, at de største kriminalpræventive og utryghedsreducerende gevinster høstes ved at kombinere forskellige tilgange. Kriminalpræventiv indsats bør således indeholde både sociale og fysiske indsatser, hvorfor et helhedsorienteret blik på kriminalitets- og utryghedsproblemerne anbefales.

De danske retningslinjer

Der er udviklet en række retningslinjer for kriminalpræventiv byplanlægning af bl.a. Det Kriminalpræventive Råd og Dansk Standard. Disse retningslinjer er primært præget af CPTED-tilgangen, om end de også indlån timer og anbefalinger hentet hos social integration-tilgangen og 'øjne på gaden'-tilgangen. I forhold til forskningen på området må det konkluderes, at de danske retningslinjer samlet set overvejende harmoniserer med vores viden om og erfaring med, hvad der virker kriminalpræventivt.

Kriminalprævention er blot ét blandt flere hensyn, der indgår i miljø- og byplanlægningen, hvilket måske bør spille ind i forhold til vores valg af kriminalpræventive strategier, så de ikke bare vurderes ud fra deres evne til at nedbringe kriminalitet, men også ud fra deres evne til at bidrage til et åbent, demokratisk og bæredygtigt samfund samt til æstetisk attraktive boligmiljøer og byrum.

1. Hvorfor kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning?

Kriminalitet er ikke spredt tilfældigt i det danske samfund, men er koncentreret nogle steder, og derfor er forståelse af, hvor kriminaliteten finder sted, et afgørende afsæt til at forstå, hvorfor kriminaliteten overhovedet forekommer (Roncek, 1993).

Der findes således mønstre i den geografiske fordeling af kriminaliteten, og det har man vidst siden i hvert fald midten af 1800-tallet, hvor henholdsvis Adolphe Quetelet (1796-1874) og André-Michel Guerry (1802-1866) offentliggjorde de første analyser over kriminalitetens geografiske fordeling i Frankrig (Guerry, 1833; Quetelet, 1836) og Henry Mayhew (1812-1887) kortlagde Londons underverden (Mayhew, 1862).^v

Som dataindsamlingsmetoder udvikledes i det tyvende århundrede, fik man efterhånden mere og mere præcise indtryk af, hvor kriminaliteten fandt sted, og man fik også øje for, at både forbryderne og deres ofre var koncentreret i nogle bestemte områder. Disse indtryk af kriminalitetens fordeling blev siden kun bekræftet, da de første offerundersøgelser (dvs. spørgeskemaundersøgelser af folks oplevede udsathed for kriminalitet) blev introduceret i 1970'erne. Disse offerundersøgelser viste ligeledes, at utryghed og bekymring for kriminalitet var meget udbredt og ligesom kriminaliteten koncentreret i særlige områder (jf. Brantingham, Brantingham & Butcher, 1986).

I dag ved vi, at lige meget på hvilket rumligt niveau man anskuer kriminalitet (pladser, gader, nabolag, byer, regioner eller lande), er nogle områder bare mere kriminalitetsbelastede og utryghedsbelastede end andre områder (jf. Eck & Weisburd, 1995).

På makroniveau ved vi, at kriminalitetsniveauet er højere i nogle lande end i andre lande. Således er vi tilsyneladende mere udsat for kriminalitet i de nordeuropæiske lande end i de sydeuropæiske lande (Van Dijk, Van Kesteren & Smit, 2007). I forhold til utryghed for kriminalitet er billedet dog delvis modsat, idet utryghed (*'fear of street crime'*) synes at være lavest i de mest velstående lande, såsom de skandinaviske lande (Van Dijk et al., 2007).^{vi}

Vi ved også, at kriminaliteten er større i og omkring storbyerne end i det øvrige land (Clausen, 2009; Justitsministeriets forskningskontor, 2013). På områdeniveau ved vi, at nogle byområder er mere kriminalitetsbelastede end andre – der er fx mere kriminalitet i Københavns centrale distrikter, hvor forretninger og underholdningsetablissementer er koncentreret, og i brokvarterene (såsom Nørrebro), hvor der bl.a. er en række socialt belastede boligområder (Københavns kommune, 2012). På områdeniveau synes utryghed tilsvarende at være koncentreret i dårligere stillede nabolag (fx Oberwittler, 2008).

Mens vores viden om kriminalitetens koncentration på makroniveau og mesoniveau (områdeniveau) er historisk veletableret, er det faktisk først for relativt nyligt, vi har fået mere sikker viden om kriminalitetens koncentration på mikroniveau (på fx specifikke adresser, veje og pladser). De steder, hvor der er en meget høj koncentration af kriminalitet på mikroniveau, kaldes almindeligvis for *hot spots*.^{vii}

Det, der for alvor satte fokus på disse *hot spots* var Sherman et al.'s (1989) kortlægning af kriminaliteten i Minneapolis i USA. Her viste det sig, at en meget lille andel steder (3,5 pct.) (defineret som adresser og vejkryds) i byen stod for halvdelen af al kriminalitet i byen (målt i forhold til opkald til politiet). Sås alene på voldskriminalitet (*predatory crime*) (dvs. røveri, voldtægt m.m.) var kriminaliteten endnu mere koncentreret, idet 5 pct. af stederne i byen stod for næsten 100 pct. af al kriminalitet.

Tilsvarende kortlægninger af *hot spots* i Danmark kendes ikke, men i en interessant undersøgelse foretaget af det svenske kriminalpræventive råd (BRÅ), demonstreredes forekomsten af *hot spots* i seks svenske byer (Marklund, 2011). Generelt var kriminaliteten mindre koncentreret i de svenske byer sammenlignet med det nævnte amerikanske studie, men ligesom internationale studier viste den svenske undersøgelse, at kriminalitetens koncentrationsgrad var afhængig af kriminalitetstype og bystørrelse.

Modsat kriminalitet har vi ikke meget viden om, hvor utryghed koncentrerer på mikroniveau, men de forhåndenværende undersøgelser synes dog at bekræfte, at utryghed – ligesom kriminalitet – er koncentreret på mikroniveau (se fx Bannister, 1993; Kohm, 2009; Doran & Burgess, 2012).

Negative konsekvenser af kriminalitet og utryghed

Uanset hvilke lande, byer, byområder eller gadehjørner, der har høj koncentration af kriminalitet og utryghed, har det negative konsekvenser for området eller stedet. En høj koncentration af utryghed og kriminalitet i bolig- eller byområder kan således igangsætte negative udviklingsspiraler med erosion af social kapital og medførende nedsat evne til at håndtere sociale problemer (herunder utryghed og kriminalitet) (Skogan, 1986; Sampson, 2006b). Den kan ligeledes medføre fraflytning af ressourcestærke beboere og/eller fraflytning af næringsliv (Brantingham et al., 1986; Skogan, 1990; Sampson & Raudenbush, 1999; van den Berg, Pol, Mingardo & Speller, 2006; Andersen, 2008; Estrada & Nilsson, 2008; Kristensen & Skifter Andersen, 2009; Ejsing, 2012), lavere økonomisk aktivitet i det lokale næringsliv i form af lavere omsætning (jf. Shaftoe & Read, 2005) og lavere ejendoms- og boligpriser (Tita, Petras & Greenbaum, 2006; Atlas, 2008; Ceccato & Wilhelmsson, 2011).

På det individuelle plan kan udsathed for kriminalitet og utryghed ikke bare have økonomiske og helbredsmæssige konsekvenser, men også følelsesmæssige og adfærdsmæssige. Dette er især tilfældet for kvinder og ældre mennesker (Loukaitou-Sideris, 2006; Foster & Giles-Corti, 2008). På lidt længere sigt kan det resultere i både dårligt psykisk og fysisk helbred (Lavrakas, 1982; Whitley & Prince, 2005; Loukaitou-Sideris, 2006).^{viii} Bare det at bo i et område med en høj kriminalitetsniveau kan have negative konsekvenser for børn og unges helbred og livskvalitet jf. (Lorenc et al., 2012).

At kriminaliteten og utrygheden er koncentreret er således et stort problem både for de mennesker, som udsættes for den og for de områder, hvor kriminalitet og utryghed er koncentreret. Viden om, at kriminaliteten og utryghedsproblemerne oftest er rumligt koncentreret, giver mulighed for at bekæmpe dem mere effekt via område- og stedsspecifikke indsatser, der målrettet kan adressere de dynamikker, som lokalt forårsager problemerne (Eck, Clarke & Guerette, 2007; Weisburd et al., 2009).

Forskydning af kriminalitet og spredning af nytte^{ix}

En væsentlig problemstilling i forbindelse med alle område- og stedsspecifikke indsatser er risikoen for forskydning (*displacement*) af kriminalitet. Som Carstensen & Frederiksen (1996, p. 140) skriver, så er "det centrale stridspunkt i diskussionen om situationel kriminalprævention [...] om denne kriminalpræventionstype giver en reduktion i den samlede kriminalitet, eller om der blot sker forskydning af kriminaliteten til andre områder." Siden de situationelle indsatser begyndte at vinde udbredelse i 1980'erne, har man frygtet, at de kriminelle – og dermed kriminaliteten – bare forskydes i kølvandet på en situationel indsats. Denne bekymring har betydet, at mange forskere og praktikere har været skeptiske overfor nytten af de stedsspecifikke og situationelle indsatser.

Denne forestilling om forskydning af kriminalitet er i dag så veletableret, at forskydning i udgangspunktet antages at ske i kølvandet på situationelle indsatser, medmindre det eksplicit modbevises. Som Guerette & Bowers (2009, p. 1332) bemærker, er "the burden of proof clearly [...] placed on disproving [...] suppositions about the inescapability of crime displacement".

Forskydningsproblematikken er således et relativt fundamentalt problemkompleks, da det overhovedet angår nytten af de stedsspecifikke og situationelle indsatser, som er i centrum i denne rapport, hvorfor forskydningsspørgsmålet her indledningsvis må diskuteres.

Forskydningsproblematik

Den amerikanske kriminolog Thomas Reppetto (1976) var en af de første, der reflekterede mere systematisk over forskydningsproblematik, og ifølge ham kan man forestille sig seks typer forskydning af kriminalitet:

1. tidsligt (*temporal*) – til et andet tidspunkt på døgnet, ugen osv.
2. taktisk (*tactics*) – fx ved at den kriminelle anvender mere voldelige metoder / taktikker
3. mål (*target*) – fx ved at den kriminelle går fra at røve banker til at røve butikker
4. rumligt/geografisk (*spatial*) – kriminaliteten kan forskydes fra ét sted til et andet sted
5. funktionelt (*offence/functionally*) – den kriminelle kan gå fra fx indbrudstyv til gaderøver
6. forbryder (*perpetrator*) – hvor en afskrækket forbryder afløses af en anden forbryder.

I diskussionen af mulige forskydningseffekter i relation til miljø- og byplanlægning er den rumlige/geografiske umiddelbart den mest undersøgte og til dels også den mest interessante (Reppetto, 1976; Weisburd et al., 2006; Guerette & Bowers, 2009).^x

Intuitivt synes antagelse om forskydning indlysende – det kan virke som *common sense*, at hvis et sted (fx et hus) gøres mere sikkert, vil den kriminelle (indbrudstyv) bare vælge et andet sted (hus) at begå sin kriminalitet (Town, 2001). Denne antagelse baserer sig på to forudsætninger: For det første en deterministisk forståelse som ser kriminelle som i høj grad prædeterminerede (eller meget stålsatte) i deres kriminelle intentioner og motivationer (jf. Clarke, 1980; Eck, 1993; Carstensen & Frederiksen, 1996; Guerette & Bowers, 2009; Weisburd et al., 2006). For det andet er forventningen om forskydning af kriminalitet baseret på antagelsen om, at der er et væld af kriminelle muligheder (*opportunities*), som ikke bare er meget talrige, men også er mere eller mindre tilfældigt spredt i det urbane landskab (jf. Weis-

burd et al., 2006). Således indebærer det en antagelse om en forholdsvis løs forbindelse mellem sted og kriminalitet.

På den anden side er der en række teorier, såsom *rational choice*-teorien, *opportunity*-teorien og rutineaktivitetsteorien (mere om disse teorier nedenfor i kapitel 4), som overvejende tilsiger, at der kun i mindre grad vil forekomme forskydning af kriminalitet. Her er argumentationen, at da den kriminelle motivation i høj grad er medieret af situationsbestemte forhold, såsom muligheder (*opportunities*) og tilskyndelser (*percipitators*), er fx indbrud oftere et resultat af en 'gunstig' lejlighed (måske i form af et åbent vindue) end af en særlig stålsat kriminel motivation (Mayhew, Clarke, Sturman & Hough, 1976; Cohen & Felson, 1979; Cornish & Clarke, 1986b; Wortley, 2001).

For det andet har det som allerede diskuteret vist sig, at kriminalitet er særdeles stærkt koblet til specifikke steder. Forskningen har desuden fundet, at disse *hot spots* har nogle særlige karakteristika, som adskiller dem fra hovedparten af andre steder, og som netop betinger, at der er meget kriminalitet disse specifikke steder og ikke andre steder (Brantingham & Brantingham, 1993; Chainey & Ratcliffe, 2005; Eck & Weisburd, 1995; Eck et al., 2005; Eck et al., 2007; Sherman, 1995; Sherman et al., 1989; Weisburd, Groff & Yang, 2012).

Ligeledes er selve eksistensen eller den faktiske forekomst af forskydning af kriminalitet ikke i sig selv tilstrækkelig til at konkludere, at en situationel indsats er mislykkedes: hvis forskydningen er minimal, eller hvis den medfører mindre alvorlig kriminalitet (funktionel forskydning) eller anvendelse af mindre voldsomme metoder (taktiske forskydning), kan forskydningen ses som mindre problematisk.

Spredning af nytte

Modsat den megen fokus på de negative forskydningseffekter af de situationelle indsatser begyndte man i midten af 1990'erne at blive mere opmærksom på et muligt omvendt fænomen, nemlig 'spredning af nytte' (*diffusion of benefits*). Som Clarke & Weisburd (1994, p. 169) forklarer, så handler spredning af nytte om:

"the beneficial influence of an intervention beyond the places which are directly targeted, the individuals who are the subject of control, the crimes which are the focus of intervention or the time periods in which an intervention is brought."

Den teoretiske forklaring på spredning af nytte er dobbelt, idet den går via både afskrækkelse (*deterrence*) og *discouragment* (Clarke & Weisburd, 1994), således at når et

"prevention program in one area becomes known, offenders' uncertainty about the extent of the increased risk (deterrence) is coupled with the exaggerated perception that the rewards of particular crimes are no longer proportionate with the effort (discouragement)" (Guerette & Bowers, 2009, p. 1337).

En tredje relateret forklaring på spredning af nytte til omkringliggende områder kan være begrundet i, at det for den potentielle kriminelle kan være uklart, hvor grænsen går mellem området med den særlige kriminalpræventive indsats og de omkringliggende områder (uden den særlige indsats). Denne usikkerhed skaber 'bufferzoner' rundt om indsatsområderne, hvor forbryderne afholder sig fra at begå kriminalitet.

Som det gjorde sig gældende med forskning i forskydningseffekter, har man især været opmærksom på og interesseret sig for den rumlige/geografiske spredning af nytte.^{xi}

Guerette & Bowers (2009) har i et meget grundigt studie undersøgt hhv. forskydning af kriminalitet og spredning af nytte på basis af en lang række videnskabelige studier af situationelle indsatser. Af de 102 forskellige studier med i alt 574 observationer som de kiggede nærmere på, blev det fundet, at 26 pct. af de situationelle indsatser udviste tegn på forskydning af kriminalitet. Mest almindelig var tidlig forskydning, som skete ved (36 pct.) af indsatserne, derefter målforskydning (33 pct.), funktionel (26 pct.), rumlig (23 pct.) og taktisk forskydning (22 pct.) På den anden side udviste 27 pct. af indsatserne også tegn på spredning af nytte – hvor rumlig spredning var den hyppigste form. Det skete ved 37 pct. af indsatserne, og målspredning var den næsthyppest, idet det skete ved 24 pct. af indsatserne (Guerette & Bowers, 2009).

Forfatterne konkluderer på den baggrund, at kriminalitet ikke automatisk forskydes i kølvandet på situationelle interventioner og for det andet, at det altså er lige så sandsynligt, at der sker en spredning af nytte, som der indtræffer forskydning af kriminalitet (Guerette & Bowers, 2009, pp. 1356-7). Og for det tredje har forskydningseffekten (og nyttespredningseffekten) et så relativ lille omfang, at de oftest vil være ubetydelige i forhold til den samlede vurdering af de situationelle indsatsers effekt (Guerette & Bowers, 2009, p. 1352).

Guerette og Bowers konklusioner er på linje med tidligere vidensopsamlinger med fokus på forskydningsproblematikken (Barr & Pease, 1990; Eck, 1993; Hesselning, 1994), hvorfor der efterhånden er stor evidens for, at forskydning i relation til situationelle indsatser er et langt mindre problem end traditionelt antaget.^{xii}

2. Jacobs og Newman – kritikken af den modernistiske byplanlægning

Jane Jacobs og Oscar Newman er dem, der har fået æren for at have sat kriminalpræventiv byplanlægning på dagsordenen.^{xiii} I 1961 udkom Jane Jacobs' bog *The Death of the Great American City* i USA og 11 år senere, i 1972, udkom Oscar Newmans *Defensible Space*. Det er i virkeligheden to meget forskellige værker: Jacobs var journalist og debattør, hvorfor hendes observationer og analyser er bredere og af mere usystematisk karakter (hvilket dog ikke var ualmindeligt i sociologiske undersøgelser på den tid), mens Oscar Newman, som var arkitekt og forsker, er mere struktureret og videnskabelig i sin metode (om end hans metode siden også er blevet kritiseret) (Cozens, 2008, pp. 154-6; Grönlund, 2012, pp. 285-6; Taylor, 2002, p. 414).

I dag står Jacobs og Newman som repræsentanter for to forskellige kriminalpræventive filosofier: Jane Jacobs repræsenterer den bløde inklusive tilgang med fokus på den menneskelige vinkel på forebyggelse, mens Newman står som repræsentant for de hårde eksklusive strategier med fokus på designløsninger, der skal skræmme kriminelle væk (se fx Shaftoe & Read, 2005). Hvis man læser deres værker uden at kende dette eftermæle, fremstår forskellene dog mindre udtalte og Felson & Boba (2010, p. 175) går så langt som til at mene, at det primært var i retorikken, at Jacobs og Newman var forskellige. Tilsvarende argumenterer Jeffery & Zahm (1993) for, at Newman bare operationaliserede Jacobs' ideer. Hvorom alting er, så fremstår Jacobs' og Newmans ideer i dag som to alternative tilgange til den kriminalpræventive byplanlægning.

Modernismens byplanlægningsideologi

Udgangspunktet for Jane Jacobs var en grundlæggende kritik af den modernistiske byplanlægningsideologi og dens ødelæggende konsekvenser for livet i byerne (Jacobs, 1961, p. 3). Med udgangspunkt i sine egne oplevelser i Greenwich Village i New York påpegede Jacobs, "hvordan den moderne byplanideologi med adskillelse af byens funktioner og vægt på fritliggende enkeltbygninger sammen med voldsom vækst i biltrafikken ville gøre en ende på både byrum og byliv og resultere i døde, mennesketomme byer" (Gehl, 2010, p. 13). Resultaterne af den moderne byplanideologi var således en opsplitning af samfundet og koncentration af kriminalitet og social armod i de sociale almennyttige boligområder, kedsommelige parcelhuskvarterer, åndsforladte rigmandskvarterer og kulturhuse uden boghandlere og "civic centers that are avoided by everyone but bums" (1961, p. 4). For Jacobs var det især den tankeløse nedrivning/opløsning af fattige, men i hendes øjne velfungerende bykvarterer, der var det tragiske ved den modernistiske byplanlægning.^{xiv}

Især Le Corbusier og fortolkningen af hans visioner om den ideelle by var det, som Newman reagerede på. Arkitekten Oscar Newman var ikke som Jacobs grundlæggende modstander af den modernistiske byplanlægning – højhuse kunne være gode og hensigtsmæssige for nogle grupper, fx velhavere og pensionister, fordi de ofte havde portnere, dørmænd eller lign. (Newman, 1972, p. 6, 1996, pp. 12, 27). Newman var ligeledes opmærksom på, at de økonomiske rammevilkår nødvendiggjorde et byggeri med en højere koncentration af mennesker i byerne. Newman var i sin kritik således ikke

ude i et fundamentalt angreb på modernismen eller den modernistiske byudvikling. Newmans ærinde var mere pragmatisk anlagt som et forsøg på at rette op på og udbedre de konsekvenser, som det modernistiske byggeri havde skabt i form af dårlig fungerende almenyttige boligbyggerier (Grönlund, 2012, p. 286).

Hvor Jacobs' formative oplevelser var hendes erfaringer fra Greenwich Village i New York, var Newmans formative oplevelser erfaringer med det gigantiske sociale boligbyggeri Pruitt-Igoe i St. Louis, USA. Mens Newman underviste på et universitet i St. Louis, var han således vidne til, at det store boligprojekt med 2.740 lejligheder måtte nedrives kun omkring ti år efter, at det var færdigbygget, pga. af bl.a. lav udlejning og massive kriminalitetsproblemer (Newman, 1996, pp. 9-10). Newman så de nye sociale boligbyggerier bygget efter modernismens forskrifter – såsom Pruitt-Igoe – som væksthuse for kriminalitet, fordi de var planlagt og designet, så de forstærkede anonymitet, isolation, uansvarlighed, identitetsløshed osv. (Newman, 1972, p. 28).

For især Jacobs, men også for Newman, var der en række grundlæggende problemer med den moderne planlægningsfilosofi. Først og fremmest var den moderne planlægning baseret på en formynderisk og autoritær tankegang, hvor planlæggerne så sig selv i stand til – og bedre end de intendende beboere – at vide, hvad det gode liv handler om og ikke mindst de boligmæssige rammer for det. De moderne planlæggere og arkitekter var grundlæggende ikke interesseret i, hvad brugerne/beboerne ønskede at bo i, fx hvilken boligtype, de foretrak. Arbejderklassens drømmebolig var således ikke de futuristiske højhuse, som blev bygget til dem, men snarere de (i de modernistiske arkitekters øjne) mere kedelige og småborgerlige parcelhuse som middelklassen beboede (Newman, 1972, p. 19). Et relateret problem var, at disse nye moderne projektbyggerier blev tænkt som monumenter eller kunstværker og kun sekundært som boliger. Som Newman beskriver, blev skallen først tegnet og derefter kunne man se, hvad der var plads til af indretning til beboelse. For Jacobs var især ideerne om udtynding eller decentralisering af befolkning og erhverv problematisk og i det hele taget ideen om den funktionsopdelte by. Ligeledes sås i den modernistiske byplanlægning en ringeagtelse af det offentlige rum med dens tendens til at vende arkitekturen indad mod det indre (private) rum og væk fra gaden og andre mennesker. Et særligt problematisk aspekt i den nye planlægningsfilosofi var som skrevet arven efter Le Corbusier og hans utopi *La Ville Radieuse* (den strålende by) (Le Corbusier, 1935). I den moderne byplanlægning blev disse ideer til højhuset på græsplænen, funktionel zoneopdeling, adskillelse af trafikanter, lukning af veje m.m. (Grönlund, 2008, p. 67; Jacobs, 1961, p. 23).

Både Jacobs og Newman anerkendte, at der bag disse ideer havde været en velmenende idealisme, men resultatet var langt fra ideelt i deres øjne.

Konsekvensen af denne planlægning blev øget afstand mellem fx bopæl, arbejdsplads og indkøbsmuligheder, hvilket nødvendiggjorde biltrafik og byplanlægning rettet mod biltrafik. De nye bolig- og byområdemæssige rammer havde også konsekvenser for det sociale liv, idet livet på gaden i det offentlige rum blev mindre eller forsvandt. Som Jacobs og Newman så det, medførte denne planlægningsfilosofi et sammenbrud i det traditionelle sociale system i byen: fra at kende sine naboer, de øvrige beboere og næringsdrivende i nabolaget blev man fremmede for hinanden. Dette medvirkede til et sammenbrud i de sociale mekanismer, som tidligere bl.a. havde holdt kriminalitetsniveauet nede, idet de fælles værdier og den gensidige respekt forsvandt. Som Newman (1972, p. 1) skrev:

"We are witnessing a breakdown of the social mechanisms that once kept crime in check [...]. The small-town environments, rural or urban, which once framed and enforced their own moral codes, have virtually disappeared. We have become strangers sharing the largest collective habitats in human history".

Med andre ord konstaterer Newman her, at det *Gemeinschaft* eller fællesskab, der havde eksisteret i den førmoderne landsby, hvor folk havde været bundet sammen af arbejds- og værdifællesskab, ikke var til stede i storbyens udsatte boligområder. Og selvom den sociale orden bredt i samfundet måske kunne baseres på *gesellschaft*, så var Newman ikke overbevist om, at dette kunne forventes at fungere i de udsatte boligområder. For Newman var det tænkeligt, at den kulturelle og værdimæssige heterogenitet i den modernistiske by var teoretisk og intellektuelt ønskelig, men konkret hæmmede den etableringen af det *gemeinschaft*, der nok i Newmans øjne var mest effektivt til at opretholde den sociale orden.

Vigtigst i forhold til kriminalitetsproblematikken var således, at de sociale bånd eller netværk, der traditionelt havde eksisteret i 'den gamle landsby' og i de traditionelle bydele og nabolag, havde svært ved at blive etableret og vedligeholdt og dermed fungere i disse nye bydele og boligområder. Det modernistiske sociale boligbyggeri (*the project*) med dets mange højhuse og flade græsplæner var umulig at danne fællesskab i. Med deres høje koncentration af mennesker på lidt plads var problemet, at "larger projects encourage crime by fostering feelings of anonymity, isolation, irresponsibility, lack of identity with surroundings, etc." (Newman, 1972, p. 22).

Især Newman så tilstedeværelsen af sociale bånd som helt afgørende i forhold til at kontrollere kriminaliteten, hvorimod Jacobs mere lagde vægt på værdien af løsere, mere rutinemæssige interaktioner. Som hun skrev, så sikredes den offentlige orden ikke af politiet, men af "an intricate, almost unconscious, network of voluntary controls and standards among the people themselves, and enforced by the people themselves" (Jacobs, 1961, p. 32).

Den sociale kontrols forudsætninger

Ifølge Jacobs (1961, p. 35) beroede eksistensen af den sociale kontrol og orden i byen på tre forhold:

1. En klar adskillelse mellem offentligt rum og privat rum.
2. Der skulle være øjne på gaden (der skulle være mennesker der kiggede på gaden), især fra dem som havde ejerskab til stedet, såsom beboere og næringsdrivende – dette kunne fx opnås ved, at bygninger og vinduer orienteredes mod gaden.
3. Der skulle være mennesker og øjne i gaden, dvs. der skulle være folk på fortovene nogenlunde kontinuerligt, både som øjne i gaden, men også for at stimulere folk i gadens huse til at kigge på gaden og derved være øjnene på gaden.

Som Jacobs (1961, p. 119) samlet så det, opstod den sociale orden ikke igennem tætte sociale bånd, men via:

"[the] self-government functions of city streets: to weave webs of public surveillance and thus to protect strangers as well as themselves; to grow networks of small-scale, everyday public life and thus of trust and social control; and to help assimilate children into reasonably responsible and tolerant city life."

I en vis udstrækning byggede Newman videre på disse ideer i sine *Defensible space*-teser. Udgangspunktet for Newmans teori var en række analyser af socialt boligbyggeri i især New York. Her havde man op igennem 1900-tallet bygget en lang række forskellige typer boligområder med forskellig succes. Newman satte sig for at finde ud af, hvorfor nogle boligområder klarede sig godt og nogle klarede sig dårligt, når det kom til forekomsten af kriminalitet, selvom de havde ens beboersammensætning. Newman (1972, p. 50) fandt på baggrund af sine analyser fire principper, som hver for sig (men især i fælleskab) kunne forbedre sikkerhed og tryghed i det sociale boligbyggeri. Det handlede om, via den fysiske planlægning, at:^{xv}

1. inddele byrummet i forskellige territorialitetszoner
2. skabe naturlig uformel overvågning
3. bruge ikke-stigmatiserende symboler i forbindelse med boligområdet
4. placere boligområder i områder med positive sociale aktiviteter.

Newman var således opmærksom på samspillet mellem byområderne, hvorfor den rette lokalisering af forskellige funktioner og aktiviteter var vigtig. Slutteligt må det ikke glemmes, at Newman tog afsæt i socialt- og kriminalitetsbelastede boligområder, hvorfor image og renommé også var vigtige faktorer at fokusere på.

Selvom Newman således også lagde vægt på, at man placerede boligområder i sikre nabolag og meget bevidst arbejdede med at gøre folk (i socialt boligbyggeri) stolte af deres boligområde m.m., er Newman blevet mest kendt for de to første aspekter af *defensible space*-principperne nemlig territorialitet og overvågning (Shaftoe & Read, 2005, p. 249). Newman gør dog ellers meget ud af at kritisere, at man i tilrettelæggelsen af de sociale boligområder valgte at afskære dem fra det etablerede vejnetværk, og i den indvendige indretning af bygningerne opnåede en fængselsagtig atmosfære med bl.a. nemt afvaskelige kakler og lamper lavet af modstandsdygtig plastik m.m. (Newman, 1972, pp. 102-105).

Territorialitet og symbolske barrierer

Problemet med de store moderne bebyggelser var, at de skabte store zoner, som ingen beboere havde noget tilhørsforhold til. Man havde ifølge Newman tilrettelagt boligområderne således, at beboerne ikke tog ejerskab til andet end området inden for deres egen hoveddør (Newman, 1972, p. 27). Ejerskab skal ikke forstås som juridisk adkomst, men skal forstås i betydningen at 'tage ansvar for' i forhold til hvilke værdier, der skulle gøres gældende, hvem der havde ret til at benytte området, hvilke typer aktiviteter der måtte foregå, og (meget vigtig) hvem som stod for håndhævelsen af disse regler eller normer. I Newmans øjne var mennesker fra naturen territoriale væsner med en tilbøjelighed til at markere og værne om et område (Andresen, 2010b, p. 8; Unstad & Christophersen, 1999, p. 19). Denne tilbøjelighed burde man i Newmans øjne kriminalpræventivt udnytte, hvorfor det for Newman handlede om at planlægge på en måde, som udstrakte beboernes territorielle adfærd ud over deres egen hoveddør (Felson & Boba, 2010, p. 149). Måden at gøre det på var ved at 'privatisere' noget af det offentlige areal ved at skabe hybridzoner – semiprivate og halvoffentlige zoner. Ved at få beboere til at skabe et tilhørsforhold til disse semiprivate og halvoffentlige zoner kunne man fremme beboernes naturlige territorielle adfærd og derved få dem til at udøve mere social kontrol.

Uden dette tilhørsforhold eller ejerskab ville den uformelle overvågning og sociale kontrol være ineffektiv – som Newman (1972, p. 79) skrev: "It is necessary to reinforce the point that the effectiveness of increased surveillance

depends on whether the area under surveillance is identified by the observer as falling under his sphere of influence”.

En måde at arbejde med territorialitet på, som Newman især fremhævede, var ved hjælp af barrierer, som kunne markere overgang fra én zone til en anden. En mur eller et hegn er en meget konkret barriere, som kan afgrænse et område fra et andet. Men for Newman handlede det i virkeligheden om at se, hvor langt man kunne komme med symbolske barrierer, såsom forandringer i vejbelægningen, farver, beplantning, niveauforskelle eller andre fysiske tiltag, som signalerede et skifte fra én zone til en anden zone. Hensigten med disse barrierer var ikke kun, at de skabte nogle rammer for beboernes territoriale adfærd, men også at de kunne fungere som signaler til potentielle kriminelle som så nemt kunne ”recognize that the area they walk into is actively controlled by the individual(s) in residence” (Andresen, 2010b, p. 8).

Overvågning

Tilhørsforhold og ejerskabsfølelse vil i sig selv facilitere mere overvågning, men ellers kan den naturlige overvågning forbedres via forskellige planlægningsmæssige øvelser, såsom at gøre fællesarealer synlige fra boligernes køkken osv. For at overvågningsdynamikken skal kunne fungere, var det ifølge Newman dog vigtigt, at der ikke skulle være for mange, der skulle dele overvågningsansvaret. Ifølge Newman var der en omvendt proportional sammenhæng mellem antallet af familier, der delte et område og graden af ansvarstagen, således at ”more sharing meant less caring” (Schneider & Kitchen, 2007, p. 19). Antal mennesker på et område var også vigtigt på en anden måde, idet evnen til at kunne genkende andre og derved skelne mellem legitime brugere (såsom naboer) og fremmede illegitime brugere (såsom potentielt kriminelle) afhang af, at der ikke var for mange mennesker, der delte samme område (Newman, 1972, pp. 72-3). Af disse grunde var højhuset i Newmans øjne overvejende en uhensigtsmæssig boligtype.

For Newman var der klare feedback-potentialer mellem de forskellige *defensible space*-strategier. Han forestillede sig således, at den øgede legitime brug af det offentlige rum ville medføre mere uformel naturlig overvågning, som ville betyde, at både almindelige mennesker og andre ville føle sig tryggede, og potentielle gerningsmænd frastødes, hvorved flere mennesker ville tiltrækkes, som ville medføre at byrummet blev brugt mere pga. mindre utryghed, og der ville komme mere overvågning, som ville skabe mere tryghed og sikkerhed osv. (Newman, 1972, p. 78).

Værdien af fremmede og socialt liv

På to relaterede punkter adskilte Newman og Jacobs sig fra hinanden: I forhold til den kriminalpræventive værdi af fremmede (ikke-beboere) i et område og værdien af socialt liv. Sat på spidsen var alt socialt liv ubetinget positivt for Jacobs. Hun så et kriminalpræventivt potentiale i fremmede/gæsterne i et bolig- og byområde som overvågere, og hun så overordnet en værdi i alle aktiviteter, erhverv og institutioner, så længe de medførte flere øjne på (og i) gaden (Jacobs, 1961, p. 36). Til en vis grad delte Oscar Newman Jacobs’ opfattelse af den travle gade som givende en grad af sikkerhed (se fx Newman, 1972, p. 103), men Newman så langt mere kritisk på værdien af fremmede og socialt liv. Nogle erhverv og institutioner, såsom værtshuse og barer, bragte i Newmans øjne en type mennesker og et socialt liv med sig, der skabte kriminalitet (Newman, 1972, pp. 111-2). Ligeledes var kriminalitet i Newmans øjne oftest et spørgsmål om fremmede, der kommer ude fra og ind på i et område og begik kriminalitet. Derfor var fremmede ikke en kriminalpræventiv ressource, men et potentielt kriminalitetsproblem (Schneider & Kitchen, 2007, p. 19).

Opsummering

Newman og Jacobs konstaterede en række problemer ved den modernistiske byplanlægning og opridsede en række mulige årsager og forklaringer på, hvorfor den måtte medføre mere kriminalitet. Newman udviklede ligeledes en række strategier til at forbygge kriminaliteten i det moderne sociale boligbyggeri via byplanlægning og design. Både Newman og Jacobs' argumenterede mod uklart definerede byrum, da disse nemt kunne komme til at mangle social kontrol. Newman mente, at disse offentlige 'allemandsland' hurtigt ville blive ingenmandsland og fremhævede værdien af territorialitet, mens Jacobs fokuserede på værdien af mennesker i bybilledet.

Samlet set lagde Jacobs og Newman nogle miljøplanlægningsspør, som på afgørende vis har struktureret den videre diskussion om, hvad der er årsag til kriminalitet og utryghed i by- og boligområder og hvilke strategier, der skal anlægges for effektivt at bekæmpe disse problemer.

3. Miljøforståelse og utryghedsfænomenet i et rumligt perspektiv

Ud over den intuitive kriminalpræventive byplanmæssige praksis gående tilbage til forhistorisk tid, kan den moderne interesse tidsfæstes til midten af det tyvende århundrede (Crowe, 2000). Den moderne interesse i kriminalpræventiv byplanlægning udviklede sig i to bevægelser: Det første ryk skete som ovenfor diskuteret i 1960'ernes USA omkring udgivelsen af Jane Jacobs' (1961) og Oscar Newmans (1972) centrale værker. Det næste ryk skete i slutningen af 1970'erne og i starten af 1980'erne i relation til en krise på det kriminalpræventive felt foranlediget af en oplevelse af manglende resultater af de mere socialpræventive indsatser.

Men inden diskussion af disse nyere perspektiver på kriminalpræventiv miljøplanlægning er det nødvendigt at diskutere, hvorledes man hensigtsmæssigt kan tænke miljøkriminologisk (og miljøviktinologisk) om kriminalitet og utryghed. Dette kapitel vil således forløbe som følger: Først en mere teoretisk diskussion af miljøbegrebet og dernæst en diskussion af utryghedsfænomenet.

Rum, miljø og kriminalitet

Man kan overordnet sige, at kriminalitet har fire dimensioner: den lovgivningsmæssige og strafferetlige dimension, gerningsmandsdimensionen, offerdimensionen, og den stedsspecifikke (situationelle) dimension (Brantingham & Brantingham, 1981, pp. 7-8). I et kriminologisk perspektiv har den dominerende tilgang til kriminalitet de sidste 80 år primært været gerningsmandsvinklen (med dens fokus på at forklare forskelle i kriminalitetstilbøjelighed) og kun sekundært stedsvinklen (med dens fokus på den kriminelle gerning og dens kontekst) (Brantingham & Brantingham, 1981, p. 8; Eck & Weisburd, 1995, p. 4; Wikström, Oberwittler, Treiber & Hardie, 2012, p. 5).

Disse fire dimensioner eller perspektiver på kriminalitet reflekteres i det kriminalpræventive fokus, hvor den lovgivningsmæssige og strafferetlige dimension nok har den svageste kriminalpræventive interesse, idet fokus primært er på lovgivningens indretning og dens håndhævelse. De øvrige tre dimensioner har tydeligere kriminalpræventive perspektiver. Her kan man således skelne mellem de tilgange, der har fokus på at ændre potentielle gerningsmænds dispositioner og motivationsniveau med fx sociale og sociopsykologiske indsatser, og dem, der har fokus på at ændre den specifikke kontekst for forbrydelsen via mere situationelle indsatser (Grönlund, 2008). Med fremvæksten af den viktinologiske interesse er der ligeledes udviklet en kriminalpræventiv strategi, der sigter mod at påvirke menneskers udsathedsrisiko ved fx at ændre på deres risikoadfærd (Lewis & Salem, 1981; Van Dijk & De Waard, 1991).

Den kriminologiske interesse i kriminalitet har dog primært været drevet af to spørgsmål: "Why are some people more or less likely to engage in crime than others, and why do some social units have higher or lower crime rates than others?" (Vold, Bernard & Snipes, 2002, p. 320).

Den rumlige eller stedsspecifikke vinkel på kriminalitet, som der fokuseres på i denne rapport, har historisk sit udspring i den kartografiske skole (som nævnt i første kapitel), men blev udviklet og sidenhen domineret af Chicagoskolen. Chicagoskolen blev domineret af Shaw & McKays (1942) teoretiske perspektiver, som blev til under inspiration af Robert Park og Ernest Burgess' humanøkologiske tænkning (Park & Burgess, 1925/1984; Park, 1936). Deres forskning var meget indflydelsesrig med dens interesse i, hvorledes økologiske processer i byen såsom 'invasion, dominans og succession' havde negative konsekvenser for byområdets balance og lokalsamfundets sociale organisering og i sidste ende for forekomsten af kriminalitet og andre sociale problemer. Siden 1980'erne er dette socialøkologiske perspektiv blevet suppleret af et mere humanøkologisk perspektiv på kriminalitet inspireret af især Amos Hawleys (1944, 1950) tænkning. Her argumenteres der for, at forekomsten af kriminalitet dybest set er bundet op på hverdagslivets rutiner, da "illegal activities must feed upon other activities" (Felson & Cohen, 1980, p. 394).

Hvis man således fokuserer på miljøets eller kontekstens betydning for forekomsten af kriminalitet, antager man implicit, at miljøet har en selvstændig betydning for menneskers adfærd. Man skal således tænke miljøet forholdsvis bredt som et 'bagtæppe' (*backcloth*) repræsenterende "the built environment, social and cultural norms, institutions, the legal environment, and so on" (Andresen, 2010b, p. 18). Mere end bare som en statisk kontekst for menneskelig handlen kan 'bagtæppet' tænkes dynamisk – som værende i bevægelse. På nogle områder sker bevægelserne eller ændringerne langsomt, såsom forandringer i de kulturelle og sociale normer eller i en række fysiske forhold som vejnettet og byens struktur. På andre områder sker der omskift i miljøet flere gange i døgnet – forskel mellem dag/lys og nat/mørke og mellem de sociale miljøer der er i hhv. familien og i vennegruppen (Brantingham & Brantingham, 2008, p. 87).

Miljøets kort- og langsigtede påvirkning

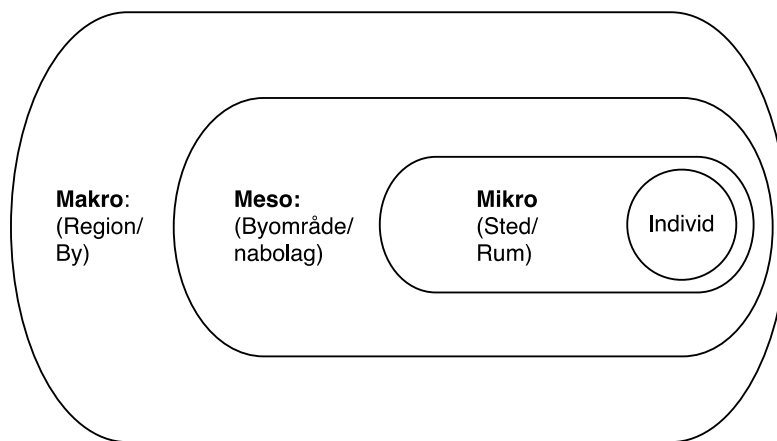
Man kan tænke miljøets påvirkning på to måder: enten påvirkende kortsigtet situationelt eller langsigtet udviklingsmæssigt (Sampson, 2006a, p. 157; Wikström & Sampson, 2003). Som Wikström et al. (2012, p. 35) fremhæver, er det analytisk vigtigt klart at:

"differentiate between the environment's long-term (cumulative) effect, as a context of development, on the formation and shape of people's crime propensities [...] and its short-term (momentary) effect, as a context of action, on people's perceptions and choices relevant to their engagement in acts of crime."

I regi af denne undersøgelse vil der hovedsageligt blive fokuseret på miljøets situationelle betydning.^{xvi}

Rumligt hierarki

Som indledningsvis nævnt kan man tænke miljøet på forskellige niveauer. Almindeligvis inden for miljøkriminologien arbejder man analytisk med tre niveauer: makroniveau, mesoniveau (mellemniveau) og mikroniveau (Brantingham & Brantingham, 1981, pp. 21-22). Man kan tænke de forskellige niveauer som rumligt indlejret eller hierarkisk opbygget, jf. figur 1 nedenfor.^{xvii}

Figur 1. Det rumlige hierarki.

De forskellige niveauer bestemmes af størrelsesordenen af det geografiske område (Wolf, 1985, p. 5):

- Makroniveau: lande^{xviii}, landsdele, regioner, politikredse, kommuner, byer, transportsystemer
- Mesoniveau (mellemniveau): byområder, kvarterer, sogne, husblokke, tog og buslinjer
- Mikroniveau: bestemte pladser, bygninger, opgange, anlæg, vejsegmenter, tunnel, enkelte tog eller busser.

Dette perspektiv på det rumlige hierarki er inspireret af den humanøkologiske tradition (Bursik & Grasmick, 1993; Hunter, 1985; Taylor, 1997), hvor "the ecological environment is conceived as a set of nested structures, each inside the other like a set of Russian dolls" (Bronfenbrenner, 1977, 1994, p. 39).

Med andre ord: Når vi befinder os et konkret sted (f.eks. en gangtunnel), er vi i dette perspektiv altid indlejret i en anden større rumlig kontekst, nemlig i et bestemt nabolag i et by- eller boligområde med nogle særlige sociale og fysiske karakteristika. Byområdet er ligeledes indlejret i en by med dens specifikke historie, sociale karakteristika, layout, befolkningssammensætning mv. Og byen er en del af en region og et land med en bestemt historie, kultur, lovgivning osv.

Analytisk er det frugtbart både at se de forskellige niveauer som adskilte og som gensidigt interagerende. Hvorledes niveauerne evt. påvirker hinanden er vigtigt at forstå for at kunne tilrettelægge effektive kriminalpræventive indsatser, som netop kan afhænge af samspillet niveauerne imellem. Konsekvensen af dette perspektiv på diskussionen af kriminalpræventiv byplanlægning er, at der ikke bare fokuseres på stedet, hvor kriminaliteten foregår (eller utrygheden opleves), men at der også er fokus på det sociale miljø.

Man kan således analytisk skelne mellem et socialt miljø og et fysisk miljø, men der kan også være sammenfald mellem det rumlige og sociale – som det sprogligt er tydeligt på dansk i fx begrebet lokalsamfund, som dækker over et geografisk afgrænset socialt fællesskab, som beboerne føler sig som en del af.^{xix}

Den kriminalpræventive miljøplanlægning søger at påvirke både på mikro- og mesoniveau med både sociale og fysiske indsatser. En delmængde af den kriminalpræventive miljøplanlægning er som antydnet den kriminalpræ-

ventive byplanlægning. Hvor miljøplanlægning består af både boligsociale og fysiske indsatser, fokuserer byplanlægningen alene på fysiske indsatser.

Det betyder selvfølgelig ikke, at man ikke med fysiske indsatser kan påvirke det sociale liv. Man kan således gennem byplanlægningen påvirke boligtyper, boligformer og boligstørrelser og derved befolkningssammensætningen i boligområderne. Man kan også, via den samlede rumlige struktur, påvirke tilstedeværelsen af mennesker konkrete steder, ved fx etablering af legepladser, butikcentre mv.

I fokusset på kriminalitet og utryghed i forhold til by- og områdeplanlægning er interessen primært på, hvad der foregår på mikro- og mesoniveau, mens forhold og dynamikker på makroniveau har sekundær interesse. Det betyder dog ikke, at faktorer på kommune- eller byniveau er uvæsentlige, men at de i rapportens mere snævre fokus bliver et rammeforhold. For lokale aktører er de makromæssige rammer for det meste givet og svære at forandre.^{xx}

I det nærværende vil der hovedsageligt være fokus på byplanlægningen, men der vil alligevel blive fremhævet og diskuteret en central tilgang med fokus på boligsociale indsatser, da forskningen viser – og som det ovenfor mere teoretisk blev antaget – at der er en interaktion mellem de fysiske og sociale miljøer, således at fx effekten af fysiske indsatser er afhængige af sociale forhold på områdeniveau.

Miljø og situationer – og det situationelle blik på forebyggelse

'Situation' er et centralt begreb i relation til områdespecifikke og stedsspecifikke indsatser og associeres ofte med den situationelle kriminalprævention (*situational crime prevention*) udviklet af bl.a. Ronald Clarke og Derek Cornish (Clarke, 1980; Cornish & Clarke, 1986a). Som Birkbeck & LaFree (1993, p. 115) konstaterer, har begrebet situation "a wide and varied usage in the social sciences [...] but it generally refers to the immediate setting in which behavior occurs", hvilket er på linje med den måde, som Clarke forstår det (2010, p. 880). Et situationelt perspektiv på kriminalitet betyder således at have fokus på "the processes operating at the moment of the crime's occurrence" (Birkbeck & LaFree, 1993, p. 114).

Oprindelig betød det situationelle blik på kriminalitet en interesse i kriminelle muligheder (*opportunities*), og allerede den meget indflydelsesrige amerikanske kriminolog Edwin Sutherland (1883-1950) diskuterede i 4. udgave af sin *Principles of Criminology*, hvorledes:

"a thief may steal from a fruit stand when the owner is not in sight but refrain when the owner is in sight; a bank burglar may attack a bank which is poorly protected but refrain from attacking a bank protected by watchmen and burglar alarms" (Sutherland, 1947, p. 5).

Det situationelle blik på kriminalitet blev dog først udviklet i 1970'erne og har været meget influeret af *rational choice*-perspektivet (Cornish & Clarke, 2008), hvilket har betydet, at man har været mest fokuseret på, hvorledes situationer varierede i deres muligheder (*opportunities*) for kriminalitet (Clarke, 2008, pp. 178-9). Men som bl.a. understreget af Wortley (2001, 2008) er der andre situationelle faktorer, såsom de såkaldte *situational precipitators* (*prompts, pressures, permissions og provocations*), som i lighed med muligheder (*opportunities*) for kriminalitet kan tilskynde til kriminalitet. På trods heraf er det stadig, som Clarke (2008, p. 179) understreger, "convenient to use the term 'opportunity' to refer to the broader roles of situational factors", hvilket også er det de fleste forfattere på feltet gør.

Utryghed i et rumligt perspektiv

At interessere sig for utryghed i et rumligt perspektiv betyder en interesse for de situationelle faktorer, der kan forklare forekomsten af utryghed. Det vil sige en fokuseren på de faktorer i de eksterne miljøer, der danner den umiddelbare ramme om individets erfaringer og oplevelser, i stedet for det mere almindelige psykologiske perspektiv på utryghed, hvor der i højere grad fokuseres på individets dispositioner og karaktertræk (Hunter 1978, p. 2).

Fra *fear of crime* til utryghed^{xxi}

Enhver diskussion på dansk af *fear of crime*-fænomenet er meget følsom over for, hvorledes man oversætter dette engelske begreb, og der er ikke helt opnået konsensus om, hvad vi skal kalde det fænomen på dansk: I Christiansen et al. (1996, p. 11) oversættes *fear of crime* direkte til 'kriminalitetsfrygt'. Modsat oversættes *fear of crime* af Kongsted og Kruize (2011, pp. 15-27) umiddelbart med 'angst for kriminalitet'. I tryghedsmålinger fra Trygfonden benyttes en række forskellige termer såsom 'frygt for forbrydelse', 'utrygheden for kriminalitet', og der tales om, at folk er 'utrygge' og 'skræmte' (Hede et al., 2011, p. 23). I Justitsministeriets udsathedundersøgelse tales om 'angst for kriminalitet' og om, 'hvor stor en del af befolkningen, der er utrygge', samt at personer kan være 'bange' og 'bekymre sig om at blive udsat for kriminalitet' (Balvig & Kyvsgaard, 2011, p. 94). Disse termer angår mere eller mindre samme fænomen, og deres talrigheid illustrerer den manglende konsensus om et fælles og måske mere præcist vokabularium på området.

Den svenske kriminolog Anita Heber (2007, p. 24) har bemærket samme begrebslige mangfoldighedstendens i Sverige: "Uttryck som rädsla, risk, otrygghet, oro och fara används ofta utan att det finns någon tydlig och etablerad uppfattning om vad de betyder." Tilsvarende også i den engelsktalende og -skrivende verden, hvor der tales om 'concern', 'anxiety', 'worry' og 'being afraid' i forskellige sammenhænge, men ofte om det samme fænomen (Vanderveen, 2006, p. 198).

Hvad er *fear of crime*? Der findes ikke her en definitiv, autoritativ eller dominerende definition af *fear of crime*, men den hollandske kriminolog Gabry Vanderveen (2006) fanger med sin maksimaldefinition bredden af begrebet *fear of crime*, når hun skriver, at *fear of crime* bedst ses som et paraplybegreb, som dækker over:

"fear of becoming a victim of crime; the perception of the risk of becoming a victim of crime; feelings of safety; perceptions and responses to the threat of crime and criminal victimisation; worry, concern and anxiety about victimisation and crime, and so on" (Vanderveen, 2006, p. 18).

Fear of crime er det centrale overbegreb eller paraplybegreb, og det handler om ikke at blive indfanget af et forsøg på at få en sproglig korrekt oversættelse, men satse på en indholdsmæssig korrekt oversættelse. Således bliver både 'kriminalitetsfrygt' eller 'angst for kriminalitet' måske for snævre begreber, som kun får indfanget delaspekter af *fear of crime*-fænomenet.

På dansk er begrebet utryghed blevet anvendt i en årrække, når man har diskuteret *fear of crime*, fx i offerundersøgelser og tryghedsmålinger, i den offentlige debat og i en lang række publikationer om emnet. Derfor vil begrebet 'utryghed' også her blive anvendt som det samlende overbegreb eller paraplybegreb på linje med det engelske begreb *fear of crime*.^{xxii}

Tilsvarende den angelsaksiske forskning kan det diskuteres, hvad der lægges ind under paraplybegrebet utryghed. Utryghedsbegrebet kan således sammenlignes med begrebet 'asocial adfærd': Kriminologer er interesserede i forekomsten af asocial adfærd, men det kan diskuteres, hvilke typer forhold der skal kategoriseres som asocial adfærd. Utryghed som begreb er i forhold til begrebet *fear of crime* mindre specifikt knyttet til kriminalitet, og man kunne måske overveje at bruge begrebet 'kriminalitetsutryghed', men for ikke at bidrage til den begrebslige forvirring på området vil her blive benyttet det velkendte begreb utryghed som synonymt med *fear of crime*.

Indkredsning af utryghedsfænomenet

Som allerede antydnet er utryghed et fænomen med mange facetter, som kan dække en lang række forskellige fænomener, der kan beskrives med en række forskellige begreber. En definition af *fear of crime*, som ofte citeres, er den amerikanske kriminolog Kenneth Ferraro's. Han definerer *fear of crime* således: "fear of crime is an emotional response of dread or anxiety to crime or symbols that a person associates with crime" (Ferraro, 1995, p. 4).

Det er uden for denne vidensopsamlings rammer at diskutere fænomenet bare nogenlunde igennem her, hvorfor særligt interesserede må henvises til fx Gabry Vanderveens (2006) meget minutiøse og tilbunds gående diskussion af emnet. Der er dog tre vigtige forhold, som det er tjenligt at få diskuteret: utryghedens dimensioner, forskellige utryghedstyper og utryghedens årsager.

Samfundsmæssig bekymring for kriminalitet

Et af fænomenerne som oftest knyttes til utryghedsdiskussionen er den samfundsmæssige bekymring for kriminalitet (DuBow, McCabe & Kaplan, 1979). Siden 1985 er danskernes samfundsmæssige bekymring blevet målt hvert kvartal (se fx Justitsministeriets forskningskontor, 2012), og disse målinger indfanger den samfundsmæssige bekymring for kriminalitet, idet der ikke spørges til personens bekymring for selv at blive udsat for kriminalitet, men om vedkommende generelt bekymrer sig for vold og kriminalitet.

Den samfundsmæssige bekymring for kriminalitet og den personlige utryghed for at blive udsat for kriminalitet er dog to helt forskellige fænomener (Balvig & Kyvsgaard, 2011, p. 98; Brantingham et al., 1986, pp. 140-1; Nørgaard, Ærø & Leth Nielsen, 2006, p. 16). Undersøgelser viser også, at den samfundsmæssige bekymring for kriminalitet er større end utrygheden for kriminalitet (Balvig & Kyvsgaard, 2011, pp. 98-9; Hede et al., 2011, p. 23),^{xxiii} hvilket bl.a. kan forklares ved, at den samfundsmæssige bekymring for kriminalitet synes at indeholde et holdningsmæssigt element (fx en afstandtagen til kriminalitet) (Hede et al., 2011, p. 24).^{xxiv}

Utryghedens dimensioner

Oplevelsen af utryghed har flere dimensioner, men det er ikke altid, at disse eksplicit diskuteres, men de findes ofte implicit i forskningen. Som et minimum er der konsensus om, at utryghed indeholder et følelsesmæssigt element, hvor man har en oplevelse af at være bange, urolig eller angst.

Mange forskere fremhæver dog også, at utryghed har en kognitiv dimension (DuBow et al., 1979, pp. 2-5; Ferraro, 1995, pp. 24-25). Det kognitive element handler om en grad af risikovurdering, ikke nødvendigvis en bevidst kalkule, men en oplevelse af en trussel og en vurdering af sandsynligheden for at blive udsat for kriminalitet. Sluttelig argumenterer en række forskere imidlertid også for, at der er et adfærdsmæssigt aspekt af utryghed, fx (Gabriel & Greve, 2003; Sacco, 2005). Som Gabriel og Greve (2003, p. 602) skriver: "The third component of fear is an expressive facet: fearful beha-

viour (e.g. avoidance behaviour and self-protection)".^{xxv} Hvor grænsen går mellem der, hvor utryghedens ekspressive element ophører med at være en del af frygtoplevelse til i stedet at blive en konsekvens af frygten, synes flydende, hvilket gør denne dimension af utrygheden en smule problematisk at arbejde med.

Utryghed som frygt og utryghed som ængstelse

Lige siden man forskningsmæssigt begyndte at interessere sig for *fear of crime*, har der været argumenteret for nødvendigheden af at skelne mellem forskellige typer utryghedsoplevelser. DuBow et al. skelnede fx mellem en utryghed, der angik en selv, og den utryghed som man oplever på andres vegne – den såkaldte altruistiske frygt – som typisk opleves som en frygt for, at ens familie (især børn, partner eller forældre) skal udsætte for en forbrydelse (DuBow, McCabe & Kaplan, 1979; Heber, 2007, p. 26). Når man almindeligvis diskuterer *fear of crime* er fokus dog på den utryghed, der relaterer sig til ens personlige oplevelse af utryghed for at blive udsat for kriminalitet, hvilket også er tilfældet i nærværende undersøgelse.

Mere specifikt på utryghedsoplevelsens indhold argumenterede Garofola (1981, pp. 841-2) for, at der burde skelnes mellem en forventet utryghed (*anticipated fear*) og en faktisk utryghed (*actual fear*). Tilsvarende skelner Ferraro og LaGrange (1987) mellem en formløs utryghed (*formless fear*) og konkret utryghed (*concrete fear*), hvor "concrete" fears relate to particular offences (e.g. burglaries) [og] "formless" fears do not refer to any particular crime" (Farrall, Bannister, Ditton & Gilchrist, 1997, p. 661). Eller som Archer & Erlich-Erfer (1991, p. 344), der skelner mellem en kronisk utryghed (*chronic fear*), som er "the relatively enduring level of fear of crime in a population", og akut utryghed (*acute fear*), som er "the sudden onset of unprecedented levels of fear in response to specific crimes or a specific danger". Ligeledes Nasar & Jones (1997, pp. 292-3), som skelner mellem fjern utryghed (*distal fear*) og en direkte utryghed (*proximate fear*).

Med afsæt i en række kvalitative studier, men især i nyere psykologisk forskning i følelser, fx (Scherer et al., 2004) er man de sidste 5-10 år begyndt at kunne kvalificere denne skelnen mellem forskellige typer utryghedsoplevelser bedre, hvilket især den britiske kriminolog Stephen Farrall har været drivkraften bag (Farrall, 2004; Farrall et al., 1997).

Baggrunden for Farralls interesse i dette spørgsmål var en skepsis over for validiteten af de traditionelle spørgeskemabaserede undersøgelser af utryghed i Storbritannien. Den undren, som var afsættet for Farralls kritik, var begrundet i fundene af, at op mod 47 pct. af den britiske befolkning var utrygge for at få indbrud og 35 pct. var bange for at blive udsat for røveri (Gray, Jackson & Farrall, 2008). Grunden til denne meget høje utryghed skal ifølge Farrall forklares med den måde, man hidtil både i UK og USA, men også her i Danmark, har spurgt ind til utryghed i disse omnibus-undersøgelser, som har betydet, at man primært har indfanget "a more diffuse anxiety, a generalized awareness and 'image' of risk and a condensation of broader concerns about crime, stability and social change" (Gray et al., 2008, p. 377).

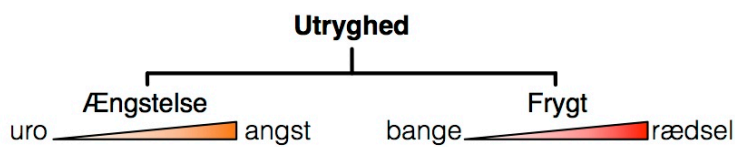
På den baggrund har Farrall og hans kollegaer argumenteret for nødvendigheden af at skelne mellem to typer utryghed: Der er for det første en såkaldt *expressive fear*, som er den, man almindeligvis får indfanget i spørgeskemaundersøgelser om utryghed, og som er "knyttet til holdninger og meninger, som kommer til udtryk, for eksempel når man beder mennesker om at tale om deres følelser i relation til kriminalitet" (Kongstad & Kruize, 2011, pp. 18-9). Der er dog også en anden type utryghed – en *experiential fear* (som er en mere erfaringsbaseret utryghed) som har karakter af en konkret opstået frygt, som opstår som reaktion på en konkret oplevelse af at være i fare.

Denne type utryghed kan ses "akin to events or brief episodes that can be located in space and time" (Gray et al., 2008, p. 367).

Utryghed kan i det perspektiv altså på den ene side have karakter af en tilstand af ængstelse (som man er mere eller mindre i), og på den anden side kan utryghed bestå af konkrete oplevelser af frygt (som man kan have få eller flere af) (Farrall, Jackson & Gray, 2006; Gray et al., 2008; Jackson, 2009a).^{xxvi}

Utryghed som frygt er således "objektrelateret [rettet mod konkrete hændelser, objekter eller personer] og foranlediget af en konkret fare eller trussel" (Jacobsen, 2011, pp. 326-7), flygtig, kortvarig og sjælden (Farrall et al., 2006, p. 12; Gabriel & Greve, 2003, p. 601), hvor man momentant er bange for noget. Utryghed som ængstelse er derimod en "diffuse sense of danger" (Stanko, 1995, pp. 47-8), og en "rumbling state of unease, often partly submerged, sometimes fully surfacing" (Hough, 2004, p. 174) og altså mere en underliggende følelse af uro eller angst. Ængstelsen er modsat frygten ikke nødvendigvis objektrelateret, men er mere objektløs.^{xxvii}

Inden for hver utryghedstype kan man tænke på den utrygge oplevelse med et kontinuum af intensitet: utryghed som ængstelse kan fx gå fra en let uro til en altomfattende angst, og utryghed som frygt kan gå fra at være lidt bange til udpræget rædsel (se figur 2 nedenfor).

Figur 2. To utryghedstyper.

Ud over at denne skelnen mellem utryghed som frygt og ængstelse har værdi i forhold til bedre at forstå menneskers faktiske oplevelser af utryghed, kan den også være nyttig i det utryghedsforebyggende arbejde. Det er således oplagt at antage, at de to typer utryghed skal forebygges eller bekæmpes på forskellig måde. Man kunne således forestille sig, at de fysiske indsatser som fx dem, der anbefales i CPTED-tilgangen (se kapitel 4 nedenfor), især ville være gode til at forebygge utryghed som frygt, mens de mere bogsociale indsatser, som er en del af fx social integrationstilgangen (se kapitel 4), ville være bedre til at forebygge utryghed som ængstelse.^{xxviii}

Funktionel utryghed

I denne undersøgelse er fokus altovervejende på utryghedens negative konsekvenser, men det må ikke glemmes, at utryghed kan have en funktion, der kan opfattes som positiv, eller hvis fravær – alt andet lige – ville være uheldig.

Helt overordnet kan en underliggende lavintensiv ængstelse i lyset af en til dels uforudsigelig verden være hensigtsmæssig: Når vi forsikrer os mod arbejdsløshed, eller mod brand, indbrud, ulykke osv., så tager vi nogle forholdsregler, som er fornuftige. Når vi sætter penge på en pensionsopsparing eller tilskynder vores børn til at tage en uddannelse, forbereder vi os (og dem) på en usikker verden (jf. Jacobsen, 2011, p. 334). Når sundhedsmyndighederne informerer om farerne ved tobaksrygning, prøver de at øge vores utryghedsniveau for på den måde at få os til at kvitte smørgerne (Rosenbaum, 1987).

Utryghed for kriminalitet har i sig selv også en grundlæggende positiv funktion. Som den engelske filosof Bertrand Russell skrev for mere end 60 år siden, kunne menneskeheden ikke have overlevet uden at have været på vagt over for farer af den ene eller andet slags. Som han skrev:

"fear of other men is, in a sense, completely rational. Most men have in their nature a certain amount of malevolence, and are not reluctant to do a bad turn to another man if they can do so with safety" (Russell, 1951, p. 169).

Samme darwinistiske tankegang genfindes hos den amerikanske sociolog m.m. Erving Goffman, når han skriver: "If individuals were not highly responsive to hints of danger or opportunity, they would not be responsive enough" (Goffman, 1971/1972, p. 283).

Via inspiration fra psykologien er det viktimologiske perspektiv på utryghed de senere år også blevet mere opmærksom på de positive aspekter af utryghed. 'Positiv utryghed' (Ditton og Innes, 2005) kan være en ressource i den forstand, at vi på baggrund af utryghed kan tage forholdsregler, som gør os mindre udsatte for kriminalitet. Som Gray et al. (2011, p. 77) skriver:

"worry can be helpful and adaptive: a problem-solving activity that helps people anticipate and prepare for threat [...] by prompting adaptive vigilance and routine precaution."

Således har man i en række nyere undersøgelser undersøgt sammenhængen mellem utryghed, dens adfærdsmæssige konsekvenser og livskvalitet. I disse undersøgelser har man fundet, at for en del af de mennesker, som er berørte af utryghed, men som er i stand til at tage forholdsregler, som gør dem sikre, medfører utrygheden ikke lavere livskvalitet (Gray et al., 2011; Jackson & Gray, 2010). I en større britisk spørgeskemaundersøgelse i London fandtes det således, at en fjerdedel af de utrygge:

"exhibited a kind of emotional experience more akin to a motivating and problem-solving activity. They took precautions; they felt safer as a result; and their quality of life was unaffected by worries and precautions" (Jackson & Gray, 2010, p. 15).

Således kan utryghed ses som nødvendig og funktionel og konsekvenserne af utrygheden for en mindre andel af de utrygge næsten ubetydelige, så længe de altså er i stand til at tage forskellige mindre forholdsregler.

Nogle forskere foreslår, at utryghed er en kriminalpræventiv ressource, som kan anvendes konstruktivt i det kriminalpræventive arbejde under forudsætning af, at "fear arousal [...] can be channelled into action that is perceived to be efficacious [virkningsfuld]" (Rosenbaum, 1987, p. 129; Ditton og Innes, 1995). Oplevelse af utryghed kan altså i princippet ses som hensigtsmæssig i et kriminalpræventivt perspektiv, hvis utrygheden bliver afsæt til en handling som medfører, at folk bliver mindre eksponeret og udsatte for kriminalitet.

Utryghedens årsager

Der findes en række forskellige teorier om utryghedens årsager jf. (Farrall, Gray & Jackson, 2007; Hale, 1996; Pain, 2000). En nyttig kategorisering er den, som de to australske forskere Bruce Doran og Melissa Burgess anlægger (2012, pp. 25-50). De skelner således mellem tre indfaldsvinkler på utryghedens årsager: Demografiske forklaringer, sociale forklaringer og miljømæssige forklaringer. Tilsvarende diskussionen af kriminalitetens årsager i næste kapitel vil diskussionen af utryghed koncentrere sig om de forhold omkring miljøet, som skaber utryghed, selv om det erkendes, at en væsentlig forklarende faktor på utryghed findes på individniveau, hvorfor dette nødvendigvis kort må berøres.

Demografiske forklaringer

De demografiske forklaringer handler om at forklare, hvorfor nogle persongrupper er mere utrygge end andre, og fokuserer på forskellige individuelle egenskaber, der karakteriserer de utrygge.

Udsathedstesen er den mest kendte tese og her er hypotesen, at mennesker er mere utrygge, fordi de har erfaring med kriminalitet – enten ved direkte at have været udsat eller indirekte ved at kende nogen der har været udsat, eller har hørt om folk, der har været udsat for kriminalitet (Skogan & Maxfield, 1981; Skogan, 1987). Man har i den forbindelse haft en særlig interesse i mediernes rolle som utryghedsskaber. Forskningen har dog ikke konsistent fundet, at folk, som er meget eksponeret for de sensationelle medier, oftere er utrygge (Farrall et al., 2007; Heber, 2007). Derimod finder man ofte en forholdsvis stærk forbindelse mellem at kende nogle, der har været udsat for kriminalitet, og utryghed, mens konsekvensen af selv at have været udsat er mindre entydig (Doran & Burgess, 2012, pp. 26-9).

En anden relateret hypotese er sårbarhedstesen, som er teorien om, at det er graden af sårbarhed i relation til udsathedsriskoen, som er afgørende for oplevelsen af utryghed (Skogan & Maxfield, 1981). Graden af sårbarhed bestemmes af tre faktorer: oplevet udsathed, oplevelse af kontrol og forventning til konsekvenser af at blive offer for kriminalitet (Jackson, 2009b; Killias, 1990). Sårbarhedstesen forklarer således bedre ældres og økonomisk udsattes utryghed, da konsekvenserne af kriminalitet for disse grupper netop er større end for andre grupper (Farrall et al., 2007).

Sociale forklaringer

De sociale teorier fokuserer på, hvorledes det sociale miljø kan forårsage utryghed, fx pga. forandringer eller sammenbrud i sociale institutioner.

Risikosamfundstesen siger, at folk er utrygge i forhold til kriminalitet, fordi deres utryghed på andre områder flyttes over til kriminalitet. Det kan være utryghed i forhold til fx samfundsforandringer, fremmedfrygt, frygt for at blive arbejdsløs m.m. (Bauman, 1999; Beck, 1986/1997; Jacobsen, 2011; Lupton & Tulloch, 1999). I det perspektiv kan utryghed for kriminalitet ses som en metafor for andre typer af utryghed (Farrall et al., 2007; Hollway & Jefferson, 1997).

Social diversitetstesen handler om, at utryghed er forbundet til en frygt for det fremmede. Her ses utrygheden som knyttet til en stadig konfrontation med det fremmede, såsom ved at leve og bo tæt sammen med andre befolkningsgrupper, som er fremmede for en. Det kan være grupper, som er kulturelt og etnisk fremmede (Merry, 1981b), men det handle nok lige så meget om fremmedhed i form af fx generationel fremmedhed fx (Kongstad & Kruize, 2011).

Social integrationstesen ligger i forlængelse af social desorganisationstesen – som diskuteres nedenfor – og den siger, at utryghed er en konsekvens af manglende social integration i et boligområde med lav social kapital og kollektiv handlekraft (Bursik & Grasmick, 1993).

Social forandringstesen siger, at folk bliver utrygge for kriminalitet, når deres boligområde forandres, fx ved at der flytter nye befolkningsgrupper ind, eller at det på anden måde ændrer karakter – især hvis det opleves som værende i socialt nedadgående retning (Furstenberg, 1971; Taylor & Covington, 1993).

Miljømæssige forklaringer

Fokus i de miljømæssige forklaringer er på, hvorledes tegn og symboler i det eksterne miljø samt miljøets indretning kan udløse utryghed.

Tegn på uorden

Tegn på uorden-tesen siger, at der er en positiv sammenhæng mellem tegn på uorden og folks oplevelse af utryghed (Hunter, 1978). Dette perspektiv er knyttet til *Broken Windows*-tilgangen (Wilson & Kelling, 1982), som også diskuteres nedenfor. *Broken Windows*-teorien søger i udgangspunktet at forklare forekomsten af kriminalitet i relation til forekomsten af uorden, men en del teoretiske og empiriske grunde taler dog for, at teorien især er relevant i forhold til at forklare forekomsten af utryghed (Kohm, 2009, pp. 6; Katyal, 2002 pp. 1078-9). Den centrale ide om en positiv sammenhæng mellem tilstedeværelsen af synlige tegn på social og fysisk uorden og utryghed hviler på antagelsen om, at folk ser (eller læser) uorden i miljøet som fravær af social kontrol og som tegn på tilstedeværelse af den kriminalitet (såsom vold og overfald), som man frygter (Hunter, 1978). Tilstedeværelse af fysiske og sociale tegn på uorden kan virke utryghedsskabende ved at forøge oplevelsen af udsathedsrisiko (LaGrange, Ferraro & Supancic, 1992), fx ved at disse normbrud aflæses som tilstedeværelsen af normbrydende (og måske kriminelle) mennesker i området. Tilstedeværelsen af uorden kan desuden være indikator på et områdes "level of social cohesion and informal social control" (Cozens, Saville & Hillier, 2005, p. 338).

En lang række studier har fundet en klar sammenhæng mellem utryghed og fysisk og social uorden (Cozens et al., 2005, p. 338). (Farrall et al. 2007, p. 8) opridser i deres litteraturgennemgang følgende tegn på uorden, som forskningen har fundet er relateret til utryghed:

- graffiti
- henkastet affald
- hærværk
- uordenlig, asocial, uanstændig, normbrydende adfærd
- støjforurening
- hundelorte
- kanyler i området.

Til den liste kunne man tilføje disse utryghedsskabende tegn, som forskningen ligeledes har identificeret:

- påvirkede personer (alkoholberusede og narkopåvirkede) (Funch et al., 2010; Nørgaard & Børresen, 2007; Rådgivende sociologer, 2008)
- sindslidende/mentalt syge (Nørgaard & Børresen, 2007; Nørgaard & Ærø, 2004; Rådgivende sociologer, 2008)

Det er oplagt at dele tegnene i to grupper: sociale tegn og fysiske tegn, hvor de sociale tegn på uorden er respektløs asocial adfærd, påvirkede personer m.m., og de fysiske tegn er tilstedeværelse af fx graffiti, kanyler, hundelorte osv. i området.

(LaGrange et al. 1992, p. 329) fandt i deres studie, at social uorden øgede folks oplevelse af udsathedsrisiko (og derved utryghed) mere end fysisk uorden, hvorfor de konkluderede, at det præventivt gav bedst mening "to place higher priority on removing social incivilities from disorderly neighborhoods than physical incivilities." Modsatte resultater nåede Perkins & Taylor frem til i deres undersøgelser i Baltimore, hvorfor de i stedet konkluderede, at "litter, graffiti, and dilapidation may be more likely to induce feelings of

vulnerability than do groups of teenagers hanging out" (Perkins & Taylor, 1996, p. 97).

Hvor det er undersøgt, er sammenhæng mellem uorden og utryghed også blevet fundet i danske undersøgelser bl.a (Nørgaard & Ærø, 2004), og som (Balvig et al. 2009, p. 58) skriver: "mest konsekvent viser utrygheden sig at hænge sammen med oplevelse af "ordensmæssige" problemer i lokalområdet, såsom en oplevelse af støjende naboer, folk der kører aggressivt og for stærkt i bil, affald og snavs på gaderne". Tilsvarende i Sverige fandt (Caroline Mellgren 2010) i en undersøgelse i Malmø, at utryghed hang tæt sammen med forekomsten af uorden i lokalmiljøet.

Normforskelle og uskrevne regler

Danske undersøgelser i udsatte boligområder har desuden understreget, at en del af det, som af nogen opleves som asocial adfærd eller uorden, måske bedre forstås som forskelle i normer og uenighed om de uskrevne regler. Tilsvarende ses der i disse undersøgelser, at konflikter mellem beboere kan have spill-over effekter på utryghedsoplevelsen (Hansen, Heron Hansen, Kalkan & Rasmussen, 2010; Nørgaard & Ærø, 2004; Nørgaard et al., 2006; Ærø, Skifter Andersen & Andersen, 2004).

Hvad der kan karakteriseres som uorden, respektløs og normbrydende adfærd er forskellig og afhængig af, hvem der vurderer det. Empiriske undersøgelser viser således, at der er stor forskel på, hvordan mennesker afkoder tegn og symboler i miljøet. Det, der for nogle er farligt, er for andre ubetydeligt: "some people judged particular ambiguous stimuli as 'disorderly' and representational of criminal threat, while other people in the same environment judged the same stimuli as malign and unthreatening" (Farrall et al., 2007, p. 11). Selvom det således er *øjnene, der ser*, som afgør, om en gruppe unge mennesker er farlige eller fredelige, er det stadig ikke tilfældigt i hvilke situationer, det oftest opleves.

Signalkriminalitetstesen

Signalkriminalitetstesen foreslår, at utryghed især er en konsekvens af særlige typer kriminalitet og uorden – det, som er kaldt 'nøglekriminalitet' (*key crimes*) (DuBow et al., 1979) eller 'signalkriminalitet' (*signal crime*) og 'signaluorden' (*signal disorder*) (Innes, 2004). Signalkriminalitet og -uorden er kriminalitet og uorden, som på den ene side i særlig grad provokerer en oplevelse af forhøjet udsathedsrisiko, og for det andet sender et "powerful signal to residents (in a way that residential burglaries do not) that 'my area is out of control'" (Bottoms, 2007, pp. 551-2). Konkret kan signalkriminalitet være forekomst af og fortællinger om voldtægter eller hjemmerøverier, hvis forekomst i et område fremkalder utryghed (jf. Kongstad & Kruize, 2011). Signaluorden (*signal disorder*) kan fx være grupper af unge, der 'hænger ud', fulde mennesker, affald og hærværk (graffiti) m.m. Denne uorden er således et stærkt utryghedsskabende signal, fordi den i modsætning til meget andet kriminalitet er synlig for alle og måske derfor en bedre indikator på manglende social kontrol i det offentlige rum.

I en undersøgelse af utryghed på mikroniveau i et større udsat boligområde i Canada, hvor beboerne blev bedt om at udpege steder i deres boligområde, hvor de var utrygge, fandtes det, at "neighbourhood residents cited concerns with disorder rather than crime as determinate of locations of highest fear in the community" (Kohm, 2009, p. 1). Således er der meget, der peger på, at menneskers utryghed i høj grad er bestemt af, hvor de oplever problemer med uorden fremfor, hvor de oplever problemer med kriminalitet – om end disse problemer ikke sjældent hænger sammen.

Uhensigtsmæssig miljøindretning

Uhensigtsmæssig miljøindretning er tesen om, at det er uhensigtsmæssig byplanlægning i form af fx dårligt designede bygninger og byrum med fx dårlige oversigtsforhold og manglende belysning, som skaber utryghed. Grimt design og i det hele taget planlægning, der medfører færre mennesker i gadebilledet, er i dette perspektiv en forklaring på utryghed.

(Farrall et al. 2007, p. 8) opridser i deres litteraturgennemgang følgende forhold, som forskningen har fundet er utryghedsskabende, og som kan ses som et resultat af uhensigtsmæssig miljøindretning:

- dårlige belysningsforhold/mørke
- dårlige oversigtsforhold
- ingen mennesker i området/tomme gader og stræder
- gemmesteder for kriminelle
- områder tæt på mennesketomme områder, såsom parkeringspladser, parker og erhvervsområder
- uhensigtsmæssig placering og størrelse af vejkanterbeplantning
- manglende flugtveje (Fisher & Nasar, 1995, 1992).

Et steds rumlige indretning har således betydning for oplevelsen af utryghed. Når vi er i byens rum (eller ude på en bar mark), vil der være zoner, som er inden for vores synsvidde, og zoner, der er uden for vores synsvidde (området bag vores ryg er fx altid ude af vores synsfelt). De to zoner adskilles af det, som den amerikanske etnograf og sociolog Erving Goffman har kaldt 'luregrænsen' ('*lurk lines*') (Goffman, 1971/1972, p. 434). Bag luregrænsen har vi ikke visuel kontrol, så hvis luregrænsen kommer for tæt på individet, kan det være kilde til utryghed, fordi vi derved mister kontrollen over vores nærmiljø.

Hvor luregrænsen går, afhænger bl.a. af byens rumlige indretning, således er alle "partitions that block visibility, including, for example, dumpsters in alleys, parked vehicles on the street, shrubbery, signs" forhold der rykker luregrænsen tættere på individet (Warr, 1990, p. 894). Men også nicher i facader eller bare små korte eller kurvede vej/gader er forhold, der rykker luregrænsen tættere på individet og derfor kan skabe utryghed.

Den væsentligste faktor, som afgør, hvor luregrænsen går, er dog mørke. Som (Goffman 1971/1972, p. 334) sigende skriver: "on the street after dark there are places close by the individual which are just outside his field of vision yet near enough to expose him rather severely to what might be lurking there".

De to amerikanske forskere Bonnie S. Fisher og Jack L. Nasar har via en række empiriske undersøgelser på amerikanske universiteter fundet, at tre forhold i den rumlige indretning af miljøet er afgørende for oplevelsen af utryghed. Det er for det første dårlige oversigtsforhold (*prospect*) (at man dårligt kan overskue et område) pga. fx mørke eller brudte synslinjer, for det andet mange gemmesteder for mulige forbrydere (*refuge*) (fx dybe indhak eller nicher i facader, brede søjler m.m.), og for det tredje, at der er få flugtveje, som man i tilfælde af problemer kan stikke af via (*escape*), fx lange passager eller underjordiske tunneller (Fisher & Nasar, 1995, 1992; Nasar & Fisher, 1993; Nasar & Jones, 1997; Wang & Taylor, 2006).

En lidt kedelig konklusion, der tit fremhæves, er, at de designmæssige forhold, som i dagtimerne opleves som attraktive, positive og berigende for byrummet (såsom de 'knudrede facader' jf. (Gehl, 2010) og kringledede gadeforløb og beplantning),^{xxix} om aftenen, når det er mørkt, kan blive en ubehagelig kilde til utryghed (Nasar & Jones, 1997; Unstad & Christophersen, 1999).

En del af problemet kan evt. imødegås med belysning, men den grundlæggende modsætning mellem den spændende og eventyrlige by på den ene side og den utrygge by på den anden side forsvinder nok ikke hermed (jf. Grönlund, 2007).

Parallelt til diskussionen af miljøets påvirkning på kriminalitet kan miljøet i forhold til utryghed have både en situationel og en udviklingsmæssig betydning. Med andre ord: forhold i miljø kan både situationelt – her og nu – forårsage utryghed, og så kan de præge mennesker på den lange bane, så de fx bliver mere disponeret for utryghed, hvis de fx har en lang række oplevelser af utryghed jf. (Gabriel & Greve, 2003). Som diskuteret ovenfor vil denne vidensopsamling primært have fokus på miljøets situationelle mekanismer i forhold til oplevelse af utryghed.^{xxx}

Kriminalitet og utryghed

Som skitseret ovenfor, er der en række andre faktorer foruden kriminalitet, der kan skabe utryghed, og det diskuteres stadig, hvorledes og i hvor høj grad kriminalitet forårsager utryghed. Således konkluderer (Unstad og Christophersen 1999, p. 17), at "frykten for kriminalitet ser ut til at leve sitt eget liv, mer eller mindre uavhengig av den reelle forekomsten av kriminelle handlinger". Og tilsvarende i Det Kriminalpræventive Råds pjece '*Et vågent øje*' står der, at der "ikke [er] sammenhæng mellem folks oplevelse af utryghed og det faktiske kriminalitetsniveau" (Det Kriminalpræventive Råd, 2010b, p. 15).

Der er således heller ikke et match mellem teorier om kriminalitet og teorier om utryghed. Hvis der alene fokuseres på steds- eller områdeforankrede tilgange til utryghed (dvs. hovedparten af de sociale og miljømæssige forklaringer, der blev diskuteret ovenfor), er der dog alligevel et overlap. Der findes således ofte en underliggende hypotese om, at utryghed på et sted eller i et område hænger sammen med oplevelsen af udsathedsrisiko og/eller er et resultat af de samme underliggende faktorer, der forårsager kriminalitet, se fx (Hunter, 1978 p. 2; Bursik & Grasmick, 1993, p. 103).

Empirisk har en række undersøgelser på områdeniveau undersøgt sammenhængen mellem kriminalitet og utryghed, og her viser det sig dog, at billedet af sammenhængen mellem kriminalitet og utryghed ikke er entydigt.

På den ene side har en del forskning fundet en forholdsvis god sammenhæng mellem utryghedsniveau og kriminalitetsniveau. På basis af et meget stort datamateriale fra 22 nordamerikanske byer over en 25-årig periode fandt Hipp således en meget stærk sammenhæng mellem det faktiske kriminalitetsniveau (målt ud fra anmeldelsesdata) og oplevelser af kriminalitet som et problem (Hipp, 2013).^{xxxi} Ligeledes har en række undersøgelser fundet, at opfattelse af udsathedsrisiko og utryghed hænger sammen, altså at hvis beboere i et område forventer en høj udsathedsrisiko, er de mere utrygge jf. (Brantingham et al., 1986; Ferguson & Mindel, 2007, p. 341; Fitzgerald, 2008; LaGrange et al., 1992, p. 326).

Lidt mere skarpt på oplevelsen af utryghed ses i en række undersøgelser et tilsvarende billede, dvs. i områder med meget kriminalitet er folk generelt mere utrygge, og i områder, hvor der er mindre kriminalitet, er folk generelt mindre utrygge (DuBow et al., 1979; Furstenberg, 1971; Skogan & Maxfield, 1981). Det er især tilstedeværelsen af voldskriminalitet, der synes at hænge sammen med utrygheden, og kun i mindre grad ejendomsforbrydelser (Ferraro, 1995; Rountree, 1998; Skogan, 1986; Archer & Erlich-Erfer, 1991).^{xxxii}

En række andre undersøgelser har dog modsat ikke kunnet finde nogen positiv forbindelse mellem forekomst af kriminalitet i et område og utrygheden i

området (Foster, Giles-Corti & Knuiman, 2010; Perkins & Taylor, 1996; Thomas & Hyman, 1977).

Så vidt vides er der ikke danske undersøgelser, der specifikt har undersøgt sammenhængen mellem områders kriminalitetsniveau og utryghedsniveau.^{xxxiii}

Selvom der således ikke er et fuldstændigt match mellem forekomst af kriminalitet og tilstedeværelse af utryghed, vil diskussionen af de utryghedsforebyggende tilgange og indsatser for overskuelighedens skyld alligevel integreres i diskussionen af de kriminalpræventive metoder nedenfor, fordi disse tilgange langt hen ad vejen også er relevante i relation til utryghedsforebyggelse. Til sidst i kapitel 5 vil der mere systematisk blive samlet op på, hvilke område- og stedsspecifikke indsatser (ud over reduktion af kriminalitet), der ser ud til at kunne reducere utrygheden.

4. Hovedstrømninger i den kriminalpræventive miljøplanlægning

Overordnet kan der identificeres tre hovedstrømninger inden for den kriminalpræventive og utryghedsreducerende miljøplanlægning:^{xxxiv}

Social integrationstilgangen

Den historisk første hovedstrømning i den kriminalpræventive miljøplanlægning er de såkaldte lokalsamfundsrettede indsatser (*community crime prevention*), der sigter på at styrke på den ene side den sociale kontrol og naboskabet. Dette søges gjort via forskellige *empowerment*-strategier – indsatser, der sigter mod at opbygge netværk, styrke den sociale kapital og øge den kollektive handlekraft i områderne. På den anden side sættes på at bekæmpe kriminogene strukturelle forhold, primært de dårlige socioøkonomiske forhold i områderne – især arbejdsløshed, men også den skæve etniske sammensætning og beboerustabilitet, enten via indsatser rettet mod beboerne, eller via indsatser rettet mod at styrke et positivt fra- og tilflytningsmønster. Denne strømning kan ses som reflekterende en intuitiv *common sense* forståelse af sammenhængen mellem social armod, ulighed og kriminalitet, men indsatserne er også udviklet under indflydelse af især Chicagoskolen med dens fokus på social desorganisation som kriminalitetens og utryghedens hovedårsag. Kriminalpræventiv områdeplanlægning, der tager afsæt heri, er lovende.

Crime prevention through environmental design (CPTED)

CPTED (udtales 'sep-ted') er den relativt mest veldefinerede tradition af de tre hovedstrømninger. CPTED er en paraply af indsatser på mikro- og områdeniveau, hvor der primært fokuseres på en række fysiske indsatser rettet mod at manipulere en række faktorer, der besværliggør eller gør det mere risikabelt for kriminelle at begå kriminalitet. Dette er en kriminalpræventiv tilgang, som går tilbage til Oscar Newmans *defensible space*-principper, men som siden 1980'erne har fået udbygget sit teoretiske fundament og sine forebyggelsesteknikker via fremkomsten af bl.a. den situationelle kriminologi (*rational choice*-teorien, rutineaktivitetsteorien og *crime pattern*-teorien). CPTED-indsatser består således af bl.a. forskellige territorialitetsfremmende taktikker, såsom symbolske barriere og adgangsbegrænsningsteknikker, såsom fx *target hardening*. En stor del af de kriminalpræventive indsatser, der udspringer af CPTED, ser ud til at virke kriminalpræventivt og utryghedsreducerende.

Øjne på gaden – safety in numbers

Den tredje hovedstrømning er inspireret af Jane Jacobs' bysociologiske filosofi og tager primært afsæt i hendes ide om, at det fortrinsvist er øjne på (og i) gaden, der forebygger kriminalitet og utryghed. Fokus er her på strategier, der fremmer en høj koncentration af mennesker på gaden ved hjælp af funktionsblanding, tilgængelighed og imødekommende rumligt design. De hyppige interagerende mennesker i byrummet skaber et socialt system eller et 'virtuelt fællesskab', hvorigennem en social orden, der forebygger kriminalitet, vokser frem. Denne strømningens kriminologiske fundament er mindre solidt end de to andre strømninger, bl.a. fordi den i mindre grad udspringer af en kriminologisk interesse, men snarere en interesse i '*liveability*', hvor forebyggelse af utryghed undertiden spiller en større rolle end kriminalitetsforebyggelse. De senere år er der, bl.a. via den rum-syntaktiske forskning kom-

met bedre empirisk evidens bag tilgangen. Den kriminalpræventive værdi af indsatser, der udspringer heraf, er dog stadig uklare.

Konkurrerende og supplerende tilgange

Lidt skarpt sat op kan man på et overordnet niveau sige, at CPTED og 'øjne på gaden'-tilgangen udtrykker konkurrerende eller alternative kriminalpræventive filosofier: CPTED drejer sig om strategier til at holde de kriminelle ude af boligområder og byrum, mens 'øjne på gaden' – lidt firkantet sagt – modsat vil fylde byrummet med mennesker for derigennem at beskytte det. Indsatser til at styrke lokalsamfundet kan på den ene side selvfølgelig stå alene, men kan også umiddelbart tænkes som supplement til både den anden og tredje strømning. Social integration-tilgangen står således ikke umiddelbart i modsætning til de to øvrige tilgange. I forhold til værdien af tætte (*dens*) lokale netværk/bånd (*ties*) placerer den sig imellem CPTED (med dens fokus på tættere beboerbaserede fællesskaber) og 'øjne på gaden'-tilgangen (med dens fokus på løsere fællesskaber).

I de næste afsnit bliver de tre hovedstrømninger på kriminalitets- og utryghedsforebyggende miljøplanlægning diskuteret, og teorierne, som understøtter dem, vil blive behandlet med hovedvægt på diskussionen af CPTED. Gennemgangen afsluttes med at se, hvorledes de tre strømninger teoretisk og analytisk supplerer og udfordrer hinanden.

Social integration

Indsatser med fokus på social integration kan ses som en del af lokalsamfundsrettede indsatser (*community crime prevention*) (Tilley, 2009).^{xxxv}

Social integrationstilgangen lægger vægt på indsatser, der er "intended to change the social conditions that are believed to sustain crime in residential communities" (Hope, 1995, p. 21). Det handler overordnet om, at "increase the socialization and social control capacity of local institutions that support the conventional moral order" (Lewis & Salem, 1981, p. 420). Det fysiske miljø er i det regi også vigtigt i den forstand, at det fysiske miljø kan betragtes som katalysator (*enablers*) for udvikling af det sociale fællesskab (Unstad & Christophersen, 1999, p. 19).

På den ene side indeholder tilgangen en række indsatser, der retter sig mod lokalsamfundets institutioner. Her fokuseres der på at fremme eller opbygge social sammenhængskraft og bl.a. engagere beboerne i en række aktiviteter, der skaber naboskab og sammenhold som tænkes at mindske utryghed og kriminalitet, se fx (Nørgaard & Ærø, 2004; Ærø & Christensen, 2003).

På den anden side inkluderer tilgangen også områdebaserede boligsociale indsatser med fokus på beboere i især socialt udsatte boligområder og de mere grundlæggende kriminogene faktorer i de udsatte boligområder, såsom den høje koncentration af mennesker med sociale og økonomiske problemer, som gensidigt forstærker hinanden (Andersen, 2011). Indsatserne drejer sig fx om områdebaserede indsatser, der sigter på jobskabelse og arbejdsformidling, fastholdelse af ressourcestærke beboere og i det hele taget om at øge beboerstabiliteten og fremme en mere repræsentativ etnisk beboersammensætning (Andersen et al., 2009).

Da en væsentlig forklaring på boligområdets problemer skal findes i deres beboersammensætning, vil ændringer i beboersammensætning alt andet lige have en selvstændig indflydelse på et områdes kriminalitets- og utryghedsproblemer. Udvikling og indsatser der ændrer beboersammensæt-

ningsprofilen ved, at de eksisterende beboeres situation forbedres, fx ved at flere kommer i arbejde, færre bliver skilt osv., eller ved at der sker en 'positiv' fra- og tilflytningsudvikling, fx færre ressourcesvage beboere blandt tilflytterne og reduceret fraflytning af ressourcestærke beboere, vil andet lige have gavnlige kriminalpræventive effekter.

Hensigten med disse indsatser er ofte dobbelt ved både at have et udviklingsmæssigt gerningsmandsfokuseret sigte om at mindske børn og unges kriminelle motivation og styrke pro-social værdier ved forskellige udviklingsmæssige indsatser (såsom mentorordninger, lektiecaféer) samt et formål om mere situationelt at styrke den sociale kontrol i området, så det bliver sværere at begå kriminalitet i området.

Man kan identificere tre taktikker, som hhv. adresserer de strukturelle årsager til kriminalitetsproblemerne og retter sig mod at styrke sammenhængskraften i lokalsamfundet jf. (Saville & Mangat, 2009, pp. 6-7; Vold et al., 2002, pp. 133-4):

- Bekæmpelse af koncentreret ulighed via forskellige jobskabelsesindsatser og ved enten at sprede det sociale boligbyggeri i flere områder frem for at koncentrere den i fattige nabolag; eller sprede de ressourcesvage beboere mere, fx via en strategisk anvendelse af den boligsociale anvisningsret og/eller 'fleksible udlejning', hvor der gives fortrinsret til boligansøgere, der kan forsørge sig selv.^{xxxvi} Øge beboerstabiliteten ved fx at give beboere mulighed for at købe deres bolig eller konvertere almene lejeboliger til andelsboligforeninger.
- Styrke offentlig service og forbindelser til det øvrige samfund: Det kan fx være at øge tilstedeværelse af den offentlige service i områderne. Det kan fx være at placere offentlige institutioner og arbejdspladser i de udsatte boligområder (fx borgerservicecenter, sundhedspleje eller nærpolti); det kan også være at skabe både formelle og uformelle forbindelser udadtil mellem områderne og det omgivende samfund; fx skabe en forbindelse til den lokale presse og samarbejde om at skabe positive historier om området.
- Styrke sammenhængskraften i området. Det kan være strategier til at styrke lokalsamfundet ved bl.a. at bygge bånd mellem beboerne (især mellem unge og ældre), men også mellem beboere og næringsdrivende i området. Konkrete strategier kan handle om etablering af nabo hjælpsgrupper, mentorprogrammer, skolebaserede programmer, lektiecaféer og lokale foreninger. Formålet er at styrke netværket af engagerede beboere og opbygge en kultur i nabolaget, hvor man bekymrer sig om hinanden. Konkrete indsatser kan være forskellige kulturelle aktiviteter, såsom sportsarrangementer, musikfestivaler og lign. Sådanne arrangementer skaber fællesskab, fordi de giver folk noget at være fælles om, og skaber en stedsidentitet og stolthed ved nabolaget, som er fundamentet for, at beboerne vil interessere sig for deres bopælsområde og for deres naboer.

Det teoretiske fundament: Social desorganisationsteorien

Det teoretiske fundament for lokalsamfundsrettede indsatser skal findes i social desorganisationsteorien og i den teoretisk relaterede interesse i social kapital og 'kollektiv handlekraft'. Den bagvedliggende ide bag social desorganisationsteorien (*social disorganisation theory*) skal findes i den franske sociolog Emile Durkheims teori om, at hurtige sociale forandringer forårs-

ger øget kriminalitet, fordi de medfører et sammenbrud af social kontrol. Men i stedet for at fokusere på sociale forandringer på samfundsniveau, som var Durkheims fokus, er fokus for social desorganisationsteorien på sociale forandringer på nabolagsniveau (Vold et al., 2002, p. 117).

Clifford Shaw and Henry D. McKay, som var social desorganisationsteoriens foregangsmænd, publicerede deres første undersøgelser i 1930'erne. Deres tænkning var inspireret af to andre forskere ved *University of Chicago*, nemlig Robert Park og hans humanøkologiske teorier (Park, 1936) og Ernest Burgess' zoneteori (Park & Burgess, 1925/1984). Parks socialøkologiske model ser byens sociale og fysiske form bestemt af én relativt ureguleret konkurrence for plads mellem industri, forretninger og beboelse, og mellem sociale grupper differentieret af indkomst, etnicitet og kulturel identitet. Jord- og ejendomspriserne reflekterede således resultatet af denne konkurrence om plads (Park, 1936).

Med inspiration fra biologien foreslog Park en parallel mellem dyre- og plantelivet og organiseringen af samfundet, da han så, at den sociale orden ligesom den biologiske orden kunne komme ud af balance, når beboersammensætningen (tilsvarende artssammensætningen) i et område forandredes for hurtigt (Park, 1936). Ernest Burgess samarbejdede med Park omkring en undersøgelse af byudviklingen i Chicago, og han bemærkede her, hvorledes Chicago ikke kun voksede fra kanten, men også fra midten, og i denne udvikling kunne der identificeres en zone af byen – den såkaldte 'overgangszone' (*zone in transition*), som bestandig var i forandring, og som bl.a. var karakteriseret af meget heterogene nabolag med stor fattigdom, stor immigranbefolkning, hurtig beboerudskiftning og meget kriminalitet (Park & Burgess, 1925/1984).

Med afsæt i disse fund konkluderede Shaw & McKay (1942), at kriminalitet og andre sociale problemer i overgangs-zonen hang tæt sammen med den høje andel immigranter og beboermæssige ustabilitet, som medførte en kronisk uligevægt og ubalance. Fattigdom, etnisk heterogenitet og beboerustabilitet resulterede i en social desorganisation, som var den underliggende årsag til kriminalitet og sociale problemer.

På basis af en række kvalitative studier konkluderede Shaw og McKay desuden, at kriminelle ikke var anderledes end andre mennesker i samfundet, og at områder med meget kriminalitet var karakteriseret af et fravær af normale traditioner, nabolagsinstitutioner og en 'borgerlig offentlighed', hvorigennem nabolag traditionelt udøver kontrol med dets beboere. Ydermere var der en tendens til, at forældre og beboere i områderne accepterede de unges kriminelle opførsel, således at de unge voksede op i et miljø, hvor normbrud og kriminalitet var accepteret. I disse områder var der også flere og mere tilgængelige muligheder for kriminel aktivitet, idet der bl.a. var nem adgang til hælere, pushere og forladte bygninger, hvorfra man kunne stjæle og udøve hærværk. Den kriminelle aktivitet begyndte i en tidlig alder som en del af børnenes legeaktiviteter i gaden, hvor ældre drenge oplærte de unge drenge (Shaw, 1930, 1938; Shaw & Moore, 1931; Vold et al., 2002, pp. 120-3).^{xxxvii}

Videreudvikling af social desorganisationsteorien: Kollektiv handlekraft

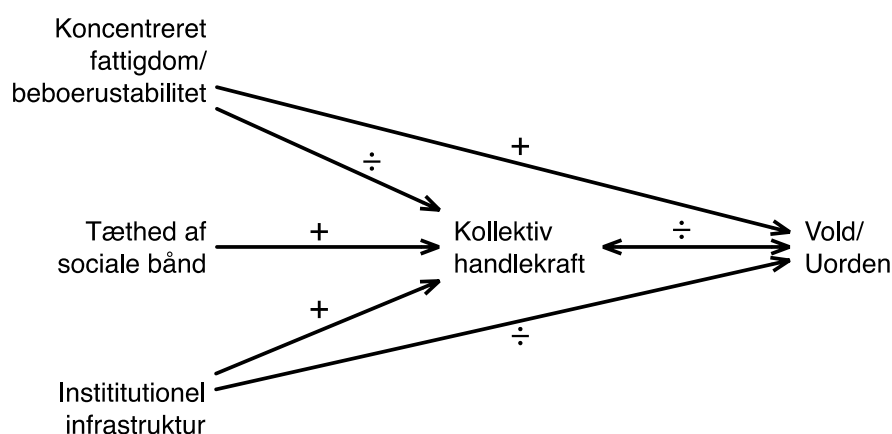
En stor del af de kriminalpræventive og sociale indsatser, som blev udviklet på baggrund af Shaw og McKays undersøgelse, viste sig dog ikke at have den store succes, hvorfor teoriens relevans syntes problematisk (Hope, 1995, pp. 28-9; Vold et al., 2002, pp. 125-6). Ligeledes syntes Shaw og McKay ikke overbevisende at forklare, hvorledes social desorganisation hang sammen med kriminalitet – altså mekanismen – eller hvorledes social

desorganisation forårsagede kriminalitet på individniveau (Kornhauser, 1978; Wikström & Sampson, 2003).

især via Robert Sampsons teoretiske arbejde med introduktionen af begrebet 'kollektiv handlekraft' (*collective efficacy*) og hans metodologiske arbejde i forhold til udvikling af den økometriske (*ecometrics*) metodologi, samt det affødte empiriske arbejde, har dog gjort tilgangen relevant igen.

I en række analyser af kriminalitetsniveauet i Chicago byggede sociologen Robert Sampson og hans kollegaer videre på Shaw og McKays desorganisatoriske argument og begrebsapparat. Tilsvarende de tidligere analyser fandt Sampson, at nabolag med stor fattigdom, beboerustabilitet og høj andel husstande med enlige forsørgere havde mere (volds)kriminalitet. I deres nu berømte artikel *Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy* introducerede (Sampson et al. 1997, p. 919) begrebet 'kollektiv handlekraft' (*collective efficacy*), som blev defineret som "the linkage of cohesion and mutual trust with shared expectations for intervening in support of neighborhood social control". Begrebet anvendes nogle gange synonymt med social kapital, men er til dels forskellig herfra. Således består kollektiv kraft af to elementer: for det første et mere statisk element, som angår tilstedeværelse af sammenhængskraft og gensidig tillid (som kan minde om indholdet i begrebet social kapital jf. (Cancino, 2005, p. 292)), og for det andet en mere handlingsorienteret del med fokus på graden af vilje til at gribe ind over for normbrud jf. (Bottoms, 2007, pp. 554-5). Det er centralt at forstå, at kollektiv handlekraft ikke er et individuelt karakteristika, men noget, der eksisterer mellem mennesker, og således knytter sig til lokalsamfundet.

Nedenfor i figur 3 er en forsimplet model over kollektiv handlekrafttilgangen. Det ses, at koncentreret fattigdom og beboerustabilitet og dårlig organisatorisk og institutionel infrastruktur (fx få lokale organisationer og hensyngnet foreningsliv) i sig selv påvirker kriminalitetsniveauet i et område negativt, og i kombination med et fravær af sociale bånd medfører lav kollektiv handlekraft, som igen medfører kriminalitet. Således kan man forvente, at nabolag med stor fattigdom, multietnicitet og høj beboerudskiftning har meget kriminalitet og normbrydende adfærd.

Figur 3. Hovedlinjerne i kollektiv handlekrafttilgangen (adapteret fra Sampson, 2006a, pp. 155-6).

Kollektiv handlekraft handler om lokalsamfundets evne til at opretholde ro og orden i det offentlige rum, såsom på nabolagets veje, fortove, pladser og parker. Som Vold et al. (2002, p. 131) skriver er: "collective efficacy is implemented when neighborhood residents take overt actions to maintain public order, such as by complaining to the authorities or by organizing Neighborhood Watch programs."

I byområder, hvor der er koncentreret fattigdom, brudte familier (enlige forsørgere), stor etnisk heterogenitet samt høj beboerustabilitet, vil der ofte være et fravær af sociale relationer mellem beboerne og lav deltagelse i lokale organisationer og aktiviteter. På grund af den lave sociale kapital og lave vilje til at gribe ind (den lave kollektiv kraft), er lokalsamfundene i disse nabolag ikke i stand til at udøve effektiv kontrol i det offentlige rum, hvorved det kan overtages af kriminelle. Derved kan en negativ proces igangsættes, hvorved den øgede kriminalitet skaber øget disintegration af nabolaget, eftersom almindelige (lovlydige) beboere af frygt engagerer sig mindre i nabolaget og til sidst fraflytter området (Andersen, 2008; Vold et al., 2002, p. 129).^{xxxviii}

Empirien

En række undersøgelser af Sampson, se bl.a. (Sampson & Groves, 1989), men også af andre forskere, har vist relevansen af teorien også i andre sammenhænge end den amerikanske jf. (Pratt & Cullen, 2005). Et interessant studie i USA dokumenterede overbevisende den overordnede sammenhæng mellem at bo i et socialt dårligt stillet nabolag og kriminalitet. Mellem 1994 og 1998 blev omkring 4.000 tilfældigt udvalgte familier i en række dårligt stillede nabolag i en række nordamerikanske storbyer tilbudt mulighed for at flytte til bedre stillede nabolag. På basis af dette 'eksperiment' blev det fundet, at i forhold til en sammenlignelig kontrolgruppe, der ikke flyttede, var de unge i de familier, der flyttede, mindre voldskriminelle (Ludwig, Duncan & Hirschfield, 2001). Med andre ord betød "the offer to relocate families from high- to low-poverty neighbourhoods [a reduction in] juvenile arrests for violent offenses by 30 to 50 percent of the arrest rate for controls" (Ludwig et al., 2001, p. 674). Der blev fundet en ikke-signifikant stigning i arrestationer i forbindelse med ejendomsforbrydelser – dette skal ses i relation til, at der generelt i "high-poverty areas [...] on average [are] more violent crime but less property crime than low-poverty areas".^{xxxix}

En stor undersøgelse i Holland baseret på 70.000 respondenter i 2.500 nabolag i 500 kommuner viste interessant nok, at alene høj beboerudskiftning i et boligområde kan medføre mere kriminalitet og det til trods for, at beboerudskiftningen gik fra socialt dårligt stillede til socialt bedre stillede beboere jf. (Van Wilsem, Wittebrood & De Graaf, 2006).

Der synes således ikke at være tvivl om relevansen af tilgangen social desorganisation og kollektiv handlekrafttilgangen i forhold til at forklare kriminalitet. Det har en lang række forskellig forskning således dokumenteret jf. (Pratt & Cullen, 2005). Med andre ord er forbindelsen mellem social desorganisation, kollektiv handlekraft og kriminalitet veldokumenteret.

Effekten af kriminalpræventive indsatser, der tager afsæt i social desorganisationsteorien, blev som skrevet ikke fundet at have de store effekter (Vold et al., 2002, p. 134). Der er også umiddelbart en mangel på solide evalueringer, der har dokumenteret effekten af at styrke lokalsamfundet (Hope, 1995; Sherman, 1997; Tilley, 2009). En væsentlig årsag hertil er, at indsatserne enten ikke har adresseret de fundamentale kriminogene problemer, såsom den høje koncentration af beboere med massive sociale problemer i de udsatte boligområder, eller adresseret dem på det rette niveau. En væsentlig årsag til koncentration af socialt udsatte i socialt udsatte boligområder skal således fx findes i den måde, bolig- og finansieringsmarkedet fungerer på (Bottoms, 2007, pp. 563-5; Sherman, 1997; Skifter Andersen, 2003).

En anden grund til at det har været svært at dokumentere en effekt kan være, at det er meget svært at evaluere lokalsamfundsrettede indsatser (Sher-

man, 1997). Forebyggelse af kriminalitet er således ofte kun en (mindre) bestanddel af disse indsatser, hvorfor det er svært at udrede, hvilket element der konkret var det virksomme i forhold til at forebygge kriminalitet (Hope, 1995, p. 31). For det andet kan effekterne af indsatser måske først aflæses på den lange bane, hvilket kan gøre det svært at dokumentere reduktion i kriminalitet i evalueringer, som laves kort tid efter, at indsatsen er implementeret (Sherman, 1997).

Der findes dog lokalsamfundsrettede indsatser, som mere utvetydigt har virket – fx nabohjælp (*neighbourhood watch*) som er "informal organizations of residents who agree to watch over each others' property and report suspicious activities to the police" (Hope, 1995, p. 44).^{xl} Nabohjælp er måske den allermest udbredte organiserede kriminalpræventive metode i verden (Bennett, Holloway & Farrington, 2008, p. 3). Hensigten med nabohjælp er "to increase the natural surveillance of a community in addition to making it more efficient" (Hope, 1995, p. 49). Der har indtil for nylig været udbredt skepsis over for effekten af nabohjælp, se fx (Sorensen, 2003, p. 27; Tilley, 2009, pp. 85-8; Rosenbaum, 1987), men en stor og meget solid såkaldt meta-evaluering (hvor man har sammenholdt en række forskellige evalueringer) har dog fundet, at nabohjælp kan reducere kriminaliteten – i praksis indbrudskriminaliteten – med mellem 16 pct. og 26 pct. (Bennett et al., 2008).

Social desorganisation og utryghed

En række forskere har tilsvarende argumenteret for, at "high levels of community efficacy, social cohesion, and a tight social structure (with low levels of anonymity and distrust) might inhibit fear of crime" (Farrall et al., 2007, p. 7). Sammenhængen mellem social integration (tætte netværk, høj social kapital og kollektiv handlekraft) og utryghed er dog ikke entydig. På den ene side er der en mængde forskning, der har vist, at der er mindre utryghed i områder med mere social kontrol, højt niveau af social kapital og mere kollektiv handlekraft (Brown, Perkins & Brown, 2003; Farrall et al., 2007, pp. 9-10; Ferguson & Mindel, 2007; Foster et al., 2010; Lorenc et al., 2012, p. 762; Mellgren et al., 2010). En række undersøgelser har dog ikke kunnet konstatere en konsistent sammenhæng mellem fravær af kollektiv handlekraft og utryghed jf. (Lorenc et al., 2012, p. 762). Tilsvarende i en dansk undersøgelse af utryghed blev der således heller ikke fundet sammenhænge mellem, om man i boligområdet "gennemgående kender hinanden, eller hvor længe man har boet i et område" og utryghed (Balvig et al., 2009, p. 58). I nogle undersøgelser har man endog fundet den omvendte sammenhæng: at stærke sociale bånd hænger sammen med højere utryghed. Denne overraskende sammenhæng kan evt. forklares ved, at tætte netværk kan forstærke eller sprede information om kriminalitet i området og derved øge utrygheden (Farrall et al., 2007, p. 7; Roman & Chalfin, 2008; Skogan, 1986), eller ved at personer, som er engageret i mange og stærke netværk, kan være mere utrygge, fordi der er flere mennesker at være utrygge på vegne af (den såkaldte altruistiske utryghed jf. (Ferguson & Mindel, 2007)).

Samlet set

Samlet set er social integrationstilgangen teoretisk velfunderet og empirisk veltestet (Pratt & Cullen, 2005; Sherman, 1997). Den har en lang tradition gående tilbage til 1930'erne og er i dag stadig aktuel pga. det forskningsarbejde, især Robert Sampson har stået for (Sampson, 2012). Der er dog umiddelbart stadig en mangel på evaluerede undersøgelser, som mere konsistent kan dokumentere, at de teoretiske erkendelser og empiriske fund kan omsættes i brugbare kriminalpræventive indsatser.

Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)

Crime prevention through environmental design (CPTED) er her en samlebetegnelse for en række strategier til at forebygge kriminalitet i det byggede miljø via fysisk planlægning og design.^{xli} Strategierne udspringer af Oscar Newmans *defensible space*-principper, men er i dag i langt højere grad funderet på en række nyere kriminologiske teorier, der fremkom i 1970-80'erne (Andresen, 2010b, p. 9). Egentlig var det den amerikanske kriminolog C. Ray Jeffery (1971), som skabte akronymet CPTED, men CPTED fremstår i dag løsrevet fra Jefferys oprindelige koncept.

Der er to grundlæggende kriminologiske antagelser underliggende CPTED og de teorier, som har præget udvikling af CPTED. For det første forstås kriminalitet som primært betinget af tilstedeværelse af muligheder for kriminalitet (*crime as opportunity*) – flere gode muligheder for kriminalitet medfører mere kriminalitet. Kriminel motivation er også vigtig, men ses som mere eller mindre altid til stede, hvorfor det primært er situationen, som betinger, om kriminalitet finder sted.

For det andet ses mennesker ikke drevet ud i kriminalitet pga. forbryderiske anlæg eller en problemfyldt opvækst, men fordi de ser kriminalitet på en eller anden måde givende dem en gevinst (*benefit*). Denne gevinst behøver ikke være økonomisk, men kan også være "excitement, sex, power, intoxication, revenge, recognition, loyalty, and love – indeed, anything that people want" (Clarke, 2010, p. 880).

Især fire kriminologiske teorier har præget udviklingen af CPTED: *rational choice*-teorien, rutineaktivitetsteorien (*routine activity theory*), *Crime pattern*-teorien og *broken windows*-teorien. Centralt i disse teorier er et meget stærkt situationelt blik på kriminaliteten, hvilket betyder, at disse teorier ikke interesserer sig for folks kriminelle tilbøjeligheder, men i stedet interesserer sig for, hvorledes miljøet påvirker folks beslutningsproces, fx beslutningen om at begå kriminalitet.

Inden diskussionen af CPTED, skal den historiske baggrund for fremkomsten af det situationelkriminologiske perspektiv kort behandles, og derefter diskuteres tilgangens teoretiske fundament: *rational choice*-tilgangen, rutineaktivitetsteorien, *Crime pattern*-teorien og *Broken windows*. Til slut vil de forskellige kriminalpræventive strategier i CPTED: 1) territorialitet 2) overvågning 3) adgangskontrol 4) *target hardening* 5) *activity support* 6) renommé og 7) vedligeholdelse blive diskuteret.

Fremvæksten af den situationelle kriminologi

Hvor både Newman og Jacobs tog udgangspunkt i en kritik af den moderne byplanlægningstradition og de konsekvenser, som den medførte i form af dårligt fungerende bydele og boligområder med øget utryghed og kriminalitet, voksede der sidst i 1970'erne et kriminologisk perspektiv frem, der ligesom Jacobs og Newman var interesseret i stedet og situationens betydning.

Baggrunden for denne nyorientering skal findes i, at der i 1970'erne var opstået en kriminalpræventiv krise, en oplevelse af, at intet virkede i forhold til at forebygge kriminalitet på de traditionelle måder – især de politimæssige. For det andet var der generelt budgetnedsættelser i den offentlige sektor i USA og det handlede om at finde nye måder at 'doing more while spending less' (Hope, 1995, p. 43) – hvilket til dels skal ses som baggrunden for den forholdsvis hurtige udbredelse af Newmans *Defensible space*-tankegang i løbet af 1970'erne (Andresen, 2010b, p. 9).

Et andet afgørende element i denne kriminalpræventive krise var publiceringen af Robert Martinsons artikel *What Works? – Questions and Answers about Prison Reform* i 1974, hvis konklusion blev udlagt som *nothing works*. Heri satte Martinson et stort spørgsmålstegn ved værdien af de recidivforebyggende indsatser, der blev anvendt i rehabilitering/resocialisering af fængselsindsatte i USA. Tilsvarende konklusion nåede James Q. Wilson (1975) frem til i sin indflydelsesrige bog *Thinking about Crime*, hvori han udfoldede skepsissen over for den 'liberale' *crime control* og konkluderede, at sociale programmer ikke virkede til at forebygge kriminalitet.

Denne skepsis over for at ændre forbrydere via sociale indsatser smittede af på den kriminalpræventive tænkning, og i forening med en række tilsvarende dårlige erfaringer med social kriminalitetsforebyggelse gødedes jorden for, at man fra 1970'erne og fremefter fik fokus på andre metoder end de individorienterede til at forebygge kriminalitet (Cornish & Clarke, 2008, p. 37; Cozens, 2008, pp. 164-5; Hope, 1995, pp. 40-1). Især var der interesse for at finde løsninger, der kunne virke her-og-nu (Kinney, 2010).

I dette klima var der grobund for tilgange som argumenterede for, at det meget bedre kunne betale sig at fokusere på den kriminelle situation frem for på generelle sociale reformprogrammer, individuelle socialpædagogiske indsatser osv., både hvis man ville forklare og forebygge kriminalitet. Det blev også mere klart i 1970'erne, at kriminaliteten var mere koncentreret, end man tidligere havde været opmærksom på, hvorfor det gav mening at fokusere på stedsspecifikke forklaringer og indsatser. Sluttelig blev det anset som både nemmere og ikke mindst billigere at ændre det fysiske miljø end at ændre mennesker, hvorfor ikke mindst politikere og andre, der var ivrige for 'at gøre noget', tog det situationelle perspektiv til sig (Wortley, 2010, p. 886).^{xlii}

Rational Choice-tankegangen

Teoriene, der blev udviklet i 1970'erne og 1980'erne, er alle mere eller mindre inspireret af *rational choice*-tankegangen. Denne tilgang til mennesket kan spores tilbage til afskrækkelsesparadigmets opdukken inden for retsfilosofien i 1700-tallet, hvor Cesare Beccaria i dag er den bedst kendte repræsentant (Beccaria, 1764/1872). Den klassiske *rational choice*-forståelse af mennesket som en *homo oeconomicus* antager, at mennesker rationelt afvejer omkostning og gevinster ved al handlen. Forbryderen er ikke væsensforskellig fra den lovlydige borger, men bare en person som begår kriminalitet, hvis gevinsterne ved det er større end omkostningerne (Scherg, 2006). *Rational choice* antager således, at mennesker: 1) søger den nemmeste vej til målet; 2) overvejer *cost* og *benefit*; 3) bruger tidligere erfaringer som grundlag for aktuelle valg; 4) handler i egeninteresse; og 5) at kriminelle og ikke-kriminelle ligner hinanden (Kinney, 2010).

Denne forholdsvis simple model over menneskelig handlen er blevet udviklet bl.a. via begrebet *bounded rationalitet*. Herved anerkendes, at menneskers valg ofte er hæmmet af både endogene og eksogene faktorer, såsom, individuelle karakteristika, erfaringer og situationelle faktorer, såsom manglende eller forkerte informationer og tidsbegrænsninger jf. (Giallopsos, 2010). Tilbage står dog, at modsat store dele af den øvrige og hidtidige kriminologi er de teorier, som baserer sig på *rational choice*, ikke overvejende interesseret i at forklare (udviklingen af) den kriminelle motivation, idet det antages, at der altid er personer til stede, som vil begå kriminalitet, hvis lejligheden byder sig (Vold et al., 2002, p. 203). Fordi den kriminelle motivation således i udgangspunktet kommer til at fremstå som en konstant, betyder det, at man inden for denne tradition mere eller mindre ser bort fra dette element, når kriminalitet skulle forklares og forebygges (Bottoms, 2007, p. 541). Da mennesker er rationelle, handler kriminalprævention basalt set om at "in-

crease the perceived effort to commit a crime, to increase the perceived risks, and to reduce the perceived benefits" (Vold et al., 2002, pp. 203-5).

Som det understreges af fortalerne for *rational choice*, er "the rational choice perspective [...] a heuristic device or conceptual tool rather than a conventional criminological theory" (Cornish & Clarke, 2008, p. 24). Ud fra det perspektiv er det således ikke et problem for tilgangen, hvis det empirisk viser sig, at ikke alle mennesker opfører sig rationelt, eller at nogle mennesker uanset situationen afholder sig fra at begå kriminalitet, hvis de indsætter, der er udviklet 'as if' det var tilfældet, virker kriminalpræventivt.^{xliii}

Teorien lægger således primært vægt på, om der kan opstilles nogle klare principper for menneskelig handlen, hvorfra der kan udvikles nogle simple kriminalpræventive strategier, der forholdsvis nemt skal kunne konkretiseres og implementeres i en række situationelle teknikker jf. (Clarke, 2008).

Denne situationelle tilgang ses mest klart formuleret i rapporten '*Crime as opportunity*' fra Home Office i Storbritannien fra 1976. Der står om dette blik på kriminaliteten:

"The basic emphasis of such an approach is on the stimuli presented by the situation in which action occurs and on the individual's previous experience of similar situations. More precisely, stimulus conditions, including opportunities for action presented by the immediate environment, are seen to provide – in a variety of ways – the inducements for criminality (Mayhew et al., 1976, p. 2).

Rational choice er den underliggende handlingsteori i miljøkriminologien, såsom rutineaktivitetstilgangen og *crime pattern*-teorien (Cornish & Clarke, 2008, p. 37; Kinney, 2010). I det følgende vil disse teorier blive diskuteret.

Rutine aktivitetsteorien

I 1979 publicerede Lawrence Cohen og Marcus Felson en artikel i *American Sociological Review* med titlen *Social change and crime rate trends: A routine activity approach*. Cohen og Felsons udgangspunkt var det paradoks, at der parallelt med, at det amerikanske samfund op igennem 1960'erne var blevet rigere og rigere (og andelen af fattige var mindsket), var der samtidig sket en stor stigning i voldskriminalitet, hvilket ifølge Cohen og Felson kun dårligt lod sig forklare ud fra de gængse gerningsmandsorienterede teorier (Cohen & Felson, 1979, p. 588). Deres svar på dette tilsyneladende paradoks var, at det, som havde ændret sig i perioden, ikke så meget var den kriminelle inklination eller motivation, men hverdagslivets rutineaktiviteter. Disse ændringer havde affødt flere og nye kriminelle muligheder, hvorfor der altså var kommet mere kriminalitet.^{xliv}

Cohen og Felsons to fundamentale hypoteser – og blivende bidrag til kriminologien – er: 1) Der er en tæt sammenhæng mellem det almindelige hverdagslivs rutiner og forekomsten af kriminalitet. 2) Den kriminelle gerning konstitueres grundlæggende af kun tre elementer: forbryder, offer og fravær af kontrol.

Sammenvævningen af hverdagslivets rutiner og kriminalitetsmønstret kan tydeligt illustreres via tre eksempler. For det første kunne den øgede indbrudskriminalitet i 1960'erne ses i relation til kvindernes indtog på arbejdsmarkedet, da dette medførte færre øjne på gaden i de (monofunktionelle) forstadskvarterer, hvilket gav flere muligheder for indbrud i dagtimerne. For det andet kunne man se den øgede forekomst af vold i lyset af, at folk oftere end førhen gik i byen for at socialisere, hvilket resulterede i flere gnidninger og konfrontationer med fremmede, som øgede forekomsten af vold og overfald.^{xlv} For det tredje kunne det, at der blev stjålet mere, ses i relation til

fremkomsten af kostbare, men også transportable elektroniske forbrugsgoder i 1960'erne med bl.a. bærbare radioer og fjernsyn, som nemmere kunne borttransporteres af indbrudstyve.

Således skal kriminalitet i dette perspektiv ikke primært ses som udtryk for et sammenbrud i den sociale orden, men mere som et biprodukt af øget velstand og personlig frihed, som bl.a. manifesterede sig i ændrede hverdagslivsrutiner (Felson & Cohen, 1980).

At der kunne konstateres disse sammenhænge mellem ændringer i det legale hverdagsliv og kriminaliteten, skal ifølge Cohen og Felson forstås i relation til, hvad der er konstituerende for den kriminelle gerning. Ifølge rutineaktivitetsteorien er kriminalitet således et resultat af sammenfald i tid og rum af: en motiveret gerningsmand (*motivated offender*); et muligt, oplagt og sårbart mål (*suitable target*) og fravær af kontrol (*lack of a capable guardian*), som kan forhindre forbrydelsen:

Motiveret gerningsmand

Rutineaktiviteten gør ikke så meget ud af at diskutere, hvad der gør en person til potentiel gerningsmand, men går ud fra, at der altid er kriminelt motiverede personer, som de skriver: "we take criminal inclination as given" (Cohen & Felson, 1979, p. 589).^{xlvi} Kriminelle varierer dog i styrken af deres motivation og i deres kundskab og evner, således skal potentielle gerningspersoner have evnen til at begå forbrydelsen. Dette kan fx angå både fysiske evner (en ældre mand i kørestol er således ikke en potentiel klatretyv), og fx kundskab/viden (de færreste mennesker er potentielle pengeskabstyve, da dette kræver specialistviden).

Sårbare mål

Med hensyn til et oplagt mål, så er der fire komponenter, der afgør en genstands attraktivitet: værdi, inert, synlighed og adgang (*value, inertia, visibility and access*) (Cohen & Felson, 1979, p. 591). Ifølge (Bottoms 2007, p. 540) kan disse i virkeligheden reduceres til to dimensioner: 1) attraktivitet, som dækker over værdi og transportabilitet (*portability*), og 2) tilgængelighed, som dækker over synlighed, tilgængelighed og fravær af beskyttelse.

Fravær af kontrol

Fravær af kontrol (*capable guardian*) er langt fra synonym med fravær af politi (omend tilstedeværelse af politi selvfølgelig almindeligvis vil være tilstrækkelig beskyttelse). Cohen og Felson understreger således, at sædvanligvis er det almindelige mennesker, som yder beskyttelsen ved fx at holde øje med hinanden og deres egen og andres ejendom (Cohen & Felson, 1979, p. 590; Felson & Boba, 2010, p. 28). For at beskyttelsen er kapabel, skal der dog ikke kun være overvågning, men også være villighed og evne til at intervenere i en eventuel kriminel handling.

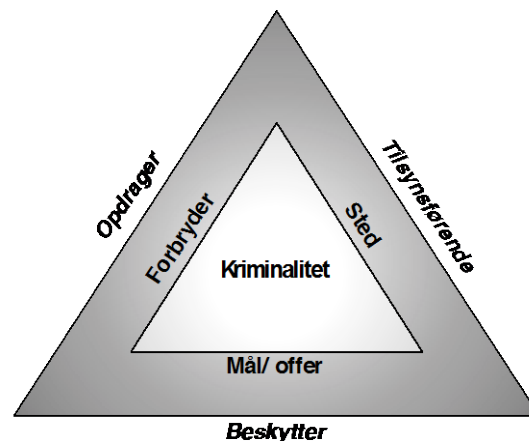
Det er vigtigt at bemærke, at rutineaktivitetsteorien ikke er en generel teori om kriminalitet, idet den alene angår "direct-contact predatory violations", hvor "someone definitely and intentionally takes or damages the person or property of another" (Cohen & Felson, 1979, p. 589).

Kriminalitetstrekanten

John Eck tegnede i 1994 den senere så kendte kriminalitetstrekant, også kendt som *the problem analysis triangle* (Felson & Boba, 2010, p. 48), som har betydet meget for udbredelsen af rutineaktivitetsteorien. Mere end blot at

illustrere Cohen og Felsons teori omorganiserede Eck elementerne i trekanten og tilføjede et ekstra lag, se figur 4: i kriminalitetstrekantens inderste trekant er: et mål/offre, gerningsmand, og i stedet for beskytter er der nu et 'sted'. Kontrolelementet er nu spredt ud på alle trekantens sider, og modellen siger, at kriminalitet handler om sammenfald af en motiveret gerningsmand, et potentielt og sårbart offer på et sted under fravær af kontrol. Fravær af kontrol forekommer, når der ikke er nogen eller noget til at beskytte (*guardian*) det potentielle mål/offre; når der ikke er en opdrager (*handler*) til at tage hånd om den potentielle gerningsmand; og når der ikke er en tilsynsførende (*manager*) på stedet.^{xlvii}

- Opdragere er helt grundlæggende forældre, øvrige familierelationer og ressourcepersoner, såsom mentorer, fodboldtrænere og lign., men kan også være professionelle ressourcepersoner, såsom pædagoger, lærere og klubmedarbejdere.
- Beskytter: i forhold til ikke-menneskelige mål, fx bilen, kan det være en startspærre. For boliger og virksomheder kan det være tekniske foranstaltninger og evt. vagter. I forhold til mennesker er det overordnet politiet, men mere generelt er det andre mennesker i byrummet, som agerer beskyttere for hinanden.
- Tilsynsførende er personer, der har ansvar for et sted. Almindelige mennesker er tilsynsførende på deres ejendom/bopæl. Formelle tilsynsførende på halvoffentlige områder omkring boliger er fx varmemesteren eller viceværten. I butikker og forretninger er det personalet osv. På offentlig vej og park vil det umiddelbart være kommunen, der har ansvaret for stedet.^{xlviii}

Figur 4. Eck's kriminalitetstrekant.

Empirien

Både på makro-, meso- og mikroniveau har en række undersøgelser vist værdien af rutineaktiviteten (Andresen, 2010b). På mikroniveau har (Weisburd et al. 2012; 2009) i deres undersøgelse af ungdomskriminalitet i Seattle vist, at kriminaliteten især var koncentreret i områder, hvor der netop var et sammenfald af høj koncentration af unge og kriminelle muligheder. På mesoniveau har både (Andresen 2006) og (Ceccato og Oberwittler 2008) vist, hvorledes rutineaktivitetsteorien i deres undersøgelser var bedre til at forklare forekomsten af kriminalitet i så forskellige steder som Vancouver (Canada), Köln (Tyskland) og Tallinn (Estland) end social desorganisationsteorien.

Andresen (2006) fandt tilsvarende, at rutineaktivetstilgangen bedre forklarer, hvorfor der var mere kriminalitet i områder med højere gennemsnitlig

indkomst (pga. flere attraktive mål) tilsvarende (Weisburd et al., 2012). Ligeledes forklarede teorien også bedre hvorfor der var mindre voldskriminalitet i områder med flere enlige forsørgere (pga. mindre udsathed for partnervold: "this fits well with routine activity theory – there is a lack of guardianship in the violent male's residence" (Andresen, 2006, p. 279)).

På individniveau har teorien især vist sit værd. I en stor undersøgelse i Canada blev det bl.a. fundet, at

"unmarried young males with lower incomes and routine activities that take them to work, sporting events, drinking establishments, movies, restaurants, and simply walking or driving around have significantly higher rates of victimization than those who do not" (Andresen, 2010b, p. 17).

Tilsvarende tendenser har vist sig i de danske udsathedundersøgelser. Bl.a. har man fundet, at fraskilte og ugifte er mere udsatte for vold, og de, der ugentligt går for ud for at møde sig med venner og bekendte, er mere udsatte for røveri (Balvig & Kyvsgaard, 2011, p. 76).

Osgood (Osgood & Anderson, 2004; Osgood, Wilson, O'Malley, Bachman & Johnston, 1996) har udbygget rutineaktivitetsteoriens område ved bl.a. at vise, hvorledes individers rutineaktiviteter ikke bare forklarer, hvem der udsættes for kriminalitet, men også forklarer, hvem der begår kriminaliteten. De fandt således, at "situations conducive to deviance are especially prevalent in unstructured socializing activities with peers that occur in the absence of authority figures" (Osgood et al., 1996, p. 651).

Samlet kan man se en række sammenfald mellem rutineaktivitetsteorien og de rene *rational choice*-tilgange, men de adskiller sig derved, at rutineaktivitetsteorien har videreudviklet den grundlæggende *opportunity*-tænkning på to måder: ved som nævnt at have fokus på almindelige menneskers hverdagslivsrutiner, og hvorledes der er en sammenhæng mellem disse og kriminalitetsmønstret. For det andet ved at forankre tilgangen rumligt, idet der er en klar forståelse af kriminelle handlinger som "events which occur at specific locations in space and time, involving specific persons and/or objects" (Cohen & Felson, 1979, p. 589). Derved er rutineaktivitetsteorien også bedre til at forklare kriminalitetens rumlige mønstre, såsom det faktum at der er mere vold i weekenden omkring barer og værtshuse end den rene *opportunity*-teori (Bottoms, 2007, p. 542). Begrænsningen ved rutineaktivitetsteorien er dog bl.a., at den kun på et mere generelt plan fortæller os om betydningen af hverdagslivets rutiner. Det er til dels en mangel, som *Crime pattern*-teorien har udfyldt.

Crime Pattern-teorien

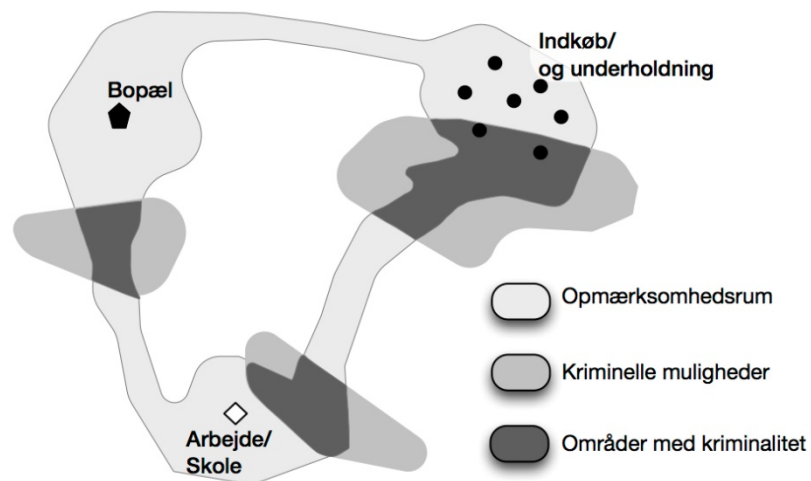
Crime pattern-teorien blev udviklet af de canadiske kriminologer Paul Brantingham og Patricia Brantingham i 1980'erne. På flere måder kan den ses som en metateoretisk konstruktion baseret på en kombination af *rational choice*-teorien, *opportunity*-teorien, rutineaktivitetsteorien og en række geografiske teorier (Andresen, 2010b, p. 25). Som rutineaktivitetsteorien er den grundlæggende hypotese, at det er hverdagslivets rutiner, der er bestemmende for hvor, hvornår og hvor meget kriminalitet, der begås. Men hvor rutineaktivitetsteorien har fokus på, hvorledes almindelige menneskers hverdagslivsrutiner har betydning for, hvor de kriminelle muligheder opstår jf. (Nagin & Paternoster, 1993, p. 469), har *crime pattern*-teorien større fokus på, hvorledes de kriminelles hverdagsrutiner influerer på kriminalitetsmønstret.^{xlix}

I vores dagligdag bevæger vi os rutinemæssigt rundt i byen. Vi vil således lære nogle steder i byen ekstremt godt at kende, fx områderne omkring vo-

res bopæl og eventuelt der, hvor vi arbejder. Andre steder, som vi frekventerer ofte, vil vi også kende godt, fx de områder, hvor vi har familie og venner, og hvor vores fritsaktiviteter er lokaliseret. Vi vil også overvejende kende områderne langs med ruterne, som forbinder disse steder. På den anden side vil der være mange områder af byen, som vi intet kender til, såsom boligområder i udkanten af byen, hvor vi ikke har ærinder. Tilsvarende gælder for de kriminelle:

"most of them behave as ordinary people most of the time [...] they move about the city. They develop information about [...] parts of an urban area through working (even sporadically), traveling to school, shopping or seeking out entertainment and recreation" (Brantingham & Brantingham, 1981/2010, p. 238).

På den måde vil kriminelle og potentielt kriminelle på basis af hverdagslivets erfaringer (de illegale såvel som de legale) opbygge et såkaldt 'opmærksomhedsrum' (*awareness space*), som vil bestå af områder, som de kender, og det er inden for dette opmærksomhedsrum, at de kriminelle vil vælge deres mål (Brantingham & Brantingham, 1993, pp. 10; Kinney 2008, p. 63), se figur 5. Som det ses af figuren, vil kriminaliteten primært finde sted der, hvor de kriminelles opmærksomhedsrum konvergerer med muligheder for kriminalitet.¹

Figur 5. Brantingham og Brantinghams model over sammenhæng mellem opmærksomhedsrum, kriminelle muligheder og kriminalitet (adapteret fra Brantingham & Brantingham, 1981/2010, p. 245).

Set på områdeniveau vil den rumlige koncentration af kriminaliteten afhænge af fem faktorer (Brantingham & Brantingham, 1981/2010, pp. 249-50):

- Den rumlige fordeling af potentielle kriminelle
- Den rumlige fordeling af potentielle mål
- De potentielt kriminelles opmærksomhedsrum
- Om der er konvergens mellem opmærksomhedsrummet og oplagte mål i områder, som anses som gode at begå kriminalitet i
- Informationsudvekslingen mellem potentielle kriminelle som kan modificere deres opmærksomhedsrum.

Crime pattern-teorien er bl.a. blevet brugt til at forklare, hvorfor velstillede byområder beliggende tæt på dårligtstillede områder har mere kriminalitet end velstillede områder omgivet af andre velstillede områder. Potentielle indbrudstyve, som der almindeligvis er en koncentration af i det dårligtstillede område, vil have flere muligheder for at lære det velstillede område at kende og altså gøre det til en del af deres opmærksomhedsrum fremfor an-

dre velstillede områder, som ikke så nemt kan blive en del af deres opmærksomhedsrum (Bottoms, 2007, pp. 546-7; Wikström, 1991).

Empirien

Den empiriske afprøvning af *crime pattern*-teorien har været beskeden, men overvejende lovende (jf. Bottoms, 2007, p. 544). Tydelig opbakning til *crime pattern*-teorien fandtes fx i (Wikström et al.'s 2012) undersøgelser af unge menneskers selvrapporterede kriminalitet i Peterborough, Storbritannien. Via anvendelse af en ambitiøs *space-time-budget*-metodologi, hvor de unge respondenter blev bedt om at oplyse, hvor de var i byen på forskellige tidspunkter, hvad de lavede, og hvem de var sammen med fandt Wikström et al. (2010, p. 76), at mere end halvdelen af de unges kriminalitet foregik omkring steder, der var centrale i deres daglige rutiner (dvs. omkring hjemmet, skole, bedste vens bopæl, bycenteret og lokalcenteret).ⁱⁱ

Miljømærkater og utryghed

I forhold til oplevelsen af utryghed er *crime pattern*-teorien også central. Det er således ikke kun de kriminelle, der danner mentale kort over deres lokal-område/byen, det gør alle mennesker. Alle mennesker bærer således rundt på mentale kort over både de områder de bor og færdes i, og byen som helhed (Downs & Stea, 1973).ⁱⁱⁱ Da vores mentale kort er subjektive repræsentationer af virkeligheden og gearret til at indfange information, som er relevant for hvert enkelt individ, vil vi alle have forskellige kognitive kort (Andersen, 2010a).ⁱⁱⁱⁱ

Et væsentligt element i de mentale kort er de såkaldte 'miljømærkater' (Brantingham et al., 1986). Ideen er, at vi konstruerer særlige kort over byen og forsyner byens forskellige områder med mærkater, der hvor vi tror, at der er farligt. I de byområder eller steder, som vi kender godt (som vi enten har direkte eller har detaljeret indirekte viden om), er vores mærkater mere detaljerede og præcise end de mærkater, vi sætter på byområder, vi kender dårligt. Mærkater påhæftet byområder vi kender dårligt vil således i højere grad være baseret på områdets renommé – hvad vi har læst eller hørt i medierne. Af særlig betydning for opfattelsen af fare kan være forekomsten af såkaldte 'signalforbrydelser', dvs. forbrydelser som af forskellige årsager får tillagt en særlig værdi i forhold til opfattelsen af udsathed og farer (jf. Innes, 2004). Nogle områder i byen vil altså blive markeret som farlige pga. kriminalitet, og nogle områder vil blive markeret som trygge og uden farer (Brantingham et al., 1986, p. 143).

Det interessante ved disse miljømærkater er, at de indeholder en forventning om en særlig type adfærd, som man knytter til disse områder (Brantingham et al., 1986, p. 143; Gilmartin, 2000, p. 193). Konsekvensen af disse miljømærkater kan være, at folk på baggrund af rygter og løse forestillinger om et område danner ukorrekte forventninger og derefter "treat those reputations as if they were based on factual events, and adjust their behavior in those places to accommodate the expectations drawn from the reputation" (Brantingham et al., 1986, p. 143). Disse mærkater har altså konsekvenser for vores adfærd og færden i byen, da "our behavior is governed not by what objectively exists in the environment, but by what we perceive to exist" (Rengert & Pelfrey Jr, 1998, p. 194).

Når man konkret har undersøgt folks opfattelse af, hvilke områder de anser som farlige, viser det sig, at der ikke altid er sammenhæng mellem områder, der udpeges som farlige, og områdets kriminalitetsniveau (Brantingham et al., 1986; Gilmartin, 2000; Smith & Patterson, 1980). I et studie i Philadelphia viste det sig, at folks opfattelse af hvor i byen, der var farligt, ikke hang sammen med områdernes faktiske kriminalitetsniveau (eller folks kendskab til områderne), men i højere grad med den etniske sammensætning i områ-

det – således at jo færre hvide, der var i området, jo mindre sikkert blev det opfattet (Rengert & Pelfrey Jr, 1998). Samme resultat nåede Sally Merry (1981b) på basis af en række mere kvalitative studier på mikro-niveau i et socialt belastet boligområde: det var især områder, hvor 'etniskforskellige' opholdt sig, som blev udpeget som farlige.

Gribende tilbage til Tversky og Kahnemans klassiske studier af, hvorledes mennesker træffer valg og foretager bedømmelser, kan man i forhold til miljømærkaterne se, hvorledes mennesker "rely on a limited number of heuristic principles which reduce the complex tasks of assessing probabilities" – herunder hvor der er farligt (Tversky & Kahneman, 1974, p. 1124). Folk drager således slutninger om byområders karakter og farlighed på basis af begrænset information og kan tilsyneladende fokusere på en række indtryk og tegn, der ikke nødvendigvis hænger sammen med kriminalitet (fx tilstedeværelsen af etnisk anderledes). Som Tversky og Kahneman mere generelt understreger, men som også synes at gøre sig gældende i forhold til menneskers miljømærkater: "these heuristics [fx miljømærkaterne] are quite useful, but sometimes they lead to severe and systematic errors" (Tversky & Kahneman, 1974, p. 1124). En systematisk fejl kan fx være, når vi forbinder hudfarve med farer.

Afvigelser fra normen er utryghedsskabende

Dette tema omkring menneskers læsning af miljøet er et tema, som den amerikanske sociolog og etnograf Erving Goffman (1972) også har beskæftiget sig med. Goffmans grundlæggende påstand er, at mennesker altid og til stadighed skanner deres omgivelser efter tegn på fare. Når vi skanner vores nærmiljø, (*umwelt*) så skanner vi ifølge Goffman grundlæggende efter brud på det normale (*normale appearance*), fx personer eller forhold der virker forkerte og 'out of place' og i det hele taget brud på, hvad der måtte opfattes som normalt, ordentligt og korrekt.

At kunne identificere farer så tidligt som muligt indebærer, at vi som mennesker bliver nødt til at være opmærksomme på tegn og symboler, som måske ikke direkte i sig selv er en kilde til farer, men som kan være indirekte tegn på potentiel fare. En anden væsentlig pointe hos Goffman er, at vi som mennesker er parate til at reagere på selv meget små tegn på unormalitet, idet vores *common sense* fortæller os, at unormalitet på et felt sandsynligvis er indikator på unormalitet på et andet felt. Ligeledes er vi som mennesker i stand til (ubevidst) at konstruere lange kausale kæder, hvor mindre umiddelbart ubetydelige normbrud kan forbindes eller sammenkædes med større og skræmmende normbrud (såsom kriminalitet). Som Goffman (1972, p. 285) skriver:

"When an individual finds persons in his presence acting improperly or appearing out of place, he can read this as evidence that although the peculiarity itself may not be a threat to him, still, those who are peculiar in one regard may well be peculiar in other ways, too, some of which may be threatening. For the individual, then, the impropriety on the part of others may function as an alarming sign. Thus the minor civilities of everyday life can function as an early warning system; conventional courtesies are seen as mere convention, but non-performance can cause alarm."

Med inspiration fra Goffman har den amerikanske kriminolog Mark Warr talt om '*perceptually contemporaneous offences*', som referer til netop den sammenkædning, nogle mennesker foretager mellem mindre forseelser og mere alvorlig kriminalitet. Warr nævner således, at nogle ældre menneskers utryghed ved tiggere hænger sammen med, at de ser tiggeri som en potentiel indledning til mere alvorlige forbrydelser, såsom røveri eller overfald (jf. Farrall et al., 2007, p. 11).^{liv}

At kunne aflæse miljøet og afkode sådanne subtile tegn er en evne, som til-egnes over tid, og som varierer blandt mennesker. Det at kunne bemestre sit miljø, se potentielle farer før de opstår og tage de nødvendige forholdsregler, er det, som gør én tryk. Ifølge Warr (1990, p. 893) afhænger evnen til at bemestre nærmiljøet af tre forhold: om stedet/miljøet er kendt eller ukendt, om oversigtsforholdene er gode eller dårlige (især om det er mørkt), og om der er andre mennesker i miljøet og karakteren af dem.^{lv}

Broken windows: fysisk uorden og tegn på normbrud

I 1982 publiceredes Wilson & Kellings artikel *The police and neighbourhood safety: Broken windows* i Atlantic Monthly. Hovedargumentet i artiklen var, at synlig småkriminalitet og anden normbrydende adfærd (såsom affald, hærværk, graffiti, råbende/støjende unge, drukkenskab, åbenlys narkohandel og prostitution) i et byområde ikke bare ville skabe mere af den samme normbrydende adfærd, men også medføre mere grov kriminalitet. Kernerargumentet var, at den lille normbrydende adfærd ville signalere til kriminelle (og potentielt kriminelle), at her i området gør man ikke noget ved normbrydende adfærd, hvorfor kriminalitet er 'gratis' at begå (Wilson & Kelling, 1982).

De empiriske test af teorien har ikke været entydige i forhold til teoriens 'hårde' påstand om, at mindre uorden medfører grov kriminalitet. De videnskabeligt mest solide studier peger således på, at uorden ikke er en stærkt medvirkende årsag til mere alvorlig kriminalitet (Sampson & Raudenbush, 1999; Taylor, 2001). Der synes dog at være belæg for en 'blødere' udlægning af teorien, således at uorden eller oplevelse af uorden kan spille en rolle for folks vurdering af områder og eventuelle flyttepræferencer, som kan påvirke kriminalitetsudviklingen på sigt (Bottoms, 2007, pp. 555-6). Nyere forskning underbygger således også den mere afgrænsede hypotese om, at uorden avler mere uorden, eller at én type normbrydende adfærd kan afføde mere (og evt. anden) normbrydende adfærd. I en række interessante feltstudier foretaget af Keizer et al. (2008) blev det således fundet på baggrund af flere forskellige eksperimentelle forsøg, at uorden avler anden uorden (bl.a. fandt man, at en konvolut, der synligt indeholdt en €5-seddel og som hang ud af en postkasse, oftere blev stjålet "if a contextual norm was violated" i form af fx graffiti og affald i nærheden af postkassen). Forfatterne konkluderer, at der var en sammenhæng mellem normbrud og asocial adfærd, således at "as a certain norm-violating behavior becomes more common, it will negatively influence conformity to other norms and rules" (Keizer, Lindenberg & Steg, 2008, p. 1684).

Man kan forestille sig, at tilstedeværelsen af uorden et sted kan blive opfattet som stedets norm og derved handlingsanvisende i retning mod mere normbrydende adfærd på stedet. Mekanismen kan ses svarende til det mere velkendte sociale fænomen 'social pejling', hvor mennesker tenderer mod den adfærd, som de opfatter som normal – det normale bliver normen (jf. Balvig, 2006; Balvig, Holmberg & Sørensen, 2005).

Som Katyal (2002, pp. 1078-9) bemærker, var lektien af *Broken windows* mange steder – især i USA – en nultolerancepolitik, hvor småforseelser blev mødt med alvorlige sanktioner. Med udgangspunkt i erfaringer primært fra New York i 1990'erne fandt Kelling og Coles god opbakning til nultolerancestrategien i forhold til at reducere kriminalitetsniveauet (Kelling & Coles, 1997). Men på trods af strategiens udbredelse og generelle positive renommé er den kriminalpræventive værdi dog stadig uafklaret (Boba Santos, 2013; Braga & Bond, 2008; Telep & Weisburd, 2012).

Situationel kriminalprævention (SCP)

Hvis vi vender os mod de kriminalpræventive strategier, som udspringer af den situationelle kriminologi, er det oplagt indledningsvis at diskutere den situationelle kriminalprævention (SCP) (*situational crime prevention*), idet den mest loyalt har implementeret *rational choice* og *opportunity*-perspektivet på det kriminalpræventive område.

Derek Cornish og Ronald Clarkes situationelle kriminalpræventionstilgang er i dag en veletableret tilgang til at forebygge kriminalitet. SCP består af en række principper til at forebygge kriminalitet, som udspringer af '*crime as opportunity*'-perspektivet som den blev udviklet i justitsministeriet (*Home Office*) i Storbritannien i 1970'erne (Cornish & Clarke, 1986b; Mayhew et al., 1976).

Afsættet for SCP er, at kriminalitet er en konkret handling, som skal forstås som en "interaction between the disposition (sometimes also called 'criminal motivation') and the situation that provides the opportunity for crime to occur" (Clarke, 2008, p. 178). Centralt her er forståelsen at denne interaktion mellem anlæg og mulighed, som resulterer i kriminalitet, medieres af beslutninger som den enkelte forbryder foretager. Med andre ord "every time someone commits a crime, they have made a decision to do so" (Clarke, 2008, p. 179; Cornish & Clarke, 2008).

'Lejlighed gør tyv'

Udgangspunktet for SCP er, at muligheder eller anledninger (*opportunities*) til kriminalitet er de centrale årsager til al kriminalitet (Clarke, 2010, p. 880) – således antager Clarke også, at "generally law-abiding individuals can be drawn into committing specific forms of crime if they regularly encounter easy opportunities for these crimes" (Clarke, 2008, p. 180). Men andre ord anser SCP muligheder/ anledninger til kriminalitet som en af kriminalitetens underliggende årsager ('*root causes*').

Et hovedfokus i SCP er 'nærhedsprincippet' om at "preventive measures should try to change the 'near', situational causes of crime, rather than the 'distant' dispositional causes" (Clarke, 2008, p. 180). Baggrunden for at fokusere på de umiddelbare årsager – såsom muligheder (*opportunities*) for kriminalitet – er, at dette ifølge SCP giver større chance for succes, da forbindelsen mellem årsag og effekt her er mere direkte.

Et andet karakteristika ved SCP er, at den er fokuseret på ganske snævre kriminalitetsproblematikker i ganske specifikke kontekster. SCP-indsatser vil fx ikke søge at forebygge tyveri mere generelt med samme indsats, men i stedet udtænke specifikke indsatser over for forskellige tyverityper fx taske-tyverier i stormagasiner og over for butikstyverier i dagligvarehandlen (Clarke, 1980, 2008).

I relation til kriminalpræventiv miljøplanlægning fokuserer den situationelle kriminalprævention på at ændre situationer (i det fysiske og sociale miljø) for derved at reducere sandsynligheden for kriminalitet (Bottoms, 2007, p. 541).

Ifølge Felson & Boba (2010) drejer SCP sig overordnet om at:

1. designe sikre omgivelser – fx via de strategier som Newman udviklede i *defensible space*-tilgangen
2. organisere effektive procedurer – som handler om at planlægge og udvikle gode rutiner
3. udvikle sikre produkter – som fx handler om at gøre biler og mobiltelefoner svære at stjæle samt postkasser og gadelamper sværere at forøge hærværk imod.

Mere udspecifiseret handler det om at gøre det svært, risikabelt, frugtesløst og fjerne undskyldninger for forbrydelser ved at påvirke kriminalitetsmulighederne via fem faktorer (Schneider & Kitchen, 2007, p. 26): 1) Risiko (*risk*); 2) Anstrengelse (*effort*); 3) Belønning (*reward*); 4) Provokation (*provocation*); 5) Skam og skyld (*shame and guilt*).^{lvi} Disse principper har resulteret i en lang række teknikker, hvoraf 25 er listet i tabel 1 nedenfor.

Tabel 1. 25 situationelle teknikker (jf. Center for Problem-Oriented Policing).

Increase the Effort	Increase the Risks	Reduce the Rewards	Reduce Provocations	Remove Excuses
1. Target harden - Steering column locks and immobilisers - Anti-robbery screens - Tamper-proof packaging	6. Extend guardianship - Take routine precautions: go out in group at night, leave signs of occupancy, carry phone "Cocoon" neighborhood watch	11. Conceal targets - Off-street parking - Gender-neutral phone directories - Unmarked bullion trucks	16. Reduce frustrations and stress - Efficient queues and polite service - Expanded seating - Soothing music/muted lights	21. Set rules - Rental agreements - Harassment codes - Hotel registration
2. Control access to facilities - Entry phones - Electronic card access - Baggage screening	7. Assist natural surveillance - Improved street lighting - Defensible space design - Support whistleblowers	12. Remove targets - Removable car radio - Women's refuges - Pre-paid cards for pay phones	17. Avoid disputes - Separate enclosures for rival soccer fans - Reduce crowding in pubs - Fixed cab fares	22. Post instructions "No Parking" "Private Property" "Extinguish camp fires"
3. Screen exits - Ticket needed for exit - Export documents - Electronic merchandise tags	8. Reduce anonymity - Taxi driver IDs "How's my driving?" decals - School uniforms	13. Identify property - Property marking - Vehicle licensing and parts marking - Cattle branding	18. Reduce emotional arousal - Controls on violent pornography - Enforce good behavior on soccer field - Prohibit racial slurs	23. Alert conscience - Roadside speed display boards - Signatures for customs declarations "Shoplifting is stealing"
4. Deflect offenders - Street closures - Separate bathrooms for women - Disperse pubs	9. Utilize place managers - CCTV for double-deck buses - Two clerks for convenience stores - Reward vigilance	14. Disrupt markets - Monitor pawn shops - Controls on classified ads. - License street vendors	19. Neutralize peer pressure "Idiots drink and drive" "It's OK to say No" - Disperse troublemakers at school	24. Assist compliance - Easy library checkout - Public lavatories - Litter bins
5. Control tools/ weapons "Smart" guns - Disabling stolen cell phones - Restrict spray paint sales to juveniles	10. Strengthen formal surveillance - Red light cameras - Burglar alarms - Security guards	15. Deny benefits - Ink merchandise tags - Graffiti cleaning - Speed humps	20. Discourage imitation - Rapid repair of vandalism - V-chips in TVs - Censor details of modus operandi	25. Control drugs and alcohol - Breathalyzers in pubs - Server intervention - Alcohol-free events

De kriminalpræventive indsatser under SCP er således en langt bredere gruppe indsatser end dem, der findes under CPTED, idet SCP dækker en lang række meget forskelligartede situationer også uden for det, som er interessant i et byplanmæssigt perspektiv. På den anden side er SCP også mere snæver i sit fokus, idet den sigter mod at reducere meget specifikke kriminalitetstyper på specifikke steder (Schneider & Kitchen, 2007, p. 26; Sørensen, Hayes & Atlas, 2008, p. 73; Vold et al., 2002, pp. 203-5).

Metoder og indsatser i CPTED

CPTED kan som antydnet på den ene side til en vis grad ses som variant af den situationelle kriminalprævention, idet den langt hen ad vejen baserer sig på de situationelle principper, men applikerer dem på indsatser i det byggede miljø. På den anden side kan CPTED ses som en videreførelse af Oscar Newmans kriminalpræventive filosofi (Grönlund, 2006, p. 107), der historisk har udviklet sin egen teoretiske ramme baseret på en multidisciplinær base baseret på "the fields of architecture, urban design and planning, landscape architecture, sociology, psychology, anthropology, geography, human ecology, criminology and criminal justice" (Sørensen et al., 2008, p. 53).

CPTED er en samlebetegnelse for primært fysiske indsatser med fokus på: 1) territorialitet 2) overvågning 3) adgangskontrol 4) *target hardening* 5) (ak-

tivitetsstøtte (*activity support*) 6) renommé og vedligeholdelse (jf. Cozens et al., 2005). Der er dog ikke altid et skarpt skel mellem de forskellige indsatser, således kan fx sikkerhedsvagter både ses som overvågere (2) og have en adgangskontrolfunktion (3).

Værdien af de forskellige indsatser fremhæves således også ofte som gensidigt forstærkende. Således lagde allerede Oscar Newman vægt på, at der var et sammenfald mellem overvågningsmuligheder og territorialitet – m.a.o. overvågning fungerer bedst, hvis de mennesker, der overvåger, føler et ejerskab til de områder, de overvåger (Newman, 1972, p. 79). På den anden side kan faktorerne også arbejde mod hinanden, hvis fx anvendelse af fysiske barrierer går ud over muligheden for naturlig overvågning (Reynald, 2010, p. 222). Nedenfor vil de seks nævnte kriminalpræventive strategier i CPTED blive diskuteret. Gennemgangen vil være organiseret med inspiration fra Cozens et al. (2005) diskussion af CPTED, som er en bredere forståelse af CPTED end den oprindelige mere snævre forståelse (Saville & Mangat, 2009; Sorensen et al., 2008).

Territorialitet

Arbejdet med territorialitet som strategi handler om at anspore til territorial adfærd, hvilket vil sige at få et områdes beboere eller næringsdrivende til at knytte sig til området/stedet og få dem til at overvåge og især holde øje med fremmede og uvedkommende og i det hele taget udøve social kontrol. Hos Newman er territorialitet den centrale kriminalpræventive strategi, som de andre strategier skal forstås i relation til (Schneider & Kitchen, 2007, p. 19).

Arbejdet med territorialitet handler generelt om at skabe tilhørsforhold til et område eller sted og 'privatisere' rummet så meget som muligt. Hensigten er at anspore til territorial adfærd ved at udvikle (beboernes) ejerskabsfølelse. Som Warming formulerede det, består "opgaven [...] i at udstrække begrebet HJEM så langt ud i det offentlige område, som det er muligt" (Warming, 2001, p. 4). Inden for CPTED arbejder man således videre med Newmans ide om fire rumtyper (privat, semiprivate, halvoffentlige og offentlige steder). Det handler for det første om at konstruere utvetydige rum, hvor det for både beboere og fremmede er klart om byrummet er privat, semiprivat, halvoffentlig eller offentligt. For det andet handler det om at minimere det offentlige rum ved at gøre det mere halvoffentligt eller semiprivat for derigennem at maksimere beboernes territoriale adfærd.

Undersøgelser af effekten af indsatser, der skal fremme territorialitet, har ikke overbevisende kunnet dokumentere en positiv effekt (Lorenc et al., 2012, p. 761; Schneider & Kitchen, 2007, p. 39).^{lvii} Der er således også adskillige problemer med hvorledes territorialitet skal forstås og måles, hvilket til dels kan forklare usikkerheden om effekten (Ekblom, 2011, pp. 9-11). I Christiansen et al.'s (1996, pp. 113-4) undersøgelse af seks københavnske boligområder kunne den kriminalpræventive værdi af en tydelig inddeling i territorialzoner ligeledes hverken be- eller afkræftes.

Overvågning

Indretningen af det byggede miljø har mulighed for at anspore til uformel og naturlig overvågning, som kan øge den sociale kontrol med et sted eller område. Dette kan bl.a. opnås ved tilrettelæggelse af vinduer, som muliggør kig til udendørsarealer, undgåelse af snørklede bygningsforløb m.m. Der findes flere typer af overvågning: naturlig, formel og mekanisk, og samlet ser alle tre typer overvågning ud til at kunne forebygge kriminalitet.

Naturlig overvågning

Naturlig overvågning handler om det daglige opsyn, beboere og andre har med et byområde (Hope, 1995, p. 43). At fremme naturlig overvågning hand-

ler om at bruge bl.a. "architecture to create spaces that are easily viewed by residents, neighbours, and bystanders" (Katyal, 2002, p. 1050). I forhold til naturlig, uformel overvågning, dvs. den overvågning, som almindelige mennesker foretager, har det vist sig, at steder, der giver gode mulighed for naturlig overvågning, oplever mindre kriminalitet (Christiansen et al., 1996, pp. 134-5; Cozens et al., 2005, p. 332; Sorensen, 2003, p. 18; Trollegaard, Christiansen & Glavig, 2001, p. 6). Muligheden for naturlig overvågning er ikke ensbetydende med, at der rent faktisk foregår overvågning, hvorfor sociale faktorer og indsatser bliver relevante faktorer (se nedenfor).

Formel overvågning

Formel overvågning er det, der foretages af politi og sikkerhedsvagter, ejendomsinspektører, gårdmænd, butiksbestyrere eller lign. Der synes at være en positiv effekt af sikkerhedsvagter, om end værdien af tilsynsførende personer i boligområder endnu må betegnes som uvis grundet mangel på tilstrækkelig forskning (Welsh & Farrington, 2009, p. 106).

Mekanisk overvågning

Mekanisk overvågning (tv-overvågning og belysning) er i modsætning til de øvrige typer overvågning efterhånden blevet evalueret en hel del gange og samlet set konkluderer Welsh & Farrington (2009, pp. 65-72) i forhold til tv-overvågning, at i bymidter er der en lille (men ikke signifikant) effekt af tv-overvågning, i socialt boligbyggeri er der igen en lille, men ikke signifikant effekt. Effekten af tv-overvågning i parkeringsanlæg er til gengæld stor og signifikant. Meget tyder således på, at tv-overvågning kan have en kriminalpræventiv effekt på områder, hvor der ikke er almindelig adgang, eller på mere afgrænsede områder, som fx kældre, vaskerier, elevatorer og i erhvervsvirksomheder (se også Datatid, 2006; Det Kriminalpræventive Råd, 2010b). Det er særligt berigelseskriminalitet eller ejendomsforbrydelser, som tv-overvågning synes at kunne forebygge, mens der ikke er belæg for, at det kan forhindre vold.

Effekten af tv-overvågning på utryghed er ikke entydig. En række kvalitative studier har på den ene side vist en gavnlig effekt af tv-overvågning (Mawby & Simmonds, 2004; Whitley & Prince, 2005) og enkelte kvantitative har vist det samme (Brown, 1995). En del undersøgelser har dog på den anden side vist, at tv-overvågning kun har en positiv effekt nogle steder og ingen effekt andre steder (Gill & Spriggs, 2005). Samlet set er den sikreste konklusion indtil videre, at tv-overvågning ikke ser ud til at kunne reducere utryghed (Lorenc et al., 2013).

I forhold til den utryghedsreducerende effekt af tv-overvågning bemærker Det Kriminalpræventive Råd (2010b, p. 15) desuden, at da:

"tv-overvågning ikke har nogen kriminalpræventiv effekt over for den type kriminalitet, som særligt kvinder frygter – nemlig vold og voldtægt – fordi denne type kriminalitet oftest udløses i affekt, [er der en] uoverensstemmelse mellem den oplevelse af tryghed, man har i forhold til personkriminalitet, og den faktiske kriminalpræventive effekt".

Denne 'falske' tryghed kan potentielt være problematisk, hvis en mere funktionel vinkel på utryghed anlægges, hvor utrygheden ses som afsæt for beskyttende (*protective*) adfærd. Med andre ord kan tv-overvågnings tryghedsfremmende effekt være problematisk, hvis den resulterer i, at fx kvinder blive mindre påpasselige og derved potentielt udsætter sig for større risiko. Det vides dog ikke, om dette er tilfældet i praksis.

Belysning

Belysning kan ses som en del af den mekaniske overvågning, idet tilstedeværelse af (kunstigt) lys muliggør overvågning om aftenen og natten. Det

handler ikke bare om mængden af lys på et sted, men også om lysets farve-kvalitet m.m.

Tilsvarende tv-overvågning er der lavet flere solide systematiske kortlægninger af effekten af belysning (Farrington & Welsh, 2002; Welsh, Farrington, & Welsh, 2008). Her fandt man, at effekten af gadebelysning er stor og signifikant, hvis man også inkluderer kriminalitet begået i dagtimerne i analysen. Welsh & Farrington (2009, p. 89) fandt på baggrund af resultater fra 13 forskellige undersøgelser, at kriminaliteten i forhold til en kontrolgruppe faldt 21 pct. de steder, hvor der var opsat bedre belysning.^{lviii} Felson & Boba (2010, p. 170) advarer dog mod en ukritisk opsætning af kunstig belysning, da lys i nogle tilfælde kan skabe problemer, idet det kan hjælpe en indbrudstyv med at se, hvad han foretager sig, og derudover kan "lights [...] make a better hangout for getting drunk and becoming disorderly".

Mekanismen bag effekten af belysning afsløres måske i det lidt besynderlige faktum, at effekten af belysning målt alene i forhold til kriminalitet begået om natten udebliver. Man kan således som Ken Pease (jf. Pain, MacFarlane, Turner & Gill, 2006) har gjort, overveje, om effekten af belysning indirekte går via øget lokalsamfundsfølelse (*community pride*) og øget uformel kontrol i stedet for direkte at virke via øget afskrækkelse.

Det kunne ligeledes se ud som om, at øget belysning virker bedst i mere stabile og homogene nabolag og mindre effektivt i heterogene nabolag med stor beboerudskiftning (Welsh & Farrington, 2009, p. 91). Som også Jane Jacobs (1961, p. 42) formodede, så kan der ikke opnås en positiv effekt af belysning "unless eyes are there, and unless in the brains behind those eyes is the almost unconscious reassurance of general street support in upholding civilization."

Ud over at virke kriminalpræventivt tyder forskningen desuden på, at investering i belysning er en god forretning. På baggrund af to studier foretaget i England viste det sig, at gevinsterne ved det reducerede kriminalitetsniveau oversteg de økonomiske omkostninger ved etablering og drift af belysningsindsatsen med mellem 2,4 og 10 gange efter bare ét år, hvorfor forfatterne konkluderer, at "improved street lighting can be extremely cost-effective" (Painter & Farrington, 2001, p. 3).

Da mørke jf. diskussionen ovenfor er en væsentlig kilde til utryghed, ville man umiddelbart forvente, at øget belysning vil mindske utrygheden, men beviserne herfor er ikke entydige. En række kvalitative studier synes på den ene side at finde, at i nogle situationer reducerer belysning folks utryghed (Doran & Burgess, 2012, p. 58; Nørgaard et al., 2006; Pain et al., 2006), men kvantitative studier har ikke konsistent kunnet finde signifikante positive effekter af belysning (Doran & Burgess, 2012, p. 59; European crime prevention Network, 2005; Farrington & Welsh, 2002; Lorenc et al., 2013; Mawby & Simmonds, 2004).

Samlet set peger forskningen altså på, at overvågning, både naturlig, formel og mekanisk ser ud til at reducere kriminalitet, primært ejendomsforbrydelser.

Adgangskontrol og target hardening

Adgangskontrol handler om at reducere de kriminelles muligheder for at begå kriminalitet ved at forhindre eller besværliggøre adgang til potentielle mål, og ved at skabe en forhøjet bevidsthed om risikoen for opdagelse og pågribelse hos potentielle gerningsmænd (Cozens et al., 2005, p. 335). Man kan tænke adgangskontrol på både områdeniveau og på mikroniveau.

Target hardening

Hvis der først fokuseres på adgangskontrol på mikroniveau, så giver det mening at betegne adgangskontrol på mikroniveau som *target hardening* – idet *target hardening* på mikroniveau fungerer "as the mechanism through which entry to individual property targets can be restricted to all but legitimate owners and users" (Reynald, 2010, p. 222). *Target hardening* handler bl.a. om skalsikring, dvs. gode låse, solide døre og vindueskarme, evt. gitre, hegn osv. (i forhold til indbrudssikring se fx vejledningerne fra Det Kriminalpræventive Råd, 2010a; Energistyrelsen, 2012). Forskningen synes efterhånden at have fundet, at *target hardening* virker i forhold til at reducere kriminalitet (jf. Schneider & Kitchen, 2007, p. 34). Særligt i forhold til forebyggelsen af indbrud i beboelse er der efterhånden en del forskning, som konkluderer, at *target hardening* virker (Cozens et al., 2005, pp. 338-9; Hirschfield, Newton & Rogerson, 2010; Reynald, 2010, p. 22; Sorensen, 2003, p. 26; Teedon, Reid, Griffiths & Coleman, 2010; Vollaard & van Ours, 2011).

Effekten af *target hardening* på utryghed er mindre klar. I en undersøgelse fra Dallas USA fandtes det, at folk, der gjorde noget for at beskytte sig selv og deres hjem, var mere trygge (Ferguson & Mindel, 2007). På den anden side kunne det i en undersøgelse fra Storbritannien ikke konstateres, at flere sikkerhedsforanstaltninger i hjemmet medførte et lavere utryghedsniveau (Hirschfield, Bowers & Johnson, 2004). Et generelt problem i undersøgelser af den kriminalpræventive og utryghedsreducerende effekt af sikringstiltag er, at mange undersøgelser:

"tends to ignore simultaneity in the relation between security measures and crime: subjects that are most at risk are also more likely to take security measures. In some cases, the resulting estimation bias is so strong that a positive relation between levels of crime and precautionary measures is found" (Vollaard & van Ours, 2011, p. 486).

I en rapport fra EUCPN refereres dog en undersøgelse, der havde fokus på forskellige sikringsindsatser, såsom låse, dørspioner, dørkæder i hjemmet, og undersøgelsen viste, at trygheden i hjemmet (hos ældre mennesker) øgedes som konsekvens af indsatsen (European crime prevention network, 2005, pp. 38-9). Fordelen ved den EUCPN-refererede undersøgelse er, at den indeholder både før- og eftermålinger af utrygheden, hvorfor effekten af sikringsindsatsen bedre kan vurderes. Andre mere synlige *target hardening* metoder, såsom metalskodder foran butiksvinduer kan give indtryk af meget kriminalitet og derved øge utrygheden (jf. Mawby & Simmonds, 2004, p. 81).

Target hardening i det byggede miljø kan også handle om hærværksresistente materialer, såsom specielle gadelamper, graffitiafvisende overflader og lign. Forskning i effekten af disse initiativer synes også at konkludere, at de virker – i hvert fald i relation til indsatser i den offentlige trafik (togstationer, busser m.m.) (Smith & Cornish, 2006).

På basis af en systematisk gennemgang af 5 solide studier med fokus på sammenhængen mellem '*home security improvements*' og utryghed konkluderer Lorenc et al. (2013, p. 6), at *home security improvement* er en lovende strategi.

Adgangskontrol

På områdeniveau (mesoniveau) handler adgangskontrol om strategier til at afskære adgang til steder og by- og boligområder, hvori der er 'sårbare mål'. Adgangskontrol kan inkludere både naturlig (uformel) og formel adgangskontrol og kan antage flere former: Det kan handle om at planlægge eller renovere områder, så de ikke er integrerede i den øvrige by, og det kan handle om at begrænse adgang i perimeteren, enten vha. fysiske eller symbolske barrierer (såsom hegn, beplantning eller lign.).

Uformel naturlig adgangskontrol kan reguleres ved antallet og karakteren af adgangsveje: er et område for velintegreret i den øvrige by, kan der opsættes barrierer, hvorved adgang til området kan mindskes.^{lix} Få adgangsveje gør det endvidere nemmere at overvåge, hvem der kommer ind i området. Inden for CPTED anbefales det oftest, at boligområder ikke er permeable (dvs. ikke nemt tilgængelige). Der argumenteres med, at nemt tilgængelige boligområder medfører flere fremmede i området (og derved flere potentielle forbrydere, der kan opdage oplagte mål). Flere fremmede i et område gør det også sværere at skelne mellem beboere og fremmede – mellem folk med legitimt og illegitimt ærinde, hvilket betyder, at det besværliggør udøvelsen af social kontrol (Cozens, 2008, pp. 431-2). Da fremmede ikke har noget ejerskab til området, er de desuden mindre egnede som overvågere (jf. Felson & Boba, 2010, p. 149).

Bag denne anbefaling om at gøre et område utilgængeligt for fremmede er en underliggende hypotese – som går tilbage til Oscar Newman – om, at kriminalitet primært begås af fremmede, der kommer til området udefra. Som flere har bemærket, er det et analytisk problem hos den tidlige Newman, at han ikke skelnede mellem kriminalitet begået af *insidere* og *outsidere* – altså mellem beboere og fremmede/gæster (Brantingham & Brantingham, 1993, p. 19). Det er ikke kun et analytisk problem, men også et empirisk problem, idet flere undersøgelser peger på, at en stor del af kriminaliteten i et nabolag begås af beboere i nabolaget eller af folk, der bor ganske tæt på området (Bursik & Grasmick, 1993, p. 4; Hirschfield, 2008, p. 8; Reynald, Averdijk, Elffers & Bernasco, 2008; Wiles & Costello, 2007).

Tilsvarende de udenlandske studier fandt Dave Sorensen (2007) i sin undersøgelse af indbrudstyvers mobilitet i Danmark (på basis af indbruds anmeldelser, hvor der er rejst sigtelse), at den mediane rejseafstand for alle typer indbrud var 4,7 km^{lx} – men med en del variation inden for forskellige kategorier af indbrud. Således var den mediane afstand for indbrud i fritidshuse ikke overraskende højere, nemlig 13,3 km., mens den for indbrud i lejligheder ikke var mere end 1,3 km.

Selvom om kriminalitet således ikke kun handler om fremmede, der trænger ind på et område, så har en række forskningsresultater alligevel fundet, at mindre tilgængelige områder er mindre udsatte for kriminalitet. Således har det vist sig, at husstande på blinde veje (dvs. mindre permeable steder) er mindre udsatte for indbrud (Johnson & Bowers, 2010, p. 105),^{lxi} og at der er mere kriminalitet i velintegrerede områder med mere trafik (Armitage, 2006, p. 146; Eck & Weisburd, 1995, p. 11; Schneider & Kitchen, 2007, p. 51; Taylor, 2002, pp. 419-20). I en systematisk undersøgelse af effekten af vejlukninger i en række områder med bl.a. høj banderelateret kriminalitet fandtes, at vejlukningerne reducerede kriminaliteten i indsatsområderne (Welsh & Farrington, 2009, p. 105). Der synes ligeledes udbredt konsensus om, at der er mere kriminalitet i mere permeable områder (Schneider & Kitchen, 2007, p. 50).

Værdien af afsondrethed kan også ses i lyst af, hvad der så eventuelt virker, når man prøver at afsondre et kriminalitetsplaget område. (Welsh & Farrington 2009, p. 105) har i deres gennemgang identificeret tre undersøgelser (fra USA), der har arbejdet med vejlukninger og de konkluderer:

“For some, the effectiveness of street closures or barricades to reduce crime depends on its physical presence [...] deflecting offenders away from crime targets. For others, the effect on crime is seen as a product of increased natural surveillance on the part of residents, who now feel

safer being outside. In all of the evaluations, the authors argued that natural surveillance caused the reduction in crime."

I perimeteren kan man anvende fysiske eller symbolske barrierer til at hindre adgang. I forhold til indbrud er et særligt sårbart sted ved mange bebyggelser bagsiden af bygningerne. Således har undersøgelser i UK vist, at ca. halvdelen af indbrud i beboelser sker fra bagsiden af huset (jf. Cozens, 2008, p. 435). Dave Sorensen (2003, p. 33) refererer til et studie foretaget af Paul Ekblom, som viste, at 80 pct. af indbruddene i Birmingham (UK) skete fra bygningens bagside. Denne viden har medført en større indsats i især Storbritannien i form af såkaldte '*alley-gating*', hvor man har installeret aflåselige låger for enden af passagerne på bagsiden af to rækker af rækkehuse, for derved at indskrænke adgangen for uvedkommende og derved reducere kriminalitetsmulighederne. I en større evaluering af dette initiativ blev det fundet, at indbruddene faldt med 37 pct., efter at adgangsvejene var blevet afspærret (Bowers, Johnson & Hirschfield, 2004). Nyere evalueringer af *alley-gating* i Oldham, Manchester bekræfter disse positive effekter (Haywood, Kautt, & Whitaker, 2009).

En ekstrem form for fysisk adgangskontrol er de såkaldte *gated communities*, hvor hele boligområder afspærres med hegn og porte.^{lxii} Der er ikke konsensus om den kriminalpræventive effekt af *gated communities* (Atlas, 2008, p. 258; Kruger & Landman, 2008; Landman, 2008; Schneider & Kitchen, 2007, p. 61). Tilsvarende usikkert er det, i hvor høj grad *gated communities* kan forebygge utryghed, som ellers er den oftest angivne grund til, at folk bosætter sig i disse aflukkede boligområder (Schneider & Kitchen, 2007, p. 62). Hvorom alting er, så kan der ud fra et socialt bæredygtigheds-synspunkt stilles spørgsmålstejn ved værdien af *gated communities*. Flere forskere advarer desuden om, at overdreven adgangsbegrænsning og *target hardening* kan have kontraproduktive konsekvenser, idet den kan skabe en 'fæstningsmentalitet', hvorved beboerne "withdraw behind physical barriers and the self-policing capacity of the built environment is damaged, effectively working against CPTED strategies that rely on surveillance, territoriality and image" (Cozens et al., 2005, p. 338; Schneider & Kitchen, 2007, p. 34).

Ud over at regulere adgangen via fysiske barrierer kan adgangen også reguleres via symbolske barrierer. Symbolske barrierer kan fx være en niveauforskel (fx et trin op), forskel i vejbelægning (fra asfalt til sten), en port ved indgangen til et boligområde (ligesom indgangen til China Towns), via beplantning (fx små hække), et lille hegn, ændrede farver og lign. Man kan måske mere generelt tale om bløde barrierer, hvorved man kan inkludere fx lys- eller lydbarrierer (Felson & Boba, 2010, p. 35). Lydbarrierer er bl.a. blevet anvendt ved Københavns Hovedbanegård, hvor man har benyttet klassisk musik til at holde uønskede personer (primært stofmisbrugere) væk fra indgangene til banegården (Midtveit, 2005).^{lxiii} Der synes ikke at findes nogle evalueringer af den kriminalpræventive effekt af symbolske barrierer (jf. Shaftoe, 2004).

Understøtte positiv aktivitet og adfærd (Activity support)

Understøttelse af positiv adfærd og aktivitet handler om, vha. design, tegn og symboler at fremme rummets intendede brug. Som (Reynald 2010, pp. 222-3) skriver:

"Activity support, therefore, is focused on communal areas of residential spaces, such as parks, playgrounds, and so on. It encourages legitimate users to communal spaces to ensure that they are used for safe activities. A park in a neighborhood, for example, may be used to host a sports day or other social events designed to bring members of the community together and encourage the legitimate use of a neighborhood park."

En måde, hvorpå den positive brug af byrummet kan fremmes, er ved at gøre det attraktivt at færdes og være i – fx ved hjælp af beplantning. Så længe, beplantningen ikke hindrer udsyn og skaber gemmesteder for potentielle gerningsmænd, mindsker beplantning generelt forekomsten af kriminalitet og utryghed (Kuo & Sullivan, 2001; Troy, Morgan Grove & O'Neil-Dunne, 2012).

Det kan også handle om at skabe steder, hvor beboerne kan mødes og socialisere ved at lave grill-steder, legepladser og boldbaner. Effekten af disse typer indsatser er dog usikker, om end der er en del anekdotisk belæg for effekten, se fx i (Nørgaard & Scherg, 2009).

Funktionsblandede by- og boligområder

Et væsentligt spørgsmål, som har været underliggende de forudgående diskussioner, er, hvilken slags og hvor meget social aktivitet der er ønskelig for at forebygge kriminalitet. Som diskuteret ovenfor, anser CPTED overvejende åbne og tilgængelige områder for kriminalpræventivt uhensigtsmæssige. Et relateret spørgsmål angår værdien af samlokalisering af forskellige byfunktioner, de såkaldte funktionsblandede byrum, fx i forhold til den kriminalpræventive værdi af at have erhverv og forretninger lokaliseret i boligområder. Oscar Newman (1972, pp. 111-2) konkluderede i sine studier, at: "commercial and institutional generators of activity do not, in and by themselves, necessary enhance the safety of adjoining streets and areas". Newman nævner specifikt gymnasier, grillbarer (*burger joints*) og i det hele taget steder, hvor unge mennesker forsamles som potentielt kriminalitetsgenererende. Tilsvarende fandt (Wilcox et al. 2004) fx i deres undersøgelse også, at i områder, hvor der lå skoler, var der mere voldskriminalitet, og i områder med legepladser var der flere indbrud. Yderligere kan forskellige byfunktioner tiltrække potentielt kriminelle og derved øge deres *awareness space* og viden om fx mulige indbrudsmål. Tilstedeværelse af forretninger giver også flere muligheder for 'nem' kriminalitet (såsom butikstyveri), og for det andet giver butikker og forretninger unge mennesker bedre mulighed for (og anledning til) at 'hænge ud' (Kinney et al., 2008, p. 64; Stark, 1987, p. 899). Det er forhold, som hver for sig (og især sammen) i et rutineaktivitetsperspektiv øger risikoen for kriminalitet (Svensson & Oberwittler, 2010). Andre kritikere af funktionsblanding, såsom Taylor et al. (1995, pp. 121-2), fremhæver ud fra et territorialitetsperspektiv, at forretninger, butikker og erhverv i et boligkvarter hæmmer den beboerbaserede kontrol ved at: tiltrække fremmede, hæmme genkendeligheden af mennesker, modvirke brug af byens rum af beboere pga. 'fremmedgørelse' samt ved at skabe 'huller' i den beboelsesbaserede struktur af et boligområde.

En del forskning bekræfter CPTED-tilgangens advarsel mod funktionsblandede boligområder, idet det er fundet, at i områder med blandet beboelse og forretninger er der mere kriminalitet (Sampson & Raudenbush, 1999; Wikström, 1991; Taylor et al., 1995). Andre forskere har fremhævet særlig problematiske funktioner i byrummet, såsom barer/værtshuse (jf. Eck & Weisburd, 1995, p. 8; Felson & Boba, 2010, p. 26; Livingston, 2008; Pridemore & Grubestic, 2013), hoteller og fastfoodrestauranter (jf. Wilcox et al., 2004, pp. 187-8), steder, der sælger alkohol (jf. Brantingham & Brantingham, 1993; Pridemore & Grubestic, 2012) og nærhed til trafikknudepunkter, såsom hovedveje og offentlig transport (busstoppesteder og togstationer) (Ceccato & Snickars, 2000, p. 931; Kinney et al., 2008; Trollegaard et al., 2001, p. 6; van Wilsem, 2009).

I forhold til indbrudskriminalitet har man fundet, at funktionelt homogene nabolag har færre indbrud og generelt mindre kriminalitet end funktionsblandede nabolag (Paulsen, 2013, pp. 22-23; Schneider & Kitchen, 2007, pp. 53-4). Schneider og Kitchen (2007, p. 54) konkluderer derfor, at der er en: "growing

body of evidence arguing that land use heterogeneity has a price relative to the incidence of certain types of crime.”

Renommé og vedligeholdelse

Som en del af Newmans oprindelige *defensible space*-teser var der et fokus på: "the capacity of design to influence the perception of a project's uniqueness, isolation, and stigma [...] reducing the image of isolation, and the apparent vulnerability of inhabitants" (Newman, 1972, p. 50). Op gennem 1980'erne blev betydningen af renommé mere eller mindre glemt i den kriminalpræventive byplanlægning. Konsekvensen af et dårligt renommé er dog ikke ubetydelige – det har bl.a. vist sig at være hovedgrunden for flytteovervejelser i en række udsatte boligområder i Danmark (Andersen, 2008). Ligeledes kan et dårligt renommé resultere i lavt beboerengagement i områdets vedligeholdelse og samtidig gøre det svært at tiltrække ressourcestærke beboere (Andersen, 2008; Vestergaard & Haagerup, 2010, p. 31).

Konkret handler den kriminalpræventive indsats på dette felt om fokus på vedligeholdelse af byrummet og boligområdet og godt management. Det vil sige renholdelse og vedligeholdelse af det fysiske miljø for derigennem at give et godt indtryk af området, både indadtil og udadtil (Reynald, 2010, p. 223). Det handler om bl.a. at signalere et højt niveau af social kontrol. Dette er helt på linje med *Broken windows*-tesen (se ovenfor), og det har i en række forskellige sammenhænge vist sig, at indsatser der fokuserer på vedligeholdelse, kan mindske utryghed, mens effekten på kriminaliteten som ovenfor diskuteret, er usikker. Noget forskning indikerer, at vedligeholdte områder har mindre kriminalitet (Armitage & Monchuk, 2011, p. 328; Cozens et al., 2005, p. 338), mens anden forskning konkluderer, at vores viden endnu er for usikker. Der er dog tydelig konsensus om, at indsatser, der reducerer uorden mindsker utrygheden jf. (Cozens et al., 2005, p. 338; Lorenc et al., 2012; Nørgaard & Ærø, 2004, p. 28).

Samlet set

CPTED udspringer primært af Newmans *defensible space*-tilgang, men er siden 1970'erne blevet udviklet i dialog med den situationelle kriminologi, dvs., *opportunity*-teorien, rutineaktivitetsteorien og *crime pattern*-teorien. I dag består CPTED således af en række forskellige strategier – primært rettet mod at reducere de kriminelle muligheder (*opportunities*) ved at ændre det fysiske miljø. Territorialitet, overvågning og adgangskontrol er de mest fremtrædende strategier. En række af CPTED-indsatserne er blevet evalueret, og der er fundet relativt god opbakning til at en række af strategierne, såsom *target hardening*.

Øjne på gaden

Modsat CPTED er 'øjne på gaden'-tilgangen mere en byplanlægningsfilosofi og overordnet en ide om, hvad der gør en by god, rar og interessant at være og bo i, herunder hvad der gør den tryk og sikker, end det er en række specifikke teknikker til at forebygge kriminalitet. Der kan dog anes to kriminalpræventive argumenter: ét der har fokus på at planlægge for fællesskabsdannelse (*community*), som fremføres i regi af bl.a. *New urbanism*-traditionen, og et andet argument med fokus primært på at planlægge for en høj koncentration af mennesker i byrummet som almindeligvis fremføres af den rumsyntaktiske tradition (*space syntax*).

New urbanism

Selvom Oscar Newman mente, at han planlagde for fællesskabsdannelse i arbejdet med territorialitet, sættes inden for *New urbanism*-traditionen på en

anden strategi til fællesskabsdannelse som med inspiration fra Jane Jacobs har fokus på skabe landsbyer i byen (*urban village*) (Gottdiener & Budd, 2005) via promovering af et aktivt gadeliv og permeable, integrerede og funktionsblandede byrum. Således anses *New Urbanism*-strategier almindeligvis som stående i opposition til CPTED (Cozens, 2008; Town & O'Toole, 2005).^{lxiv}

Overordnet fremhæver *New urbanism* den menneskelige skala i traditionelt bydesign, mindreskala-byer og kompakte bydele med høj befolkningstæthed samt fodgængervenlighed. Der er ligeledes fokus på funktionsblanding, dvs. blanding af beboelse og erhverv, så de daglige gøremål og indkøb kan klares til fods, et integreret vejnetværk og fremme af kollektiv trafik, respekt for historiske bygninger og kvarterer og åbne grønne områder (Atlas, 2008, p. 256; Plater-Zyberk & Donnelly, 2010; Duany, Plater-Zyberk & Speck, 2001; The Congress for the New Urbanism, 2001). Tilsvarende Jane Jacobs er fokus på at få øjne på gaden og opbygge fællesskab gennem nærvær og ansigt-til-ansigt-møder. *New urbanism* beskrives ofte som nostalgisk og tilbagegskuende – inspireret som den er af den traditionelle europæiske by (Ellin, 1997, 1999).

New urbanism voksede frem som en arkitektonisk bevægelse i Europa allerede i 1960, men kom først for alvor på dagsordenen i 1970'erne (Plater-Zyberk & Donnelly, 2010, p. 549). Hvor denne *New Urbanism* i Europa primært var arkitektonisk formmæssigt orienteret, var den danske arkitekt Jan Gehl tidligt ude med en bylivsorienteret designfilosofi koblet til fysisk udformning (se mere herom senere). *New Urbanism* i USA opstod i 1980'erne som en reaktion på bl.a. den omsiggribende byspredning (*urban sprawl*) og en kulturel og arkitektonisk afsmag for forstanden. *New urbanism* er således overordnet:

"a cluster of design and planning ideas encompassing concepts such as 'smart growth', 'liveable communities', 'neo-traditional' development (NTD), 'traditional neighbourhood design' (TND) and 'transit-oriented development' (TOO) each variably influenced by emphases on sustainability" (Schneider & Kitchen, 2007, pp. 44-5).

Efter en nedgangsperiode i 1990'erne har *New Urbanism* oplevet en renæssance i især USA i 00'erne ved at have koblet sig på bæredygtighedsdiskursen via dens kritik af: "urban sprawl, car dependence, congestion, pollution, [lack of] walkability, community isolation and obesity" (Cozens, 2008, p. 430).

Et centralt tema i *New urbanism* er ideen om at nytolke tidligere tiders (førmoderne) plan- og designprincipper for derved at kunne (gen)skabe noget af det traditionelle fællesskab (*'geheimshaft'*), som gik tabt som konsekvens af fremkomsten af det moderne samfund og den modernistiske byplanlægning, hvilket bl.a. kan være et middel til at reducere og forebygge kriminalitet (Schneider & Kitchen, 2007, p. 46). Værdien af fodgængervenlighed skal således ikke bare ses som et middel til at få øjne i gaden, men også som en måde at skabe fællesskab på, idet: "increased street activity is presumed to enhance neighbourhood cohesion" (Browning et al., 2010, p. 330; Cozens, 2008, p. 432).

Den kriminalpræventive udlægning af *new urbanism* findes bl.a. hos Zelinka og Brennans i deres bog *SafeScape: Creating Safer, More Livable Communities Through Planning and Design*, som blev udgivet af den amerikanske sammenslutning af planlæggere. Tankerne i bogen baseres i høj grad på Jane Jacobs' ideer, især vigtigheden af øjne på gaden, men flettet ind i *new urbanism*-regi med dens fokus på bl.a. bæredygtighed og *liveability* (Zelinka & Brennan, 2001).

Byliv og aktivitet

Jane Jacobs' ideer om øjne på gaden genfindes bl.a. hos den danske arkitekt Jan Gehl (Gehl, 1971, 2007, 2010). Gehl har i en dansk (men især i en international) sammenhæng ført Jane Jacobs' ideer videre via sin berømte bog *Livet mellem husene* fra 1971.^{lxv} Som hos Jacobs handler forebyggelse af kriminalitet og utryghed primært om at styrke bylivet, så flere bor, færdes og opholder sig i byens rum. Gehls (2010, p. 242) fem byplanprincipper (at samle funktioner, at integrere forskellige funktioner, at invitere til gang, cykling og ophold, at åbne mellem by og bygning og styrke invitationer) kan således også ses parallelt til *new urbanisms* byplanprincipper.

Som også Jacobs fremhævede, lægger Gehl vægt på værdien af de funktionsblandede byrum, fordi de trækker folk ud på gaden og trækker blikke ned på gaden. I det hele taget handler det om at gøre byen attraktiv at opholde sig i. Den trygge og sikre by er desuden en nem og overskuelig by at finde rundt i (Gehl, 2007, pp. 163-5, 2010, pp. 107-11). Tilsvarende Jacobs og Newman fremhæver Gehl (2010, p. 112) dog også vigtigheden af:

"markering og præcisering af struktur og tilhørsforhold på alle de nævnte niveauer [by, bykvarter, boligkvarter, gade og boliggruppe] bidrager til øget tryghed for både grupper og enkeltpersoner. De lokale oplever, at her er min by, mit kvarter og min gade, og udefrakommende oplever, at de nu er på besøg hos andre i deres by, kvarter eller gade."

Rumsyntaktisk perspektiv på sikkerhed og tryghed

En anden nytolkning af Jane Jacobs' ideer findes hos Bill Hillier og hans kollegaer inden for den rumsyntaktiske tradition. Den rumsyntaktiske tradition kan bedst beskrives som:

"a research program that investigates the relationship between human societies and space from the perspective of a general theory of the structure of inhabited space in all its diverse forms: buildings, settlements, cities, or even landscapes" (Bafna, 2003, p. 17).^{lxvi}

Tilsvarende *New urbanism* er afsættet for den rumsyntaktiske tradition således heller ikke i udgangspunktet kriminologisk, men via dens interesse i betydning af bystrukturen for menneskers bevægelsesmønstre er den blevet interesseret i et miljøkriminologisk perspektiv.

Med afsæt i Jane Jacobs' ide om øjne på gaden fremhæver Hillier endnu mere end Jacobs, hvorledes 'fremmede' brugere af byrum er essentielle for opretholdelsen af sikkerhed og skabelse af tryghed. Som han skriver, er det: "the controlled presence of passing strangers that polices space; while the directly interfacing inhabitants police the strangers" (Hillier & Hanson, 1984, p. 140). I Hilliers perspektiv er fremmede således et nødvendigt, men ikke et tilstrækkeligt element for etablering af sikkerhed og tryghed i et byområde. Det er således velkendt, at byrum der kun befolkes af fremmede, ikke nødvendigvis er særlig sikre eller trygge. Som Vania Ceccato (2006, p. 274) skriver, er fx *transport links* (store hovedgader) og *transport nodes* (såsom togstationer):

"Public places that lack 'capable guardians' despite being crowded places. Travellers who could in theory be considered as informal guardians may in practice be ineffective. Most people have no sense of ownership in places like train stations and often do not want to get involved, either to intervene during the act or later as witnesses. The same reasoning could be applied to main streets, with a large flow of people passing through during the day."

Med andre ord er byområder, som alene befolkes af fremmede ikke sikre, fordi det er beboere og butiksindehavere – dem med ejerskab til stedet – der ses som ryggraden i den sociale kontrol.

En anden positiv konsekvens af blanding af beboere og fremmede i byrummet er, at her møder man "såväl sådana som liknar en själv och [...] sådana som är olika (Grönlund, 2006, p. 109). Med andre ord gives der i byrummet en lejlighed til at stifte bekendtskab med det fremmede – 'de andre'. Disse møder kan potentielt afmystificere de fremmede, hvorfor disse møder kan virke tryghedsfremmende.

'Virtuelt fællesskab'

Hvor fodgængervenlighed og attraktivt by- og boligområde hos *New urbanism* til dels skal ses som instrument til traditionel fællesskabsdannelse, er der dog også et andet kriminalpræventivt argument for værdien af mennesker på gaden i den rumsyntaktiske tradition, som ser det uafhængigt af fællesskabsdannelse i traditionel forstand. Som bl.a. Listerborn (1999, p. 73) skriver, så behøver den sociale kontrol ikke bygge på, at "alla människor vet allt om varandra. Tryggheten ligger i att man vet att det finns människor därute, inte att man vet vilka de är". Det er således i højere grad de løse bekendtskaber, end det er de tætte bånd, der karakteriserer det velfungerende nabolag, som også Friedrich et al. (2009, p. 15) skriver:

"neighbourhood relationships are mainly constituted from loose acquaintanceships and informal networks rather than close friendships among residents, where people acknowledge each other but are no close friends".

Man kan endog ane et *emergens*-argument om, at det er menneskers tilfældige ukoordinerede gadeinteraktion på mikroniveau og til dels nabolagsniveau, der skaber den sociale orden. I dette perspektiv opstår der social orden i byens rum via "the low-level actions of borderline strangers going about their business in public life [...] neighbourhoods of individuals solving problems without any of those individuals realizing it" (Johnson, 2001, pp. 92-93). Således er "events that might seem trivial individually [...] in the sum 'powerfully cumulative'" (Friedrich et al., 2009, p. 15).

Den sociale orden og sociale kontrol opstår således uden etablering af et egentligt fællesskab (*community*) i traditionel forstand, men ved den blotte tilstedeværelse af mange mennesker, der interagerer ofte i byens rum.

Denne ide findes begrebsligt defineret hos Bill Hilliers i hans begreb '*virtual community*' (Hillier, 1989). Et virtuelt fællesskab opstår via den regelmæssige samtidige tilstedeværelse af mennesker i et givet rum og handler om "the pattern of probabilistic interfaces" (Hillier, 1996/2007, p. 146). Således vil der i et veldefineret og velbenyttet offentligt rum via den samtidige tilstedeværelse af mennesker (både beboere og fremmede) opstå et 'virtuelt fællesskab', som via samtilstedeværelsen af mange mennesker skaber sikkerhed og tryghed (Friedrich et al., 2009, p. 15).

Jævnfør Colquhoun (2004, pp. 72-3) kan følgende kriminalpræventive principper således udledes af den rumsyntaktiske forskningstradition:

- Kriminaliteten vil mest sandsynligt finde sted i begivenhedsfattige, mindre godt forbudne og isolerede byområder. Tydelig grænsedragning mellem offentligt og privat rum og undgåelse af uklart definerede rum er centralt i forhold til at mindske mulighederne for kriminalitet.

- Mønstrene af utryghed, kriminalitet og asocial adfærd er direkte relateret til de rumlige forhold mellem gader og det byggede miljø, især fraværet af beboelsesbygninger, der orienterer sig ud mod gaden, er uheldige.
- Overskuelige bevægelsesstrukturer, især fodgængervenlighed, er effektive midler til at forebygge kriminalitet i beboelsesområder.

Hovedkonklusionen er, at "a clear effective pattern of movement is itself one of the most effective ways to control crime" (Colquhoun, 2004, p. 73).

Der kan identificeres to strategier til at få en kontinuerlig høj koncentration af folk i gaden: funktionsblandede byområder og høj permeabilitet/ rumlig tilgængelighed.

Blandede og levende byer

Ved at blande beboelse, butikker, erhverv, offentlige institutioner og service i samme byområde maksimeres antallet af øjne både i og på gaden, idet de forskellige funktioner vil trække folk ud på gaden og til området på forskellige tidspunkter (Cozens, 2008, p. 436). I dagtimerne, når folk er på arbejde, vil butikker og lign. tiltrække kunder til området, og om aftenen, hvor folk er hjemme, vil fx kulturliv, cafeer og lign. trække folk ud på gaden samt tiltrække besøgende fra andre bydele, hvorved øjnene på (og i) gaden igen øges (Schneider & Kitchen, 2007, p. 46; Taylor et al., 1995). I denne optik er problemet med de monofunktionelle by- og boligområder især, at de ikke tidsligt fordeler øjnene på gaden hensigtsmæssigt, men koncentrerer dem i forskellige områder på forskellige tidspunkter. En anden fordel ved de funktionsblandede byrum er, at næringsdrivende er særlig egnet til opretholde den sociale orden, som Jacobs (1961, p. 37) skriver:

"storekeepers and other small businessmen are typically strong proponents of peace and order [...]; they hate broken windows and holdups; they hate having customers made nervous about safety. They are great street watchers and side walk guardians if present in sufficient numbers."

Endnu en fordel ved at have funktionsblandede byrum er, at "lyset fra boligernes vinduer [giver] et betryggende signal om, at der er mennesker i nærheden" for dem, der færdes i et måske affolket forretningskvarter i aften-timerne (Gehl, 2010, p. 109).

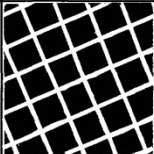
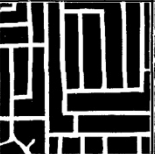
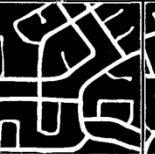
Tilsvarende de funktionsblandede områder kan områder med blandede beboersammensætninger ses som øgede øjne på gaden: spædbørnsfamilierne og pensionisterne kan 'patruljere' i dagtimerne, børnefamilierne om eftermiddagen/aftenen og de studerende i aften- og nattetimerne.

Permeable byrum

Permeabilitet handler kort fortalt om, hvor tilgængeligt et sted er. En gades eller et byområdes permeabilitet handler således om, hvor tilgængeligt gaden eller byområdet er vis-à-vis andre gader og byområder. Et steds permeabilitet kan overordnet anskues ud fra to faktorer, hhv. tilstedeværelsen af sociale og kulturelle barrierer og den fysiske konfiguration af vejnettet (Johnson & Bowers, 2010). I dette afsnit skal alene det sidste aspekt af permeabilitetsdiskussionen behandles, men kort fortalt kan fx også høj befolkningssegregation i en by anses som skabende barrierer, der mindsker permeabiliteten i en by, idet mennesker tenderer mod at bevæge sig i områder som ikke virker alt for etnisk, socialt og kulturelt fremmede for dem (Reynald et al., 2008).

Generelt og lidt forsimplet kan man alt andet lige sige, at jo mere permeabelt et område/sted er, jo flere mennesker (fx fodgængere og biler) vil der være i området (Hillier, 1989; Johnson & Bowers, 2010; Penn, 2003).

Et steds permeabilitet kan måles på forskellige måder, men handler som antydnet basalt set om at få et proxymål for antallet af mennesker i gade/vejnettet uden nødvendigvis af skulle tælle dem.^{lxvii} Da vores byer og byområder er produkter af forskellige typer byplanlægning, er vejstrukturen også forskellig fra byområde til byområde. Vejstrukturen i middelalderbyen er således anderledes end i villakvarteret fra 1950 eller det sociale boligbyggeri fra 1960'erne. Southworth & Owens (1993) har på baggrund af en analyse af forskellige typer gadenet i USA lavet en vejnetstypologi og hvornår forskellige vejnetstyper 'dominerede' byplanlægningen i USA, se figur 6. Tidslinjen er ikke applikabel på det danske vejnet, hvorfor typologien i denne sammenhæng primært illustrerer, hvad permeabilitet betyder i relation til vej- og gadenettets struktur.

	Gridiron (c. 1900)	Fragmented Parallel (c. 1950)	Warped Parallel (c. 1960)	Loops and Lollipops (c. 1970)	Lollipops on a Stick (c. 1980)
Street Patterns					

Figur 6. Southworth og Owens' (1993, p. 280) vejnetstypologi.

Som allerede nævnt kan permeabilitet måles på forskellig måde, men der er mere eller mindre enighed om, at den mest permeable vejnetsstruktur er det såkaldte 'rist'-netværk (*gridiron*) – som ses yderste til venstre i figur 6 og det mindst permeable netværk er det med de mange blinde veje (*lollipops on a stick*), som ses yderst til højre i figuren. Byer og byområder, der er anlagt efter 'rist'-modellen, vil være mere overskuelige og nemmere at finde rundt i, hvilket vil medføre, at flere mennesker færdes i byens rum. Modsat er det med byområder, som er anlagt med mange blinde veje – her vil vejnetsstrukturen alt andet lige, medføre færre mennesker i gadenettet.

Argumentet for, at permeable byområder skulle have mindre kriminalitet, er således, at den højere permeabilitet sikrer flere mennesker i vejnettet og på gaden, som vil være øjne på gaden. Mere afsønde områder (såsom husstande på blinde veje) vil i det perspektiv være mere udsatte, fordi der ikke er (tilstrækkeligt mange) mennesker til at holde øje med områderne. Kriminalpræventivt handler det således bl.a. om, at gøre by- og boligområder velintegrerede i den øvrige by, og undgå de bilvenlige og fodgængerfjendtlige enklavestrukturer med deres mange blinde veje.

Et særligt problem med uintegrerede byområder (med lav permeabilitet) gælder for udsatte og problemramte boligområder, som jo ofte er afsønde fra resten af bystrukturen (såsom Vollsmose (Grönlund, 2008)). Når disse områder er segregeret fra den øvrige by understøtter de oplevelsen af disse områder som 'øer' af problemer, hvilket kan være med til at fastholde et dårligt image, hvilket faktisk allerede Oscar Newman (1972, p. 102) bemærkede.

Empirien

En fundamental antagelse underliggende 'øjne på gaden'-perspektivet er antagelsen om, at andre mennesker ikke bare holder øje med hinanden, men rent faktisk også vil hjælpe hinanden, hvis det skulle være nødvendigt. Studier i den såkaldte tilskuereffekt (*bystander-effect*) har dog medført en del skepsis over for, om folk rent faktisk hjælper hinanden i sådanne pressede

situationer. I disse studier – ofte af eksperimentel art – har man således ofte fundet, at jo flere mennesker (tilskuere), der er til en hændelse (ulykke eller lign.), jo mindre sandsynligt er det, at nogle vil komme den tilskadekomne eller forulempede til hjælp (jf. Banyard, 2008). En af forklaringerne på dette mønster er den såkaldte '*diffusion of responsibility*'-mekanisme (som kan ses analogt til Newmans ide om at 'more sharing means less caring'), som siger, at jo flere der deler ansvar, jo færre vil tage ansvar (Darley & Latane, 1968). Det afgørende spørgsmål i relation til 'øjne på gaden' er dog, om denne tilskuereffekt også genfindes ved hændelser af mere alvorlig karakter, såsom voldelige overfald. Den begrænsede forskning, der er på området, synes faktisk at indikere, at tilskuereffekten er mindre udtalt, når det drejer sig om mere alvorlige hændelser, såsom voldskriminalitet (Fischer, Greitemeyer, Pollozek & Frey, 2006).

Set i et mere rumligt perspektiv er den kriminalpræventive planlægning, der udspringer af *New urbanism*-traditionen, blevet kraftigt kritiseret for at være ideologisk frem for evidensbaseret (jf. Cozens, 2008, p. 433) og for at skabe kriminalitet frem for at forebygge kriminalitet (Schneider & Kitchen, 2007, p. 48; Town & O'Toole, 2005). Enkelte casestudier synes dog at vise, at kriminaliteten er mindre i bydele eller boligområder anlagt efter *New Urbanism*-principper, fx i USA (Zelinka & Brennan, 2001) og i Sverige (Grönlund, 2012). Med hensyn til utryghed fandtes i en række nyopførte boligområder i Australien, at beboere, der boede i områder som var fodgængervenlige (og permeable), var mere trygge end beboere i de mindre fodgængervenlige områder (Foster et al., 2010).

Modsat findes andre studier, der finder det modsatte: at bydele og boligområder anlagt efter *new urbanism*-principper har mere kriminalitet (Cozens, 2008; Town & O'Toole, 2005).

Det rumsyntaksiske perspektiv

Om mere permeable områder er mere sikre end mindre permeable områder er usikkert. På den ene side er der forskning, som har fundet, at der er mere kriminalitet (indbrud) i områder med høj befolkningskoncentration (urbaniseringsgrad) (Van Dijk, Manchin, van Kesteren, Nevala & Hideg, 2005; Van Dijk et al., 2007; Taylor, 2002), steder med høj permeabilitet (Armitage, 2007; Beavon et al., 1994; Johnson & Bowers, 2010; Schneider & Kitchen, 2007, pp. 49-52; White, 1990). Tilsvarende i Danmark, hvor Christiansen et al.s (1996, p. 135) hypotese om, at befærdede veje var mere sikre, ikke generelt kunne bekræftes: i et af områderne (Egebjerggård i Ballerup) syntes hypotesen at bekræftes, men i andre områder (Galgebakken og Godthåbsparken i Albertslund) syntes det modsatte at gøre sig gældende.^{lxviii}

På den anden side er der forskning, der viser, at høj befolkningstæthed er negativt sammenhængende med (volds)-kriminalitet, både i udprægede bykerner og i forstadsområder (Christens & Speer, 2005; Hillier & Sahbaz, 2009), og især har forskning inden for den rumsyntaktiske tradition fundet, at mindre permeabilitet øger udsathed for kriminalitet (Friedrich et al., 2009; Hillier, 2004; Hillier & Sahbaz, 2009, 2012).^{lxix}

Den kriminalpræventive værdi af funktionsblanding er ligeledes usikker. Hvor Cozens et al. i 2005 (p. 337) kunne konstatere, at der var "a growing body of research on mixed-use neighbourhoods where it found that opportunities for crime are reduced", er konklusionen i dag mere uafklaret.

En række undersøgelser har, som diskuteret ovenfor, vist, at forretninger og erhverv i boligområder medfører mere kriminalitet, om end der også findes eksempler på det modsatte: Taylor (2002) nævner således et canadiske studie, der fandt, at "crime was lower on mixed land use blocks if the street

blocks in question were short." Nyere forskning tegner således et mere nuanceret (og kompliceret) billede af sammenhængen mellem blandede byrum og kriminalitet: Stucky (2009) fandt således, at nabolagets sociale karakter (rigt eller fattigt) havde indflydelse på, om blanding af beboelse og forretninger skabte øget kriminalitet (voldskriminalitet) eller ej. Således medførte erhverv mere voldskriminalitet i fattige områder, men ikke i velstillede områder. Browning et al. (2010) fandt omvendt ikke en effekt af nabolagets sociale sammensætning, men i stedet at den kriminalpræventive værdi af funktionsblanding var afhængig af befolkningstætheden. Sammenhængen var dog ikke almindelig lineær, men kurvelineær (som et omvendt 'u' = ∩) således at i områder med lille befolkningstæthed/erhverv var der lidt vold, mens en medium koncentration af befolkning/erhverv medførte øget voldskriminalitet. I områder med høj koncentration af mennesker og høj koncentration af forretningsaktivitet var der mindre kriminalitet. En mulig fortolkning heraf kan være, at der skal være et vist minimumsaktivitetsniveau til stede i et område, før sikkerheden øges. Hvis der kun er meget lille aktivitet med få spredte butikker, kan det blot øge udsathedsriskoen (Browning et al., 2010, p. 333).^{lxx}

Sluttelig kan man forestille sig, at menneskers evne til at virke betryggende og varetage den sociale kontrol afhænger af typen af aktiviteter, som de er engageret i. Som nævnt er rejsende i transitområder på stationer og lign. dårlige beskyttere, og ligeledes kan man forestille sig, at det alkoholdrevne sociale liv, der foregår i bycentre i weekender og andre steder, ikke nødvendigvis øger sikkerhed og tryghed der, selv om det bringer flere mennesker sammen i byrummet.

Mennesker: en kilde til både tryghed og utryghed

Mennesker anses normalt som tryghedsskabende. Som Newman (1972, p. 109) fandt allerede i 1972, så var de befærdede steder der, hvor folk følte sig mest trygge:

"the areas most usually identified as safe are heavily trafficked public streets and arteries combining both intense vehicular and pedestrian movement; commercial retailing areas during shopping hours; institutional areas and government offices."

Som allerede nævnt i afsnittet ovenfor om utryghedens årsager (side 30) er det ligeledes veletableret, at øde og menneskeforladte områder er utryghedsfremkaldende. På den anden side er det andre mennesker, som dybest set altid er kilden til utryghed (Goffman, 1971/1972; Warr, 1990) – De graffitimalerede bænke kan måske udløse utryghed, men det er så kun fordi det udløser forestillinger om de mennesker, som måske holder til i området. Tilsvarende har undersøgelser vist, at menneskers normbrydende og asociale adfærd i byens rum er utryghedsskabende. Der er dog meget, der tyder på, at med det rigtige 'mix' kan konsekvensen af utryghedsskabende individer være mindre udtalt, hvis der er tilstrækkeligt med tryghedsskabende mennesker til stede i byrummet (Sandstig, 2010).^{lxxi}

Samlet set

For 'øjne på gaden'-tilgangen er de kriminalpræventive strategier baseret på mere inklusive strategier, og man kan groft sagt sige, at disse teorier foreslår 'crowding out crime' frem for afskrække eller 'deflect' de kriminelle, som ellers overvejende er strategien i CPTED. Ved at anspore til maksimal brug af byens rum af almindelige mennesker, ved at anlægge åbne velintegrerede byrum med mange aktiviteter og funktionsblanding, er det teorien, at den sociale orden og kontrol naturligt opstår og derved afholder de potentielt kriminelle fra at begå kriminalitet (Shaftoe, 2005, p. 252).

Empirien er dog endnu ikke til stede til entydigt at konkludere, at der findes de teoretisk foreslåede sammenhænge mellem en høj koncentration af mennesker og mindre kriminalitet.

Tre strømninger: sammenfald og brydninger

Formålet indtil videre har været at positionere de forskellige kriminalpræventive tilgange som forskellige fra hinanden. I dette afsnit vil strategien skifte, så der i stedet ses på, hvor de tre tilgange supplerer og muligvis kan understøtte hinanden.

Fra første til anden generation CPTED – fokus på sociale indsatser

I kølvandet på lancering af *defensible space* og siden med udviklingen af CPTED-tilgangen blev CPTED mødt af en del kritik – både teoretisk og empirisk funderet – især for tilgangens manglende blik for de sociale faktoreres betydning, ikke bare som selvstændige faktorer, men også som medierende faktorer (Cozens et al., 2005, p. 329; Reynald & Elffers, 2009, pp. 30-4). Som Sally Merry (1981a, p. 419) bemærkede: "spaces may be defensible but not defended if the social apparatus for effective defence is lacking." Vi ved således også fra flere danske undersøgelser at "fysiske og sociale problemer gensidigt forstærker hinanden" (Benjaminsen & Christensen, 2000, p. 6).

En række empiriske undersøgelser har således også vist, at værdien af en række byplanmæssige indsatser afhænger af sociale faktorer:

Territorialitet

I forhold til territorialitet er det bl.a. blevet fundet, at: "mutual feelings of territoriality seem easiest to establish and husband in stable, homogeneous, higher socio-economic status residential areas of the type that characteristically experience little crime" (Brantingham & Brantingham, 1993, p. 19).

Belysning

Ligeledes i forhold til værdien af belysning, hvor det blev konstateret, at effekten af øget belysning så ud til at være størst i mere stabile og homogene nabolag og mindre effektiv i heterogene nabolag med stor beboerudskiftning (Welsh & Farrington, 2009, p. 91).

Nabohjælp

Tilsvarende med fx værdien af nabohjælp, der også ser ud til at afhænge af tilstedeværelsen af solide sociale bånd (Rosenbaum, 1987; Sherman, 1997). Som Nick Tilley (2010, p. 593) skriver:

"Neighbourhood Watch has been most easily established in stable, better off, lower crime neighbourhoods where there are already relatively strong social institutions. It is less easily established in fragmented, fractured communities with transient populations and relatively high levels of crime."

Adgangsbegrænsning

Effekten af vejlukninger og adgangsbegrænsninger kan også være afhængig af mobilisering af det berørte nabolag (jf. Taylor, 2002). Ligeledes er vejlukninger måske kun effektive på den korte bane, som Schneider & Kitchen (2007, p. 61) skriver, kendes de mere langsigtede konsekvenser ikke, hvorfor de konkluderer, at "the impacts are likely to be short-term unless the intervention effect is bolstered over time, most likely by guardianship or concerted neighbourhood action."

2. generation CPTED og CPTED i et åbent samfund

Disse forbehold over for CPTED førte til udvikling af en såkaldt 2. generations CPTED i 1990'erne i USA og en tilsvarende mere blød ('soft') CPTED i Nordeuropa, hvor fokus har været bevarelsen af 'det åbne samfund' (Colquhoun, 2004, pp. 56-7).^{lxxii} Overordnet er disse udgaver af CPTEDs hovedpåstand, at fysiske indsatser i det byggede miljø ikke er nær så effektive, hvis de står alene, som når de implementeres sammen med sociale indsatser (Reynald, 2010, p. 223; Saville, 2009, p. 390). Det bærende koncept i Saville og Cleavelands 2. generations CPTED er således social sammenhæng (*social cohesion*) (Saville & Cleveland, 2008, p. 81; Saville & Mangat, 2009, p. 7). 2. generations CPTED indoptager således væsentlige elementer af social integrationstilgangen, hvilket er tydeligt, når det fx konstateres, at "the sole focus of 2nd Generation strategies are the social motives for crime and the cultural dynamics that give rise to those crime" (Saville & Mangat, 2009, p. 7).

Et yderligere argument for inddragelse af sociale indsatser i de områdebase-rede indsatser er det forhold, som flere forskere har fremhævet, at mere overfladiske situationelle kriminalpræventive og utryghedsreducerende tiltag oftest kun vil have effekter på kort sigt (Schneider & Kitchen, 2007, p. 61; Atlas, 2008, p. 80). Man kan forvente, at situationelle indsatser til forebyggelse af kriminalitet og utryghed er mere effektive, hvis de bliver ledsaget af indsatser, der formår at influere på de underliggende sociale og strukturelle årsager til kriminaliteten (jf. Doran & Burgess, 2012, p. 60; Koskela & Pain, 2000).^{lxxiii}

En meget bred definition af CPTED inkluderer i dag således en lang række af fysiske/fysisk-sociale indsatser i det byggede miljø, herunder indsatser med fokus på beboerinddragelse og fællesskabsopbygning (Cozens et al., 2005, p. 329; Reynald, 2010, p. 224; Saville & Cleveland, 2008; Schneider & Kitchen, 2007, p. 23). Denne bredde i forståelsen af CPTED gør det problematisk at tale om bare én CPTED – hvilket der vil vendes tilbage til i næste kapitel.

Værdien af løse netværk

Som nævnt tidligere, er der opstået et teoretisk bånd mellem social integrationstilgangen og 'øjne på gaden'-tilgangen via deres syn på tilblivelsen af den sociale orden (som Sampson (1999, p. 613) også selv gør opmærksom på). Med sin understregning af vigtigheden af gensidig tillid og fælles forventninger i forhold til oprettelse af den sociale orden, kan Jane Jacobs ses som forløber for Sampsons kollektive handlekrafttilgang (Browning et al., 2010, p. 333). Fælles for dem er således fokus på, at forudsætningen for etableringen af den sociale orden ikke nødvendigvis baserer sig på tilstedeværelsen af tætte familiemæssige eller venskabsmæssige netværk, men fungerer på basis af kollektive forventninger om gensidig indgriben i det offentlige rum.

Overvågning og klare grænser

CPTED og 'øjne på gaden' blev i introduktionen præsenteret som konkurrerende tilgange, men der er også konvergens mellem perspektiverne på en række punkter, således er de enige om det problematiske, når det præcise 'ejerskab' til byens rum ikke er veldefineret, begge teorier lægger også vægt på værdien af en klar adskillelse mellem offentlige og private rum. Således er det målet for begge tilgange at minimere uklare og tvetydige (*ambiguous*) byrum. For det andet femhæver begge tilgange centraliteten af uformel overvågning som kriminalpræventivt instrument (Atlas, 2008). Som Schneider & Kitchen (2007, p. 22) bemærker:

"The status of surveillance in crime prevention generally – whether by natural or electronic means – is a central issue that permeates all of the place-based theories and many of the emerging concepts such as space syntax and new urbanism."

Selvom begge tilgange tillægger uformel overvågning stor værdi, er overvågning i CPTED primært knyttet til beboernes territorielle adfærd, mens det for 'øjne på gaden'-tilgangen er knyttet til både beboernes og fremmedes 'fællesopmærksomhed' (*co-awareness*) og det virtuelle fællesskab der opstår heraf (Schneider & Kitchen, 2007, p. 43).

CPTED og 'øjne på gaden'-tilgangen er dog stadig fundamentalt uenige om værdien af byrummets brugere som byrummets beskyttere.

Fremmede som kilde til kriminalitet?

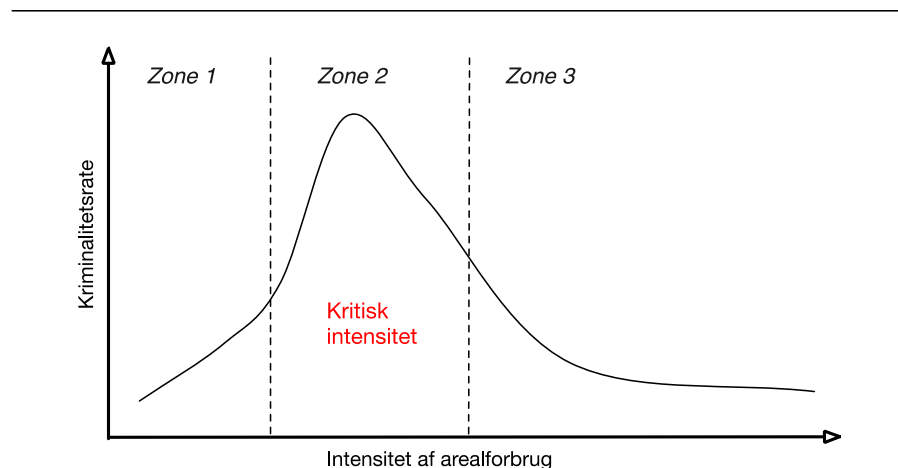
Kernen i diskussionen er en fundamental uenighed om den kriminalpræventive og utryghedsreducerende værdi af ikke-beboere /byrumsbrugere. Hvor CPTED ser de fremmede som en kilde til farer, ser 'øjne på gaden'-tilgangen dem som en kilde til sikkerhed og tryghed (Hillier, 2004; Schneider & Kitchen, 2007, p. 43).

Det synes veletableret, at permeable og funktionsblandede byrum medfører mere aktivitet og mennesker på gaden, dvs. både af beboere og ikke-beboere (Browning et al., 2010; Johnson & Bowers, 2010a; Lund, 2003). Spørgsmålet, der endnu er empirisk ubesvaret er, hvilke sammenhænge der er mellem koncentration af mennesker og kriminalitet og utryghed.

På den ene side peger forskningen på, at for områder med en meget lille koncentration af mennesker i byrummet og på gaden (fx pga. lav permeabilitet og få byfunktioner) kan det fungere kriminalpræventivt, fordi de områder fx vil være ukendte for de fleste potentielle gerningsmænd.

På den anden side kan byområder med en relativ høj koncentration af mennesker i byrummet (pga. høj permeabilitet og mange byfunktioner) virke kriminalpræventivt, idet de mange mennesker vil udøve naturlig overvågning og derved afskrække kriminelle.

Sluttelig kan man forestille sig byområder, hvor der er en for lav koncentration af mennesker til, at de er effektive beskyttere, men alligevel med så mange, at byområderne er velkendte og nemt tilgængelige for potentielle kriminelle, hvorfor der vil være mere kriminalitet. Man kan således forestille sig, at den kriminalpræventive værdi af mennesketæthed er karakteriseret af en "threshold effect, where the impact or influence of a particular variable is only evident once it reaches a specific level" (Regoeczi, 2002, p. 525). Denne ide om en sådan sammenhæng går helt tilbage til Angels (1961) hypotese om en ikke-lineær sammenhæng mellem arealforbrug og kriminalitet. Som det fremgår af figur 7, kan intensiteten af arealforbruget ifølge Angel inddeles i 3 klasser eller zoner: zone 1 (lav intensitet), zone 2 (mellem intensitet) og zone 3 (høj intensitet). Zone 2, hvor der hverken er megen lille eller megen høj aktivitet, er zonen med det problematiske intensitetsniveau, hvor der ifølge Angel vil forekomme mest kriminalitet.^{lxxiv}

Figur 7. Forholdet mellem intensiteten af arealforbruget og kriminalitetsraten (adapteret fra Angel, 1961, p. 16).

Præcis hvornår mennesketætheden når den 'kritiske masse' og begynder at virke kriminalpræventivt er ikke tilstrækkeligt forskningsmæssigt belyst og er derfor svær at specificere. Et afsæt kan være Bo Grönlunds (2007) diskussion af faseovergange i urbaniteten. Grönlund foreslår således, at 3 synlige mennesker pr. 100 meter er det urbanes nedre grundniveau (tre personer er den mindste komplekse gruppe, og 100 meter er den største sociale synsafstand).

Forudsætningen for, at byrum skal fungere kriminalpræventivt via 'øjne-på-gaden', synes således at være baseret på deres evne til at generere en forholdsvis høj koncentration af øjne på gaden – hvilket vil sige en høj koncentration af både beboere i området og gæster til området. Realiseringen af en sådan tæthed af mennesker på gaden og i vinduerne kan måske være svær at opnå mere kontinuerligt i flere typer byområder fx forstadskvarterer. Mange forskere har således især været kritiske over for anvendelse af 'øjne på gaden'-principper (permeable, funktionsblandede byområder) i disse byområder. Disse forskere har med stor glæde kunnet citere Jane Jacobs (1961, p. 16):

"I hope no reader will try to transfer my observations into guides as to what goes on in towns, or little cities, or – in suburbs which still are suburban. Towns, suburbs and even little cities are totally different organisms from great cities. We are in enough trouble already from trying to understand big cities in terms of the behavior, and the imagined behavior, of towns. To try to understand towns in terms of big cities will only compound confusion."

Det er værd at bemærke, at Jane Jacobs' tilgang blev udviklet ud fra erfaringer i et ganske særligt kvarter, nemlig Greenwich Village i New York i 1950'erne, hvor problemet måske snarere var for høj befolkningstæthed end for lav, og hvor kriminalitetsbilledet var anderledes (der var fx ikke det antal biltyverier, som der er i dag, alene af den grund at der ikke var særlig mange biler (Cozens & Hillier, 2012)). Spørgsmålet er således, om forudsætningerne er til stede for at kunne generere den fornødne koncentration af mennesker i nutidens byer. Som også Cozen (2008, p. 434) fremhæver: "eyes on the street" was a very different phenomenon in a large 1950s inner city area than it is in residential suburbs in the early 21st century."

I forhold til københavnsregionen nævner Bo Grönlund (2007, p. 25), hvordan indendørsarealet i perioden fra 1900 til 2000 er steget med 700 pct., bebyggelsesprocenten er faldet med 700 pct. og vejnettet er øget med 300 pct. – hvilket alt andet lige, har medført færre mennesker i byrummet. At der er blevet færre mennesker i byrummet handler dog ikke kun om, at der er ble-

vet færre mennesker per kvadratmeter, men også at vores brug af rummet inden for boligen og uden for boligen har ændret sig betydeligt fra fx 1950'erne til 2010'erne. I dag bruges inderummet meget mere, bl.a. fordi det er blevet fyldt med multimedieudstyr og underholdningsmuligheder. Som Cozens (2008, p. 434) bemærker, er "the interior [...] now defined as the 'leisure action space' for both adults and children." Ifølge Grönlund (2007, p. 25) bruger vi i dag således også langt mere tid på andre medier end byens rum (6 timer i 2000 mod 1 time i 1900). Især børn og unge er fraværende i byens rum, idet de i dag tilbringer meget mere tid i skole og institutioner.^{lxxv} Den samfundsmæssige udvikling med både mand og kvinde på arbejdsmarkedet har ligeledes tømt boligområderne for mennesker i store dele af dagen (Cohen & Felson, 1979, pp. 598-9).

Samlet set er vilkårene for liv i byens gader markant andre i dag, end de var i 1950'erne, og koncentrationen af mennesker på gaderne i byerne og boligkvartererne er samlet set faldet markant.

Men det er ikke nødvendigvis kun den Jacobs-inspirerede 'øjne på gaden'-tilgang, der udfordres af den moderne samfunds- og byudvikling. Man kan som Hillier og Sahbaz mene, at Newmans måske lidt nostalgiske tilbagesyn på landsbyen som lokalsamfundsideal og snævre blik på renovering af modernismens fejlskud er passé – som de næsten lakonisk bemærker: "the situation has now changed. We are no longer preoccupied with the need to fix past architectural errors but to learn to design cities again" (Hillier & Sahbaz, 2012, pp. 104,115).

5. Kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning: Hvad virker i praksis?

Da kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning ofte er pakkelsninger, hvor en række forskellige indsatser implementeres samtidig, kan værdien af indsatserne oftest kun vurderes som samlede indsatser. Nedenfor diskuteres en række praksisser med kriminalpræventiv by- og miljøplanlægning, som er blevet evalueret. Først den britiske *Secured by Design*-indsats, derefter *Safe Housing Label i Holland (PKVW)*, som begge primært er baseret på en 'hård' CPTED-tilgang, og som derfor giver et indtryk af effekten af dén CPTED-tilgang. Dernæst diskuteres erfaringer med de danske forsøg med at bygge ud fra de danske CPTED-retningslinjer, og derefter diskuteres erfaringerne med en række *urban regeneration*-projekter, også kendt som kvarterløft eller områdefornyelse, som i højere grad har været baseret på social integrations-tilgangen. Større kriminalpræventive evalueringer af 'øjne på gaden'-indsatser har ikke kunnet lokaliseres – til dels fordi disse strategier oftest ikke tænkes som kriminalpræventive projekter.

Som bl.a. Bo Grönlund har diskuteret, er der væsentlige forskelle i den måde CPTED-principperne i praksis er blevet implementeret på rundt om i verden, hvorfor man i praksis ikke (længere) kan tale om én CPTED. Forskellige lande har således prioriteret forskellige strategier og sammensat indsatserne forskelligt og således omtrent skabt deres egne versioner af CPTED. Det er således Grönlunds argument, at man i dag rettelig bør tale om fx en CPTED (UK), CPTED (NL) og CPTED (DK) i stedet for bare CPTED (Grönlund, 2012).^{lxxvi}

Secured By Design i Storbritannien – CPTED (UK)

Den britiske kriminolog Rachel Armitage har over en årrække fulgt og evalueret initiativet *Secured by Design* i Storbritannien. *Secured by design* (SBD) er en certificeringsordning, som fremmer indtænkning af kriminalprævention i bygge- og anlægsprocessen så tidligt som muligt. Ordningen administreres af en særlig gren af det britiske politi – de såkaldte *Architectural Liaison Officers*, hvis rolle det er at sikre, at byggeprojekter planlægges og udføres, så de lever op til bestemte kriminalpræventive standarder (Schneider & Kitchen, 2007, p. 26). Det er frivilligt for bygherrer at deltage i programmet, men fx bygherrer i den almene sektor har et økonomisk incitament til at deltage og opnå certificeringen (Town & O'Toole, 2005, p. 36).

Principperne bag SBD kan i høj grad ses som en operationalisering af den mere 'hårde' CPTED (Cozens et al., 2005, p. 339). SBD indeholder således disse fem principper (Armitage & Monchuk, 2011, p. 324):

Physical Security: SBD sets standards of physical security for each property and its boundaries.

Surveillance: SBD estates are designed to achieve maximum natural surveillance without compromising the need for privacy.

Access/Egress: SBD estates are designed to include a minimum number of access/egress points in an attempt to avoid unnecessary entry into the estate by non-residents and potential offenders.

Territoriality: If space has a clearly defined ownership, purpose and role, it is evident to residents within the neighbourhood who should and, more importantly, who should not be in a given area.

Management and Maintenance: SBD estates should have a programmed management system in place to maintain the area. This includes the removal of litter and graffiti.

I Armitage's evaluering fra 2000 af SBD-ordningen undersøgte hun bl.a. to boligforeninger (*estates*), som var blevet renoveret op til SBD-standard, og der fandt hun, at kriminaliteten var faldet med 55 pct. efter renoveringen. I forhold til nybyggede boliger matchede hun 25 SBD-boligområder (*estates*) (med i alt 660 boliger) med 25 ikke-SBD-boligområder og sammenlignede kriminaliteten mellem dem efter en opfølgingsperiode. Det blev fundet, at der var mindre kriminalitet i SBD-områder, og forskellen var næsten signifikant (37 pct. versus 44 pct. af husstandene havde været udsat for kriminalitet) (Welsh & Farrington, 2009, p. 104). I Armitage's re-evaluering af de samme 25 boligområder fra 2010 genfandtes det samme mønster (Armitage & Monchuk, 2011).

På trods af denne lovende evaluering bør det understreges, at det er for tidligt at konkludere, at SBD virker på baggrund af kun én højkvalitets-evaluering (Cozens et al., 2005, p. 341; Welsh & Farrington, 2009, p. 105).

Kriminalprævention på trods...

Hvis man nærlæser Armitage's evaluering af *Secured by Design* (SBD) vedr. de nybyggede SBD-boligområder, som indgår i hendes evaluering, kan man læse, at Armitage bemærker, at det gunstige kriminalitetsreducerende resultat af SBD blev opnået "in spite of, not because of, the environmental factors that the properties possessed, and that the value of SBD derives from variables other than those measured by this checklist (such as physical security)" (2011, pp. 328-9). Armitage siger hermed, at kriminalitetsniveauet altså ikke er lavere i SBD-områder på grund af de fysiske indsatser, der ligger i SBD, men pga. andre faktorer, som nok er iboende i SBD-indsatsen, men som der ikke er blevet målt på i evalueringen, og som altså derfor er ukendte.^{lxvii} Man kan således strengt taget ikke på baggrund af disse evalueringer af SBD føre bevis for den kriminalpræventive værdi af CPTED, men alene konkludere at SBD-programmet ser ud til at virke kriminalpræventivt.

Safe Housing Label i Holland (PKVW) – CPTED (NL)

I Holland har man, inspireret af *Secured by Design*-ordningen, udviklet en *Dutch Police Label Secure Housing*-mærkningsordning (PKVW). Ordningen blev lanceret i starten af 1990'erne og blev indtil 2005 administreret af det hollandske politi, men ansvaret for ordningen er siden overdraget til de lokale myndigheder. I 2008 blev det hollandske kriminalpræventive center/råd tilknyttet ordningen som administratorer af mærkningsordningen mere generelt og det skal bl.a. rådgive de lokale myndigheder om ordningen (Jongejan, 2010). I modsætning til den britiske mærkningsordning lægger den hollandske mærkningsordning mere vægt på områdeperspektiv, byplanmæssige elementer og inddragelse af gerningsmands-perspektivet, og det er tillige mere fleksibelt end SBD (Jongejan, 2008; Soomeren & Woldendorp, 1997, p. 12).

Teoretisk er den hollandske ordning bl.a. inspireret af den østrigskfødte arkitekt Christopher Alexanders *pattern language*-tilgang (Alexander, Ishikawa & Silverstein, 1977), hvorfra 55 ud af Alexanders 253 designelementer er blevet fremdraget som muligt påvirkende kriminalitet og utryghed (Jongejan,

2008, p. 5). Disse 55 elementer er organiseret på fem niveauer, og den kriminalpræventive planlægning skal således foregå på disse fem niveauer (Soomeren & Woldendorp, 1997, p. 13):

- 1) *District planning (size of the district, density, height and scale, access to the district by car and bicycle).*
- 2) *Building lay out (estates, semi-detached houses, single-family terraced houses in block allotment or strip allotment, inner grounds, enclosed squares).*
- 3) *Specific functions within the residential environment (parking in open air, private garages, playing facilities, tunnels and subways bus stops, back passages etc.).*
- 4) *Residents' participation and responsibility (neighborhood management, home watch, maintenance, supervision, etc.).*
- 5) *Building design (orientation living rooms, low roofs, main entrance, target hardening, etc.).*

Den hollandske model lægger således mere vægt på 'liveability' end den engelske, og som Jongejan (2008, p. 19) skriver, så er *Secure living*:

"more than merely living in a secure house. It includes being able to move in the direct neighbourhood, to arrive by car, by bicycle, by foot, or by public transport. It also includes putting your bicycle away, parking the car, playing in the street, shopping, going to school, walking in the park, etc."

Den hollandske politimærkningsmodel er primært blevet evalueret med fokus på dens evne til at reducere indbrudskriminalitet, og her har man fundet, at indbrudsrisikoen i eksisterende byggeri, der er blevet renoveret op til PKVW-standard, er reduceret med 80 pct. (Nauta, 2004, p. 7). Når det gælder nybyggede huse, er faldet i risiko endnu større: helt op til 95 pct., om end der her ikke er taget højde for, at: "newly build houses with PKVW are in general more often situated in areas where also other security measures are prevalent" (kommuniké med Oberon Nauta d. 29. november 2012).

Et væsentligt element i den hollandske indsats har været indførelsen af krav til indbrudssikring ved nybyg i bygningsreglementet. I 1999 blev det indført, at låse, vinduer og døre skulle leve op til en bestemt standard og bl.a. skulle kunne modstå et indbrudsforsøg i tre minutter (Jongejan, 2010, p. 148). Ifølge Volvaard & van Ours' (2011) undersøgelse har alene denne ændring medført en reduktion i indbrudsrisikoen fra 1,1 pct. til 0,8 pct., altså en reduktion på 26 pct.

Ud fra en stor spørgeskemaundersøgelse foretaget i 2010 har det desuden vist sig, at beboere i PKVW-byggeri er mere trygge end beboere i ikke-PKVW-byggeri (hhv. 83 pct. og 79 pct. er trygge) (Jongejan & Woldendorp, 2013).

De danske kriminalpræventive erfaringer med miljø- og byplanlægning – CPTED (DK)

Siden 1990'erne er der blevet udgivet en række anvisninger af Ingeniørforeningen og Dansk Standard vedrørende byplanmæssig og teknisk forebyggelse af vold og hærværk (Dansk Standard, 1990, 2003), indbrud (Dansk Standard, 1991) (som har status af norm) og kriminalitet i bycentre og butikcentre (Dansk Standard, 2000).

I 1996 blev de første anvisninger forsøgt evalueret ved at undersøge kriminalitetsniveauet i to boligområder, der ansås for bygget efter de nævnte kriminalpræventive anvisninger og normer: Sibeliusparken (i Rødovre) og Egebjerggård (i Ballerup) (Christiansen et al., 1996).

Kriminalitetsniveauet i de to bebyggelser blev sammenholdt med to sammenlignelige områder: Godthåbsparken og Galgebakken (begge i Albertslund) samt med nogle mindre sammenlignelige områder: (Egedalsvænge og Nivåhøj i Fredensborg Kommune). Undersøgelsen viste, at kriminaliteten var betydeligt lavere i Sibeliusparken og Egebjerggård end i de to sammenlignelige områder Galgebakken og Godthåbsparken og meget mindre end i Egedalsvænge og Nivåhøj. Det samlede kriminalitetsindeks var således halvt så højt i Sibeliusparken og Egebjerggård som i de øvrige bebyggelser. Det var primært brugstyveri fra biler, som der var mindre af i de kriminalpræventivt planlagte bebyggelser. Samlet set var der dog også mindre indbrudskriminalitet i de to planlagte bebyggelser, men dette skyldtes alene en meget lavere indbrudsrate i Egebjerggård (indbrudsraten i Sibeliusparken var på niveau med kontrolbebyggelserne). Der var også mindre vold i de planlagte bebyggelser end i de sammenlignelige bebyggelser. Evalueringen konkluderer således, at der "er mindre kriminalitet i bebyggelser planlagt efter Dansk Ingeniørforenings normer end i andre bebyggelser..." (Christiansen et al., 1996, p. 132).

Der er dog en række metodiske problemer med evalueringen. For det første var bebyggelserne planlagt før anvisninger og normer blevet udfærdiget, hvorfor de ikke strengt set kan ses som planlagt efter Dansk Ingeniørforenings/Dansk Standards forskrifter (Grönlund & Schock, 1999, p. 38). For det andet tages der i analysen ikke højde for den forskellige beboersammensætning mellem eksperimentel- og kontrolbebyggelserne. Der er således både relativt flere børn, flere unge arbejdsløse og flere familier på kontanthjælp i kontrolbebyggelserne end i eksperimentelbebyggelserne, faktorer, der alt andet lige, almindeligvis hænger sammen med mere kriminalitet. For det tredje måles den afhængige variable (kriminalitet) på en undertiden metodisk problematisk måde. Således vurderes fx voldsraten pr. 1.000 husstande, hvilket er analytisk diskutabelt da den målte vold ikke kun angår vold i hjemmet, men vold generelt. Dette valg af *nævner* skævvrider delvis resultaterne, da antallet af personer pr. husstand varierer meget mellem bebyggelserne: Der er således 3,3 beboere per husstand i Godthåbsparken (kontrolbebyggelse), mens der er 1,8 i Sibeliusparken (eksperimentel bebyggelse).^{lxxviii} Tilsvarende beregnes brugstyveri fra biler og cykeltyverier også i forhold til antal husstande og ikke efter antallet af biler/cykler, hvilket ligeledes er en smule problematisk (jf. Wikström, 1991).

I 2002 lavede Statens Byggeforskningsinstitut en særskilt analyse af Egebjerggårdbebyggelsen. Ud fra en systematisk vurdering af bebyggelsen fandtes, at samlet set havde Egebjerggård flere af de væsentlige design- og byplanmæssige forudsætninger for at kunne fungere som et trygt boligkvarter. Det bemærkedes dog også, at der var mange enkeltløsninger, som var kriminalpræventivt problematiske. Spørgeskemaundersøgelser i området viste dog overordnet og på linje med Christiansen et al. (1996), at der sammenlignet med andre områder i kommunen var relativt få problemer med kriminalitet og utryghed (Bech-Danielsen et al., 2002).

På trods af de lovende fund fordrer de metodiske begrænsninger ved undersøgelserne, at man tager de generelle konklusioner om den kriminalpræventive effekt med forbehold. På det foreliggende grundlag er det således for tidligt at konkludere, at boligområder anlagt efter Ingeniørforeningens og Dansk Standards forskrifter har (eller vil have) mindre kriminalitet end andre sammenlignelige boligområder.^{lxxix}

Områdefornyelse og kvarterløft

I 1990'erne blev kvarterløft en ny måde at føre byfornyelsespolitik på i Danmark. Kvarterløft udspringer af byfornyelsesinitiativerne, men hvor byfornyelse næsten udelukkende fokuserede på fysiske forbedringer, karakteriseres kvarterløft også af indsatser rettet mod forbedring af beboernes sociale og økonomiske forhold. Kvarterløft er således en bredspektret indsats i et afgrænset byområde med det formål at forbedre området fysisk, økonomisk og socialt og at 'vende negative udviklingsspiraler til positive'. Konkret har den væsentligste del af investeringerne under kvarterløftindsatsen dog været brugt til fysiske forbedringer i områderne. Sigtet med indsatserne har ikke bare været en forbedring af forholdene for de eksisterende beboere, men også at gøre områderne "mere konkurrencedygtige i forhold til at tiltrække mennesker, virksomheder og kapital" (Andersen et al., 2009, p. 50). Et væsentligt både middel og mål i kvarterløftindsatsen har været at "aktivere lokale menneskelige og økonomiske ressourcer til løsning af sociale og fysiske problemer" i områderne (Andersen et al., 2009, p. 50; Nielsen, Graulund, Scherg & Skifter Andersen, 2010). Konkret er kvarterløftindsatser blevet iværksat i nedslidte bolig- og byområder med sociale problemer.

Kvarterløftindsatserne sigtede ikke umiddelbart mod at forebygge kriminalitet – og publikationer fra Dansk Standard er så vidt vides ikke blevet anvendt i tilrettelæggelsen af de fysiske forbedringsinitiativer (jf. kommuniké med Bo Grönlund). De indeholder dog alligevel elementer, som er rettet mod at reducere utryghed og til dels forebygge kriminalitet via fornyelse af fællesarealer, forbedring af friarealer, istandsættelse af boligområder og anlæg af fælles aktivitetsområder. Tanken bag disse indsatser er, at forskønnelse af bygninger og forbedring af friarealer, såsom legepladser, gør rummene mere indbydende at færdes i og derved mere befolkede og derved igen mere trygge. Derudover ligger der også en række sociale indsatser i kvarterløft i forhold til forskellige aktiviteter for børn og unge, f.eks. sportsaktiviteter, dans mv., som handler om:

"at styrke sammenholdet i en bebyggelse, at skabe integration gennem fælles oplevelser og aktiviteter. Sociale indsatser har også fokuseret på at bekæmpe konflikter, der kan skyldes interesse modsætninger og manglende forståelse beboerne imellem" (Nørgaard & Ærø, 2004, p. 29).

Ud over forskønnelse og sociale indsatser har man også arbejdet med at forbedre belysningen i områderne.

I forbindelse med de første syv kvarterløft i 1999-2002 blev der lavet en særskilt evaluering af virkningen på kriminalitets- og tryghedsniveauet, og man fandt, "at kvarterløftindsatsen dels har betydet, at beboernes tryghed ved at bo og færdes i deres boligområde er blevet større, dels at indsatsen har haft en kriminalpræventiv virkning og bl.a. har nedbragt omfanget af hærværk" (Nørgaard & Ærø, 2004, p. 9).^{lxxx} I en tilsvarende evalueringundersøgelse fra 2009 af fem andre kvarterløftindsatser kunne der dog ikke konstateres en positiv effekt på beboernes oplevelser med kriminalitet i områderne (Andersen et al., 2009).^{lxxxi}

I en kvalitativ undersøgelse baseret på nøglepersoners erfaringer med kriminalpræventiv miljøplanlægning i 10 case områder fra forskellige bebyggelser i Danmark blev det konkluderet, at der var fem indsatstyper, som så ud til at fungere (Ærø & Christensen, 2003, pp. 8-9):

- "En relativt kontant og konfronterende indsats, målrettet ungdomskriminelle, baseret på, at de unge drages til ansvar for deres handlinger i boligområdet.

- Ansættelse af en opsøgende medarbejder, der hjælper børn og unge med henblik på at fange og løse problemer i opløbet. Sekundært kan personen hindre og løse konflikter, der blandt andet opstår på grund af generations- og kulturkløfter i boligområder.
- Ændrede og forbedrede fysiske forhold. Disse initiativer handler om at forebygge indbrud, hærværk og om øget tryghed gennem rigtig belysning samt renholdelse. Og om ændringer af de fælles friarealer, legepladser og indgangspartier, så de bliver mere personlige og private. Det betyder øget brug, stærkere ejerskab og ansvarlighed over for disse halvoffentlige arealer. Resultatet er mindre vandalisme og øget tryghed.
- Et højt aktivitetsniveau båret af frivilliges engagement kan betyde positive oplevelser for beboerne i området og for gæster udefra. Sådanne besøg i området øger kendskabet til ukendte og oversete kvaliteter, og det har både vist sig at kunne gavne områdets generelle image og beboernes selvrespekt.
- Etablering af et langsigtet perspektiv med initiativer baseret på beboernes engagement i processen. Det handler om at styrke en fælles bevidsthed ved, at man er i gang med en proces, der rækker ud over det enkelte projekt og den enkelte bevilling. I flere boligområder fremhæves, at denne tilgang til udfordringerne kan sikre, at den positive udvikling fortsætter – også efter de midlertidige procesmidler er opbrugt.”

Samlet set blev det konkluderet, at ”de sociale tiltag i højere grad øgede trygheden i boligområdet end de rent fysiske, men at de største effekter blev opnået med en kombination” (Ærø et al., 2004, pp. 203-4).

Disse anbefalinger ligger i forlængelse af de såkaldte *weed & seed*-programmer udviklet i USA i starten af 1990’erne, som tilsvarende består af en todelt indsats, hvor ”law enforcement agencies and prosecutors cooperate in ‘weeding out’ violent crime and drug abuse; and ‘seeding’ brings human services to the area, encompassing prevention/intervention/treatment and neighbourhood revitalization” (RTI International, 2010, p. 2). I en samlet evaluering af over 200 *weed & seed*-indsatser blev det fundet, at programmerne samlet set havde resulteret i en reduktion af kriminaliteten (RTI International, 2010).

I udlandet har man gennemført mere solide evalueringer af disse generelle områdebaserede indsatser. Ulf Malm fra Svenska Bostäder er i flere analyser af renoveringer i en række svenske boligområder nået frem til, at der er en stærk sammenhæng mellem implementering af gode designløsninger, vedligeholdelse og ’god management’ og mindre kriminalitet og utryghed (se fx Malm, 2009, 2010).

Den britiske ’kvarterløftindsats’ *New Deal for communities* (NDC), har tilsvarende vist sig at have reduceret kriminalitet og utryghed i indsatsområderne (Batty et al., 2010; Lawless, Foden, Wilson & Beatty, 2010; Pearson et al., 2008; Schneider & Kitchen, 2007; Whitworth & McLennan, 2010).^{boxxii} Indsatserne i NDC er gået på forskellige fysiske forbedringer med henblik på at reducere muligheder for kriminalitet og øge brugen af området, ’*target hardening*’-indsatser over for husstande og forretninger, nærpoltiindsats omkring identificering af problemer og mulige indsatser og sociale indsatser over for udsatte unge (Batty et al., 2010, p. 51). De engelske kvarterløftindsatser prioriterer således i højere grad forebyggelse af kriminalitet og utryghed, end de danske har gjort. En mulig årsag til, at kriminalitet ikke er blevet eksplicit prioriteret i Danmark kan – som nogle af aktørerne i de danske kvarterløft nævner – være funderet i et ønske om ikke at forbinde områderne og beboerne med kriminalitet. En måde at håndtere dette dilemma på synes

at være ved at fokusere på 'at øge tryghed' i stedet for at tale om at reducere kriminalitet og utryghed (Ærø & Christensen, 2003, p. 7).

Den tryghedsmæssige effekt af de områdebaserede miljøforbedringer kan deles i to: 1) Effekten af boligrenovering er undersøgt i en række britiske undersøgelser med blandede resultater som ikke entydigt viser signifikante utryghedsreducerende effekter (Lorenc et al., 2013, p. 7). 2) Kvarterløftindsatser – såsom *New Deal for communities* – har der heller ikke kunnet findes en solid og klar utryghedsreducerende effekt af (Lorenc et al., 2013, p. 7). Tilsvarende i de danske kvarterløft: i nogle områder var der en reduktion i utrygheden, men ikke i andre områder (Andersen et al., 2009, p. 145).

De praktiske erfaringer samlet set

Umiddelbart synes områdeindsatser med afsæt i CPTED-tilgangen at kunne reducere kriminalitet i boligområder. Både i Storbritannien, men især i Holland, har man haft meget gode erfaringer med deres CPTED certificeringsordning i den forstand, at det har reduceret kriminaliteten i indsatsområderne. Det er dog ikke tydeligt, hvad der specifikt har været de udslagsgivende elementer i indsatsen.

Erfaringerne med større områdeindsatser, som mere støtter sig til social integrationstilgangen, er mere usikre: Det er uklart, om de danske kvarterløftindsatser virker kriminalpræventivt, da forskellige evalueringer ikke finder samme resultater. Desuden er datagrundlaget begrænset, og metodisk er undersøgelserne heller ikke helt stærke. I Storbritannien har man til dels gode erfaringer med større områdeindsatser, men her har man tilsvarende været mere fokuseret på bekæmpelse af kriminalitet og utryghed end i de tilsvarende danske områdeindsatser.

Hvad ser ud til at virke utrygheds- og kriminalitetsforebyggende?

Den kriminalpræventive værdi af de ovenfor diskuterede kriminalpræventive strategier og de indeholdte indsatser vil diskuteres på tre niveauer: 1) Den teoretiske styrke bag strategierne. 2) Det empiriske belæg for de påståede teoretiske sammenhænge mellem miljø og kriminalitet/utryghed. 3) Effekten af de kriminalpræventive indsatser, som er udledt af tilgangen.

For det første er alle de tre identificerede kriminalpræventive hovedstrømninger teoretisk solidt funderet – om end social integration-tilgangen og CPTED er bedre funderet i kriminologisk teori end 'øjne på gaden'-tilgangen. Det er interessant at bemærke, at der er teoretisk sammenfald eller overlap mellem tilgangene på en række kriminalpræventive strategier. Således lægges der i alle tre tilgange vægt på værdien af naturlig uformel overvågning. Ligeledes argumenterer både CPTED og 'øjne på gaden'-tilgangen for en klar adskillelse af rum i entydige zoner. Samlet set kan man her tale om en teoretisk triangulering, hvor forskellige teoretiske indfaldsvinkler resulterer i de samme kriminalpræventive strategier, hvilket alt andet lige, styrker værdien af disse kriminalpræventive argumenter, såsom værdien af naturlig overvågning og klart ejerskab.

For det andet er der forholdsvis solidt empirisk belæg for teorierne bag social integration og CPTED. En lang række empiriske undersøgelser har således bekræftet eksistensen af positiv sammenhæng mellem social desorganisation/lav kollektiv handlekraft og kriminalitet. Ligeledes er der fundet sammenhæng mellem menneskers rutineaktiviteter og udsathed/kriminalitet samt en klar sammenhæng mellem fx social/fysisk uorden og utryghed. Der er dog mindre entydigt solidt belæg for den kriminalpræventive og utryg-

hedsforebyggende værdi af 'øjne på gaden'-tilgangen med dens antagelse om, at åbne velintegrerede funktionsblandede byrum og boligområder er mere sikre. Nogle undersøgelser har vist en positiv sammenhæng mellem funktionsblandede byrum og kriminalitet/utryghed og mellem permeable byrum og kriminalitet/utryghed, men en lang række andre undersøgelser har fundet det modsatte. Der synes dog belæg for, at nogle specifikke byfunktioner virker kriminalitetsgenererende, såsom steder hvor usuperviserede unge forsamles (Osgood & Anderson, 2004) samt i og omkring udskænkingssteder og trafikknudepunkter.

For det tredje, hvis der alene ses på evaluerede kriminalpræventive indsatser, er der efterhånden en forholdsvis stor vidensbase for at situationelle *target hardening*-indsatser, såsom solide døre og vinduer, gode låse samt formel overvågning, såsom tv-overvågning (i afgrænsede rum) og øget belysning virker kriminalpræventivt. Den utryghedsreducerende effekt af disse tiltag er dog endnu usikker. Gode naturlige overvågningsmuligheder ser også ud til at virke kriminalpræventivt og utryghedsreducerende. Mekanisk adgangskontrol (fx hegn) i forhold til dårligt overvågede steder, såsom bagsider af rækkehuse (*alley gating*), ser også ud til at virke kriminalpræventivt. Der synes at være belæg for, at i nogle situationer er vejlukninger og andre permeabilitetsnedsættende indsatser kriminalpræventivt frugtbare. Den utryghedsreducerende og kriminalpræventive værdi af de mere ekstreme former for adgangsbegrænsning i form af *gated communities* er dog stadig usikker.

Særligt om forebyggelse af utryghed

Diskussionen af forebyggelse af utryghed har været indlejret i diskussionen af forebyggelse af kriminalitet. Der er på den ene side diskuteret tilgange til forebyggelse af utryghed ud fra vurderingen af, at kriminalitet i byens rum medfører utryghed og/eller, at de faktorer, der i byens rum medfører kriminalitet, også skaber utryghed, hvorfor forebyggelse af kriminalitet alt andet lige, også vil mindske utrygheden. På den anden side er der undervejs diskuteret en række teorier med særlig relevans i forhold til at forklare utryghed i byrummet (fx miljømærkater).

De mulige årsager til utryghed i byens rum er således blevet diskuteret, og det blev konkluderet, at sociale og fysiske miljøfaktorer er centrale faktorer. Der er mest konsistent fundet empirisk belæg for, at social og fysisk uorden i miljøet skaber utryghed.

Der er dog få solide undersøgelser, der videnskabeligt har dokumenteret effekten af utryghedsreducerende indsatser (jf. European crime prevention Network, 2005; Lorenc et al., 2012, 2013; Schneider & Kitchen, 2007). Ligeledes er der ikke noget, der tyder på, at det, som folk i forskellige spørgeskemaundersøgelser har fremhævet ville gøre dem mindre utrygge, såsom mere politi og højere straffe (jf. Hede et al., 2011; Rådgivende sociologer, 2008; Relation-Lab, 2011), er noget, der rent faktisk mindsker utrygheden (Balvig et al., 2009, p. 59; Mawby & Simmonds, 2004, p. 81). Indtil der oparbejdes bedre viden om, hvilke utryghedsreducerende indsatser der virker, bør man i det utryghedsreducerende arbejde udvikle indsatser på basis af den empiriske viden, der er om sammenhængen mellem forholdene i miljøet (bredt set) og utryghed og dermed satse på at bekæmpe eller reducere de forhold, der positivt samvarierer med utryghed.

Hvis der igen ses bort fra hhv. makrobaserede indsatser og de individfokuserede indsatser og ses på, hvad der ovenfor er diskuteret, tegner der sig fire potentielle typer utryghedsreducerende indsatser på mikro- og mesoniveau:

1. Der synes at være en sammenhæng mellem kriminalitet og utryghed, men den er kringlet og medieret og fx påvirket af forekomst af mere sjældne 'signalforbrydelser'. Det er derfor usikkert, i hvor stort omfang en mindre generel reduktion i kriminalitetsniveauet i et område ville kunne reducere utrygheden. Reduktion i den kriminalitet, som almindeligvis frygtes, såsom gaderøverier, vold, overfald og indbrud, kan muligvis reducere utrygheden mere substantielt, men især forebyggelse af 'signalforbrydelser' (fx bandekriminalitet, hjemmerøverier o. lign.) og 'signaluorden' (fx åbenlys narkohandel) synes lovende.
2. Indsatser, der sigter på at skabe indbydende byrum og forebygge fysisk og social uorden via fx god vedligeholdelse, synes lovende. Herudover kan det være hensigtsmæssigt at fokusere på at forbedre oversigtsforhold. Ligeledes kan man satse på etablering af synlige 'kontrolsignaler', der positivt kan signalere tilstedeværelse af orden, social kontrol og tryghed.
3. Almindelige mennesker, som opfører sig 'normalt' og forudsigeligt, kan virke som værn mod utryghed, hvorfor indsatser, der øger koncentrationen af mennesker og trafik (primært gående og cyklende), synes lovende. Der synes dog potentielt at være et *trade-off* mellem det spændende, trygge og sikre bymiljø.
4. Sociale integrationsindsatser, såsom dem, der sigter mod at styrke fælleskab og socialt sammenhold, mindske fordomme, styrke dialogen og give mulighed for at håndtere konflikter (såsom intergenerationelle og interkulturelle) i de mere udsatte boligområder, kan sandsynligvis reducere utryghed i disse boligområder.

Tidligere i rapporten blev der argumenteret for eksistensen af to typer utryghed: en utryghed som en diffus tilstand (en utryghed som ængstelse), og en utryghed som en konkret begivenhed (en utryghed som frygt). Dette perspektiv på utryghed har affødt en metodisk udvikling på det viktimologiske felt, hvor man i målingen af utryghed nu mere pålideligt kan skelne mellem disse utryghedstyper. Denne skelnen er dog stadig ny, og der mangler uafhængig forskning, der bekræfter de eksisterende fund, og ikke mindst mangler man at applikere det i det utryghedsreducerende miljøplanlægningsarbejde. Det er derfor også for tidligt at sige noget om, hvilken betydning det kan få på den konkrete forebyggelse af utryghed i det byggede miljø. I et byplanmæssigt perspektiv synes det oplagt, at utrygheden som frygt er mest interessant, idet det sandsynligvis i højere grad er situationelle faktorer (sociale såvel som fysiske) i byens miljø, som påvirker utrygheden som frygt end utryghed som ængstelse. Utryghed som ængstelse hænger sandsynligvis mere sammen med økonomiske, sociale og kulturelle forhold i lokalsamfundet, såsom koncentreret ulighed, fravær af social kapital og tilstedeværelsen af andre typer af usikkerhed og ængstelse, hvorfor denne utryghed til dels synes at skulle adresseres ved hjælp af sociale integrationsindsatser og boligsociale indsatser i den bredere miljøplanlægning.

Empirisk er det endnu svært at vurdere, hvorledes sammenhængen er mellem utryghed som ængstelse og utryghed som frygt, men det er oplagt at forvente en positiv sammenhæng, således at et højere niveau af utryghed som ængstelse (alt andet lige) vil medføre mere utryghed som frygt, idet den ængstelige bl.a. vil være mere tilbøjelig til at fortolke tegn i miljøet som farlige (Gabriel & Greve, 2003).^{lxxxiii}

Parallelt med udviklingen af den teoretiske viden og den empiriske forskning på feltet samt de evaluerede kriminalpræventive indsatser er der i forskellige regi blevet udviklet forskellige retningslinjer for, hvorledes den kriminalpræ-

ventive miljø- og byplanlægning skal gribes an. Her til sidst i kapitlet skal det diskuteres, hvorledes de danske retningslinjer reflekterer vores nuværende viden om, hvad der skaber kriminalitet og utryghed i det byggede miljø.

De danske kriminalpræventive retningslinjer

Her ses alene på de mere officielle eller halvofficielle retningslinjer på feltet. Retningslinjerne kan indledningsvis opdeles i tre grupper:

- 1) Rådgivning fra Det Kriminalpræventive Råd (Christensen & Ærø, 2003; Det Kriminalpræventive Råd, 1996, 2010b, 2012a, 2012b, 2012c; Warming, 2001).
- 2) Byggenorm (Dansk Standard, 1991) og anvisninger fra Ingeniørforeningen/Dansk Standard (Dansk Standard, 1990, 2000, 2003).^{lxxxiv}
- 3) Andet:
 - a. Råd og retningslinjer fra andre offentlige organer, såsom Energistyrelsen (2012).
 - b. En række europæiske retningslinjer udarbejdet under den europæiske standardiseringskomité (CEN). Disse er kun på et mere formelt niveau indoptaget under Dansk Standard som 'DS-information' (CEN/TC 325, 2005, 2006, 2007, 2009a, 2009b, 2009c).^{lxxxv}

Selvom der kan konstateres forskelle i kriminalpræventiv betoning retningslinjerne imellem, er der dog i høj grad sammenfald mellem de forskellige danske råd, anvisninger og anbefalinger (dvs. punkt 1-3a). Baggrunden herfor synes at være, at anbefalingerne fra Dansk Standard i høj grad har præget de øvrige retningslinjer. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at disse er de mest gennemarbejdede retningslinjer på feltet, de følger således også bestemte regler og principper for, hvordan sådanne publikationer skal skrives.^{lxxxvi}

Så selvom der er forskelle mellem de forskellige retningslinjer, giver det således alligevel mening at diskutere dem samlet. En anden årsag til at behandle retningslinjerne under ét er, at det ikke er muligt at være udpræget skarp i vurderingen af retningslinjer og anbefalinger, da vores sikre viden om, hvad der virker, er forholdsvis begrænset. Dette betyder også, at der er et forholdsvis bredt 'spillerum', inden for hvilket råd og anvisninger kan placere sig uden at være hverken forkerte eller fejlagtige. Det betyder også, at det ikke giver mening at gå meget tæt ind i en vurdering af mere specifikke råd og vejledninger.

Anvisningerne og normen fra Dansk Standard er i høj grad søgt udviklet under hensyn til netop den danske sammenhæng, hvori de skal applikeres, og således er de også anderledes end de paneuropæiske retningslinjer. De kan således ses som repræsenterende den danske version af CPTED ('CPTED-DK'). Indledningsvis er det værd at bemærke, at man fra starten i udvikling af råd og anbefalinger i de forskellige danske fora har prioriteret en særlig type kriminalpræventive strategier på bekostning af andre strategier (Grönlund & Schock, 1999, p. 30). Således slog man allerede fra begyndelsen fast, at almenvellets sikkerhed og tryghed var udgangspunktet for det kriminalpræventive arbejde, samt at Danmark skulle bevares som et åbent samfund, og dette nok indebar en vis mængde kriminalitet. Som Grönlund

og Schock nævner, har prioriteringen i Danmark været drevet af en sam-tænkning af kriminalitets- og utryghedsspørgsmålet. Hvilket har betydet, at udgangspunktet har været trivsel, og "trivselsprioriteringen betyder [...], at miljøet ikke får et hårdt og afvisende udtryk, der i sig selv kan være utryg-hedsskabende" (Grönlund & Schock, 1999, p. 31). Det har derfor drejet sig om "i størst muligt omfang at satse på bløde og åbne løsninger" (Grönlund & Schock, 1999, p. 34).

Man har i retningslinjer således vendt sig mod de mest 'hårde' og eksklude-rende kriminalpræventive taktikker, såsom systematisk udbredelse af formel overvågning (sikkerhedsvagter), mekanisk overvågning (tv-overvågning), gennemgribende *target hardening* (såsom gitter for vinduer i beboelsesejen-domme), fysisk adgangs begrænsning (fx hegn rundt om boligområder) og lign. (jf. Dansk Standard, 1990, p. 15; Grönlund & Schock, 1999, p. 34).^{lxxxvii} I denne optik synes skræmmebilledet at have været de *gated communities*, som på det tidspunkt var begyndt at dukke op i fx USA, som i det perspektiv er præget af mere individorienterede værdier om folks (individuelle) ret til at sikre sig. Prioriteringen i Danmark af de mere inkluderende strategier skal bl.a. ses i dette lys.

Samlet set kan man finde de tre diskuterende kriminalpræventive strømninger repræsenteret i de danske retningslinjer (jf. Stummvoll, 2012). For det første anvises således funktionsblandede byrum ud fra 'øjne på gaden'-logikken, og det hensigtsmæssige i at have højt brugsmønster understreges. Således undlades også at anviser de mest ekskluderende *target hardening*-principper, såsom fysiske perimeterbarrierer (hegn) i boligområder. I forlængelse af so-cial integrationstilgangen anbefales fokus på at styrke sammenholdet mv. (Christensen & Ærø, 2003; Dansk Standard, 2003), og undgåelse af segre-gerende boligområder (Dansk Standard, 2003, p. 19; Det Kriminalpræventi-ve Råd, 2012c). Ellers følger råd og vejledning dog primært CPTED-principperne, bl.a. via fokus på værdien af skalsikring (låse, solide døre mv.), territorialitetszoner, belysning, opretholdelse af orden og vedligeholdelse.

Ud fra et snævert kriminalpræventivt blik kan man stille spørgsmålstejn ved det videnskabelige grundlag bag anbefalingen af integrerede, multifunktio-nelle befolkningsblandede by- og boligområder, som anbefales af bl.a. DKR og Dansk Standard. Det skal dog understreges, at der selvfølgelig kan være mange andre gode grunde til at placere offentlig service (sundhedscentret, skoler m.m.) og erhverv og butikker i fx boligkvarterer i nærhed til brugeren, således at disse funktioner fx er nemt tilgængelige for borgerne o.a. Ligele-des kan gitter for vinduer måske reducere kriminalitet, men er i meget lille grad æstetisk attraktivt og/eller utryghedsreducerende.^{lxxxviii}

På basis af gennemgangen af råd og anbefalinger må det konkluderes, at de samlet set overvejende harmonerer med vores viden og erfaring om, hvad der virker. Det må dog understreges, at da vores sikre viden om, hvad der virker kriminalpræventivt, er begrænset, kan det ikke uforbeholdent konkluderes, at man med sikkerhed vil kunne reducere kriminalitet og utryghed ved at følge de officielle eller halvofficielle retningslinjer. Der mangler stadig forskning, der kan dokumentere den kriminalpræventive værdi af en række indsatser, især i forhold til værdien af territorialitet, funktionsblanding og permeabilitet.

6. Konklusion

Kriminalitet og utryghed opleves som betydelige problemer i det danske samfund, og forskningen peger på, at både kriminalitet og utryghed kan have endog meget negative konsekvenser for individer og lokalsamfund. Man kan også argumentere for, at byer (og byområder) hverken er tilgængelige (Listerborn, 1999, p. 67), bæredygtige (Cozens, 2007) eller demokratiske (Grönlund & Schock, 1999, p. 31), medmindre de "explicitly incorporates measures to address the issues of crime and the fear of crime within the community" (Cozens, 2008, p. 171; Grönlund, 2012; Office of the Deputy Prime Minister and Home Office, 2004).

Der synes at være bred enighed om nytten af kriminalpræventiv miljøplanlægning, men der har længe været et behov for en dansksproget vidensopsamling på feltet. I denne rapport har målet været at kortlægge, samle op og diskutere eksisterende viden om: 1) hvilke rumlige forhold der påvirker kriminalitet og utryghed; 2) hvilke kriminalpræventive strategier der anvendes; 3) hvorledes de virker og 4) evidensen for deres effekt.

Kriminalitet

Tre hovedstrømninger eller tilgange i den kriminalpræventive og utryghedsreducerende miljøplanlægning er identificeret: 1) Social integrationstilgangen med fokus på at styrke især sammenhængskraften i lokalsamfundet, 2) En række strategier under paraplyen CPTED med fokus på at afskrække de kriminelle gennem fokus på især territoriell overvågning og *target hardening* og sluttelig 3) En kriminalpræventiv filosofi med fokus på 'øjne på gaden'.

Tilgangenes teoretiske fundament er blevet diskuteret, og der er fundet en del empirisk forskning, der understøtter især de to første kriminalpræventive perspektiver. Det tredje perspektiv er indlejret i en moderne byplanlægningsfilosofi drejende sig om værdien af 'de levende byer', og der er kun relativt lidt empirisk forskning, som understøtter den påståede kriminalpræventive effekt. På det foreliggende grundlag er det endnu for tidligt at konkludere på tilgangens anvendelighed som kriminalpræventiv strategi.

Der er et overlap mellem de tre strømninger på forskellige områder: fremvæksten af den sociale kontrol og overvågning som central præventiv mekanisme, værdien af velfungerende lokal beboerkultur, det problematiske i udefinerede byrum, hvor tilhørsforholdene er uklare. Der blev fundet supplementmuligheder mellem de forskellige tilgange, således blev det fundet, at effekten af en række fysiske indsatser kunne understøttes af indsatser, der sigtede på at styrke lokalsamfundet.

Resultaterne i undersøgelsen peger således overordnet på værdien af et helhedsorienteret blik på kriminalitetsproblemerne. Miljøer interagerer med individer, og miljøerne interagerer med hinanden. Som Ronald Clarke (2008) og andre (fx Wikström et al., 2012) understreger, opstår kriminalitet som en interaktion mellem en person (med en række dispositioner, tilbøjeligheder og motivationer) og en situation med nogle kriminelle muligheder og tilskyndelser, hvilket det kriminalpræventive arbejdet bør afspejle – det er muligvis således, at de hurtigste resultater opnås via situationelle indsatser, men mere blivende og måske samfundsmæssigt mere attraktive løsninger kan opnås med en blanding af både sociale, boligsociale og situationelle indsatser.

Utryghed

Utryghed kan defineres som frygten for personligt at blive offer for kriminalitet. På basis af nyere forskning på feltet blev der argumenteret for, at utryghed bør ses som bestående af to typer følelser: 1) en utryghed som frygt, der er et resultat af en konkret oplevelse af fare, og 2) en utryghed som ængstelse, der er en mere diffus underliggende følelse af uro eller angst.

Alle tre identificerede hovedstrømninger er teoretisk relevante for utryghed i byens rum, men empirisk er det dog især CPTED-tilgangen og mere præcist *social disorder*-perspektivet, der er relevant i forhold til utryghed. Der blev kun fundet meget sparsom viden om effekten af utryghedsforebyggende indsatser, hvorfor indsatserne, der analytisk er udledt af teorierne, står uden evalueringsmæssig validering.

Diskussion og perspektiv

Der er formodentlig ikke nogen i dag, der tror på et deterministisk forhold mellem det fysiske miljø og det sociale liv. Man skal således ikke forvente, at den kriminalpræventive byplanlægning alene og på egen hånd kan løse samfundets kriminalitets- og utryghedsproblemer (Christiansen et al., 1996, p. 5; Jensen & Jarvad, 1985, p. 62; Shaftoe & Read, 2005, p. 258; Sorensen et al., 2008, p. 77; Taylor, 2002, p. 417). Men dette kan faktisk siges om alle dele af det kriminalpræventive arbejde: ingen enkelt kriminalpræventiv strategi kan stå alene. Som skitseret, skal den kriminalpræventive byplanlægning således også suppleres af den kriminalpræventive miljøplanlægning og tilsvarende af indsatser på andre felter, såsom de mere individorienterede.^{xxxxx}

Disse forbehold skal dog ikke skygge for, at der helt overvejende synes at være godt belæg for, at kriminalpræventiv miljø- og byplanlægning kan bidrage betydeligt til at mindske kriminalitet og utryghed i samfundet.

I denne undersøgelse er der primært fokuseret på miljøet som situationel ramme for kriminalitet, men som det blev diskuteret ovenfor, kan der også anlægges en vinkel på miljøet som en udviklingsmæssig ramme for dannelsen af kriminel motivation eller tilbøjelighed. Den moderne kriminalpræventive byplanlægning har dog overvejende forfulgt det situationelle perspektiv. Det er værd at bemærke, at Oscar Newman, hvis hovedværk blev til før opblomstringen af den situationelle kriminologi, havde en ambition om, at hans *defensible space*-strategi kunne transcendere den 'mekaniske prævention' (*mechanical prevention*) og blive en 'forbedrende prævention' (*corrective prevention*), og derigennem "attack the root causes of crime" (Newman, 1972, p. 4). Det er også oplagt at forvente, at hvis by- og områdeplanlægningen er kriminalpræventivt gennemtænkt kan det have effekter også på den lange bane.

Meget af det, som byplanlæggere, arkitekter, og lign. har ansvar for i den fysiske indretning af byens rum (fx udlæg af arealer (til bebyggelse eller erhverv), vejnettets struktur, bygninger, huse, boligblokke), er ofte fysiske strukturer af blivende karakter, som kommer til at danne ramme om det levede liv i rigtig mange år. Boligområdet er således stadig en meget vigtig ramme om især børns (og ældres) liv, da det er de grupper, som bruger relativt mest tid i boligområdet. Derfor vil det også være interessant at have opmærksomhed på de mere langsigtede udviklingsmæssige konsekvenser af vores miljøplanlægning, herunder det byggede miljø (jf. Wolf, 1985, p. 3).^{xc}

Som flere forskere har understreget, er det ikke primært de kriminalpræventive argumenter, der driver byudviklingen. Fra politisk og kommerciel side er der i dag fx et pres mod større åbenhed, tilgængelighed, kommercielt og socialt liv i byen, som også Nørgaard og Børresen (2007, p. 15) fandt i deres undersøgelse af danske byrum: "politikere, handelsstandsforeninger og restauratører har et ønske om, at byen skal bruges meget og være pulserende" og denne prioritering harmonerer ikke nødvendigvis med den dominerende viden om sammenhængen mellem byplanlægning og kriminalitet og tryghed (Armitage, 2006, p. 144). På den anden side kan der som sagt være andre gode grunde til ikke altid kun at tænke kriminalpræventivt, da nogle af metoderne (såsom *gated communities*) måske ikke er forenelige med en række af de værdier, vi som samfund ønsker at værne om – såsom demokrati, åbenhed og social og miljømæssig bæredygtighed.

Vidensmæssige udfordringer

Der er en række spørgsmål, som er ubesvarede i denne vidensopsamling. For det første er der et meget stort fravær af solide undersøgelser af miljøplanmæssige kriminalpræventive og utryghedsmæssige indsatser i Danmark. Den sikre viden om hvilke forhold, der på mikro- og mesoniveau forårsager utryghed og kriminalitet i Danmark, mangler stadig. Ikke mindst er geografisk fokuserede analyser af udsathed for kriminalitet og utryghed fraværende i Danmark.

Der er overraskende lille viden om, hvor kriminalitet er koncentreret her i landet, og hvilke faktorer, der forklarer denne koncentration (hvis der ses bort fra de analyser, der er lavet på kommuneniveau, som er metodisk en smule problematiske (Clausen, 2009; Clausen & Kyvsgaard, 2003; Justitsministeriets forskningskontor, 2013)).^{xci} Det samme kan konkluderes i forhold til utryghedsproblematikken: her findes primært mere barometeragtige undersøgelser på regionsniveau (Balvig & Kyvsgaard, 2011; Hede et al., 2011), på kommuneniveau (Ejsing, 2012) eller inden for enkelte kommuner (såsom Københavns kommune, 2012; Odense kommune, 2012).

Desuden er der i forbindelse med denne vidensopsamling kun identificeret en meget begrænset mængde forskning vedrørende Danmark, der kan karakteriseres som miljøkriminologisk eller inden for det kriminalpræventive miljøplanlægningsfelt. Vores (mest sikre) viden på dette felt stammer således næsten udelukkende fra forskning foretaget i udlandet, især Storbritannien og USA – og til dels Sverige.

Selvom man måske kan forvente transferabilitet af de mere generiske mekanismer, såsom betydning af overvågning, værdien af solide døre og vinduer, så må det understreges, at situationel kriminalprævention er kontekstafhængig, og at det danske samfund er forholdsvis forskelligt fra ikke bare det amerikanske, men også det engelske samfund. Derfor skal man være påpasselig med uden videre at tro, at hvad der gør sig gældende i USA også gør sig gældende i Danmark, og at metoder og indsatser, der er en succes der, også vil være det i Danmark. Som Soothill et al. (2010, p. 234) fremhæver:

"it is inappropriate to think that what is relevant in the United States (which has the highest output of criminological information) will necessarily be relevant in another country/ context [...] each country needs to effect an analysis on the factors that are relevant to their own profile of crime."

At tage det rumlige perspektiv alvorligt indebærer at være kritisk over for overførbareheden af viden fra andre kontekster, hvorfor internationale forskningsresultater skal bruges med omtanke i forhold til udarbejdelse af lokale kriminalpræventive strategier (jf. Mellgren et al., 2010, p. 304).

Ud over denne åbenlyse mangel på solide forskningsbaserede kvantitative undersøgelser af årsagerne til kriminalitet og utryghed i en rumlig kontekst i Danmark, er der i internationalt perspektiv stadig en række ubesvarede spørgsmål: Mest åbenlyst omkring den kriminalpræventive værdi af funktionsblandede og permeable by- og boligområder. Dette spørgsmål handler primært om hvilken kriminalpræventiv værdi ikke-beboere, altså 'fremmede' og 'gæster' kan tillægges. Især i lyset af udbredelsen af en byplanlægning, der læner sig op ad en oplevelsesøkonomisk logik, og derfor anbefaler samme funktionsblandede byrum mv., må det konkluderes, at det er påtrængende at få undersøgt, hvorledes disse principper påvirker kriminalitets- og utryghedsbilledet i Danmark.

Der er sket en stor opblomstring i udsathed- og utryghedsundersøgelser på nationalt og lokalt niveau. Situationen minder om den, som Anita Heber har bemærket i Sverige (jf. Mellgren, 2011), nemlig at langt de fleste undersøgelser af utryghed og udsathed for kriminalitet finder sted uden for forskningsverdenen og foretages af forskellige offentlige organisationer, såsom justitsministeriet, politiet, kriminalpræventive organer, kommuner eller private organisationer, såsom forsikringsbranchen. Selvom disse undersøgelser har værdi er de overvejende ikke drevet af en teoretisk eller analytisk interesse i årsagerne til utryghed og kriminalitet, men er ofte alene et instrument til at se, om der er mere eller mindre kriminalitet og utryghed, eller de er et middel til at få indfanget data til anden officiel brug. Dette mønster er ikke optimalt, fordi der ikke uden mere solid viden om kriminaliteten og utryghedens årsager kan udvikles nye målrettede og effektive indsatser.

Videnopsamlingens rammer

Emnemæssig afgrænsning

I undersøgelsen er der foretaget en kortlægning af en række miljøkriminologiske teorier på feltet. En række teorier og tilgange er ikke blevet diskuteret, da de i denne kontekst blev vurderet til ikke at være centrale.^{xcii} Ligeledes er der områdebaserede indsatser, som ikke er blevet diskuteret i regi af denne rapport. Det er fx områdebaserede politimæssige indsatser, såsom *hot spot policing*, *community policing* mv.^{xciii} Ligeledes er udprægede sociale eller folkesundhedsmæssige indsatser, såsom opsøgende sundhedspleje, lektiecafeer, fritidsbaserede indsatser omkring idræt og sport, mentorordninger/rollemodelbaserede indsatser, skolebaserede indsatser osv. heller ikke diskuteret i denne sammenhæng, da disse indsatser ligger langt fra byplanlæggere og arkitekters arbejdsfelt.^{xciv}

Der er også en række situationelle indsatser, som ikke er blevet behandlet, bl.a. de meget designorienterede kriminalpræventive indsatser, som hører hjemme under fællesbetegnelsen *Design against crime* eller *designing-out-crime*. Her handler det bl.a. om at gøre gentande (fx cykler, mobiltelefoner m.m.) mindre sårbare over for kriminalitet. Disse meget objektspecifikke indsatser er ikke blevet diskuteret, idet de overvejende ikke har med det byggede miljø at gøre.^{xcv}

En interessant problemstilling, som har ligget uden for rammerne af denne vidensopsamling, er spørgsmålet om, hvorledes den viden, der findes på feltet, bedst implementeres i planlægningsprocessen. Der findes forskellige modeller, såsom den britiske og hollandske model, hvor man arbejder med certificeringsordninger, og der er den danske (nordiske) model, hvor man har satset på at anspore til kriminalpræventiv tænkning hos relevante organisationer og aktører via oplysnings- og informationsmateriale (Grönlund &

Schock, 1999; Törnqvist, 2002). En årsag til, at man hverken i Danmark eller i de øvrige nordiske lande har arbejdet for etablering af certificerings- og mærkningsordninger har været modstanden mod indirekte at udpege nogle områder eller bebyggelser som usikre og utrygge (jf. kommuniké med Bo Grönlund).

Under inspiration fra Holland, hvor man også har lovgivet på området (Jongejan & Woldendorp, 2013), synes både Danmark og Norge at tage skridt til at forskellige kriminalpræventive opfordringer eller tilskyndelser kan finde en plads i bygningsreglementet (se fx Justitsministeriet, 2010). I Norge er det således allerede blevet indskrevet i planloven (Miljøverndepartementet, 2008).

Videnopsamlingens fundament

Opsamlingen af viden er begrænset af vidensbasen. Meget af den empiriske litteratur om effekten af indsatser i det byggede miljø på kriminalitet er baseret på tværsnitsundersøgelser, hvor der fx ikke altid kontrolleres for spuriøse sammenhænge (dvs. sammenhænge, der ikke er kausale, men skyldes mellemliggende faktorer) (jf. Lorenc et al., 2012, p. 761). Der findes mest sikker viden i forhold til værdien af mekanisk overvågning (såsom Welsh & Farrington, 2009) og *target hardening*, og mindre sikker viden omkring værdien af fx territorialitet, permeabilitet og i det hele taget hvad der virker i de bredere byplanlægningsindsatser og områdebaserede indsatser. Dette skyldes i høj grad fraværet af sammenlignelige kontrolgrupper, som gør det metodisk udfordrende at få identificeret, hvad der eventuelt virker (jf. Saville, 2009; Schneider & Kitchen, 2007, p. 26; Taylor, 2002).

I kontrast hertil står den store mængde af anbefalinger, hvidbøger, guider, standarder og tjeklister, der findes på området. Disse publikationer synes undertiden at leve i et mere eller mindre lukket system, hvor man gensidigt refererer til hinanden, uden at det videnskabelige grundlag altid er helt klart og tydeligt (se fx Alsing, 2012; Det Kriminalpræventive Råd, 1996; European Commission, 2007; Norges Byggforskningsinstitut, 2004; Office of the Deputy Prime Minister and Home Office, 2004; Stockholm County Police Authority, 2005/2006; Warming, 2001). Der findes få udgivelser, som placerer sig i spændingsfeltet mellem forskning og praktiske guides – undtagelserne er Timothy Crowes *Crime prevention through environmental design: Applications of architectural design and space management concepts* (2000), Colquhouns *Design Out Crime. Creating safe and sustainable communities* (2004) og Barry Poyners *Crime free housing* (2006).

Med denne udgivelse er det ikke bare blevet forsøgt at diskutere forskellige kriminalpræventive metoder ud fra den forhåndenværende forskning om, 'hvad der virker', men også søgt at diskutere de kriminologiske og viktimologiske teorier, der ligger bag de dominerende kriminalpræventive metoder og indsatser. Dette er gjort, fordi der stadig er væsentlige modsatrettede forskningsresultater på feltet. Dette fravær af konsensus om, hvad der virker, nødvendiggør således et sideblik på de relevante teorier, så læseren bedre selv kan overveje rimeligheden af de forskellige indsatser som udspringer af de konkurrerende teorier.

Litteratur

- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47-88. Google Scholar.
- Alexander, C., Ishikawa, S. J. A., & Silverstein, M. J. A. (1977). *A pattern language: Towns, buildings, construction*. New York: Oxford University Press. Google Books.
- Alsing, M. (2012). *Bo trygt – en vejledning til hvordan der skabes større tryghed i almene boligområder*. København: AlmenNet.
- Andersen, H. S. (2008). Why do residents want to leave deprived neighbourhoods? The importance of residents' subjective evaluations of their neighbourhood and its reputation. *Journal of Housing and the Built Environment*, 23(2), 79-101. CrossRef.
- Andersen, H. S. (2011, October 29). Regeringens 'ghettoliste' er meningsløs. *Politiken*. Google Scholar.
- Andersen, H. S., Bjørn, S., Clementsen, A., Gottschalk, G., Nielsen, H., Larsen, J. N., . . . Suenson, V. (2009). *Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2002-2008*. SBI forlag. Google Scholar.
- Andresen, M. A. (2006). Crime measures and the spatial analysis of criminal activity. *British Journal of Criminology*, 46(2), 258-85. CrossRef.
- Andresen, M. A. (2010a). Cognitive mapping. *Encyclopedia of victimology and crime prevention*. Sage Publications. www.sage-reference.com.zorac.aub.aau.dk/victimologyandcrime/Article_n43.html
- Andresen, M. A. (2010b). The place of environmental criminology within criminological thought. In M. A. Andresen, P. J. Brantingham, & J. B. Kinney (Eds.), *Classics in environmental criminology* (pp. 5-28). Boca Raton; London; New York: Simon Fraser University Publications; CRC Press/Taylor & Francis. Google Books.
- Angel, S. (1961). *Discouraging crime through city planning* (Working Paper 75). Berkeley: University of California.
- Anselin, L., Cohen, J., Cook, D., Gorr, W., & Tita, G. (2000). Spatial analyses of crime. *Criminal Justice*, 4, 213-62. Google Scholar.
- Archer, D., & Erlich-Erfer, L. (1991). Fear and loading: Archival traces of the response to extraordinary violence. *Social Psychology Quarterly*, 343-52.
- Armitage, R. (2006). Predicting and preventing: Developing A risk assessment mechanism for residential housing. *Crime Prevention and Community Safety*, 8(3), 137-49.
- Armitage, R. (2007). Sustainability versus safety: Confusion, conflict and contradiction in designing out crime. In *Crime Prevention Studies: Vol. 21. Imagination for crime prevention: Essays in honour of Ken Pease* (pp. 81-110). Boulder: Lynne Rienner Publishers. Google Scholar.
- Armitage, R., & Monchuk, L. (2011). Sustaining the crime reduction impact of designing out crime: Re-evaluating the secured by design scheme 10 years on. *Security Journal*, 24(4), 320-343.
- Atlas, R. (2008). Designing safe communities and neighborhoods. In R. I. Atlas (Ed.), *21st century security and CPTED: Designing for critical infrastructure protection and crime prevention* (pp. 255-78). Boca Raton: CRC Press. Google Books.
- Bafna, S. (2003). Space syntax: A brief introduction to its logic and analytical techniques. *Environment & Behavior*, 35(1), 17-29. CrossRef.
- Balvig, F. (2006). *Den ungdom!: Om den stadigt mere omsiggribende lovlydighed blandt unge i danmark*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd. Google Books.
- Balvig, F., & Kyvsgaard, B. (2011). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2010*. Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitiet.
- Balvig, F., Holmberg, L., & Nielsen, M. P. H. (2009). Politireformen år to. *Politireformen år to. Befolkningens og samarbejdspartneres syn på politiet i november/december 2008*. Københavns Universitet, Rigspolitiet. Google Scholar.

- Balvig, F., Holmberg, L., & Sørensen, A. S. (2005). *Ringstedforsøget: Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist-og Økonomforbundet. Google Scholar.
- Bannister, J. (1993). Locating fear: Environment and ontological security. In H. Jones (Ed.), *Crime and the urban environment: The scottish experience* (pp. 69-84). Aldershot; Brookfield, Vt.: Avebury. Google Books.
- Banyard, V. L. (2008). Measurement and correlates of prosocial bystander behavior: The case of interpersonal violence. *Violence and Victims*, 23(1), 83-97. doi:10.1891/0886-6708.23.1.83
- Barr, R., & Pease, K. (1990). Crime placement, displacement, and deflection. *Crime and Justice*, 277-318. Google Scholar.
- Batty, E., Beatty, C., Foden, M., Lawless, P., Pearson, S., & Wilson, I. (2010). *Making deprived areas better places to live: Evidence from the new deal for communities programme the new deal for communities national evaluation: Final report - volume 3*. London: Communities and Local Government .
- Bauman, Z. (1999). *In search of politics*. Cambridge: Polity Press. Google Books.
- Beavon, D. J. K., Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1994). The influence of street networks on the patterning of property offenses. *Crime Prevention Studies*, 2, 115-48.
- Beccaria, C. (1872). *On crimes and punishments*. Albany: W.C. Little & Co. (Original work published 1764) Google Books.
- Bech-Danielsen, C., Gottschalk, G., Atwell, K., Grönlund, B., Jensen, M. K., Pedersen, D. O., & Schock, L. (2002). *Liv i Egebjerggård*. Statens Byggeforskningsinstitut, SBI. Google Scholar.
- Beck, U. (1997). *Risikosamfundet. På vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels forlag. (Original work published 1986) Google Books.
- Benjaminsen, L., & Christensen, G. (2000). *Sammenhængen mellem fysiske og sociale problemer og ændringer i boligbebyggelser*. Statens Byggeforskningsinstitut, SBI. Google Scholar.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. (2008). The effectiveness of neighborhood watch. *The Campbell Collaboration Reviews of Intervention and Policy Evaluations (C2-RIPE)*. Google Scholar.
- Birkbeck, C., & LaFree, G. (1993). The situational analysis of crime and deviance. *Annual Review of Sociology*, 19, 113-137. Google Scholar.
- Bjerg, O. (2006). De sociologiske metoders epistemologi. In O. Bjerg & K. Villadsen (Eds.), *Sociologiske metoder: Fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier* (pp. 11-28). Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur. Google Scholar.
- Boba Santos, R. (2013). *Crime analysis with crime mapping* (3 ed.). Thousand Oaks: Sage publications. Google Books.
- Boolsen, M. W. (2004). *Den kriminalpræventive geometri: At opdrage ulve, passe på ænder og indrette huler*. København: Erhvervs-og Boligstyrelsen. Google Scholar.
- Bottoms, A. E. (2007). Place, space, crime, and disorder. In M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner (Eds.), *The oxford handbook of criminology* (3rd ed., pp. 528-74). Oxford: Oxford University Press. Google Scholar.
- Bowers, K., Johnson, S., Guerette, R. T., Summers, L., & Poynton, S. (2011). *Spatial displacement and diffusion of benefits among geographically focused policing initiatives*. Campbell Systematic Reviews. Google Scholar.
- Bowers, K. J., Johnson, S. D., & Hirschfield, A. F. G. (2004). Closing off opportunities for crime: An evaluation of alley-gating. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10(4), 285-308. Google Scholar.
- Braga, A. A. (2001). The effects of hot spots policing on crime. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 578(1), 104-125. Google Scholar.
- Braga, A. A., & Bond, B. J. (2008). Policing crime and disorder hot spots: A randomized controlled trial*. *Criminology*, 46(3), 577-607. Google Scholar.
- Brantingham, P. J., & Brantingham, P. L. (1981). Introduction: The dimensions of crime. In P. J. Brantingham & P. L. Brantingham (Eds.), *Environmental criminology* (pp. 7-26). Beverly Hills London: Sage Publications. Google Books.
- Brantingham, P. J., & Brantingham, P. L. (2008). Crime pattern theory. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 78-93). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.

- Brantingham, P. J., Brantingham, P. L., & Butcher, D. (1986). Perceived and actual crime risks. In R. M. Figlio, S. Hakim, & G. F. Rengert (Eds.), *Metropolitan crime patterns* (pp. 139-59). Monsey, N.Y.: Criminal Justice Press. Google Scholar.
- Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1993). Nodes, paths and edges: Considerations on the complexity of crime and the physical environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13(1), 3-28. Google Scholar.
- Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (2010). Notes on the geometry of crime. In M. A. Andresen, P. J. Brantingham, & J. B. Kinney (Eds.), *Classics in environmental criminology* (pp. 231-55). Boca Raton; London; New York: Simon Fraser University Publications; CRC Press/Taylor & Francis. (Original work published 1981) Google Books.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513. Google Scholar.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In M. Gauvain & M. Cole (Eds.), *Readings on the development of children* (2 ed., pp. 37-43). New York: Fremman.
- Brown, B. (1995). *CCTV in town centres: Three case studies*. London: Home Office Police Department. Google Scholar.
- Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 259-71.
- Browning, C. R., Byron, R. A., Calder, C. A., Krivo, L. J., Kwan, M. P., Lee, J. Y., & Peterson, R. D. (2010). Commercial density, residential concentration, and crime: Land use patterns and violence in neighborhood context. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 47(3), 329-57. Google Scholar.
- Bursik, R., & Grasmick, H. G. (1993). *Neighborhoods and crime: The dimensions of effective community control*. New York: Lexington Books . LOC.
- Cancino, J. M. (2005). The utility of social capital and collective efficacy: Social control policy in nonmetropolitan settings. *Criminal Justice Policy Review*, 16(3), 287-318.
- Cardia, C. (2013). The european standard for crime prevention through environmental design. *Built Environment*, 39(1), 49-73. Google Scholar.
- Carstensen, N., & Frederiksen, K. B. (1996). Situationel kriminalprævention. *Kriminalistisk Årbog*, 1996.
- Casteel, C., & Peek-Asa, C. (2000). Effectiveness of crime prevention through environmental design (CPTED) in reducing robberies. *American Journal of Preventive Medicine*, 18(4 Suppl), 99-115.
- Ceccato, V. (2006). Tools in the spatial analysis of offenses: Evidence from scandinavian cities. In M. Campagna (Ed.), *GIS for sustainable development* (pp. 267-86). Bacon Raton: CRC Press. Google Scholar.
- Ceccato, V., & Oberwittler, D. (2008). Comparing spatial patterns of robbery: Evidence from a western and an eastern european city. *Cities*, 25(4), 185-96. Google Scholar.
- Ceccato, V., & Wikström, P. O. H. (2012). Tracking social life and crime. In *The urban fabric of crime and fear* (pp. 165-190). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Ceccato, V., & Wilhelmsson, M. (2011). The impact of crime on apartment prices: Evidence from stockholm, sweden. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 93(1), 81-103.
- Ceccato, V. A., & Snickars, F. (2000). Adapting GIS technology to the needs of local planning. *Environment and Planning B*, 27(6), 923-37. Google Scholar.
- CEN/TC 325. (2005). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By- og bygningsplanlægning. Del 3: Boliger* (1 ed.) [DS/CEN/TR 14383-3] (DS/CEN/TR 14383-3). Dansk Standard. DS-Information.
- CEN/TC 325. (2006). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By- og bygningsplanlægning. Del 4: Forretninger og kontorer* (1 ed.) [DS/CEN/TS 14383-4] (DS/CEN/TS 14383-4). Dansk Standard. DS-Information.
- CEN/TC 325. (2007). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By- og bygningsplanlægning. Del 2: Byplanlægning* [Prevention of crime – Urban planning and building design – Part 2: Urban planning] (1 ed.) [DS/CEN/TR 14383-2] (DS/CEN/TR 14383-2). København: Dansk Standard.

- CEN/TC 325. (2009a). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By- og bygningsplanlægning. Del 7: Design og drift af offentlige transportfaciliteter* (1 ed.) [DS/CEN/TR 14383-7] (DS/CEN/TR 14383-7). Dansk Standard. DS-Information.
- CEN/TC 325. (2009b). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By og bygningsplanlægning. Del 8: Beskyttelse af bygninger og lokaliteter mod kriminelle angreb med køretøjer* (1 ed.) [DS/CEN/TR 14383-8] (DS/CEN/TR 14383-8). Dansk Standard. DS-Information.
- CEN/TC 325. (2009c). *DS-Information: Forebyggelse af kriminalitet. By- og bygningsplanlægning. Del 5: Benzintanke* (1 ed.) [DS/CEN/TR 14383-5] (DS/CEN/TR 14383-5). Dansk Standard. DS-Information.
- Chainey, S., & Ratcliffe, J. (2005). *GIS and crime mapping*. Chichester: Wiley. Google Books.
- Chainey, S., Reid, S., & Stuart, N. (2003). When is a hotspot a hotspot? A procedure for creating statistically robust hotspot maps of crime. In D. B. Kidner, G. Higgs, & S. White (Eds.), *Socio-economic applications of geographic information science* (pp. 21-36). London; New York: Taylor & Francis. Google Books.
- Christens, B., & Speer, P. W. (2005). Predicting violent crime using urban and suburban densities. *Behavior and Social Issues*, 14(2), 113-27. Google Scholar.
- Christensen, G., & Ærø, T. (2003). *Veje til tryghed. Indsatser i boligområder – fra konfrontation til forståelse*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd; Statens Byggeforskningsinstitut.
- Christiansen, H. N. (2012). *Effekten af mentor- og fritidsindsatser for unge i risiko. En systematisk kortlægning*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Christiansen, U., Jantzen, E. B., & Kirkegaard, O. (1996). *Forebyggelse af kriminalitet : En undersøgelse af seks boligområder i københavns omegn*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut. Google Books.
- Clarke, R. V. (1980). Situational crime prevention: Theory and practice. *British Journal of Criminology*, 20(2), 136. Google Scholar.
- Clarke, R. V. (2008). Situational crime prevention. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 178-96). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.
- Clarke, R. V. (2010). Situational crime prevention. In B. S. Fisher & S. P. Lab (Eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (Online ed., pp. 880-5). Sage Publications.
- Clarke, R. V., & Weisburd, D. (1994). Diffusion of crime control benefits: Observations on the reverse of displacement. *Crime Prevention Studies*, 2, 165-84. Google Scholar.
- Clausen, S. (2009). Kriminalitetsniveauet i kommuner og politikredse. Justitsministeriets Forskningskontor. Google Books.
- Clausen, S., & Kyvsgaard, B. (2003). Kriminalitetsniveauet i kommuner og politikredse-- en modelafprøvning. København: Justitsministeriets Forskningsenhed. Google Scholar.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608. Web of Knowledge.
- Coleman, A. (1985). *Utopia on trial: Vision and reality in planned housing*. H. Shipman. Google Scholar.
- Colquhoun, I. (2004). *Design out crime. Creating safe and sustainable communities*. Oxford: Architectural Press. Google Books.
- Conan, N. (2010). Mosquito targets teens with audio repellent. NPR.org: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=129581152>
- Cornish, D. B., & Clarke, R. (1986a). Situational prevention, displacement of crime and rational choice theory. *Situational Crime Prevention: From Theory Into Practice*. London. HMSO. Google Scholar.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986b). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer . Amazon.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2008). The rational choice perspective. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 21-47). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.
- Cozens, P. (2007). Planning, crime and urban sustainability. *Sustainable Development and Planning III*, 1, 187-96. doi:10.2495/SDP070181

- Cozens, P. (2008). Crime prevention through environmental design. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 153-77). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.
- Cozens, P., & Hillier, D. (2012). Revisiting Jane Jacobs's 'eyes on the street' for the twenty-first century: Evidence from environmental criminology. In S. Hirt & D. Zahm (Eds.), *The urban wisdom of Jane Jacobs*. New York: Routledge. Google Books.
- Cozens, P. M. (2008). New urbanism, crime and the suburbs: A review of the evidence. *Urban Policy and Research*, 26(4), 429-44. CrossRef.
- Cozens, P. M., Saville, G., & Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): A review and modern bibliography. *Property Management*, 23(5), 328-356. Google Scholar.
- Crowe, T. D. (2000). *Crime prevention through environmental design : Applications of architectural design and space management concepts* (2 ed.). Boston, Mass.: Butterworth-Heinemann. Google Books.
- Dansk Standard. (1990). *DS-Information: Anvisning for teknisk forebyggelse af vold og hærværk* [Directions for technical prevention of violence and vandalism] (1 ed.) [DS/R 470]. København: Dansk Standard.
- Dansk Standard. (1991). *DS-Information: Norm for teknisk forebyggelse af indbrudskriminalitet* (1. ed.) [DS/INF 471]. København: Dansk Standard.
- Dansk Standard. (2000). *DS-Information: Anvisning for teknisk forebyggelse af kriminalitet i bycentre og butikcentre* (1. ed.) [DS/INF 471]. [Pamphlet] København: Dansk Standard.
- Dansk Standard. (2003). *DS-Information: Anvisning for teknisk forebyggelse af vold og hærværk* [Directions for technical prevention of violence and vandalism] (2 ed.) [DS/INF 470:2003]. København: Dansk Standard.
- Darley, J. M., & Latane, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Crowding and Behavior*, 8, 377-83. Google Scholar.
- Datatid. (2006, May). Video-overvågning reducerer hærværk i boligkvarter. *Datatid*.
- Det Kriminalpræventive Råd. (1996). *Kriminalpræventiv boligprojektering : Boligplanlægning med tryghed og trivsel*. Kbh.: Det Kriminalpræventive Råd. Google Books.
- Det Kriminalpræventive Råd. (2010). Tryghedsvandringer. Vejledning til tryggere boligområder. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd
- Det Kriminalpræventive Råd. (2010a). *Beskyt dig mod indbrud*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd. Google Books.
- Det Kriminalpræventive Råd. (2010b). *Et vågent øje: Tv-overvågning og andre forebyggende metoder i boligområder*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd. Google Books.
- Det Kriminalpræventive Råd. (2012a). Skab trygge boligområder. <http://www.dkr.dk/skab-trygge-boligomrade>
- Det Kriminalpræventive Råd. (2012b). Tryghed i byen. <http://www.dkr.dk/tryghed-i-byen>
- Det Kriminalpræventive Råd. (2012c). Udsatte boligområder. <http://www.dkr.dk/node/826>
- Ditton, J., & Innes, M. (2005). The role of perceptual intervention in the management of crime fear. In N. Tilley (Ed.), *Handbook of crime prevention and community safety* (pp. 595-623). Cullompton: Willan Publishing.
- Doran, B., & Burgess, M. (2012). *Springer Series on Evidence-Based Crime Policy: Putting fear of crime on the map. Investigating perceptions of crime using geographic information systems*. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer.
- Downs, R. M., & Stea, D. (1973). Cognitive maps and spatial behavior: Process and products. In R. Downs & D. Stea (Eds.), *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior* (pp. 8-26). Chicago: Aldin publishing company. Google Scholar.
- Duany, A., Plater-Zyberk, E., & Speck, J. (2001). *Suburban nation: The rise of sprawl and the decline of the American dream*. North Point Press. Google Scholar.
- DuBow, F., McCabe, E., & Kaplan, G. (1979a). *Reactions to crime: A critical review of the literature*. Washington: U.S. Department of Justice, Law Enforcement Assistance Administration.
- Eck, J. E. (1993). The threat of crime displacement. In *Criminal justice abstracts* (Vol. 25, pp. 527-546). Google Scholar.
- Eck, J. E., & Weisburd, D. (1995). Crime places in crime theory. *Crime and Place, Crime Prevention Studies*, 4, 1-33. Google Scholar.

- Eck, J. E., Chainey, S., Cameron, J. G., Leitner, M., & Wilson, R. E. (2005). *Mapping crime: Understanding hot spots*. Washington, DC: National Institute of Justice. Google Scholar.
- Eck, J. E., Clarke, R. V., & Guerette, R. T. (2007). Risky facilities: Crime concentration in homogeneous sets of establishments and facilities. *Crime Prevention Studies*, 21, 225-64. Google Scholar.
- Ejsing, A. -K. (2012). *Kriminalitet og tryghed 2012*. Forsikring & Pension.
- Ekblom, P. (2008). Designing products against crime. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 195-220). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.
- Ekblom, P. (2011). Deconstructing CPTED... and reconstructing it for practice, knowledge management and research. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 17(1), 7-28. CrossRef.
- Ekblom, P., Armitage, R., Monchuk, L., & Castell, B. (2013). Crime prevention through environmental design in the united arab emirates: A suitable case for reorientation? *Built Environment*, 39(1), 92-113. Google Scholar.
- Ellin, N. (1997). Shelter from the storm or form follows fear and vice versa. In N. Ellin (Ed.), *Architecture of fear* (pp. 13-45). New York: Princeton Architectural Press. Google Books.
- Ellin, N. (1999). Through the lens of fear: Defensive urbanism. In T. Skouen (Ed.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging* (pp. 85-101). Oslo: Norsk Form.
- Energistyrelsen. (2012). *Vejledning om indbrudssikring af private hjem*. [Pamphlet] København: Energistyrelsen.
- Estrada, F., & Nilsson, A. (2008). Segregation and victimization: Neighbourhood resources, individual risk factors and exposure to property crime. *European Journal of Criminology*, 5(2), 193-216. CrossRef.
- European Commission. (2007). *Planning urban design and management for crime prevention* [Handbook] (Handbook). SAFEPOLIS, European Commission - Directorate-General Justice, Freedom and Security.
- European crime prevention Network. (2005). *A review of scientifically evaluated good practices for reducing feelings of insecurity or fear of crime in the EU member states*. Building Research Establishment.
- European Institute for Risk Management. (2012). Tegn på sikkerhed. En visuel fortælling om sikkerhedsforanstaltninger i dagens danmark. Den trygge kommune
- Farrall, S. (2004). Revisiting crime surveys: Emotional responses without emotions? OR look back at anger. *International Journal of Social Research Methodology*, 7(2), 157-71. CrossRef.
- Farrall, S., Bannister, J., Ditton, J., & Gilchrist, E. (1997). Questioning the measurement of the 'fear of crime': Findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology*, 37(4), 658-79. Google Scholar.
- Farrall, S., Gray, E., & Jackson, J. (2007). *Theorising the fear of crime: The cultural and social significance of insecurities about crime*. Experience and Expression in the Fear of Crime: Working Paper No. 5. Google Scholar.
- Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2006). *Everyday emotion and the fear of crime: Preliminary findings from experience and expression*. Experience & Expression in the Fear of Crime: Working Paper No. 1. Google Scholar.
- Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2002). Improved street lighting and crime prevention. *Justice Quarterly*, 19(2), 313-342. CrossRef.
- Felson, M., & Boba, R. (2010). *Crime and everyday life* (4 ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications. Google Books.
- Felson, M., & Cohen, L. E. (1980). Human ecology and crime: A routine activity approach. *Human Ecology*, 8(4), 389-406. JSTOR.org.
- Ferguson, K. M., & Mindel, C. H. (2007). Modeling fear of crime in dallas neighborhoods: A test of social capital theory. *Crime & Delinquency*, 53(2), 322-49. Google Scholar.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. State Univ of New York Pr. Google Scholar.
- Ferraro, K. F., & LaGrange, R. (1987). The measurement of fear of crime. *Sociological Inquiry*, 57(1), 70-97. Google Scholar.

- Fischer, P., Greitemeyer, T., Pollozek, F., & Frey, D. (2006). The unresponsive bystander: Are bystanders more responsive in dangerous emergencies? *European Journal of Social Psychology*, 36(2), 267-278. doi:10.1002/ejsp.297
- Fisher, B., & Nasar, J. L. (1995). Fear spots in relation to microlevel physical cues: Exploring the overlooked. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 32(2), 214-39. Google Scholar.
- Fisher, B. S., & Nasar, J. L. (1992). Fear of crime in relation to three exterior site features. *Environment and Behavior*, 24(1), 35-65. Google Scholar.
- Fitzgerald, R. (2008). *Fear of crime and the neighbourhood context in canadian cities*. Statistics Canada, Canadian Centre for Justice Statistics. Google Scholar.
- Foster, S., & Giles-Corti, B. (2008). The built environment, neighborhood crime and constrained physical activity: An exploration of inconsistent findings. *Preventive Medicine*, 47(3), 241-51. Web of Knowledge.
- Foster, S., Giles-Corti, B., & Knuiman, M. (2010). Neighbourhood design and fear of crime: A social-ecological examination of the correlates of residents' fear in new suburban housing developments. *Health & Place*, 16(6), 1156-65.
- Friedrich, E., Hillier, B., & Chiaradia, A. (2009). Anti-social behaviour and urban configuration using space syntax to understand spatial patterns of socio-environmental disorder. Google Scholar.
- Funch, L. L., Hammann, B. M., & Munck, S. A. M. (2010). *Tegn på tryghed*. København: Den trygge kommune & European Institute for Risk Mangement.
- Furstenberg, F. F. (1971). Public reaction to crime in the streets. *The American Scholar*, 40(4), 601-10. Google Scholar.
- Gabriel, U., & Greve, W. (2003). The psychology of fear of crime. Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology*, 43(3), 600-14. Google Scholar.
- Garofalo, J. (1981). The fear of crime: Causes and consequences. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 72(2), 839-57.
- Gehl, J. (1971). *Livet mellem husene*. København: Arkitektens Forlag. Google Books.
- Gehl, J. (2007). *Livet mellem husene : Udeaktiviteter og udemiljøer* (6 ed.). København: Arkitektens Forlag. Google Books.
- Gehl, J. (2010). *Byer for mennesker*. København: Bogværket. Google Books.
- Gialopsos, B. M. (2010). Cornish, Derek B., and Ronald V. Clarke: Rational choice theory. In F. T. Cullen & P. Wilcox (Eds.), *Encyclopedia of criminological theory* (pp. 216-21). Thousand Oaks m.m.: SAGE. Google Books.
- Gill, M., & Spriggs, A. (2005). *Assessing the impact of CCTV*. Home Office Research, Development and Statistics Directorate. Home Office Research Study 292.
- Gilmartin, P. (2000). Cognitive maps and the fear of crime. In L. S. Turnbull (Ed.), *Atlas of crime: Mapping the criminal landscape* (pp. 192-8). Phoenix: Oryx Press. Google Scholar.
- Goffman, E. (1972). *Relations in public. Microstudies of the public order*. Harmondsworth: Penguin Books. (Original work published 1971)
- Gottdiener, M., & Budd, L. (2005). *Key concepts in urban studies*. London: SAGE Publications. Google Books.
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press. Google Scholar.
- Gray, E., Jackson, J., & Farrall, S. (2008). Reassessing the fear of crime. *European Journal of Criminology*, 5(3), 363-80.
- Gray, E., Jackson, J., & Farrall, S. (2011). Feelings and functions in the fear of crime: Applying a new approach to victimisation insecurity. *British Journal of Criminology*, 51(1), 75-94. CrossRef.
- Grönlund, B. (2006). Att bygga för trygghet. Exemplet Sundbyberg. In B. Larsson & M. Laurell (Eds.), *Tanker om förstadens framtid* (pp. 105-27). Stockholm: Forskningsrådet Formas.
- Grönlund, B. (2007). *Urban odysseé*. København: Det Kongelige Danske Kunstakademi.
- Grönlund, B. (2008). Sammenhænge mellem arkitektur og kriminalitet. In N. Bjørn (Ed.), *Arkitektur der forandrer: Fra ghetto til velfungerende byområde* (pp. 64-79). Gads Forlag. Google Books.

- Grönlund, B. (2012). Is Hammarby Sjöstad a model case? Crime prevention through environmental design in stockholm, sweden. In *The urban fabric of crime and fear* (pp. 283-310). Dordrecht: Springer Netherlands. CrossRef.
- Grönlund, B., & Schock, L. (1999). Den danske model. In T. Skouen (Ed.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging* (pp. 29-48). Oslo: Norsk Form.
- Guerette, R. T., & Bowers, K. J. (2009). Assessing the extent of crime displacement and diffusion of benefits: A review of situational crime prevention evaluations. *Criminology*, 47(4), 1331-68. Google Scholar.
- Guerry, A. M. (1833). *Essai sur la statistique morale de la france*. Paris: Crochard. BritLibLink.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79-150. Google Scholar.
- Hansen, K. E., Heron Hansen, A., Kalkan, H., & Rasmussen, W. (2010). *Om at bo sammen i et multietnisk boligområde*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut. Google Books.
- Harder, H., Henriksen, S., Hamann, R. C., Sommer, J., Simonsen, A. K., Tradisaukas, N., . . . Suenson, V. (2008). *Det mangfoldige byrum: Aalborg 2008-byrumsundersøgelse - del 2*. Aalborg: Arkitektur og Design, Institut 19, Aalborg Universitet. Google Scholar.
- Harries, K. D. (1999). *Mapping crime: Principle and practice*. US Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Crime Mapping Research Center. Google Scholar.
- Hawley, A. H. (1944). Ecology and human ecology. *Social Forces*, 22(4), 398-405. Google Scholar.
- Hawley, A. H. (1950). *Human ecology: A theory of community structure*. New York, N.Y.: The Ronald Press Cy. WorldCat.
- Hayward, K. J. (2004). *City limits: Crime, consumer culture and the urban experience*. London: GlassHouse.
- Haywood, J., Kautt, P., & Whitaker, A. (2009). The effects of 'alley-gating' in an english town. *European Journal of Criminology*, 6(4), 361-81. CrossRef.
- Heber, A. (2007). *Var rädd om dig!: Rädsla för brott enligt forskning, intervjuer och dagspress*. Stockholm: Stockholm University. Google Scholar.
- Hede, A., Goul Andersen, J., & Andersen, J. (2011). *Danskernes tryghed i krisens år 3: Tryghedsmåling 2011*. Kgs. Lyngby: Trygfonden. Google Books.
- Hesseling, R. (1994). Displacement: A review of the empirical literature. *Crime Prevention Studies*, 3, 197-230. Google Scholar.
- Hillier, B. (1989). The architecture of the urban object. *Ekistics*, 56(334/33), 5-21. Google Scholar.
- Hillier, B. (2004). Can streets be made safe? *Urban Design International*, 9(1), 31-45. CrossRef.
- Hillier, B. (2007). Space is the machine: A configurational theory of architecture. In London: Space Syntax. (Original work published 1996) Google Scholar.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge: Cambridge University Press. Amazon.
- Hillier, B., & Sahbaz, O. (2009). Crime and urban design: An evidence-based approach. In R. Cooper, G. Evans, & C. Boyko (Eds.), *Designing sustainable cities* (pp. 163-85). Chichester, U.K. ; Ames, Iowa: Wiley-Blackwell Pub. Google Books.
- Hillier, B., & Sahbaz, O. (2012). Safety in numbers: High-Resolution analysis of crime in street networks. In *The urban fabric of crime and fear* (pp. 111-37). Dordrecht: Springer Netherlands. CrossRef.
- Hindelang, M. J., Gottfredson, M. R., & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Ballinger Cambridge, MA. Google Scholar.
- Hino, K., & Schneider, R. H. (2013). Planning for crime prevention in japan. *Built Environment*, 39(1), 114-139. Google Scholar.
- Hipp, J. R. (2013). Assessing crime as a problem: The relationship between residents' perception of crime and official crime rates over 25 years. *Crime & Delinquency*, 59(4), 616-48. CrossRef.

- Hirschfield, A. (2008). The multi-faceted nature of crime. *Built Environment*, 34(1), 5-20. Google Scholar.
- Hirschfield, A., Bowers, K. J., & Johnson, S. D. (2004). Inter-relationships between perceptions of safety, anti-social behaviour and security measures in disadvantaged areas. *Security Journal*, 17(1), 9-19. Google Scholar.
- Hirschfield, A., Newton, A., & Rogerson, M. (2010). Linking burglary and target hardening at the property level: New insights into victimization and burglary protection. *Criminal Justice Policy Review*, 21(3), 319-37. CrossRef.
- Hollway, W., & Jefferson, T. (1997). The risk society in an age of anxiety: Situating fear of crime. *The British Journal of Sociology*, 48(2), 255-66. Google Scholar.
- Hope, T. (1995). Community crime prevention. In M. H. Tonry & D. P. Farrington (Eds.), *Building a safer society: Strategic approaches to crime prevention* (pp. 21-89). Chicago: University of Chicago Press. Google Books.
- Hough, M. (2004). Worry about crime: Mental events or mental states? *International Journal of Social Research Methodology*, 7(2), 173-6. CrossRef.
- Hummelsheim, D., Hirtenlehner, H., Jackson, J., & Oberwittler, D. (2011). Social insecurities and fear of crime: A cross-national study on the impact of welfare state policies on crime-related anxieties. *European Sociological Review*, 27(3), 327-45. Google Scholar.
- Hunter, A. (1978). Symbols of incivility: Social disorder and fear of crime in urban neighborhoods. In Paper presented at the 1978 meeting of the American Society of Criminology, Dallas TX, November 8-12, 1978.
- Hunter, A. (1985). Private, parochial and public social orders: The problem of crime and incivility in urban communities. In M. N. Zald & G. D. Suttles (Eds.), *The challenge of social control: Citizenship and institution building in modern society* (pp. 230-42). New Jersey: Ablex Norwood. Google Scholar.
- Innes, M. (2004). Signal crimes and signal disorders: Notes on deviance as communicative action. *The British Journal of Sociology*, 55(3), 335-55.
- Jackson, J. (2009a). Bridging the social and psychological in the fear of crime. In M. Lee & S. Farrall (Eds.), *Fear of crime: Critical voices in an age of anxiety* (pp. 143-67). Oxon: Routledge Cavendish.
- Jackson, J. (2009b). A psychological perspective on vulnerability in the fear of crime. *Psychology Crime & Law*, 15(4), 365-90. Web of Knowledge.
- Jackson, J., & Gray, E. (2010). Functional fear and public insecurities about crime. *British Journal of Criminology*, 50(1), 1-22. Google Scholar.
- Jackson, J., & Stafford, M. (2009). Public health and fear of crime: A prospective cohort study. *British Journal of Criminology*, 49(6), 832-47. Google Scholar.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Vintage Books; Random House. Google Books.
- Jacobsen, M. H. (2011). Frygtkulturen - om frygt, ondskab, mistillid og asocialitet i den flydende modernitet. In P. Hegedahl & G. L. H. Svendsen (Eds.), *Tillid - samfundets fundament. Teorier, tolkninger og cases* (pp. 323-41). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jeffery, C. R. (1971). *Crime prevention through environmental design*. Thousand Oaks: Sage Publications. Google Books.
- Jeffery, C. R., & Zahm, D. L. (1993). Crime prevention through environmental design, opportunity theory, and rational choice models. In R. V. G. Clarke & M. Felson (Eds.), *Routine activity and rational choice* (Vol. 5, pp. 323-350). Transaction New Brunswick, NJ. Google Scholar.
- Jensen, K., & Jarvad, M. (1985). Kriminalprævention og den fysiske planlægning. *Byplan*, 37(2), 62-4.
- Johnson, S. (2001). *Emergence: The connected lives of ants, brains, cities and software*. London: Allen Lane the Penguin Press. Google Books.
- Johnson, S. D., & Bowers, K. J. (2010). Permeability and burglary risk: Are cul-de-sacs safer? *Journal of Quantitative Criminology*, 26(1), 89-111.
- Johnson, S. D., & Bowers, K. J. (2008). Stable and fluid hotspots of crime: Differentiation and identification. *Built Environment*, 34(1), 32-45.
- Jongejan, A. (2008). *Dutch police label secure housing november 2008* [Working Paper] (Working Paper).

- Jongejan, A. (2010). The dutch 'police label secure housing' a successful approach. *Internal Security*, 2(1), 147-62.
- Jongejan, A., & Woldendorp, T. (2013). A successful CPTED approach: The dutch 'police label secure housing'. *Built Environment*, 39(1), 31-48. Google Scholar.
- Justitsministeriet. (2010). *Indbrud i private hjem - kurven skal knækkes!*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriets forskningskontor. (2012). *Bekymring for vold og kriminalitet 2011*. Justitsministeriets forskningskontor.
- Justitsministeriets forskningskontor. (2013). *Kriminalitetsniveauet i kommuner og politikredse: Baseret på ny kommuneinddeling og ny politikredsinddeling*. København: Justitsministeriets forskningskontor . Google Books.
- Jørgensen, T. T. (2010). "Hot spots". *En effektevaluering af københavns politis særlige indsats mod vold i nattelivet*. København: Justitsministeriets forskningskontor.
- Katyal, N. K. (2002). Architecture as crime control. *The Yale Law Journal*, 111(5), 1039-139. Google Scholar.
- Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322(5908), 1681-5. Google Scholar.
- Kelling, G. L., & Coles, C. M. (1997). *Fixing broken windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. Simon and Schuster. Google Scholar.
- Killias, M. (1990). Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime. *Violence and Victims*, 5(2), 97-108. Google Scholar.
- Kinney, J. B. (2010). Rational choice theory. In B. S. Fisher & S. P. Lab (Eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (Online ed., pp. 755-8). Sage Publications.
- Kinney, J. B., Brantingham, P. L., Wuschke, K., Kirk, M. G., & Brantingham, P. J. (2008). Crime attractors, generators and detractors: Land use and urban crime opportunities. *Built Environment*, 34(1), 62-74. Google Scholar.
- Kirk, D. S. (2008). The neighborhood context of racial and ethnic disparities in arrest. *Demography*, 45(1), 55-77.
- Kjeldsen, L. (2012). *GADEPLAN. Midtvejsevaluering af helhedsorienterede gadeplansindsatser i udsatte boligområder*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.
- Kohm, S. A. (2009). Spatial dimensions of fear in a high-crime community: Fear of crime or fear of disorder? *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice.*, 51(1), 1-30. ProQuest.
- Kongstad, A., & Kruize, P. (2011). *Når det kommer tæt på. Effekter af hjemmerøveri på lokalsamfunds beboere i forhold til tryghed, sikring og adfærd*. København: Københavns Universitet Det Juridiske Fakultet. Google Scholar.
- Kornhauser, R. R. (1978). *Social sources of delinquency : An appraisal of analytic models*. Chicago: University of Chicago Press. Google Books.
- Koskela, H., & Pain, R. (2000). Revisiting fear and place: Women's fear of attack and the built environment. *Geoforum*, 31(2), 269-80. Google Scholar.
- Kristensen, H., & Skifter Andersen, H. (2009). *Befolkningens boligønsker*. Center for Bolig og Velfærd, Realdania Forskning.
- Kruger, T., & Landman, K. (2008). Crime and the physical environment in south africa: Contextualizing international crime prevention experiences. *Built Environment*, 34(1), 75-87.
- Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001). Environment and crime in the inner city. Does vegetation reduce crime? *Environment and Behavior*, 33(3), 343-67. Google Scholar.
- Københavns kommune. (2012). *Tryghedsindeks københavn 2012*. København: Københavns kommune.
- LaGrange, R. L., Ferraro, K. F., & Supancic, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 311-34. Google Scholar.
- Landman, K. (2008). Gated neighbourhoods in south africa: An appropriate urban design approach? *Urban Design International*, 13(4), 227-240.
- Larsen, J. V. (2013, June 1). Sådan tyveri-sikrer du dit hus. *BT*, pp. 24-5.
- Lavrakas, P. J. (1982). Fear of crime and behavioral restrictions in urban and suburban neighborhoods. *Population & Environment*, 5(4), 242-64. Google Scholar.

- Lawless, P., Foden, M., Wilson, I., & Beatty, C. (2010). Understanding area-based regeneration: The new deal for communities programme in England. *Urban Studies*, 47(2), 257-75. CrossRef.
- Le Corbusier. (1935). *La ville radieuse : Éléments d'une doctrine d'urbanisme pour l'équipement de la civilisation machiniste*. Boulogne (Seine): Éditions de l'Architecture d'Aujourd'hui. WorldCat.
- Lewis, D. A., & Salem, G. (1981). Community crime prevention: An analysis of a developing strategy. *Crime & Delinquency*, 27(3), 405-21.
- Listerborn, C. (1999). Om rätten att slippa skyddas. In T. Skouen (Ed.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging* (pp. 65-84). Oslo: Norsk Form.
- Livingston, M. (2008). Alcohol outlet density and assault: A spatial analysis. *Addiction (Abingdon, England)*, 103(4), 619-28.
- Lorenc, T., Clayton, S., Neary, D., Whitehead, M., Petticrew, M., Thomson, H., . . . Renton, A. (2012). Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: Mapping review of theories and causal pathways. *Health & Place*, 18(4), 757-65.
- Lorenc, T., Petticrew, M., Whitehead, M., Neary, D., Clayton, S., Wright, K., . . . Renton, A. (2013). Environmental interventions to reduce fear of crime: Systematic review of effectiveness. *Systematic Reviews*, 2, 30.
- Loukaitou-Sideris, A. (2006). Is it safe to walk? Neighborhood safety and security considerations and their effects on walking. *Journal of Planning Literature*, 20(3), 219-32. Google Scholar.
- Ludwig, J., Duncan, G. J., & Hirschfield, P. (2001). Urban poverty and juvenile crime: Evidence from a randomized housing-mobility experiment. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(2), 655-679. Google Scholar.
- Lund, H. (2003). Testing the claims of new urbanism: Local access, pedestrian travel, and neighboring behaviors. *Journal of the American Planning Association*, 69(4), 414-29. Google Scholar.
- Lupton, D., & Tulloch, J. (1999). Theorizing fear of crime: Beyond the rational/irrational opposition. *British Journal of Sociology*, 50(3), 507-23.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, Mass.: MIT Press. Google Books.
- Malm, U. (2009). *Trygghet och socialt liv i Husby 2009--en uppföljning*. Svenska Bostäder. Google Scholar.
- Malm, U. (2010). *Svenska bostäders trygghetsarbete. Kartläggningar, åtgärder och resultat 2006-2009 med fokus på Järva*. Svenska Bostäder.
- Marchant, P. R. (2004). A demonstration that the claim that brighter lighting reduces crime is unfounded. *British Journal of Criminology*, 44(3), 441-447. Google Scholar.
- Marklund, F. (2011). *Hot spots för brott i sex svenska städer. En studie av förutsättningarna för platsbaserat polisiärt arbete i Sverige*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martinson, R. (1974). What works? Questions and answers about prison reform. *Public Interest*, 22-54.
- Mawby, R. I., & Simmonds, L. (2004). Feelings of security in the city: Anxiety over crime as spatially defined. *Security Journal*, 17(2), 73-85. Google Scholar.
- Mayhew, H. (1862). *London labour and the London poor: Cyclopaedia of the condition and earnings of those that will work, those that cannot work, and those that will not work ; by several contributors. Extra vol.: Those that will not work, comprising prostitutes, thieves, swindlers, beggars*. Google Books.
- Mayhew, P., Clarke, R. V. G., Sturman, A., & Hough, J. M. (1976). *Research Study: Crime as opportunity* (Vol. 34). Great Britain Home Office, Research and Planning Unit. Google Scholar.
- Mellgren, C. (2011). Neighbourhood influences on fear of crime and victimization in Sweden. A review of the crime survey literature. *Internet Journal of Criminology*.
- Mellgren, C., Pauwels, L., & Levander, M. T. (2010). Neighbourhood disorder and worry about criminal victimization in the neighbourhood. *International Review of Victimology*, 17, 291-310. Google Scholar.
- Merry, S. E. (1981a). Defensible space undefended. Social factors in crime control through environmental design. *Urban Affairs Review*, 16(4), 397-422.
- Merry, S. E. (1981b). *Urban danger: Life in a neighborhood of strangers*. Philadelphia: Temple University Press. Amazon.

- Michael, S. E., Saville, G., & Warren, J. W. (2012). A CPTED bibliography: Publications related to urban space, planning, architecture and crime prevention through environmental design, 1975-2011. www.safecascadia.org. 2.12 edition.
- Midtveit, E. (2005). Crime prevention and exclusion: From walls to opera music. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 6(1), 23-38. CrossRef.
- Miljøverndepartementet. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Monchuk, L., & Clancey, G. (2013). A comparative analysis of crime risk assessments and their application in greater manchester and new south wales. *Built Environment*, 39(1), 74-91. Google Scholar.
- Mustaine, E. E. (2010). Lifestyle theory. In B. S. Fisher & S. P. Lab (Eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (Online ed., pp. 527-31). Sage Publications.
- Nagin, D. S., & Paternoster, R. (1993). Enduring individual differences and rational choice theories of crime. *Law and Society Review*, 2(3), 467-96. Google Scholar.
- Nasar, J. L., & Fisher, B. (1993). Hot-spots of fear and crime - a multimethod investigation. *Journal of Environmental Psychology*, 13(3), 187-206. Web of Knowledge.
- Nasar, J. L., & Jones, K. M. (1997). Landscapes of fear and stress. *Environment and Behavior*, 29(3), 291-323. Google Scholar.
- Nauta, O. (2004). De effectiviteit van het politiekeurmerk veilig wonen. *DSP Groep, Amsterdam*. Google Scholar.
- Newman, O. (1972). *Defensible space. Crime prevention through urban design*. New York: Macmillan. Google Scholar.
- Newman, O. (1996). *Creating defensible space*. U.S. Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research .
- Nielsen, H., Graulund, A., Scherg, R. H., & Skifter Andersen, H. (2010). *Den særlige byfornyelsesindsats 2004-2010*. København: Socialministeriet. Google Books.
- Norges Byggforskningsinstitutt. (2004). *Bedre planlegging færre farer. Kriminalitetsforebyggende sjekkliste for planleggere*. Det kriminalitetsforebyggende råd.
- Nørgaard, H., & Børresen, S. K. (2007). *Byrum for alle...: Udfordringer, konflikter og indsatser*. Det Kriminalpræventive Råd; Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet. Google Scholar.
- Nørgaard, H., & Scherg, R. H. (2009). *Evaluerings af integrationsministeriets puljer til forebyggelse af kriminalitet*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet. Google Books.
- Nørgaard, H., & Ærø, T. (2004). *Kriminalitet, tryghed og indsatser i de syv første kvarter-løftområder*. Statens Byggeforskningsinstitut, SBI Hørsholm. Google Scholar.
- Nørgaard, H., Ærø, T., & Leth Nielsen, S. (2006). *Tryghed i parcelhusområder*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut, SBI. Google Scholar.
- Oberwittler, D. (2008). Armut macht angst. Ansätze einer sozialökologischen interpretation der kriminalitätsfurcht. In A. Groenemeye & S. Wieseler (Eds.), *Soziologie sozialer probleme und sozialer kontrolle: Realitäten, repräsentationen und politik* (pp. 215-30). Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften. Google Books.
- Odense kommune. (2012). *Tryghedsbarometer 2012*. Odense: Odense kommune.
- Office of the Deputy Prime Minister and Home Office. (2004). *Safer places: The planning system and crime prevention*. Tonbridge: Thomas Telford. Google Scholar.
- Osgood, D. W., & Anderson, A. L. (2004). Unstructured socializing and rates of delinquency. *Criminology*, 42(3), 519-550. Google Scholar.
- Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61(4), 635-55. Google Scholar.
- Pain, R. (2000). Place, social relations and the fear of crime: A review. *Progress in Human Geography*, 24(3), 365-87. Google Scholar.
- Pain, R., MacFarlane, R., Turner, K., & Gill, S. (2006). 'When, where, if, and but': Qualifying GIS and the effect of streetlighting on crime and fear. *Environment and Planning A*, 38(11), 2055-74. Google Scholar.
- Painter, K. A., & Farrington, D. P. (2001). The financial benefits of improved street lighting, based on crime reduction. *Lighting Research and Technology*, 33(1), 3-12. Google Scholar.

- Park, P. E., & Burgess, E. W. (1984). *The city: Suggestions for investigation of human behavior in the urban environment*. Chicago: University of Chicago Press. (Original work published 1925) WorldCat.
- Park, R. E. (1936). Human ecology. *The American Journal of Sociology*, 42, 1-15.
- Paulsen, D. J. (2013). *Crime and planning : Building socially sustainable communities*. Boca Raton: CRC Press. Google Books.
- Pearson, S., Ardron, R., Lawless, P., Wells, P., Dickinson, S., Fordham, G., . . . Meegan, R. (2008). *Delivering safer neighbourhoods. Experiences from the new deal for communities programme*. Communities and Local Government.
- Penn, A. (2003). Space syntax and spatial cognition: Or why the axial line? *Environment & Behavior*, 35(1), 30-65. doi:10.1177/0013916502238864
- Perkins, D. D., & Taylor, R. B. (1996). Ecological assessments of community disorder: Their relationship to fear of crime and theoretical implications. *American Journal of Community Psychology*, 24(1), 63-107. Google Scholar.
- Plater-Zyberk, E., & Donnelly, B. F. (2010). New urbanism. In R. Hutchison (Ed.), *Encyclopedia of urban studies* (pp. 549-54). Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. Google Books.
- Poyner, B. (2006). *Crime-free housing in the 21st century*. London: Jill Dando Institute of Crime Science, University College London. Google Books.
- Pratt, T. C., & Cullen, F. T. (2005). Assessing macro-level predictors and theories of crime: A meta-analysis. *Crime and Justice*, 32, 373-450. JSTOR.org: <http://www.jstor.org/stable/3488363>
- Pridemore, W. A., & Grubestic, T. H. (2013). Alcohol outlets and community levels of interpersonal violence: Spatial density, outlet type, and seriousness of assault. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 50(1), 132-159. doi:10.1177/0022427810397952
- Pridemore, W. A., & Grubestic, T. H. (2012). A spatial analysis of the moderating effects of land use on the association between alcohol outlet density and violence in urban areas. *Drug and Alcohol Review*, 31(4), 385-93.
- Quetelet, A. (1836). *Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essais de physique sociale*. Bruxelles.
- Rådgivende sociologer. (2008). *Unge, vold og utryghed i nattelivet. En spørgeskemaundersøgelse blandt unge mellem 14 og 26 år*. Det Kriminalpræventive Råd.
- Regoeczi, W. C. (2002). The impact of density: The importance of nonlinearity and selection on flight and fight responses. *Social Forces*, 81(2), 505-30. Google Scholar.
- Reis, A. T. L., Portella, A. A., Bennett, J. T. G., & Lay, M. C. D. (2003). Accessibility and security: Syntactic and perceptual analysis in two low-income housing estates. In *4th international space syntax symposium*. London. Google Scholar.
- Relation-Lab. (2011). *Sikkerhed og tryghed på befærdede steder*. Google Scholar.
- Rengert, G., & Pelfrey Jr, W. (1998). Cognitive mapping of the city center: Comparative perceptions of dangerous places. *Crime Prevention Studies*, 8, 193-218. Google Scholar.
- Reppetto, T. A. (1976). Crime prevention and the displacement phenomenon. *Crime & Delinquency*, 22(2), 166-77. Sage.
- Reynald, D., Averdijk, M., Elffers, H., & Bernasco, W. (2008). Do social barriers affect urban crime trips? The effects of ethnic and economic neighbourhood compositions on the flow of crime in the Hague, the Netherlands. *Built Environment*, 34(1), 21-31.
- Reynald, D. M. (2010). Crime prevention through environmental design. In B. S. Fisher & S. P. Lab (Eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (Online ed., pp. 221-6). Sage Publications.
- Reynald, D. M., & Elffers, H. (2009). The future of Newman's defensible space theory: Linking defensible space and the routine activities of place. *European Journal of Criminology*, 6(1), 25-46.
- Roman, C. G., & Chalfin, A. (2008). Fear of walking outdoors. A multilevel ecologic analysis of crime and disorder. *American Journal of Preventive Medicine*, 34(4), 306-12. Google Scholar.
- Roncek, D. (1993). Mapping crime: An inescapable but valuable task for intracommunity analysis. In R. C. Block & R. L. Block (Eds.), *Questions and answers in lethal and non-lethal violence. Proceedings of the second annual workshop of the homicide re-*

- search working group (pp. 155-61). Washington: National Institute of Justice. Google Scholar.
- Rosenbaum, D. P. (1987). The theory and research behind neighborhood watch: Is it a sound fear and crime reduction strategy? *Crime & Delinquency*, 33(1), 103-134
- Rountree, P. W. (1998). A reexamination of the crime-fear linkage. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35(3), 341-372. Google Scholar.
- RTI International. (2010). *Independent evaluation of the national weed and seed strategy*. Washington: Office of Justice Programs .
- Russell, B. (1951). *New hopes for a changing world*. London: George Allen & Unwin.
- Sacco, V. (2005). *When crime waves*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications. Google Books.
- Sampson, R. J. (2006a). Collective efficacy theory: Lessons learned and directions for future inquiry. In Cullen, Wright, & Blevins, Kristie R (Eds.), *Taking stock: The status of criminological theory* (pp. 149-67). New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers. Google Books.
- Sampson, R. J. (2006b). How does community context matter? Social mechanisms and the explanation of crime rates. In P. O. H. Wikström & R. J. Sampson (Eds.), *The explanation of crime: Context, mechanisms, and development* (pp. 31-60). Cambridge: Cambridge University Press. Google Scholar.
- Sampson, R. J. (2012). *Great american city: Chicago and the enduring neighborhood effect*. Chicago: The University of Chicago Press. Google Books.
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774. Google Scholar.
- Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105(3), 603-51. Web of Knowledge.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-24.
- Sandstig, G. (2010). *Otrygghetens landskap. En kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på medierna roll*. Ph.d. afhandling. Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation 58. Google Scholar.
- Saville, G. (2009). SafeGrowth: Moving forward in neighbourhood development. *Built Environment*, 35(3), 386-402. Google Scholar.
- Saville, G., & Cleveland, G. (2008). Second-Generation CPTED the rise and fall of opportunity theory . In R. I. Atlas (Ed.), *21st century security and CPTED: Designing for critical infrastructure protection and crime prevention* (pp. 79-90). Boca Raton: CRC Press. Google Books.
- Saville, G., & Mangat, M. (2009). *SafeGrowth: Creating safety and sustainability through community building and urban design*. Community Safety Paper Series. New York: MetLife Foundation and LISC/CSI. Available at http://www.policefuturists.org/pdf/LISC_SafeGrowth_final.pdf. Accessed. Google Scholar.
- Scherer, K. R., Wrانik, T., Sangsue, J., Tran, V., & Scherer, U. (2004). Emotions in everyday life: Probability of occurrence, risk factors, appraisal and reaction patterns. *Social Science Information*, 43(4), 499-570
- Scherg, R. H. (2006). 'Synd, forbrydelser og laster'. Forbryderen i 1800-tallets Danmark. *Historisk Tidsskrift*, 106(1), 64-90. Google Scholar
- Schneider, R. H., & Kitchen, T. (2007). *Crime prevention and the built environment*. London; New York: Routledge. Amazon.
- Sevtsuk, A., & Mekonnen, M. (2012). *Urban network analysis A toolbox for arcgis 10 / 10.1. Help*. Singapore: City Form Lab.
- Shaftoe, H. (2004). Do symbolic barriers prevent crime and offer an increased sense of safety? A pilot study. *Planning Practice and Research*, 19(4), 447-52. CrossRef.
- Shaftoe, H., & Read, T. (2005). Planning out crime: The appliance of science or an act of faith? In N. Tilley (Ed.), *Handbook of crime prevention and community safety* (pp. 245-65). Willan publishing. Google Scholar.
- Shaw, C. R. (1930). *The jack-roller: A delinquent boy's own story*. Chicago: University of Chicago Press. Google Books.
- Shaw, C. R. (1938). *Brothers in crime*. Chicago: Univ. of Chicago Press. WorldCat.

- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas, a study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in american cities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shaw, C. R., & Moore, M. E. (1931). *The natural history of a delinquent career*. Chicago, Ill.: The University of Chicago Press. WorldCat.
- Sherman, L. W. (1995). Hot spots of crime and criminal careers of places. *Crime and Place*, 4, 35-52. Google Scholar.
- Sherman, L. W. (1997). Communities and crime prevention. In L. W. Sherman, D. C. Gottfredson, D. C. Mackenzie, J. Eck, P. Reuter, & S. Bushway (Eds.), *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising*. Washington DC: National Institute of Justice Research in Brief, US Department of Justice. Google Scholar.
- Sherman, L. W., Gartin, P. R., & Buerger, M. E. (1989). Hot spots of predatory crime: Routine activities and the criminology of place. *Criminology*, 27(1), 27-55. Web of Knowledge.
- Skifter Andersen, H. (2003). *Urban sores: On the interaction between segregation, urban decay, and deprived neighbourhoods*. Aldershot: Ashgate. Google Books.
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder and decline*. New York: Free Press.
- Skogan, W. G. (1981). Assessing the behavioral context of victimization. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), 72(2), 727-42. JSTOR.
- Skogan, W. G. (1986). The fear of crime and its behavioral implications. In E. A. Fattah (Ed.), *From crime policy to victim policy* (pp. 167-88). London: Macmillan. Google Scholar.
- Skogan, W. G., & Maxfield, M. G. (1981). *Sage library of social research: Vol. 124. Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*. Beverly Hills: Sage Publications. LOC.
- Smith, C. J., & Patterson, G. E. (1980). Cognitive mapping and the subjective. *Geography of crime*. In D. E. Georges-Abeyie & K. D. Harris (Eds.), *Crime: A spatial perspective* (pp. 205-18). New York: Columbia University Press. Google Scholar.
- Smith, M. J., & Cornish, D. B. (2006). *Secure and tranquil travel : Preventing crime and disorder on public transport*. London: Jill Dando Institute of Crime Science, University College London. Google Books.
- Smith, P., Phillips, T. L., & King, R. D. (2010). *Incivility: The rude stranger in everyday life*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. Google Books.
- Soomeren, P., & Woldendorp, T. (1997). CPTED in the netherlands. In URL http://Www.Edoca.Net/resources/conference%20papers/noordwijk/CPTED_NL.PDF. PDF. Google Scholar.
- Soothill, K., Christoffersen, M. N., Hussain, M. A., & Francis, B. (2010). Exploring paradigms of crime reduction. An empirical longitudinal study. *British Journal of Criminology*, 50(2), 222-38. CrossRef.
- Sorensen, D. W. M. (2003). *The nature and prevention of residential burglary: A review of the international literature with an eye toward prevention in denmark*. Denmark's Ministry of Justice Copenhagen. Google Scholar.
- Sorensen, D. W. M. (2007). Kriminalitetsrejsen: Om indbrudstyves mobilitet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 94(2), 143-59. Google Scholar.
- Sorensen, S., Hayes, J. G., & Atlas, R. (2008). Understanding CPTED and crime prevention. In R. I. Atlas (Ed.), *21st century security and CPTED: Designing for critical infrastructure protection and crime prevention* (pp. 53-78). Boca Raton: CRC Press. Google Books.
- Southworth, M., & Owens, P. M. (1993). The evolving metropolis: Studies of community, neighborhood, and street form at the urban edge. *Journal of the American Planning Association*, 59(3), 271-87. CrossRef.
- Stanko, E. A. (1995). Women, crime, and fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539(1), 46-58.
- Stark, R. (1987). Deviant places: A theory of the ecology of crime. *Criminology*, 25(4), 893-910. Google Scholar.
- Stockholm County Police Authority. (2006). *Bo tryggt 05 - handbook for crime prevention and security enhancement in homes and residential areas*. Stockholm: Stockholm County Police Authority. (Original work published 2005)

- Stucky, T. D., & Ottensmann, J. R. (2009). Land use and violent crime. *Criminology*, 47(4), 1223-64. Google Scholar.
- Stummvoll, G. (2012). Governance through norms and standards: The normative force behind design-led crime prevention. *Criminology and Criminal Justice*, 12(4), 377-396. CrossRef.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4 ed.). Chicago: J.B. Lippincott Co. WorldCat.
- Svensson, R., & Oberwittler, D. (2010). It's not the time they spend, it's what they do: The interaction between delinquent friends and unstructured routine activity on delinquency. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 1006-14.
- Taylor, R. B. (1997). Social order and disorder of street blocks and neighborhoods: Ecology, microecology, and the systemic model of social disorganization. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34(1), 113-55. CrossRef.
- Taylor, R. B. (2001). *Crime & Society: Breaking away from broken windows. Baltimore neighborhoods and the nationwide fight against crime, grime, fear, and decline* crime & society. Boulder: Westview. Google Books.
- Taylor, R. B. (2002). Crime prevention through environmental design (CPTED): Yes, no, maybe, unknowable, and all of the above. In A. Churchman & R. B. Bechtel (Eds.), *Handbook of environmental psychology* (pp. 413-426). New York, NY: John Wiley & Sons. Google Scholar.
- Taylor, R. B., & Covington, J. (1993). Community structural change and fear of crime. *Social Problems*, 40(3), 374-97. Google Scholar.
- Taylor, R. B., & Gottfredson, S. (1986). Environmental design, crime, and prevention: An examination of community dynamics. *Crime and Justice*, 387-41
- Taylor, R. B., Koons, B. A., Kurtz, E. M., Greene, J. R., & Perkins, D. D. (1995). Street blocks with more nonresidential land use have more physical deterioration evidence from baltimore and philadelphia. *Urban Affairs Review*, 31(1), 120-136. Google Scholar.
- Teedon, P., Reid, T., Griffiths, P., & Coleman, R. (2010). Evaluating secured by design door and window installations: Effects on residential crime. *Crime Prevention and Community Safety*, 12(4), 246-62. CrossRef.
- Telep, C. W., & Weisburd, D. (2012). What is known about the effectiveness of police practices in reducing crime and disorder? *Police Quarterly*, 15(4), 331-357. CrossRef.
- The Congress for the New Urbanism. (2001). Charter of the new urbanism. *Charter of the new urbanism*. <http://www.cnu.org/charter>.
- Thomas, C. W., & Hyman, J. M. (1977). Perceptions of crime, fear of victimization, and public perceptions of police performance. *Journal of Police Science and Administration*, 5(3), 305-317. Google Scholar.
- Tilley, N. (2009). *Crime prevention*. Cullompton: Willan. Google Books.
- Tilley, N. (2010). Neighborhood watch programs. In B. S. Fisher & S. P. Lab (Eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (Online ed., pp. 592-7). Sage Publications.
- Tita, G. E., Petras, T. L., & Greenbaum, R. T. (2006). Crime and residential choice: A neighborhood level analysis of the impact of crime on housing prices. *Journal of Quantitative Criminology*, 22(4), 299-317. CrossRef.
- Town, S. (2001). *Crime displacement. The perception, problems, evidence and supporting theory*. Dissertation.
- Town, S., & O'Toole, R. (2005). Crime-Friendly neighborhoods. *Reason*, 36(9), 30-6.
- Törnqvist, M. (2002). *Bebyggelseinriktade åtgärder mot brott och otrygghet*. Stockholm: Brotsförebyggande rådet.
- Trollegaard, S., Christiansen, U., & Glavig, M. (2001). *Rapport om forskningsprojekt vedrørende: Sammenhængen mellem forekomsten af kriminalitet og de by- og bebyggelsesmæssige forhold i og omkring gerningsstedet*. Upubliceret rapport.
- Troy, A., Morgan Grove, J., & O'Neil-Dunne, J. (2012). The relationship between tree canopy and crime rates across an urban-rural gradient in the greater baltimore region. *Landscape and Urban Planning*, 106(3), 262-70. CrossRef.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science (New York, N.Y.)*, 185(4157), 1124-31. Google Scholar.

- Unstad, M. E., & Christophersen, J. (1999). Kriminalitetsforebyggende bygging. In T. Skouen (Ed.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging* (pp. 15-28). Oslo: Norsk Form.
- Van den Berg, L., Pol, P. M. J., Mingardo, G., & Speller, C. J. M. (2006). *The safe city* (pp. 1-6). Aldershot: Ashgate. Google Scholar.
- Vanderveen, G. (2006). *Interpreting fear, crime, risk, and unsafety: Conceptualisation and measurement*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers. Google Books.
- Van Dijk, J., Manchin, R., van Kesteren, J., Nevala, S., & Hideg, G. (2005). *The burden of crime in the EU. Research report: A comparative analysis of the european survey of crime and safety (EU ICS) 2005*. Google Scholar.
- Van Dijk, J., Van Kesteren, J., & Smit, P. (2007). Criminal victimisation in international perspective. *The hague: United nations office on drug and crime*. Google Scholar.
- Van Dijk, J. J. M., & De Waard, J. (1991). A two-dimensional typology of crime prevention projects: With a bibliography. In *Criminal justice abstracts* (Vol. 23, pp. 483-503). Google Scholar.
- Van Wilsem, J. (2009). Urban streets as micro contexts to commit violence. In D. Weisburd, W. Bernasco, & G. J. N. Bruinsma (Eds.), *Putting crime in its place* (pp. 199-216). New York: Springer. Google Scholar.
- Van Wilsem, J., Wittebrood, K., & De Graaf, N. D. (2006). Socioeconomic dynamics of neighborhoods and the risk of crime victimization: A multilevel study of improving, declining, and stable areas in the netherlands. *Social Problems*, 53(2), 226-47. Google Scholar.
- Vestergaard, H., & Haagerup, C. D. (2010). *Et bedre image: Muligheder og udfordringer i boligområder*. København: Socialministeriet. Google Books.
- Vold, G. B., Bernard, T. J., & Snipes, J. B. (2002). *Theoretical criminology* (5 ed.). New York: Oxford University Press. Google Books.
- Vollaard, B., & van Ours, J. C. (2011). Does regulation of built-in security reduce crime? Evidence from a natural experiment*. *The Economic Journal*, 121(552), 485-504. CrossRef.
- Wang, K., & Taylor, R. B. (2006). Simulated walks through dangerous alleys: Impacts of features and progress on fear. *Journal of Environmental Psychology*, 26(4), 269-83. Google Scholar.
- Warming, M. (2001). *Trygge boligområder. Forslag til kriminalpræventiv renovering*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Warr, M. (1990). Dangerous situations: Social context and fear of victimization. *Social Forces*, 68(3), 891-907. Google Scholar.
- Weisburd, D., & Telep, C. W. (2010). The efficiency of place-based policing. *Evidence Based Policing*, (17), 247-62. Google Scholar.
- Weisburd, D., Groff, E., & Yang, S. -M. (2012). *The criminology of place: Street segments and our understanding of the crime problem*. New York: Oxford University Press. Google Books.
- Weisburd, D., Morris, N. A., & Groff, E. R. (2009). Hot spots of juvenile crime: A longitudinal study of arrest incidents at street segments in seattle, washington. *Journal of Quantitative Criminology*, 25(4), 443-67. Web of Knowledge.
- Weisburd, D., Telep, C. W., & Braga, A. A. (2010). *Platsens betydelse för polisarbete. Empiriskt stöd och policyrekommendationer*. Stockholm: BRÅ. Google Scholar.
- Weisburd, D., Wyckoff, L. A., Ready, J., Eck, J. E., Hinkle, J. C., & Gajewski, F. (2006). Does crime just move around the corner? A controlled study of spatial displacement and diffusion of crime control benefits. *Criminology*, 44(3), 549-92. Google Scholar.
- Welsh, B., & Farrington, D. P. (2009). *Making public places safer: Surveillance and crime prevention*. Oxford: Oxford University Press.
- Welsh, B. C., Farrington, D. P., & Welsh, B. P. (2008). Effects of improved street lighting on crime. *Campbell Systematic Reviews*, 13. Google Scholar.
- White, G. F. (1990). Neighborhood permeability and burglary rates. *Justice Quarterly*, 7(1), 57-67. Google Scholar.
- Whitley, R., & Prince, M. (2005). Fear of crime, mobility and mental health in inner-city london, UK. *Social Science & Medicine*, 61(8), 1678-88. Web of Knowledge.

- Whitworth, A., & McLennan, D. (2010). Geographical displacement or diffusion of benefit around area-based interventions? Evidence from the new deal for communities. *People, Place and Policy Online*, 4(3), 76-88. CrossRef.
- Wikström, P. O. H. (1991). *Research in Criminology: Urban crime, criminals, and victims: The Swedish experience in an anglo-american comparative perspective*. New York: Springer-Verlag Publishing. Google Scholar.
- Wikström, P. O. H., & Loeber, R. (2000). Do disadvantaged neighborhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents? A study of male juvenile serious offending, individual risk and protective factors, and neighborhood context. *Criminology*, 38(4), 1109-142. Google Scholar.
- Wikström, P. O. H., & Sampson, R. J. (2003). Social mechanisms of community influences on crime and pathways in criminality. In B. B. Lahey, T. E. Moffitt, & A. Caspi (Eds.), *Causes of conduct disorder and serious juvenile delinquency* (pp. 118-48). New York: Guilford Press. Google Scholar.
- Wikström, P. O. H., Ceccato, V., Hardie, B., & Treiber, K. (2010). Activity fields and the dynamics of crime. *Journal of Quantitative Criminology*, 26(1), 55-87. SpringerLink.
- Wikström, P. O. H., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. (2012). *Breaking rules: The social and situational dynamics of young people's urban crime*. Oxford: Oxford University Press. Google Books.
- Wilcox, P., Quisenberry, N., Cabrera, D. T., & Jones, S. (2004). Busy places and broken windows? Toward defining the role of physical structure and process in community crime models. *The Sociological Quarterly*, 45(2), 185-207. JSTOR.org: <http://www.jstor.org/stable/4121169>
- Wiles, P., & Costello, A. (2007). *The 'road to nowhere': The evidence for travelling criminals* [Briefing note] (Briefing note). London: Home Office. 207. Google Books.
- Wilson, J. Q. (1975). *Thinking about crime*. Basic books. Google Books.
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. (1982). The police and neighborhood safety: Broken windows. *Atlantic Monthly*, 127, 29-38. Google Scholar.
- Wolf, P. (1985). *Om lokalisering af kriminalitet og kriminelle med henblik på kriminalitetsforebyggende miljøplanlægning og forskning*. [Pamphlet] København: Det Kriminalpræventive Råd. Google Books.
- Wolfgang, M. E., & Ferracutti, F. (1967). *The subculture of violence: Towards an integrated theory in criminology*. London: Tavistock Publications. WorldCat.
- Wood, E. (1961). *Housing design: A social theory*. New York: Citizens, Housing and Planning Council of New York Inc.
- Wortley, R. (2001). A classification of techniques for controlling situational precipitators of crime. *Security Journal*, 14(4), 63-82. Google Scholar.
- Wortley, R. (2008). Situational precipitators of crime. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 48-69). Cullompton: Willan Publishing. Google Scholar.
- Wortley, R. (2010). Situational crime prevention, critiques of. In *Encyclopedia of victimology and crime prevention* (pp. 885-8). Sage Publications. <<http://www.sage-reference.com.zorac.aau.dk/view/victimologyandcrime/n299.xml>>.
- Zelinka, A., & Brennan, D. (2001). *SafeScape: Creating safer, more livable communities through planning and design*. Chicago: Planners Press, American Planning Association. Google Books.
- Ærø, T., & Christensen, G. (2003). *Forebyggelse af kriminalitet i boligområder*. Hørsholm: By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut. Google Scholar.
- Ærø, T., Skifter Andersen, H., & Andersen, H. T. (2004). Forebyggelse af normbrud og konflikter i boligområder. In *Sbi 2004:01: Den mangfoldige by* (pp. 198-212). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut. Google Scholar.

ⁱ Projektbeskrivelse kan hentes fra Det Kriminalpræventive Råds hjemmeside: <http://www.dkr.dk/sites/default/files/Tryghed%20via%20byplanlægning%20projektbeskrivelse%20ny.pdf> (lokaliseret 20.06.13).

ⁱⁱ Som altid ligger ansvaret for eventuelle unøjagtigheder, fejl og mangler dog helt og holdent hos forfatteren.

ⁱⁱⁱ Vi har således haft tryghedspakker, og de tre seneste justitsministre har alle understreget bekæmpelse af utryghed som et særligt indsatsfelt: "Følelsen af tryghed, det har man krav på i et demokratisk samfund", Brian Mikkelsen (K), Det Kriminalpræventive Råds årsmøde d. 25. marts 2009. Se endvidere udtalelser af Lars Barfod (K) (<http://www.dr.dk/nyheder/politik/2010/03/11/080757.htm>); og Morten Bødskov (S) (<http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2012/10/09/062216.htm#>).

^{iv} For personer med særlig interesse i den tilgængelige litteratur på feltet kan henvises til bl.a. Michael et al. (2012) meget omfattende og nyligt opdaterede CPTED-bibliografi. Fokus er på perioden 1975-2011, men inkluderer også forskning før denne periode. Bibliografien er tilgængelig på Internettet. Se http://www.safecascadia.org/documents/CPTED_Bibliography2012.htm (lokaliseret 2012.11.05).

^v Quetelet og Guerry tilhører begge den såkaldte kategoriske skole, som udførte en række undersøgelser af kriminalitetens udbredelse og sammenhænge med udgangspunkt i fransk befolkningsstatistik, og de fremstår i dag som pionererne på feltet (Anselin, Cohen, Cook, Gorr & Tita, 2000).

^{vi} Høj velstand (på makroniveau) nedsætter med andre ord ikke udsathed for kriminalitet, men mindsker tilsyneladende utrygheden. I en analyse baseret på en sammenligning af de europæiske lande fandt Hummelsheim et al. (2011, p. 338), at forskelle i velfærdsstatsmodeller kunne forklare en stor del af forskellene i utrygheden landene imellem. Det var således "the degree of social security provided in a country through its welfare state provision", der var afgørende for niveauet af utryghed, hvor især niveauet for den kapacitetsopbyggende velfærd var afgørende.

^{vii} Der er stadig en teoretisk diskussion, om hvornår en koncentration af kriminalitet skal betegnes som et *hot spot*, og der er således heller ikke en veletableret definition af *hot spots* (Chainey, Reid & Stuart, 2003, p. 31; Eck, Chainey, Cameron, Leitner & Wilson, 2005, p. 2; Harries, 1999, p. 112). Almindeligvis defineres en koncentration af kriminalitet dog som et *hot spot*, når der på et sted eller i et område er "distinctly high concentrations of crime, relative to the overall distribution of crime" (Chainey et al., 2003, p. 31). *Hot spot*-begrebet anvendes som oftest i relation til koncentration på mikroniveau, men bruges undertiden også om koncentrationer af kriminalitet på områdeniveau.

^{viii} Det har vist sig, at forbindelsen mellem utryghed og helbred også går den anden vej. Jackson og Stafford (2009) fandt på baggrund af tidsseriedata, at dårligt helbred medførte større utryghed.

^{ix} Som i det foregående fokuseres alene på displacement/diffusion of benefit-problematikken i forhold til situationelle indsatser, såsom *target hardening*, tv-overvågning m.m. og altså ikke konsekvenser af fx geografisk fokuseret politiindsats (såsom *hot spot policing*). For en diskussion af displacement i forhold til *hot spot policing* kan henvises til en systematiske forskningsoversigt af Kate Bowers et al. (2011).

^x I Guerrette og Bowers' (2009, pp. 1345-6) systematiske review bemærkes det således, at "the most common form of displacement and diffusion examined was spatial (47 percent) followed by offense (24 percent), target (14 percent), and tactical (9 percent). Temporal forms of displacement were examined in only 5 percent of the

total examinations, and less than 1 percent of the examinations were for perpetrator displacement”.

^{xi} I deres udvikling af begrebet *diffusion of benefits* ekskluderer Clarke & Weisburd (1994, p. 168) en del effekter som almenkendte '*side-effects*', der måske i stedet kunne beskrives som spredning af nytte, eller som man i modsat fald nok ville inkludere i en analyse af *displacement*.

^{xii} Tilsvarende konklusioner om forskydning og spredning af effekt drages i forhold til en række bredere områdebaserede indsatser. Således fandt Whitworth & McLennan (2010) i deres evaluering af forskydningsproblematik og spredning af effekt i 36 områdebaserede indsatser i Storbritannien, at der ikke var tegn på forskydning af kriminalitet, men snarere på en spredning af effekt.

^{xiii} Det bør dog nævnes, at en række andre forskere ud over Jacobs og Newman medvirkede til at udbrede ideen om, at arkitektur og byplanlægning kan påvirke kriminaliteten, såsom Kevin Lynch (1960), Shlomo Angel og Elisabeth Wood. I 1961 – samme år som Jane Jacobs bog udkom – udgav den amerikanske sociolog Elisabeth Wood (1961) en rapport med anbefalinger til at forbedre sikkerheden i det sociale boligbyggeri i Chicago via forskellige designløsninger, herunder brug af vandalsikre materialer. Shlomo Angel (1961) skrev ph.d.-afhandling om gadekriminalitet i Oakland, Californien, og fremkom i 1968 som den første med hypotesen om, at intensiteten af et områdes arealanvendelse havde betydning for kriminalitetsniveauet i området – mere herom nedenfor s. 77 (jf. Cozens, 2008, pp. 154-5).

^{xiv} De underliggende tanker bag den modernistiske byplanideologi sporer Jacobs (1961, pp. 17-23) tilbage til fire forskellige byplanlægningsideer fra 1800-tallet og frem: 1) Ebenezer Howard: 'The Garden City-bevægelse', 2) 'Decentristerne', 3) Le Corbusier og det moderne manifest og slutteligt 4). 'The City Beautiful-bevægelsen'.

^{xv} Som Newman (1972, p. 50) skrev, handlede *Defensible Space* om: "1) *The capacity of the physical environment to create perceived zones of territorial influence: mechanisms for the subdivision and articulation of areas of the residential environment intended to reinforce inhabitants in their ability to assume territorial attitudes and prerogatives.* 2) *The capacity of physical design to provide surveillance opportunities for residents and their agents: mechanisms for improving the capacity of residents to casually and continually survey the non-private areas of their living environment, indoor and out.* 3) *The capacity of design to influence the perception of a project's uniqueness, isolation, and stigma: mechanisms which neutralize the symbolic stigma of the form of housing projects, reducing the image of isolation, and the apparent vulnerability of inhabitants.* 4) *The influence of geographical juxtaposition with "safe zones" on the security of adjacent areas: mechanisms of juxtaposition – the effect of location of a residential environment within a particular urban setting or adjacent to a "safe" or "unsafe" activity area.*"

^{xvi} Nedenfor bliver social desorganisationstilgang diskuteret, som til dels også indeholder et udviklingsperspektiv på miljøet. Den nyeste forskning peger dog på at 'kollektiv handlekraft' (*collective efficacy*) – som udspringer af sociale desorganisations-teorien – fortrinsvis ser ud til at gælde situationelt frem for udviklingsmæssigt (Kirk, 2008; Sampson, 2006a; Wikström & Sampson, 2003). Analytisk har man i social desorganisations/kollektiv handlekraft-traditionen dog ikke altid skelnet mellem områder med kriminalitet (*crime location*) og områder med kriminelle (*criminal residence*) (Brantingham & Brantingham, 1981, p. 17), og relateret hertil har forskere i denne tradition ikke altid gjort det helt klart, hvornår miljøet tænkes situationelt indvirkende, og hvornår det tænkes udviklingsmæssigt indvirkende (Wikström et al., 2012, p. 35). At undersøge miljøets udviklingsmæssige betydning er metodisk vanskeligt. Tidligere har man undersøgt det med udgangspunkt i bopælsområdet som eneste miljøkontekst, men de senere år er man blevet mere klar over, at bopælsmiljøet ikke er det eneste miljø af betydning for menneskers udviklingsmæssige prægning. Man ved, at mennesker (unge/voksne/velstående/mobile måske mere end børn/ældre/dårlig stillede/mobiltetsudfordrede) færdes og opholder sig i en række forskellige miljøer på fx arbejde/uddannelse, hos venner/familie, i fritidsaktiviteter osv., som alt andet lige foregår i et miljø, som man præges af (Bottoms, 2007, p. 563; Bursik & Grasmick, 1993, pp. 1-2; Kinney, Brantingham, Wuschke, Kirk & Brantingham, 2008, p. 63;

Sampson & Raudenbush, 1999, pp. 613-4; Smith, Phillips & King, 2010, p. 5). I en undersøgelse i Storbritannien fandt Wikström et al. (2010, pp. 74-5). således, at den gruppe 14-årige, som de interviewede, opholdt sig mere end halvdelen af tiden uden for bopælsområdet. Det er dog kompliceret at tage højde for menneskers mobilitet og færden uden for bopælsområdet. Wikström et al.'s (2010, pp. 64-5) undersøgelser i Peterboroughs i England anvendte en time-space-budgetmetodologi se (Ceccato & Wikström, 2012; Wikström et al., 2010). En anden anvendelig metode baseret på en kombination af GPS-sporing og web-survey kan skimtes i Harder et al.'s (2008) undersøgelse af unge i Aalborg. Denne erkendelse af menneskers mobilitet har også konsekvens for analysen af steders situationelle påvirkninger, idet steder eller byrum ikke bare kan ses reflekterende beboersammensætningen i området. Steder både tiltrækker og frastøder bestemte brugergrupper og besøgende på forskellige tidspunkter (jf. Nørgaard & Børresen, 2007, pp. 10-12; Wikström et al., 2012, p. 36), hvorfor steder er forskellige på forskellige tidspunkter.

^{xvii} Man kan sagtens tænke antallet af niveauer større. Brantingham et al. (1986) arbejder således med fem niveauer: nationer, regioner, kommuneklynger, kommuner og nabolag. Hertil kunne føjes, gader og steder. Det er dog hensigtsmæssigt at bibeholder tredelingen, da den analytiske klarhed ellers bliver mindre.

^{xviii} Lande og nationer anses ofte for at være geografiske makroniveau-enheder (fx Hummelsheim et al., 2011). Det synes dog analytisk mest oplagt at anse nationalstaten som en politisk enhed defineret af dens lovgivning og politikker og mindre oplagt som en rumlig enhed, hvilke også er klart fra bl.a. Hummelsheim et al.'s undersøgelse (2011).

^{xix} På engelsk taler man om *community* som kan defineres som: "the social and built environment of a common locality" (Wikström & Sampson, 2003, p. 126). Inden for især social integration-tilgangen skrives der meget om nabolag (*neighbourhoods*), lokalsamfund (*community*). Disse begreber har ofte forskellig betydning hos forskellige forfattere, hvilket gør det svært at etablere en præcis definition af disse centrale begreber. Således kunne Berger allerede i 1978 tælle mere end 100 forskellige definitioner på *community* (jf. Gottdiener & Budd, 2005, p. 12). I Kongsted & Kruize (2011, p. 55) undersøgelse forstås lokalsamfund i relation til sammenhængskraft og kendskab til hinanden og fælles institutioner, fælles faciliteter og mødesteder.

^{xx} Det er endvidere uden for den herværende diskussions ramme at komme ind på betydningen af individuelle forskelle som selvfølgelig også et vigtigt element.

^{xxi} Utryghed og forebyggelse af utryghed er blevet en fremtrædende del af det kriminalpræventive arbejde og den kriminalpræventive miljø- og byplanlægning, og der har i de seneste år været en opblomstring af initiativer, undersøgelser og kortlægninger af utryghed. Vi har de landsdækkende omnibusundersøgelser fra hhv. TrygFonden og Justitsministeriet, som indeholder spørgsmål om utryghed (Balvig & Kyvsgaard, 2011; Hede, Goul Andersen & Andersen, 2011; Justitsministeriets forskningskontor, 2012). I 2010 blev 'Den trygge kommune' lanceret (se www.dentryggekommune.dk), hvilket har resulteret i en række arrangementer og publikationer (Funch, Hammann & Munck, 2010; European Institute for Risk Management, 2012), og derudover har enkelte kommuner (se fx Københavns kommune, 2012; Odense kommune, 2012) og boligselskaber igangsat forskellige indsatser (fx Alsing, 2012). Derudover har der også været andre enkeltstående undersøgelser af utryghed (Ejsing, 2012; Relation-Lab, 2011). Tilsvarende gjorde Det Kriminalpræventive Råd i 2006 det til sin mission ikke bare at forebygge kriminalitet, men også at 'skabe et tryggere samfund', og Rådet har igangsat en række projekter og udgivet en række undersøgelser med afsæt heri (fx Det Kriminalpræventive Råd, 2010). Med andre ord er diskussion om utryghed (og tryghed) noget, som er blevet en integreret del af snakken om ikke bare kriminalitet og kriminalprævention, men også velfærd og trivsel i samfundet.

^{xxii} For en tilsvarende logik i forhold til at vedblive med at bruge *fear of crime*-begrebet: "Historically, scholars have referred to the body of work on emotional responses to crime as 'fear-of-crime' research. [...] It [begrebet '*fear of crime*']" has operated as a clumsy, but nevertheless common, catch-all phrase for a variety of emotional responses to the threat of victimization- which may include studies of 'fear' but

also other negative and even neutral emotions" (Gray, Jackson & Farrall, 2011, p. 75).

^{xxiii} Der er forskel i spørgsmålene mellem TrygFonden og Justitsministeriets undersøgelser, således nævnes 'vold' ikke specifikt i TrygFondens undersøgelse, men i stedet 'kriminalitet' (Hede et al., 2011, p. 23). Dette kan måske forklare, hvorfor der er færre, der bekymrer sig 'meget' i TrygFondens undersøgelse i forhold til Justitsministeriets (10 pct. sammenlignet med 30 pct.).

^{xxiv} I den angelsaksiske litteratur ses undertiden en tilsvarende skelnen mellem '*fear of crime*' og '*concern about crime*' (Brantingham et al., 1986, p. 140; Gabriel & Greve, 2003, p. 601) eller mellem konkret frygt og abstrakt frygt (jf. Heber, 2007, p. 26).

^{xxv} I relation til oplevelse af at blive bange vil der ofte også være en fysiologisk reaktion, men ikke nødvendigvis i forhold til alle typer utryghed. De fysiologiske reaktioner på frygt kan fx være: "eskalerende hjerterytme, forhøjet blodtryk, spænding af musklerne, skærpede sanser, forøget respiration, udvidelse af pupillerne og forekomst af perspiration" (Jacobsen, 2011, p. 326).

^{xxvi} En hovedpointe for Farrell var i udgangspunktet, at utryghed set som en begivenhed var et mere validt mål for utryghed. Siden er Farrell blevet mere positivt stemt over for validiteten og værdien af utryghed som ængstelse. Pointen for Farrall er nu, at begge utryghedsmål har værdi, men at det er nødvendigt at skelne imellem dem og undersøge dem separat (Gray et al., 2011).

^{xxvii} Kongstad og Kruize (2011) har diskuteret, om denne type utryghed bør betegnes som en angstfølelse, men det synes mere korrekt (i hvert fald på dansk) at betegne den som ængstelse frem for kriminalitetsangst (jf. Jacobsen, 2011, p. 326).

^{xxviii} Denne skelnen mellem utryghed som frygt og utryghed som ængstelse er relativ ny og genfindes således almindeligvis ikke i hovedparten af forskningen på feltet. Det har derfor ikke været muligt at forfølge denne frugtbare teoretiske nyudvikling og tilgang til utryghedsproblematikken i kortlægningen af, hvad der skaber utryghed i det byggede miljø.

^{xxix} Det har vist sig, at beplantning generelt er utryghedsreducerende, så længe den ikke anlægges, så den skaber dårlige oversigtsforhold og gode gemmesteder for potentielle gerningsmænd (Kuo & Sullivan, 2001).

^{xxx} Fraværet af tidsserieundersøgelser af utryghed har besværliggjort vurderingen af de udviklingsmæssige konsekvenser af de (kumulerede) utrygge oplevelser (jf. Gray et al., 2011).

^{xxxi} Spørgsmålet, der blev stille i denne undersøgelse er "is crime a problem, is it so much of a problem that it's a bother, and is it such a bother that the respondent wishes to move?" (Hipp, 2013, p. 625).

^{xxxii} En række amerikanske undersøgelser har desuden vist, at folks indtryk af omfanget af kriminalitet i områder, de kendte godt, var mere præcise end i områder, de kendte dårligt (Ferraro, 1995, p. 46).

^{xxxiii} Hverken i Nørgaard og Ærø (2004) undersøgelse af kriminalitet og utryghed efter de første syv kvarterløftområder eller i en anden evaluering af kvarterløftindsatsen (Andersen et al., 2009) undersøges sammenhængen mellem områdernes kriminalitetsniveau og utryghedsniveau.

^{xxxiv} Man kan gruppere og organisere den forhåndenværende forskning og de kriminalpræventive tilgange på forskellige måder. Tanken har her været at konstruere nogle brede, men alligevel distinkte tilgange. De er til dels konstrueret med inspiration fra Webers idealtyper. Som Bjerg (2006, pp. 11-12) skitserer, er idealtypen "et 'tankebillede', hvis formål ikke er den fuldstændige og direkte afspejling eller gengivelse af virkeligheden, men snarere en fremdragelse af 'bestemte betydningsfulde bestanddele af det empiriske virkelighedsindhold". Kategoriseringen i tre hovedstrømninger er primært foretaget med udgangspunkt i kriminologisk og kriminalpræventiv teori for så vidt, at det ikke er i konflikt med perspektiverne på utryghed. I en nyligt publiceret artikel med fokus på udvikling af et *frame work* til studiet af *fear of crime* identificerer Lorenc et al. (2012) således tre tilgange til utryghed i det byggede miljø: 1) social *disorder theory/incivilities theory*, 2) social integrationsteori og 3) CPTED. Disse tre tilgange korresponderer umiddelbart med de kriminologiske strømninger: social integrationsteorien og CPTED (*Social disorder*-tilgangen er teore-

tisk knyttet til bl.a. *broken windows*-tilgangen og er i dag en integreret del af CPTED-tilgangens teoretiske fundament (jf. Cozens et al., 2005), hvorfor diskussionen af dette utryghedsperspektiv falder ind under diskussionen af CPTED).

^{xxxv} Nabolag (*neighbourhoods*), *community* 'lokalsamfund' er svære begreber at definere helt entydigt, da forskellige forskere har forskellige definitioner. I deres indflydelsesrige bog *Neighbourhoods and crime: The dimensions of effective community control* definerer Bursik og Grasmick (1993, p.6) et nabolag (*neighbourhood*) således: "a neighbourhood is a small physical area embedded within a larger area in which people inhabit dwellings. Thus, it is a geographic and social subset of a larger unit. Second, there is a collective life that emerges from the social networks that have arisen among the residents and the sets of institutional arrangements that overlap these networks. That is, the neighbourhood is inhabited by people who perceive themselves to have a common interest in that area and to whom a common life is available. Finally, the neighbourhood has some tradition of identity and continuity over time"...

^{xxxvi} En forudsætning for, at den fleksible udlejning kan fungere, beror på boligområdernes evne til at kunne tiltrække ressourcestærke beboere. Det kan fx være en attraktiv beliggenhed (fx tæthed på bymidte eller natur), høj boligstandard, lave boligudgifter eller lign.

^{xxxvii} Der kan heri skimtes et subkulturelt argument, hvor fokus er på betydningen af en normafvigende og kriminel subkultur. Dette argument vil dog ikke følges her – primært fordi det er kausalt underordnet den sociale desorganisation (jf. Kornhauser, 1978).

^{xxxviii} Der var tidligere en del teoretiske overvejelser, om forekomsten af utryghed kunne skabe mere sammenhængskraft mellem beboerne ved at mobilisere dem til at tage hånd om utryghedens årsager. Denne sammenhæng har dog været vanskelig at finde mere generelt, idet dette alene synes at kunne finde sted i bedrestillede nabolag med relativt få kriminalitetsproblemer (Bursik & Grasmick, 1993; Hope, 1995; Skogan, 1981, 1986).

^{xxxix} En mulig forklaring på dette kriminalitetsmønster kan findes i rutineaktivitetsteorien (se diskussionen nedenfor), som ville forklare det med, at der i de mere velhavende kvarterer er mere, der er værd at stjæle, end i de fattige kvarterer, hvorfor der er relativt flere ejendomsforbrydelser end voldsforbrydelser.

^{xl} "Nabohjælp eller naboansvar i boligområder er aftaler om at se efter hinanden og hinandens bolig, bil og andre effekter" (Det Kriminalpræventive Råd, 2010b, p. 11).

^{xli} Der findes andre betegnelser tilsvarende CPTED i forskellige andre sammenhænge der mere eller mindre dækker over den samme interesse, såsom *Crime prevention through urban design and planning* (Cardia, 2013); *Crime prevention through building, facility and area design* (CEN); *Designing Out Crime*. Her anvendes betegnelsen CPTED, fordi det er den mest udbredte betegnelse for de design- og planlægningsorienterede måder at forebygge kriminalitet på i det byggede miljø.

^{xlii} Et moment, der medvirkede til udbredelse af den situationelle tænkning og *defensible space*-tankegangen i Storbritannien, var Alice Colemans (1985) polemisk betitlede bog *Utopia on Trial: Vision and Reality in Planned Housing*. Frem for at være et selvstændigt bud på nye planmæssige løsninger var hendes bidrag mere en popularisering og udvikling af Newmans ideer – med særlig fokus på hvorledes størrelse eller skala af boligområdet kunne være et kriminalpræventivt problem, således at fx flere boliger, flere boligblokke og flere etager var ensbetydende med mere kriminalitet og uorden (Colquhoun, 2004, pp. 48-51; Cozens, 2008, pp. 158-9).

^{xliii} Den ene af ophavsmændene til den situationelle kriminalprævention, Ronald Clarke, skulle således ifølge Felson & Boba (2010, p. 179) have "no interest in theory, and [...] his only goal is to find practical ways to prevent crime".

^{xliv} Det er værd at bemærke, at rutineaktivitetsteorien således adskiller sig grundlæggende fra den klassiske sociologis (og til dels Oscar Newmans) antagelse om, at kriminalitet i samfundet voksede pga. sammenbrud i de traditionelle værdier (jf. Vold et al., 2002, p. 207).

^{xlv} Året før udgivelsen af Cohen og Felsons artikel udgav Michael Hidenlang et al. (1978) en bog med et tilsvarende fokus på livsstilens betydning for udsathed for kri-

minimalitet. Heri argumenterede forfatterne bl.a. for, at "people play a role in their own victimization by engaging in lifestyles and making certain lifestyle choices that make them more accessible to offenders and easier targets for crime" (Mustaine, 2010, p. 527).

^{xlvi} Det grundlæggende begreb *motiveret gerningsmand* synes dog at bygge på en forståelse af, at folk konkret varierer i deres kriminelle motivation (Wikström et al., 2012, p. 39).

^{xlvii} I sin gennemgang af kriminalitetstrekanten benytter Merete Watt-Boolsen (2004) et billedsprog først lanceret af John Eck og William Spelman, hvor forbryderne kaldes 'ulve', ofre kaldes 'ænder', og stederne kaldes 'huler'. Dette billedsprog synes dog ikke at have vundet almindelig udbredelse.

^{xlviii} Meget af den *place management*, der før blevet udført af mennesker på fx togstationen og i butikker, er forsvundet efter, at der er blevet færre ansatte i detailhandelen, og man har indført ubemandede togstationer, førerløse tog osv. Overvågningen er til dels blevet overtaget af mekanisk (elektronisk) overvågning, såsom tv-overvågning. Værdien af den mekaniske overvågning vil blive diskuteret nedenfor, men her kan det bare nævnes, at når man kun i meget unikke situationer har fundet kriminalpræventive effekter af tv-overvågning, hænger det måske sammen med, at den kriminalpræventive værdi af (naturlig) overvågning opstår i interaktionen mellem mennesker. Som Katal (2002, p. 1074) skriver: "this observation [that conduct will be altered [and] behavior is changed even when one is not fully conscious of the presence of others [...] whether the interaction is focused or unfocused] suggests that artificial methods, such as closed-circuit television cameras, will not fully capture the benefits of surveillance, because they do not have the same mutuality of interaction."

^{xlix} Birkbeck & LaFree (1993), skelner tilsvarende mellem to typer *opportunity*-teorier: 1) med fokus på forbrydernes valg af mål, 'situational selection'; 2) den anden handler om, hvorledes ofrenes aktiviteter udsætter dem for risiko, ('*theories of victimization*').

ⁱ Under delvis inspiration af *Crime Pattern*-teorien har Taylor & Gottfredson (1986) udviklet en konceptuel model for, hvorledes potentielle forbrydere vælger deres gerningssted i en række forskellige skridt: først et nabolag, så gade og til sidst det specifikke sted baseret på forskellige sociale og fysiske indikatorer.

ⁱⁱ Om '*space-time-budget*'-metodikken se (Ceccato & Wikström, 2012; Wikström et al., 2010).

ⁱⁱⁱ Ifølge den amerikanske byplanlægger Kevin Lynch (1960) organiseres vores rumlige kognition omkring fem rumlige karakteristika: rute, kant, knudepunkt, område, landmærke. De mentale kort er helt fundamentale i forhold til vores evne til at klare os i byen, såsom at finde vej. Vores miljø er fundamentalt set uhyre komplekst og righoldigt på information, og de kognitive kort er en måde at reducere kompleksiteten på og samtidig bibeholde den essentielle information.

ⁱⁱⁱⁱ Andresen (2010a) mener på den baggrund, at der er tale om et forvrænget billede af virkeligheden. Således kan et mentalt kort sammenlignes med et kartogram ("cartogram is a form of spatial visualization that purposefully distorts standard planimetric maps of our environment" (Andresen, 2010a)).

^{liv} Forestillingen om normbrydende adfærd som uspecialiseret og mangesidig er ikke nødvendigvis udtryk for ren fordomsfuldhed, således har flere undersøgelser vist, at normbrydende adfærd på et felt hænger sammen med normbrydende adfærd på andre felter (jf. Gottfredson & Hirschi, 1990, pp. 90-1).

^{lv} Der synes at være nogle interessante samspilsmekanismer mellem mørke og karakteren af mennesker i byens rum, som gør aften/nat særlig utryghedsgenererende. Således er aftenen/natten for det første rammen for en særlig type aktiviteter, såsom gå-i-byen-aktiviteter, ofte sammenhængende med beruselse og anden påvirkning, hvorfor der ofte vil være flere uforudsigelige mennesker i byrummet. Derudover er der generelt færre almindelige (tryghedsskabende) mennesker i byens rum, hvorfor mange områder vil være øde sent om aftenen/natten. Samlet set er det rimeligt at antage, at det både er den absolutte og relative koncentration af utryghedsskabende

mennesker og fraværet af 'almindelige' tryghedsskabende mennesker, som gør byen særlig utryk om natten.

^{lvi} Som det ses, har SCP siden sin lancering i 1970-80'erne udviklet sig væk fra dens allermest simplistiske forståelse af kriminel motivation ved at inkludere situationelle mekanismer, der fx skal mindske provokation og øge skam og skyld.

^{lvii} Cozens et. al (2005, p. 331) konkluderer dog modsat, at der overvejende er beviser for den kriminalpræventive værdi af territorialitet.

^{lviii} Det bør nævnes, at Marchant (2004) har kritiseret den statistiske metode Welsh og Farrington anvender i deres review, og han konkluderer på basis heraf, at det på det forhåndenværende grundlag endnu er for tidligt at konkludere, at belysning virker kriminalpræventivt.

^{lix} I forhold til det interne layout i bygninger og boligblokke gør det modsatte sig gældende: her gælder det om så vidt muligt om at have overskuelighed og meget trafik – ingen kroge eller blinde vinkler, hvor der kan være gemmesteder, og ingen labyrintiske strukturer (Newman, 1972).

^{lx} Når et datasæt er meget skævvredet med fx mange lave værdier og få meget høje værdier, er medianen ofte et bedre centrumsmål end gennemsnittet. Medianen er defineret som den midterste værdi – således at halvdelen af observationerne ligger under og den anden halvdel over medianværdien.

^{lxi} Den kriminalpræventive værdi af blinde veje afhænger dog i høj grad af, at de ikke 'lækker' ('leaky'), altså at der ikke er små stikveje (stier) fra bunden af dem. Således fandt Trollegaard et al. (2001, p. 51), at indbrudsrisikoen på blinde veje med stikveje i bunden var dobbelt så stor i forhold til øvrige adresser i Høje Taastrup kommune. Tilsvarende resultater er fundet i Storbritannien (Armitage, 2007; Hillier, 2004).

^{lxii} *Gated Communities* er: "lukkede boligområder afgrænset af en mur eller hegn. Adgang til området sker ved henvendelse til en vagt, som forhindrer uvedkommende adgang. *Gated communities* er også i nogle tilfælde videoovervågede, eller vagten holder opsyn og patruljerer i området. Beboerne søger på den måde at sikre sig mod indbrud og overfald." (Nørgaard et al., 2006, p. 14)

^{lxiii} I UK og USA har man desuden anvendt en støjsender til at skræmme unge mennesker væk fra bestemte steder. Apparatet udsender en højfrekvent lyd, som tilsyneladende kun kan høres af unge (under 25 år)

(jf. Conan, 2010\www.npr.org\templates\story\story.php?storyId=129581152).

^{lxiv} Der er dog langt mindre afstand mellem *New Urbanism* og 2. generations CPTED (se afsnittet 'Fra første til anden generation CPTED – fokus på sociale indsatser' nedenfor) – som Randell Atlas (2008, p. 261) skriver: "New Urbanism principles illustrate one practical way to put [2. generation CPTED] principles into practice."

^{lxv} Siden 'Livet mellem husene' udkom første gang i 1971 er den blevet genoptrykt og genudgivet – senest i 2007, hvor 6. udgave udkom.

^{lxvi} *Space syntax* blev udviklet i 1980'erne, hovedsageligt af Bill Hillier. Det er en teoretisk og analytiske tilgang, som giver nogle grafiske og matematiske metoder til at beskrive sammenhængen mellem objekter og det urbane rum (jf. Hillier, 2004; Schneider & Kitchen, 2007, p. 39). *Space syntax* giver således en række teknikker til at analysere byers vejnetværk på en måde, som bringer underliggende mønstre og strukturer, der påvirker aktivitetsmønstrene i byen, frem i lyset, især bevægelser og arealanvendelse (Hillier & Sahbaz, 2009, p. 167). Udgangspunktet for *space syntax* er, at det ikke er "the substance of urban places (their physical objects such as buildings) that matters most; rather, it is the spaces and linkages among and between them that are crucial" (Schneider & Kitchen, 2007, p. 39). Et af *space syntax*'ens vigtigste bidrag til den kriminalpræventive miljøplanlægning er dens påpegning af vigtigheden af at være opmærksom på ikke-klyngede (*unclustered*) mønstre, som er "the kinds of locations in which certain kinds of crime occurred, but which are dispersed throughout the grid and so do not appear as clusters or hot spots" (Hillier, 2004; Hillier & Sahbaz, 2012, p. 112). Et andet element, som gør *space syntax* interessant i et byplanmæssigt perspektiv, er, at den giver et metodisk apparat til at analysere og forudsige bevægelsesmønstre på basis af layoutet af gade- og vejnetværket, inden man konkret går i gang med at anlægge og bygge. I Danmark har især ar-

kitekt Bo Grönlund været eksponent for en rumsyntaktisk vinkel på den kriminalpræventive byplanlægning (se fx Grönlund, 2007, 2008).

^{lxvii} Mest simpelt kan vejtypen, som stedet ligger på, bruges som permeabilitetsmål, hvor 'motorvej' har den højeste permeabilitet og 'sti' den laveste (jf. Johnson & Bowers, 2010a). Andre har målt permeabilitet på lille mesoniveau ved at se på antallet af veje i området, som er direkte forbundet med en hovedfærdsåre (White, 1990). I Beavon et al.'s (1994) studie blev permeabilitet undersøgt på vejsegmentniveau, hvor et permeabilitetsindeks blev konstrueret ud fra antallet af veje/gader, som var forbundet til vejsegmentet. En alternativ måde at undersøge permeabilitet på er at undersøge, hvor velintegreret fx et vejsegment er i forhold til andre steder i systemet (byen). Det kan gøres på såkaldt globalt niveau ved fx at undersøge vejsegmentets 'betweenness'-værdi, som er defineret som "the fraction of shortest paths between pairs of other buildings in the network that pass by [the] building (Sevtsuk & Mekonnen, 2012, p. 10). En konkurrerende metode til at måle permeabilitet findes i rumsyntaktisk tradition, hvor den korteste vej mellem to steder eller vejsegmenter ikke defineres i meter, men defineres som færrest antal linjeskift (Grönlund, 2007, p. 37). Sådanne analyser kan også foretages på lokalt plan, hvor man ser på antallet af korteste afstande inden for en vis radius, eller ser på integration n inden for fx tre linjeskift (Hillier, 2004).

^{lxviii} Tilsvarende synes der at være bred konsensus om, at ideen om at flytte bilparkering om bag ved husene, som ofte anbefales af tilhængere af *New Urbanism*, er en kriminalpræventivt dårlig ide (jf. Cozens, 2008, pp. 435-6; Hillier & Sahbaz, 2012, p. 111).

^{lxix} I en række rumsyntaktiske analyser i to boligområder i Porto Alegre i Brasilien fandtes dog ikke denne sammenhæng mellem øget tilgængelighed, integration og mindre kriminalitet og utryghed (Reis, Portella, Bennett & Lay, 2003).

^{lxx} I undersøgelsen udviste røveri (modsat mord og vold) en lineær sammenhæng med kommerciel aktivitet mere i tråd med Taylor et al.'s (1995) hypoteser, hvilket Browning et al. (2010, p. 348) forklarer med, at "robbery may have a more strategic component, unfold over a shorter period of time, and be more easily (or intentionally) hidden from the view of potential bystanders or witnesses. Extensive commercial activity may also attract potential offenders seeking opportunities for robbery".

^{lxxi} Der er selvfølgelig en grænse, hvor en høj koncentration af mennesker går fra at være tryghedsskabende, til at være utryghedsskabende fx når det udvikler sig til trængsel. Bo Grönlund definerer trængsel, når der er mindre end 3-4 m² per person i byrummet, hvor man kan røre ved hinanden ved at strække armene ud (Grönlund, 2007, pp. 26-7).

^{lxxii} Som Bo Grönlund også har konkluderet, så kan meget af den kriminalpræventive byplanlægning, der er foregået i Danmark, ses som hørende til denne mere holistiske tilgangsvinkel til CPTED, med dens blanding af traditionel CPTED og mere sociale indsatser med vægt på opbygning af lokale beboernetværk, social kapital m.m. i boligområder (Grönlund, 2012, p. 288; Stummvoll, 2012, pp. 382-4).

^{lxxiii} Tilsvarende kan man være kritisk over, om kortvarige overfladiske sociale indsatser kan have længerevirkende gavnlige effekter.

^{lxxiv} I teorien kan man sagtens forestille sig en situation, hvor kriminaliteten i zone 3 vil øges igen, hvis intensiteten af aktivitet og mennesker bliver meget høj, da en meget høj tæthed af mennesker kan resultere i stress, der bl.a. kan udløse aggressivitet (jf. Regoeczi, 2002).

^{lxxv} I de mere udsatte boligområder foregår en væsentlig del af de unges socialisering stadig uden for boligen, bl.a. på grund af mangel på rum i hjemmet – både fysisk og kulturelt – til at kunne dyrke samværet med vennerne (Hansen et al., 2010).

^{lxxvi} Samme konklusion nås i Stummvolls (2012) evaluering af de fælles europæiske standardiseringsbestræbelser, hvor han konkluderer, at "the world-famous normative concept of CPTED has not been applied in practice as a common European Standard. Instead of a harmonization of practices, countries with CPTED expertise and understanding in design-led crime prevention [i.e. NL, UK og DK] have negotiated different strategies and have gone their separate ways in implementing principles" (Stummvoll, 2012, p. 392). Der findes også en CPTED (US) og tilsvarende variatio-

ner kan sikkert identificeres i andre lande eller regioner, såsom CPTED (ZA) (Landman, 2008), CPTED (UAE) (Ekblom, Armitage, Monchuk & Castell, 2013), CPTED (JP) (Hino & Schneider, 2013) m.m.

^{lxxvii} Omtrent samme konklusion når Christiansen et al. (1996, p. 136) frem til i deres evaluering af de danske erfaringer med CPTED: Der kunne konstateres mindre kriminalitet i de kriminalpræventivt anlagte bebyggelser, men de mere specifikke hypoteser, som forfatterne havde opstillet til at forklare denne sammenhæng, kunne ikke bekræftes i en sådan grad, så det kunne forklare forskellen.

^{lxxviii} Beregnes voldsraten pr. 1.000 beboere i stedet for pr. 1.000 husstande forsvinder forskellen mellem Sibeliusparken og Godthåbsparken (hhv. 2,2 og 2,2 – i stedet for hhv. 4,0 og 5,5).

^{lxxix} Et relateret problem har været den forholdsvis ringe udbredelse af udgivelserne fra Dansk Standard. Der er således kun solgt omkring 200 eksemplarer af de fire udgivelser på i alt 10-15 år. En forklaring kan være, at de er relativt dyre (ca. 500 kr. for en udgivelse på 40-80 sider) (jf. kommuniké med Bo Grönlund).

^{lxxx} I undersøgelsen kunne der ikke konstateres generelle reduktioner i den politiregistrerede kriminalitet (på nær hærværk), og det er uoplyst, om ændringer i beboernes oplevelser af vold og slagsmål, hærværk og tyveri/indbrud og utryghed var statistisk signifikante.

^{lxxxi} I undersøgelsen blev udviklingen i anmeldt kriminalitet ikke undersøgt. Her undersøgte alene beboernes oplevelser med kriminalitet og utryghed i området, som altså ikke var generelt faldet. Lidt overraskende blev det fundet, at der var flere problemer omkring kriminalitet i de københavnske kvarterer (Nørrebro Park og Nordvest), men dette blev dog tilskrevet "bølgerne af uroligheder på Nørrebro (og omkringliggende bydele) i forlængelse af rydningen af Ungdomshuset i marts 2007" (Andersen et al., 2009, p. 143).

^{lxxxii} Selvom utrygheden faldt i indsatsområderne, faldt den mere i kontrolgruppen. Forfatterne foreslår, at en årsag kan være, at indsatserne omkring kriminalitetsbekæmpelse har medført en øget oplevelse af risiko, som igen har medført den øgede utryghed (Batty et al., 2010, p. 53). Samme fænomen har man observeret i forlængelse af en øget politiindsats – derved, at indsatsen øger opmærksomheden omkring kriminalitetsproblemet og derved øger utrygheden (jf. Lorenc et al., 2012).

^{lxxxiii} Der kan dog være alle mulige interaktionsmekanismer, fx kan man forestille sig, at personer, der er mere ængstelige, sjældnere går ud om aften/natten, hvorfor de vil være mindre eksponeret for situationer, som er frygtfremkaldende, hvorfor de alt andet lige vil være mindre udsat for frygt oplevelser.

^{lxxxiv} Forskellen mellem en anvisning og en norm er, at man i en anvisning taler om, at man 'bør' eller 'kan' gøre, mens man i en norm taler om, at man 'skal' gøre. Det bør nævnes, at hverken normer eller anvisninger er normer eller love i retslig forstand (jf. kommuniké med Bo Grönlund).

^{lxxxv} Så vidt vides, er disse retningslinjer ikke blevet brugt i en dansk sammenhæng (jf. kommuniké med Bo Grönlund).

^{lxxxvi} Anvisningerne er således godkendt i et formaliseret høringssystem med 3 høeringsniveauer: 1) en styregruppe nedsat af Dansk Standard (DS) 2) DS's topledelse og 3) eksterne høringsspartnere (jf. kommuniké med Bo Grönlund).

^{lxxxvii} Dette udgangspunkt har man bibeholdt i den reviderede udgave af anvisningen (jf. Dansk Standard, 2003, p. 11).

^{lxxxviii} Synlige sikringstiltag, såsom gitre for vinduer eller alarmer (der skal betjenes jævnlige), vil ikke bare være en konstant påmindelse til beboeren om den overhængende fare for den kriminalitet, som den skal beskytte imod og således kan de i sig selv være utryghedsfremkaldende. Disse tiltag kan desuden fungere som et signal til potentielle indbrudstyve om, at huset er et særligt attraktivt mål pga. forventning om koster af høj værdi og således på den måde øge udsathedsriskoen (jf. Larsen, 2013).

^{lxxxix} I Soothill et al.'s (2010) diskussion af nytten af forskellige kriminalpræventive paradigmer på basis af danske registerdata, synes de største kriminalpræventive fordele at kunne høstes via mere generelle indsatser rettet mod samfundsstrukturelle problemer, såsom arbejdsløshed, manglende uddannelse og lign. Forfatterne (Soothill et

al., 2010, p. 233) understreger dog, at alle de undersøgte kriminalpræventive paradigmer (*parental child rearing, structural factors around adolescence, locality and individual resources*) bidrager til at forklare kriminaliteten i Danmark, men det er altså de strukturelle faktorer, der bidrager mest. De finder med andre ord, at det er den primære forebyggelse, der er den mest effektive vis-a-vis den sekundære og tertiære.

^{xc} Som Wikström og Loeber (2000, p. 1134) dog nævner, er det svært at undersøge disse udviklingsmæssige perspektiver empirisk, fordi "different aspects of the context [...] may have different relevance in influencing the development of different individual characteristics [...] at different stages of an individual's development (e.g., in infancy or late childhood). Further, different individuals at a given stage in development (e.g., at adolescence) are likely to vary in their characteristics [...] and therefore also in how much they will be influenced by a given aspect of the community context [...]".

^{xcⁱ} Resultaterne af Clausen & Kyvsgaards analyser er problematiske, fordi de forklarende variable er meget forskellige fra undersøgelsen i 2003 til undersøgelsen i 2009. Lidt teknisk kan problemet nok spores til den meget høje multikollinearitet, der er blandt de forklarende variable i deres model, som resulterer i, at deres model bliver uhyre ustabil, hvorfor den er svær at fæste lid til.

^{xcⁱⁱ} Det betyder fx, at Robert Agnew's *strain*-teoretiske tilgang ikke diskuteres (Agnew, 1992), eller Wolfgang & Ferracutti's *sub-culture of crime*-tilgang (Wolfgang & Ferracutti, 1967) eller de mere 'kulturkriminologiske' tilgange, såsom Keith Hayward og hans diskussion af byen og byliv (Hayward, 2004).

^{xcⁱⁱⁱ} Mht. en diskussion af disse forebyggelsesindsatser, se fx Braga (2001), Weisburd & Telep (2010) og Telep & Weisburd (2012). Vedr. en evaluering af dansk politis hot spots-indsats i København, se Jørgensen (2010).

^{xc^{iv}} For en opdateret systematisk oversigt over mentor- og fritidsindsatser kan der henvises til Henriette Nobili Christiansens kortlægning (2012). Mht. en oversigt over erfaringerne med aktuelle gadeplansindsatser, se Kjeldsen et al. (2012). Mht. en international oversigt over og diskussion af effekten af målrettet politiarbejde (*hot spot policing*) se Weisburd et al. (2010). Mht. en diskussion af *community policing*, se fx Tilley (2009, pp. 88-95).

^{xc^v} Mht. en gennemgang af *Design against Crime*-tilgangen, se fx Paul Ekbloms arbejde på feltet (fx Ekblom, 2008).

Rapporten giver en systematisk gennemgang af den kriminalpræventive miljø- og byplanlægning med fokus på, hvad der ser ud til at virke i forhold til at forebygge kriminalitet og utryghed i det byggede miljø. De tre hovedtilgange, der analyseres, er Social integrations-perspektivet, Crime prevention through environmental design (CPTED) og 'Øjne på gaden'. Ud fra en gennemgang af den nyeste forskning på området findes, at især de situationelle indsatser, såsom gode oversigtsforhold, solide døre og vinduer samt gode låse, er kriminalpræventivt lovende, men det konkluderes også, at flerdimensionelle indsatser, der formår både at forandre det sociale miljø såvel som det fysiske miljø, ser ud til at være de mest perspektivrige i forhold til at forebygge både kriminalitet og utryghed.

Rapporten er et resultat af et samarbejde mellem Det Kriminalpræventive Råd, TrygFonden og Statens Byggeforskningsinstitut ved Aalborg Universitet København og lavet i forbindelse med projektet 'Tryghed og mindre kriminalitet via byplanlægning', der har som formål at reducere kriminalitet og øge tryghed ved at kombinere viden om kriminalprævention og tryghedsfremme med god planlægningspraksis i kommunerne.

1. udgave 2013

ISBN 978-87-563-1580-7